

255

67770

1.9

การศึกษานักหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

ปริญญาโท

ของ

วัฒนาพร วัฒนชัยศิลป์

ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

พุทธาพันธ์ 2529

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

177949

E-1 พ.ศ. 2535

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิต และคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญาบัตร
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

..... ประธาน

..... กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

..... กรรมการ

..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของท่านรองศาสตราจารย์
เสาวณี อินทรภักดี แห่งภาควิชาภาษาตะวันตก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้คำปรึกษา แนะนำอย่างดียิ่ง และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา
ขอกราบขอบพระคุณท่านไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์สุขุม ศรีบุรินทร์ แห่งภาควิชาสังคมวิทยา และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยรัตน์ โสภณพิศ ที่กรุณาเป็นกรรมการและกรรมการสอบปากเปล่า
เพิ่มเติม

ขอขอบคุณบรรดาเพื่อน พี่ และน้องทุกคนที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจจนงานนี้
สำเร็จ

และบุคคลที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยมุ่งมั่นทำงานจนสำเร็จและเป็นกำลังใจอัน
อบอุ่นของผู้วิจัยตลอดเวลา คือ คุณพ่อและคุณแม่ ซึ่งผู้วิจัยซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่งและ
ขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งสองเป็นอย่างสูง

วัฒนาพร วัฒนชัยศิริ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	6
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	6
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	7
วิธีการศึกษาค้นคว้า	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2 ชีวิตประวัติและผลงานของชาร์ลส ดิกเกนส์ และภูมิหลังทางสังคมสมัย วิคตอเรียนช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870	22
ชีวิตประวัติของชาร์ลส ดิกเกนส์	22
ผลงานของชาร์ลส ดิกเกนส์	39
สังคมอังกฤษในช่วง ค.ศ. 1812 - 1870.....	42
3 วิเคราะห์ปัญหาสังคมจากนวนิยายทั้ง 6 เรื่อง	85
เนื้อเรื่องย่อ Oliver Twist	86
เนื้อเรื่องย่อ David Copperfield	87
เนื้อเรื่องย่อ Bleak House	90
เนื้อเรื่องย่อ Nicholas Nickleby	92
เนื้อเรื่องย่อ Hard Times	93
เนื้อเรื่องย่อ Little Dorrit	97

วิเคราะห์ปัญหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส ดิกเกนส์	100
1 ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน	100
2 ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย	110
3 ปัญหาด้านแรงงานเด็ก	122
4 ปัญหาอาชญากรรม	127
5 ปัญหาการทำงานเจ้อยชา ลำบากของหน่วยงานของรัฐ	135
6 ปัญหาการศึกษา	144
7 ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจ ของคน	157
8 ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ	172
9 ปัญหาการทำงานของคนงาน	180
4 สรุปปัญหาสังคมจากนวนิยายทั้ง 6 เรื่อง	186
ปัญหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส ดิกเกนส์	186
1 ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน	186
2 ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย	188
3 ปัญหาด้านแรงงานเด็ก	189
4 ปัญหาอาชญากรรม	189
5 ปัญหาการทำงานเจ้อยชา ลำบากของหน่วยงานของรัฐ	190
6 ปัญหาการศึกษา	191
7 ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจ ของคน	192
8 ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ	193
9 ปัญหาการทำงานของคนงาน	194

5	การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาในนวนิยายของชาร์ลส์ ดิกเกนส์	195
6	สรุปผลการศึกษาค้นคว้าและข้อเสนอแนะ	203
	ผลของการศึกษาค้นคว้า	203
	ข้อเสนอแนะ	221
	บรรณานุกรม	223

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ดิกเกนส์ (Dickens : 1812 - 1870) เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดคนหนึ่งของอังกฤษ นวนิยายของเขาเป็นที่รู้จักและยกย่องกันทั่วโลก เขาเป็นหนึ่งในนักเขียนจำนวนไม่กี่คน ที่ไม่เคยเสื่อมความนิยมแม้ว่าตัวเขาจะไม่มีชีวิตอยู่แล้วก็ตาม (Thornley. 1968 : 120) ดิกเกนส์ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักเล่าเรื่องที่เด่นและยอดเยี่ยมที่สุดของอังกฤษสมัยวิกตอเรียน ซึ่งอยู่ช่วงปี ค.ศ. 1830 - 1917 แม้ว่างานเขียนของเขาจะแสดงความรู้สึกอ่อนไหวมากมายจนเหนือเหตุผล เรื่องก่อนไปทางการแสดงอารมณ์ร้ายรุนแรง และมีการลำดัดเรื่องรวมไปถึงการสร้างตัวละครไม่สมจริงเท่าใดนักก็ตาม นวนิยายของเขา ยังเป็นที่นิยมอ่านกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากดิกเกนส์สามารถวาดภาพความยากจนและอาชญากรรมซึ่งประเทศอังกฤษในยุคของเขา กำลังเผชิญอยู่ได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง บทพรรณนาความอยู่ยงติธรรมของสังคมละเอียดและถูกต้อง สามารถสร้างจุดสนใจแก่ผู้อ่านและก่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจขึ้น ดิกเกนส์จึงเหมือนนักเขียนยุควิกตอเรียนที่มีชื่อเสียงคนอื่น ๆ ที่รู้สึกห่วงใยสังคมอย่างจริงจังและใช้สติปัญญาในการมอง "ปัญหาของสังคมอังกฤษ" ดิกเกนส์จึงเป็นนักเขียนที่มีความสามารถอย่างยิ่งในการเปิดโปงความเอารัดเอาเปรียบและความอยู่ยงติธรรมของสังคม (Sampson. 1967 : 765)

ผู้อ่านจำนวนมากอ่านงานเขียนของดิกเกนส์ ในลักษณะที่คล้ายเป็นบันทึกเหตุการณ์ และบทวิจารณ์ความโหดร้ายของสังคม คล้ายกับว่าเขาคือนักประวัติศาสตร์หรือนักปฏิรูปผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่ง ดิกเกนส์จึงกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของประวัติศาสตร์อังกฤษในยุคสมัยของเขา เพราะเขาสามารถสะท้อนชีวิตและวิญญาณของสมัยวิกตอเรียนออกมาในงานเขียนได้อย่างน่าชมเชยยิ่ง งานของเขาจึงเป็นประโยชน์ด้านการศึกษามาก นักประวัติศาสตร์อาชีพหลายคนยอมรับว่า นวนิยายของดิกเกนส์คือเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งชิ้นหนึ่ง ดังเช่นในบทนำของหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่แพร่หลายที่สุดเล่มหนึ่งของเด็กนักเรียนช่วงอายุ 11 - 14 ปี

ได้กล่าวถึงศตวรรษที่ 13 โดยบรรยายจากภาพและชีวประวัติสั้น ๆ ของดิกเกนส์ และใช้นวนิยายของเขาอธิบายข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อต่อไปนี้ การจำคุกลูกหนี้และการใช้แรงงานเด็ก รายละเอียดเรื่องเด็กจรจัด โรงงาน การใช้ก๊าซ รวมไปถึงการบรรยายสภาพหมอกควันและการจราจรในกรุงลอนดอน กองกำลังของตำรวจ หน่วยงานของรัฐ ลักษณะเกวียนของชนบท รถม้า โรงแรมเล็ก ๆ และข้อมูลเกี่ยวกับการพยาบาล ทางรถไฟ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการศึกษา (House. 1976 : 9)

สมัยวิกตอเรียนเป็นสมัยที่ชาวอังกฤษต้องเผชิญกับปัญหามากมาย แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นยุคของความก้าวหน้า มีการสร้างทางรถไฟ เรือกลไฟ และมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแทบทุกด้าน จึงเป็นยุคที่ผู้คนเริ่มสงสัยถึงความหมายและคุณค่าของชีวิต เนื่องจากการขยายตัวของระบบอุตสาหกรรมก่อให้เกิดความผันผวนทางเศรษฐกิจ ลักษณะอาชีพและการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมเปลี่ยนไป คนส่วนมากยากจน มีความอยุติธรรมอยู่ทั่วไป ในการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ สภาพบ้านเมืองสกปรก ไร้ระเบียบเพราะที่ท่าอาศัยและโรงงานที่สร้างขึ้นอย่างไม่คำนึงถึงแผนผังของเมือง ผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมมีลักษณะมุ่งเอาตัวรอด ขาดความซื่อสัตย์ และไร้มนุษยธรรม ดังนั้นจึงเป็นยุคของผู้ที่มุ่งมั่นจะจัดการความเลวร้าย เป็นยุคของนักคิด นักปฏิรูป และนักทฤษฎีด้วยกัน (Wilson. 1963 : 235) ดิกเกนส์เป็นนักปฏิรูปคนหนึ่งเช่นกัน เพราะงานเขียนของเขาไม่ว่าจะเป็นเรื่องโสกเศร้าหรือชวนขันมักเสนอออกมาในลักษณะของผู้ประท้วงความทารุณของสังคมและการเมือง (House. 1976 : 10)

มีนักวิจารณ์หลายคนโจมตีนวนิยายของดิกเกนส์ว่า ปราศจากศิลปะด้านการประพันธ์ที่ดีโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะจุดอ่อน ด้านการวางโครงเรื่องที่ละหลวม การลำดับเรื่องไม่ดี เห็นตัวละครที่มีลักษณะโหดร้าย เรื่องมีลักษณะประหลาดโลกย์มากเกินไป บทสนทนาที่ฟุ้งซ่าน เต็มไปด้วยอารมณ์อ่อนไหว และการเสียสละที่จงใจเกินไป เป็นงานเขียนที่มุ่งเสนอข้อมูลที่แท้จริงในสังคม เป็นประวัติศาสตร์ เป็นพฤติกรรมของผู้คนในชีวิตประจำวันจริง ๆ มากกว่าจะเป็นนวนิยาย (Lane. 1961 : 2 - 3)

ดิกเกนส์ยอมรับว่า เขาไม่เคยเขียนถึงสิ่งอื่นใดมากไปกว่าข้อมูลทางสังคมที่เขาพบเห็นสำหรับตัวเขาเองแล้ว อาจไม่มีสิ่งที่เรียกว่า "ศิลปะเพื่อศิลปะ" (Art for Art's sake) ในงานเขียน เพราะตัวเขาคือสมมติของ "คนธรรมดา" (Common People) ของสังคม เขารักคนเหล่านี้ และเขียนเพื่อคนเหล่านี้ (House. 1976 : 17)

ไม่มีนวนิยายเรื่องใดของดิกเกนส์เขียนขึ้นเพื่อโต้แย้ง หรือเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและรุนแรง เขาเพียงแต่โจมตีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบการเมืองที่เงินเจยต่อสวัสดิภาพของประชาชน เขาอยู่ข้างชนชั้นแรงงานและชนชั้นกลาง ต่อต้านนักธุรกิจที่คิดว่า เงินคือความสุขของมนุษย์ โจมตีแนวความคิดของอดัม สมิธ (Adam Smith) และเจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) ที่เสนอให้จัดระบบเศรษฐกิจและการค้าแบบปล่อยเสรี (laissez-faire) รวมถึงลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่มุ่ง "ประโยชน์" มากกว่า "คุณค่าด้านจริยธรรมและความงาม" แต่เขาไม่เคยกล่าวถึง มาร์กซ (Marx) หรือเอนเงิลส์ (Engels) ในงานของเขา ผู้ที่ถึงงานของเขาอย่างละเอียดรอบคอบจะตระหนักได้ว่า จุดยืนของดิกเกนส์อยู่ตรงกลางระหว่างความคิดของ อดัม สมิธ และคาร์ล มาร์กซ นั่นคือ เขาเป็นนักวิจารณ์สังคมที่รู้สึกขมขื่นต่อจุดอ่อนของระบบทุนนิยม แต่เขาไม่ได้ส่งเสริมให้มีการล้มล้าง เขาเพียงแต่สนับสนุนให้มีการปรับปรุงแก้ไข หรือมีการปฏิรูปมากกว่าการทำลาย (David. 1963 : 116)

จากการศึกษานวนิยายของดิกเกนส์ พบว่า ดิกเกนส์ คือนักเขียนที่อุทิศตนให้กับ การต่อต้านความอยุติธรรมในสังคม โดยการเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่เขาประสบมาในงานเขียนของเขา เขาตีแผ่พฤติกรรมที่ผิดพลาดของมนุษย์ และความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานของ รัฐให้ผู้อ่านของเขารับรู้ (Phelph. 1965 : 253)

ความทรงจำและประสบการณ์ในวัยเด็กอันขมขื่นและปวดร้าวของดิกเกนส์ เริ่มจากความผันผวนของชีวิตครอบครัวจากระดับชนชั้นกลางมาเป็นคนยากไร้อย่างกระทันหัน การถูกจำคุกของบิดาเนื่องจากไม่มีเงินจ่ายหนี้ การทำงานหาเลี้ยงตัวเองเมื่ออายุเพียง 11 ขวบ ที่โรงงานระบายสีภาชนะ (Blacking warehouse) จนถึงสภาพสังคมยุคนั้นที่ถูกรุ่นไปด้วย ความขุ่นเคืองของผู้คนต่อสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ค่าจ้างแรงงานถูก แต่สินค้าและอาหารราคาแพง และการใช้แรงงานเด็กอายุ 6 ขวบ ต่างได้รับการถ่ายทอดลงในงานเขียนของดิกเกนส์ ทั้งสิ้น (House. 1976 : 10)

การเขียนของดิกเกนส์ มักออกมาในรูปของการประชดประชันเสียดสี (Satire) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเสนอปัญหาสังคม ซึ่งเขามักจะใช้ตัวละครเป็นเครื่องมือในการจำลองตัวบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เขาไม่พอใจและต้องการล้อเลียนเสียดสี (Johnson. 1953 : 29 - 30) อย่างไรก็ตาม การล้อเลียนเสียดสีของเขามีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อกระตุ้นความสนใจจากผู้อ่านเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปสังคมในแง่มนุษยธรรมและจริยธรรม ในทัศนะของดิกเกนส์ ประชาชนจมอยู่กับความยากจน ความหิวโหย ความเกียจคร้าน โดยที่รัฐไม่ได้เหลียวแลหรือเอาใจใส่ที่จะปรับปรุงสภาพการณ์ เขาจึงไม่ละเลยที่จะพูดถึง เด็กที่ถูกทอดทิ้ง พ่อแม่ที่ปราศจากความรับผิดชอบ และเสนอการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ๗ ด้วยการปฏิรูปด้านการศึกษา (Andrews. 1978 : 135)

นวนิยายของดิกเกนส์ นอกจากจะเป็นการเสนอสภาพการณ์เลวร้ายในสังคมแล้ว ยังเป็นการแสดงความคิดเห็นโดยส่วนตัวของเขาอีกด้วย เช่น ในด้านการคัดค้านลัทธิการปกครองโดยคนรวย (Platocratic) รวมทั้งลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่ให้ยึดความสุขของคนหมู่มากเป็นหลัก และใช้การออกเสียงในการตัดสินใจต่าง ๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงคนส่วนน้อย สำหรับดิกเกนส์แล้ว ศักยภาพของมนุษย์ไม่อาจวัดได้ด้วยการลงมติด้วยคะแนนเสียงข้างมาก (Hibbert. 1975 : 195)

เมื่อพิจารณาสภาพสังคมอังกฤษยุควิกตอเรียนจากนวนิยายของดิกเกนส์ จะเห็นได้ว่าเต็มไปด้วยปัญหาสังคม และความทุกข์ยากของผู้คนที่ต้องเผชิญกับปัญหา แต่มีนักเขียนนักคิดแห่งศตวรรษที่ 20 หลายคน ได้มองสังคมยุคดังกล่าวว่า เป็นยุคที่มีความน่ารู้ น่าศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะช่วงเวลา ค.ศ. 1851 - 1867 อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของความเจริญก้าวหน้า มีความสมดุลทางสังคมที่ทุนความเจริญรุ่งเรืองอย่างชัดเจน เพราะคำพูดหลักของช่วงเวลานี้คือคำว่า "ความคิด (thought)" "การทำงาน (work)" และ "ความก้าวหน้า (progress)" ผู้คนชอบคิดและแสดงออกอย่างชัดเจนมากกว่าการใช้คำพูดกระตุกหรือใช้ความมโนคติต่อสิ่งต่าง ๆ เพราะความคิดที่ชัดเจนและงานหนักคือจุดสำคัญที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าต่อไป นอกจากนี้ยังมีการแสดงความภาคภูมิใจในชาติอย่างสูงยิ่งดังที่ G.R. Porter ได้กล่าวไว้ในหน้าคำนำของหนังสือชื่อ Progress of the Nation ของเขาว่า

It must at all times be a matter of great interest and utility to ascertain the means by which any community has attained to eminence among nations. To inquire into the progress of circumstances which has give pre-eminence to one's own nation would almost seem to be a duty.

(Porter 1943 : 27)

นี่คือลักษณะความคิดของผู้คนในปี ค.ศ. 1851 ซึ่งสืบทอดมาถึงปี 1867 ช่วงเวลาทั้งหมดคือ ช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่งในการพัฒนาจิตสำนึกด้านความรักชาติของชาวอังกฤษ ลักษณะสำคัญ 5 ประการที่มีผลต่อความรักและภูมิใจในชนชาติอังกฤษ คืออิทธิพล โดยตรงจากความเจริญของประเทศ จากปี ค.ศ. 1850 เป็นต้นมาคือยุคทองของเศรษฐกิจ ปัญหาต่าง ๆ หมดไปอย่างน่าอัศจรรย์ อังกฤษกลายเป็นโรงงานของโลก (the world's workshop) เป็นนักต่อเรือของโลก (the world's shipbuilder) เป็นนักขนส่งของโลก (the world's carrier) เป็นนักการธนาคารของโลก (the world's banker) และ เป็นสถานชำระบัญชีของนายธนาคาร (the world's clearing house) ภายใต้ระบบการค้าแบบเสรี เจ้าของที่ดินรายใหญ่ ๆ เป็นผู้ได้อำนาจทางการเมืองและสังคม ในขณะที่ชาวนาและคนงานต่างได้รับผลประโยชน์จากความเจริญทางเศรษฐกิจเท่า ๆ นักธุรกิจและกำลังแรงงานสูงขึ้น นอกจากนี้ความรู้สึกรักชาติยังได้รับอิทธิพลจากความรู้สึกปลอดภัยที่เชื่อใจในอำนาจและความเข้มแข็งของประเทศ ความเชื่อในสถาบันต่าง ๆ ความมีระเบียบวินัยของพลเมือง และการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นด้านความขัดแย้งทางศาสนา (Briggs. 1970 : 9 - 10)

ดังนั้นเมื่อมาพิจารณาลักษณะการเสนอปัญหาสังคมในนวนิยายของดิคเกนส์เพื่อเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจจากผู้อ่านให้หันมาสนใจบุคคลส่วนมากในสังคมที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้าย ความไร้ประสิทธิภาพของสถาบันทางสังคม รวมไปถึงผลร้ายของแนวความคิด ค่านิยมบางประการที่กำลังยึดถือกันในสังคมแล้ว ดูจะเป็นสิ่งที่ค่อนข้างขัดกับสภาพของสังคมในแง่ดีที่บริกส์ (Ase Briggs) ได้เสนอไว้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานวนิยาย

ของดิกเกนส์ในการเสนอปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยของเขา และแนวทางการแก้ไข
ปัญหาดังกล่าว

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาปัญหาสังคมของอังกฤษในนวนิยายของชาร์ลส์ ดิกเกนส์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาคือที่ดิกเกนส์เสนอในนวนิยาย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้เห็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยของชาร์ลส์ ดิกเกนส์
2. ทำให้ทราบแนวทางการแก้ไขปัญหาคือที่ดิกเกนส์เสนอในนวนิยาย
3. ทำให้เห็นสภาพสังคมอังกฤษในสมัยของชาร์ลส์ ดิกเกนส์
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีที่มีแนวการเขียนแบบการเสนอปัญหา

และการแก้ปัญหาสังคม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

เลือกศึกษานวนิยายของดิกเกนส์ จำนวน 6 เรื่อง แบ่งตามช่วงเวลาดังนี้

ยุคที่ 1 (ค.ศ. 1837 - 1845) จำนวน 2 เรื่อง คือ

- 1.1 Oliver Twist
- 1.2 Nicholas Nickleby

ยุคที่ 2 (ค.ศ. 1846 - 1865) จำนวน 4 เรื่อง คือ

- 2.1 David Copperfield
- 2.2 Bleak House
- 2.3 Hard Times
- 2.4 Little Dorrit

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ปัญหาสังคม หมายถึง ภาวะหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและไม่เป็นที่พึงปรารถนาของคนส่วนใหญ่ในสังคม สาเหตุของการเกิดปัญหาสังคมเกิดจาก (Horton & Leslie. 1955 : 4)

1. การเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรม
2. การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร
3. ระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักปล่อยเสรี
4. การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองที่เริ่มก้าวเข้าสู่ระบบประชาธิปไตย
5. ระบบการศึกษาซึ่งรัฐไม่เข้ามาจัดการหรือรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
6. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและความเชื่อ

วิธีการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาชีวประวัติของชาร์ลส คิคเกนส์
2. ศึกษาสภาพสังคมอังกฤษในสมัยของชาร์ลส คิคเกนส์จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมสมัยนั้น
3. ศึกษานวนิยายทั้ง 6 เล่มของชาร์ลส คิคเกนส์
4. ศึกษาปัญหาสังคมของอังกฤษที่คิคเกนส์เสนอในนวนิยายซึ่งประกอบไปด้วยปัญหาสังคมที่เกิดจาก

- 4.1 การเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรม
- 4.2 การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร
- 4.3 ระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักปล่อยเสรี
- 4.4 การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองที่เริ่มก้าวเข้าสู่ระบอบ

ประชาธิปไตย

- 4.5 ระบบการศึกษาที่รัฐไม่เข้ามาจัดการหรือรับผิดชอบในการ

จัดการศึกษา

- 4.6 การเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและความเชื่อ
5. ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมที่ดิกเกนส์เสนอในนวนิยาย
6. เสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี 2 ส่วนดังนี้

1. เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของชาร์ลส์ ดิกเกนส์
2. เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมในสมัยของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

ส่วนที่หนึ่ง : เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ เป็นทั้งนักเขียนนวนิยายและนักหนังสือพิมพ์ งานเขียนของเขา ออกมาในลักษณะการบอกเล่าปัญหา สภาพเศรษฐกิจ สังคมและผู้คนในสมัยของเขา เป็นการเสนอภาพพฤติกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เขาได้ประสบพบเห็น รวมทั้งความคิดของเขา ที่มีต่อสภาพการณ์นั้นด้วย ดังนั้น งานเขียนของเขาจึงเป็นที่สนใจทั้งในแง่เป็นข้อมูลทางสังคม-วิทยาและเป็นการให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน นักวิจารณ์ นักเขียน และผู้อ่านในยุคต่อมา จึงได้มีการให้ความสนใจ วิพากษ์ วิจัยกันอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเกี่ยวกับตัวดิกเกนส์ และผลงานของเขาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เชสเตอร์ตัน (G.K. Chesterton) ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Charles Dickens ของเขาซึ่งตีพิมพ์ออกมาในปี ค.ศ. 1906 ว่า ดิกเกนส์สามารถเขียนฐานะจากการเป็นนักเขียนระดับต่ำขึ้นสู่ระดับสูงทันทีที่นวนิยายเรื่อง The Pickwick Papers ของเขาปรากฏออกมา (Ford & Lane. 1976 : 109 citing Chesterton. 1906 : 224)

วอล (Stephen wall) เห็นว่า ดิกเกนส์ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็วว่างานของเขาคือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิตของชาวอังกฤษ การใช้คำคุณศัพท์ว่า "แบบดิกเกนส์ (Dickensian)" อย่างแพร่หลายติดปากคนทั่วไป เป็นเครื่องยืนยันถึงอิทธิพลของเขาในงานเขียนซึ่งผู้อ่านยอมรับและเข้าใจ เป็นอิทธิพลทางจินตนาการในการประพันธ์ซึ่งไม่มีนักเขียน

คนใดในยุคสมัยเดียวกันกับเขาจะเข้ามาเปรียบเทียบหรือแข่งขันได้ สิ่งที่ดีคเกนส์เห็นและคิดได้ชี้มาสู่ความคิดและจิตใจของผู้อ่านจนแยกไม่ออก เขาส์ (Humphry House) สรุปไว้ในหนังสือ The Dickens World ของเขาว่า "ดีคเกนส์ยังคงเป็นนักเขียนนวนิยายผู้ยิ่งใหญ่ของอังกฤษคนหนึ่ง ซึ่งงานเขียนของเขายังอ่านกันอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนคนธรรมดา (Simple people)" (Wall. 1970 : 25)

เบจฮอท (Walter Bagehot) เขียนบทความ "Charles Dickens" ในนิตยสาร National Reviews เมื่อปี ค.ศ. 1858 ว่า ดีคเกนส์ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เพราะความเป็นอัจฉริยะของเขาส่วนหนึ่ง แม้ว่างานของเขามีสลักษณะไม่สม่ำเสมอเป็นสัดส่วน มีแนวการเขียนแบบบรรยายเหตุการณ์อย่างรุนแรง ยืดเยื้อ สักส่วนของเรื่องจึงไม่สวยงาม ไม่มีความงามเชิงภาษา แต่ดีคเกนส์ก็มีความพยายามที่จะบรรยายสภาพชีวิตชาวอังกฤษจากระดับต่ำสุดถึงสูงสุดอย่างละเอียดทุกฉากทุกตอน เขาจึงสามารถหันเหความสนใจของผู้อ่านจากข้อบกพร่องในการเสนอความคิดที่เขาต้องการสื่อและจากทักษะในการวางโครงเรื่องอันน้อยนิดของเขาได้สำเร็จ (Collins. 1971 : 396 citing Bagehot. 1858 : 164 - 97)

เซอร์ เคาช์ (Sir Arthur Couch) ได้ให้คำรับรองว่า คาร์ไลล์ (Carlyle) รัสกิน (Ruskin) อาร์โนลด์ (Arnold) และดีคเกนส์ คือนบุคคลที่อุทิศตนเพื่อปลดปล่อยอังกฤษจากความทุกข์ยากและความเสื่อมโทรมของยุคอุตสาหกรรม ด้วยการเขียนบรรยายความจริงในสังคมให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงปัญหาร่วมกันและเสนอความคิดในการกระทำบางอย่างร่วมกันเพื่อปรับปรุงสภาพการณ์ต่าง ๆ ให้ดีขึ้น เพราะระบบอุตสาหกรรมที่ขยายตัวไปทั่วยุโรปในศตวรรษที่ 19 ได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นหลายประการ ภาพรวมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานในยุคของดีคเกนส์นั้นรุนแรงพอที่จะทำให้บรรดานักเขียนต้องสะท้อนภาพที่พบเห็นและความรู้สึกของตนออกมา อังกฤษช่วงเวลานั้นกำลังวุ่นวายอยู่กับการเริ่มมีระบอบประชาธิปไตย และในเวลาเดียวกัน ชนชั้นสูงได้เริ่มการต่อสู้กับคนงานยุคสุดท้าย โดยการนำเอาเครื่องจักรมาใช้ในการผลิตแทนช่างฝีมือ สิ่งเหล่านี้เป็นความแปลกและความเจ็บปวดที่ติดตามมาจนถึงศตวรรษ

ที่ 20 ชีวิตจึงเป็นวัตถุที่นักเขียนจะใช้ในการฝึกฝนศิลปะของเขา ซึ่งตัวเขาเองจะต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ในสิ่งที่จะเขียนก่อนจึงจะหวังความสำเร็จได้ ดิคเกนส์ก็เช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่น ๆ ร่วมยุคสมัยของเขาที่ต้องการเสนอสิ่งที่คิดและหวังในสังคมในงานเขียน ซึ่งตัวเขาได้สะสมประสบการณ์มากมายก่อนที่จะเริ่มงานเขียนได้ (Johnson. 1953 : 55 citing Couch. 1862 : 3 - 99)

ทาร์ (Rodger LeRoy Tarr. 1968 : 2285 - A) ได้ศึกษาอิทธิพลของคาร์ไลล์ (Thomas Carlyle) ที่มีต่องานเขียนของดิคเกนส์ เมอร์ริธ และอีเลียต คาร์ไลล์ เป็นนักเขียนที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งในบรรดานักเขียนผู้รักความยุติธรรมยุควิคตอเรียน เขามีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นมาทันที เมื่อหนังสือเกี่ยวกับการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสของเขาชื่อ The French Revolution ปรากฏออกมาในปี ค.ศ. 1837 ในช่วงทศวรรษ 1840 คาร์ไลล์ได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็นผู้นำแห่งยุคสมัยด้านความคิดและจิตใจ เขาได้ใช้ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อความคิดของบรรดากวี นักเขียนร้อยแก้ว และนักเขียนนวนิยายในยุคนั้น ดิคเกนส์ เมอร์ริธ และอีเลียต รวมทั้งนักเขียนด้านสังคมอีกมากมายต่างก็กล่าวถึงหลักการทางศีลธรรมของคาร์ไลล์ในงานเขียนของตน นวนิยายเรื่อง Hard Times ของดิคเกนส์ได้รับอิทธิพลจากหลักการทางศีลธรรมของคาร์ไลล์เช่นกัน ดิคเกนส์เหมือนกับคาร์ไลล์ตรงที่เขาได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์และปัญหาทางสังคมของอังกฤษ และต่างยืนยันความเชื่อที่ว่าต้องมีการกระทำบางอย่างเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของคนจน ถึงแม้จะเห็นได้จากการเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับคนงาน ความรู้สึกทรมานดูแลคนงานที่ไม่มีเพียงพอ รวมไปถึงสภาพของโรงงาน ความหลอกลวงไม่จริงใจต่องานการกุศลและการจัดตั้งสหภาพการค้า ความไร้ประสิทธิภาพของรัฐสภา รวมไปถึงการเสนอให้บุคคล 2 ฝ่าย คือ คนรวยกับคนจน หรือนายจ้างกับลูกจ้าง เขามาร่วมกันแก้ไขความแตกต่างกันของพวกเขา โดยการสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องหน้าที่ที่แต่ละคนควรมีต่อผู้อื่น นั่นคือ หลักการของความรักในสังคมนั่นเอง

เบจฮอต (Bagehot) ยังเสนอความคิดของเขาต่องานเขียนของดิคเกนส์อีกว่า ความคิดเห็นทางการเมืองของดิคเกนส์ คือ สิ่งที่ทำให้เขาถูกวิพากษ์วิจารณ์ และเขาจะเขี่ยถากถาง ดิคเกนส์แสดงความปรารถนาหลายประการในสังคม ซึ่งเป็นลักษณะที่เห็นกันทั่วไปใน

ตัวบุคคลที่มีอิทธิพลและความสามารถเพียงพอที่จะเริ่มบทบาทนักปฏิรูปทางการเมือง ในช่วงปี ค.ศ. 1825 - 1845 ความคิดทางการเมืองที่ปรากฏแพร่หลายคือ แนวคิดแบบก้าวหน้านิยม (Radicalism) เช่น หลักการของ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) หรือ บรรดาคนหัวก้าวหน้าแห่งเมืองแมนเชสเตอร์ แต่สำหรับดิกเกนส์แล้ว เขามีความคิดในรูปแบบที่แตกต่างออกไป เขานิยมแนวคิดแบบก้าวหน้านิยมเต็มเปี่ยมด้วยความรู้สึก (Sentimental Radicalism) (Collins. 1971 : 396 citing Bagehot. 1858 : 164 - 97)

เดวิส (Davis 1963 : 197) เห็นว่า ยิ่งดิกเกนส์ฉลาดขึ้น มีความชัดเจน ความรอบรู้ด้านการประพันธ์มากขึ้นเพียงใด จิตสำนึกที่สร้างสรรค์ของเขาก็ยิ่งหนักอึ้งด้วย ปัญหาสังคมมากขึ้น ความสำเร็จอย่างงดงามของนวนิยายเรื่อง David Copperfield ทำให้เขามีพลังในการสร้างสรรค์ผลงานออกมามากยิ่งขึ้น ขณะที่ชีวิตครอบครัวของเขาเริ่มไม่มีความสุข ดิกเกนส์ก็ยิ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมและการเมืองของอังกฤษมากขึ้น และนี่กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเขียนโจมตีความเลวร้ายของสังคมในนิตยสารของเขา นวนิยายเรื่อง Bleak House, Hard Times และ Little Dorrit คือ ตัวแทนของยุคสมัยอันมืดมนพร้อม ๆ กับเป็นความสำเร็จด้านการสร้างสรรค์งานของดิกเกนส์ เป็นช่วงเวลาชีวิตของเขาขึ้นถึงจุดสูงสุดทางอาชีพ และรูปแบบของนวนิยายของเขาเกี่ยวข้องกับสังคมเต็มที่

นิตยสาร Edinburgh Reviews ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1838 ได้ยกย่องงานของดิกเกนส์ว่าเป็นกำลังทางศีลธรรม ความสามารถที่น่าชื่นชมของเขา จิตใจที่เข้าใจในมนุษยชาติของเขา รวมไปถึงงานเขียนที่โหมโรงทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความมั่งคั่งและความเมตตาการุณาของมนุษยชาติ และปลุกเร้าให้เกิดความตื่นใจในความทุกข์ยากของชนทุกชั้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลที่ไม่เคยได้รับการเหลียวแล (House. 1976 : 40)

คอกซ์ (Cox. 1976 : 6698 - A) ถึงงานเขียนของดิกเกนส์ที่สะท้อนความคิดเกี่ยวกับชีวิตของเขา ดิกเกนส์ใช้การอุปมาอุปไมยในนวนิยายเพื่อเสนอทัศนะทางศีลธรรมของเขา นวนิยายของเขาจะเป็นการประจักษ์นัยระหว่างผู้ทำลายกับเหยื่อผู้ถูกทำลาย ซึ่งในที่สุด ผู้ทำลายจะทำลายตัวเองด้วยกำลังและอำนาจที่เขาใช้อยู่และใช้ครอบงำผู้อื่นนั่นเอง

ดิกเกนส์ชี้ให้เห็นว่า อำนาจความเลวร้ายของผู้ทำลายจะรุกรานสังคมทุกระดับชั้น และไม่มีใครหนีรอดการถูกทำลายไปได้ เขาใช้รูปแบบที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อแปลในภาษาเฉพาะตัวของเขาเอง ใช้จินตนาการอธิบายทัศนะทางศีลธรรมของเขา และใช้ถ้อยคำแสดงภาพความคิดและความเชื่อของเขา รวมไปถึงการใช้การอุปมาอุปไมยในการสะท้อนความคิดที่มีชื่อ "ชีวิต"

รัสกิน (John Ruskin) ได้แสดงความรู้สึกเสียสลายในทวิจารณชื่อ "A Note on Hard Times" ในนิตยสาร Cornhill Magazine ในปี ค.ศ. 1860 ว่า คุณค่าและข้อเท็จจริงที่สำคัญในงานเขียนของดิกเกนส์หกหายไป ในสายตาของบุคคลที่มีความรู้ความคิดหลาย ๆ คน เพียงเพราะว่าดิกเกนส์เสนอความคิดของเขาผ่านสี่รฟของภาพล้อ (caricature) ที่ตลกขบขัน และในขณะเดียวกันก็มีสาระเสียดสีสังคม แก่นภาพล้อของดิกเกนส์จะเด่นชัดแต่มีนัยถูกต้องและตรงเกินไป จนหลายคนไม่พึงใจและไม่เห็นด้วยกับวิธีการของเขา (Ford & Lane. 1976 : 47)

แฮคเกอร์เรย์ (W.M. Thackeray) กล่าวว่า นวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby ของดิกเกนส์ได้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางการศึกษาขึ้นมา ครูใหญ่ของโรงเรียนทางภาคเหนือของอังกฤษต่างร้อนใจต่อสิ่งที่ดิกเกนส์ได้ตีแผ่ในนวนิยายของเขา เรื่องความโหดร้ายของโรงเรียนที่กระทำทารุณต่อเด็ก และได้กล่าวว่า สิ่งที่ดิกเกนส์เขียนเป็น "เจตนาร้ายของดิกเกนส์" ครูใหญ่พวกนี้เป็นเจ้าของโรงเรียนที่เก็บค่าธรรมเนียมถูก ๆ ลักษณะเดียวกับโรงเรียน ดูเคอะบอยส์ ยอด ที่ดิกเกนส์เขียนถึง โรงเรียนประเภทนี้สร้างขึ้นหลายแห่งทางภาคเหนือ พ่อแม่หลายคนเริ่มละอายในสิ่งที่พวกเขาไม่เคยคำนึงถึง จนกระทั่งดิกเกนส์ได้กล่าวถึงญาติพี่น้องของเด็กที่รู้สึกละอายแล้ว นักการศึกษาเริ่มเสื่อมคะเนนิยม ขณะที่ครูใหญ่ต้องปิตุระทุไม่รับแขก และครูทุกคนถูกลงมติให้เป็นครูที่โหดร้าย ซึ่งหลายคนเจ็บปวดใจ แต่สภาพอาหารและความเป็นอยู่ของนักเรียนดีขึ้นมาก (Collins. 1971 : 724 - 5)

ยูกันวาทะ (Ukanwata. 1976 : 4207 - A) ได้ศึกษาความคิดทางการศึกษาของดิกเกนส์ และพบว่า แม้ดิกเกนส์จะเป็นนักเขียนแต่เขาก็มีความกระตือรือร้นด้านการศึกษามาก ในงานเขียนของเขา ดิกเกนส์ได้เสนอสภาพการณ์ทางการศึกษา และการปฏิบัติต่อเด็ก

อย่างเคร่งครัดในยุคสมัยของเขา ดิกเกนส์ตำหนิการบังคับขู่เข็ญเด็กด้านการศึกษา เขาเชื่อว่าการบังคับเด็กเป็นวิธีการที่เลวร้ายและไม่ควรใช้ นักการศึกษาควรปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรัก ความเข้าใจ และเคารพในความเป็มนุษย์ของเด็กทุกคน นักการศึกษาที่ขาดความรัก คือ ขอบกพร่องที่ทำให้ระบบการศึกษาไร้ประสิทธิภาพ ดิกเกนส์ปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักความเข้าใจ เขาคัดค้านลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) และกล่าวหาว่าผู้ที่ยึดลัทธินี้ให้การศึกษา เฉพาะพวกปัญญาชนและไม่สนใจจิตใจ จินตนาการของเด็ก ใน Hard Times ดิกเกนส์ ได้เสนอว่า คนที่มีจิตใจกว้างขวางเป็นผลผลิตของการศึกษาที่ยึดจิตใจและความรู้สึกของเด็ก เป็นหลัก ขณะที่คนชั่วและคนเห็นแก่ตัว คือ ผลผลิตของระบบการศึกษาที่ยึดเหตุผล สรุปแล้ว ดิกเกนส์มีปรัชญาทางการศึกษาที่มั่นคง เป็นปรัชญาของการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความเมตตากรุณา เขาได้ให้ข้อคิดที่มีคุณค่าด้านการศึกษาด้วยการเน้น "คุณภาพด้านจิตใจ" ว่าสำคัญเท่า ๆ กับ "คุณภาพของครู" ขณะที่บรรดานักปราชญ์ในอดีตต่างเน้นคุณภาพด้านปัญญามากเกินไป เขา กล่าวว่า นักการศึกษาควรมุ่งเสริมคุณภาพครูด้านจิตใจไปด้วย หนังสือเรื่อง Oliver Twist, David Copperfield และ Nicholas Nickleby เป็นหนังสือที่แนะนำให้ผู้ที่จะเป็น ครูได้อ่านและวิเคราะห์

แลงคัฟฟอร์ด (Lankford. 1975 : 4512 - A) ได้ทำการศึกษานวนิยาย 3 เรื่องของดิกเกนส์ คือ Oliver Twist, David Copperfield และ Great Expectation พบว่า แก่นเรื่องอยู่ที่ความก้าวหน้าและการเติบโตเพื่อเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวของ ตัวละครเอกของเรื่องคือ Oliver, David และ Pip ดิกเกนส์ให้ทดสอบความเป็นไปได้ของมนุษย์ในสังคม โดยการให้ตัวละคร 3 ตัวนี้มีบทบาทต่อเนื่องไปในลักษณะวีรบุรุษเด็ก นวนิยายทั้ง 3 เรื่องสะท้อนให้เห็นถึง อารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปมาในด้านการเสนอความสัมพันธ์ ของตัวละครกับสังคมของดิกเกนส์ รวมไปถึงด้านพัฒนาการทางความคิดของเขา ดิกเกนส์จะ ปรับปรุงแก้ไขเรื่องด้านการสร้างตัวละคร, การใช้ภาษาและการวางโครงเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของดิกเกนส์ซึ่งหันมาสนใจด้านความคิดและศิลปะการประพันธ์มากกว่า ที่จะสนใจว่าตนจะได้รับการประเมินว่ามีพัฒนาการด้านความบันเทิงนักเขียนหรือไม่ เพียงใด

ฮิบเบิร์ต (Hibbert. 1970 : 38) แสดงความเห็นว่นวนิยายเรื่อง Oliver Twist เป็นการรวมกันระหว่างความฉลาดหลักแหลมของผู้ประพันธ์กับภูมิหลังทางด้านปรัชญาสังคมของเขา ขณะที่ ครอทช์ และคอลลินส์ (Walter Crotch and Phillip Collins) กล่าวว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการสังเกตของดิคเกนส์กับความก้าวหน้าด้านการปฏิรูปสังคม การบรรยายสภาพสังคมและโรงงาน รวมไปถึงการโจมตีหลักการควบคุมประชาชนของมัลธัส (Malthus) และพระราชบัญญัติสงเคราะห์คนจน (The Poor Act) ที่ออกมาในปี ค.ศ. 1834

เดวิส (Davis. 1963 : 224 - 235) ถือว่า เรื่อง Little Dorrit ที่ดิคเกนส์เขียนเป็นการวิจารณ์ยุคสมัยและสังคมอังกฤษ เริ่มตั้งแต่ยุคที่ใช้จองจำลูกหนี้ ซึ่งดิคเกนส์นำมาจากความทรงจำในวัยเด็กของเขา และใช้สิ่งนี้เป็นตัวเหนี่ยวในการโจมตีกฎหมายอังกฤษที่ผิดพลาดในแง่บทลงโทษที่เหมาะสม เพราะช่วงที่ดิคเกนส์เขียนเรื่องนี้ ได้มีการยกเลิกระบบการขังคุกแบบนั้นไปแล้ว แต่ความอยุติธรรมของกฎหมายและสถาบันทางสังคมยังคงอยู่ ดิคเกนส์ได้ใช้สัญลักษณ์คุกและบรรยากาศในคุกมาเสนอแนวคิด อันสร้งสรรค์ของเขาว่า สังคมถูกล้อมรอบไว้ด้วยกำแพงคุก ซึ่งก็คือชนชั้นกรรมนิยม ประเพณี การเบียดเบียน ความผูกพันทางเศรษฐกิจ ศาสนา ระบบชนชั้น ค่านิยมของสังคม โดยมีกำแพงเงินและลูกกรงหน้าตาต่างเป็นความไว้ประสิทธิภาพทางการเมือง เขาได้แสดงความขุ่นเคืองต่อความมีค่านิยมของยุคสมัย เขารู้สึกถูกสังคมวิพากษ์และหัวเราะเยาะอย่างโกรธแค้น แต่อย่างไรก็ดี เขาไม่ได้สิ้นหวังหรือหยุดยั้งบทบาทของเขา เพราะเขาคือ นักเสรีนิยมที่ "โกรธอย่างใจกว้าง" ดังที่ ออร์เวลล์ (George Orwell) กล่าวไว้ว่า "เขารักประชาชนเกลียดชังคนโกง แต่ไม่เคยขมขื่น" ขณะที่ ชอว์ (George Bernard Shaw) เห็นว่างานของดิคเกนส์ "เป็นการยกย่อง เป็นการแสดงความเห็นที่ปรัก และไม่ใช่ความเห็นที่มีต่อสังคมอย่างธรรมดา แต่เป็นการเรียกร้องอิสรภาพ และความยุติธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคนในแง่อำนาจและเป้าหมาย ดิคเกนส์เขียนทุกอย่างเพื่อรองรับแก่นเรื่องเข้ และ Little Dorrit คือ นวนิยายที่น่าสนใจที่สุดของดิคเกนส์เท่าที่เขาทำได้"

นักวิจารณ์คนหนึ่งมองนวนิยายเรื่อง Bleak House ในฐานะตัวอย่างที่สำคัญของทักษะการผสมผสาน "จุดประสงค์" เข้ากับศิลปะของดิกเกนส์เพราะหนังสือทั้งเล่มเต็มไปด้วยปัญหาทางสังคม การศึกษา การปฏิรูปสถานพยาบาล ศาลฎีกา ซึ่งต่างก็ได้รับการนำมากล่าวถึงตลอดเรื่อง ส่วนโรบินสัน (Henry Crabb Robinson) เห็นว่า Bleak House เป็นเรื่องที่บรรยายเกินความจริง ไม่มีความบันเทิง สิ่งที่ดีที่สุดในการนวนิยายเรื่องนี้คือภาพของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง และการบรรยายฉากที่ยืดเยื้อ (Collins. 1971 : 273) ส่วนจอห์นสัน (Edgar Johnson) แสดงความคิดเห็นว่า "ความยอดเยี่ยมด้านกฎหมายที่ Bleak House กล่าวถึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของสังคมอย่างชัดเจน" และโฮลด์สเวิร์ธ (William Scarle Holdsworth) ผู้นำทางกฎหมายของอังกฤษคนหนึ่งได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับดิกเกนส์ว่า ถ้า Bleak House ถูกตีพิมพ์ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1826 เนื้อหาทั้งหมดที่ดิกเกนส์เสนอนั้น "ถูกต้องทั้งสิ้น" และถ้าดิกเกนส์กล่าวว่าการกระทำที่เขาเขียนเหล่านั้นเกิดขึ้นในช่วงศตวรรษต่อมา เขาก็จะยอมรับว่า เนื้อหาส่วนใหญ่ยังถูกอยู่ :

The Physical fog amidst which Bleak House oppress, which is so aptly made to typify the moral fog which enveloped the procedure of the Court of Chancery is I think the finest piece of descriptive writing in the whole of Dickens' works. This moral fog had been produced by a variety of causes, operating through, centuries; and its density had made the court the most crying abuse of an age in which there were many abuses.

ความเห็นที่ดูเหมือนจะรับรองคำกล่าวของดิกเกนส์ในหน้าคำนำของหนังสือว่า การโจมตีของเขานั้น "เน้นเรื่องด้านเนื้อหา" (David. 1963 : 199)

คายสัน (A.E. Dyson) กล่าวว่า Hard Times เป็นหนังสือเล่มที่ดิกเกนส์คำนึงถึงมากที่สุดในการเขียน เพราะอายุเขามากแล้ว และโครงเรื่องสลับซับซ้อน เขาคงใจจะ

ใช้มันเป็นเครื่องมือในการโต้แย้งสังคมและเสนอปัญหาสังคมมากขึ้น ดังนั้นเขาจึงเดินทางไปเมือง เพรสตัน เพื่อสังเกตการณ์การนัดหยุดงานของทนายงานไร่ฝ้าย เป็นเวลานาน สัปดาห์เพื่อนำข้อมูลมาเขียนนวนิยายเรื่องนี้ เขาหวังที่จะไปพบกับความวุ่นวาย ไม่พอใจ ความไร้ระเบียบและความวุ่นวายของที่นี่ แต่เขากลับประหลาดใจและประทับใจเมื่อเห็นทุกแห่งในเมืองเงียบสงบ และผู้คนมีมารยาทดี (Dyson. 1968 : 215)

เดวิส (Earle Davis) เห็นว่า Hard Times คือ ถ้อยคำที่ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะใช้อธิบายความเชื่อทางเศรษฐกิจของดิกเกนส์ได้ แม้ดิกเกนส์จะได้รับอิทธิพลของคาร์ไลล์ (Carlyle) ในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้ ซึ่งเป็นการสนับสนุนการโจมตีความเลวร้ายของกฎหมายและสังคม การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยมีจุดหมายหลักที่การเสียศีลธรรมเศรษฐกิจแบบประโยชน์นิยมรวมไปถึงการมุ่งวิจารณ์ระบบการศึกษา ระบบชนชั้น และกฎหมายเกี่ยวกับการหย่าร้างด้วย แม้คนทั่วไปจะมองว่า งานชิ้นนี้ของดิกเกนส์ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรและคิดว่าดิกเกนส์ทำผิดพลาดที่เขียนนวนิยายลักษณะนี้ออกมา แต่ชอว์ (George Bernard Shaw) กลับยกย่องงานชิ้นนี้อย่างจริงจัง และเลวิส (F.R. Lewis) เห็นว่า Hard Times เป็นนวนิยายเรื่องยิ่งใหญ่ที่สุดของดิกเกนส์ (Davis. 1963 : 214)

สมิธ (Smith. 1975 : 3737 - A) ได้ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของดิกเกนส์เรื่อง Dombey and Son แล้วสรุปว่า ดิกเกนส์สามารถผสมผสานความโศกเศร้า ความขมขื่น เรื่องรักใคร่ และลักษณะเหมือนจริงเข้าด้วยกันอย่างประสพผลสำเร็จยิ่งกว่าเรื่องที่เขาเคยเขียนมาแล้วทุกเรื่อง ดิกเกนส์สามารถสร้างโครงเรื่องให้เข้ากับแก่นเรื่องได้อย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งสามารถสร้างตัวละครที่สมจริงด้วย

อย่างไรก็ดี ฟอรัไท์ (Forsyth) ได้กล่าวตำหนิดิกเกนส์ ในบทความชื่อ "Literary Style" ของเขาในนิตยสาร Fraser's Magazine ว่า ดิกเกนส์เขียนมากเกินไปและเร็วเกินไป ถ้าเขาไม่ใช้ความระมัดระวังมากขึ้นในการเขียน ดิกเกนส์จะเป็นผู้ทำลายชื่อเสียงตนเอง เพราะเขาชอบเขียนซ้ำแนวเดิม งานเขียนมีลักษณะสั้นหอกไม่สิ้นสุด เขียนจากประเด็นที่ได้มาอย่างรีบร้อน เขาตัดสินใจว่า Little Dorrit เป็น

นวนิยายแนวนี้นั้น พิจารณาจากอารมณ์ขันหยาบ ๆ และการบรรยายความรู้สึกที่พุ่มพวยเกินไป
โครงเรื่องสร้างได้ไม่ดีพอ และตัวละครไม่มีลักษณะสมจริง (Collins. 1971 : 350
citing Forsyth. 1859 : 130 - 34)

สตีเฟน (J.F. Stephen) เขียนไว้ในบทความเรื่อง "The License
of Modern Novelists" ในนิตยสาร Edinburgh Review ในปี ค.ศ. 1857
ว่า Little Dorrit ไม่ใช่นวนิยายที่น่าสนใจ หรือน่าพึงพอใจของคิตเกนส์ เพราะ
โครงเรื่องที่ยุ่งยากและสับสน ตัวละครไม่น่าสนใจ ลักษณะการเขียนเคร่งเครียดและเกินจริง
แต่ผู้อ่านถ้าไม่มีอคติเกินไป จะต้องยอมรับเช่นกันว่า ในแง่การอธิบายชีวิตของชนชั้นต่ำ และ
ปัญหาความยากจน คิตเกนส์ทำได้ดี (Collins. 1971 : 366 citing Stephen.
1857 : 38 - 46)

ยังไม่เห็นที่ยอมรับกันว่า คิตเกนส์คือผู้ผลักดันให้สังคมก้าวหน้า และสตีเฟน
(Fitzjames Stephen) ได้วิจารณ์เรื่อง Little Dorrit ว่า "คล้ายกับว่า
คิตเกนส์ได้ความคิดเรื่องการกระทำทารุณครั้งแรกจากการอภิปรายซึ่งมีพร้อมไปกับการ
แก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยแล้ว" และใน A Tale of Two Cities สตีเฟนได้พยายาม
ตรวจสอบการบิดเบือนข้อเท็จจริงด้านประวัติศาสตร์ของคิตเกนส์อีกด้วย นอกจากนี้ยังมี
นักวิจารณ์บางคนพบว่า ศิลปะการประพันธ์ของคิตเกนส์ยังไม่น่าพึงใจ ภาษาที่ใช้ไม่ถูกต้อง
และแนวการเขียนไม่สม่ำเสมอ ข้อโจมตีเรื่องการกล่าวเกินจริงและการบิดเบือนความจริง
ของคิตเกนส์เริ่มมีมาตั้งแต่การเขียนยุคแรก ๆ ของเขา คิตเกนส์เองก็ได้แสดงการรับรู้
ข้อโจมตีเหล่านั้นในหน้าคำนำของหนังสือของเขา ซึ่งมักออกมาในรูปการคัดค้านข้อกล่าวหา
ในเล่มที่นำมาตีพิมพ์ใหม่ (Wall. 1970 : 34 citing Stephen. 1857 : 38 - 46)

ออร์เวล (George Orwell) กล่าวว่า การวิจารณ์สังคมของคิตเกนส์มุ่งด้าน
ศีลธรรมโดยเฉพาะ ดังนั้นในงานของเขาจึงขาดคำแนะนำการแก้ไข เขาโจมตีกฎหมาย
รัฐบาลของรัฐสภา ระบบการศึกษาและอื่น ๆ โดยไม่มีคำแนะนำที่ชัดเจนว่าควรแก้ไข
อย่างไร ถึงแม้จะไม่ใช่นักเขียนนวนิยายหรือนักเสียดสีสังคมที่จะต้องให้คำแนะนำ
เชิงก่อกวนด้วย แต่ก็น่าสงสัยว่าจุดมุ่งหมายหลัก ๆ ของคิตเกนส์ต้องการให้สภาพนั้นคงอยู่หรือ
ถูกทำลายไป (Wall. 1970 : 297 citing Orwell. 1946 : 7)

วอร์เนอร์ (Rex Warner) ได้เสนอผลที่เกิจากงานเขียนของดิกเกนส์ คือ การยกเลิกสิ่งที่เขาโจมตี เช่น โรงเรียนแบบ ทูเคอะบอยส์ ๔๐๑ ไม่มีเหลืออีกแล้ว แต่ไม่ได้หมายความว่า เราจะทิ้งเลยว่ดิกเกนส์คือนักปฏิรูปสังคม เพราะการปฏิรูปหมายถึง การแก้ไข้ปัญหาอย่างคล่องแคล่วฉับไว ดิกเกนส์เพียงแต่ต่อต้านภาพลวงตาที่เกิดจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ และในการแก้ไข้ ดิกเกนส์กล่าวเพียงว่า "ความหวังของฉัน คือ การทำให้ทุกคนให้ประเทศอังกฤษรู้สึกถึงบางอย่างที่อยู่ในความรู้สึกที่หมิ่น ทูแคลนสภาผู้แทน ที่ฉันมี เราจะไมทำอะไรเลยจนกว่าความรู้สึกนั้นจะเป็นสากล" (Ford & Lane. 1976 : 181 citing Warner. 1947 : 23 -- 5)

คอลลินส์ (Phillip Collins) ได้ศึกษางานของดิกเกนส์ในหนังสือของเขา Dickens and Education โดยพิสูจน์ว่ ดิกเกนส์เชื่อมั่นว่การศึกษาจะเป็นสิ่งแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ ได้ แต่อย่างไรก็ดี ดิกเกนส์ ไม่ได้เป็นต้นคิดเรื่องการปฏิรูปการศึกษา เพราะเรื่องนี้มีการศึกษาและสนใจกันมานานแล้ว (Collins. 1976 : 211)

ส่วนที่สอง : เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมยุคของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

จากการศึกษาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่โดยทั่วไปของชาวอังกฤษในยุคของดิกเกนส์ จากเอกสารประวัติศาสตร์สมัยนั้น พบว่ ประเทศอังกฤษมีการขยายตัวทางอุตสาหกรรมเกิดขึ้น หลังเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในปี ค.ศ. 1872 ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอังกฤษเป็นอย่างมาก มีการนำเอาเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการผลิต มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมากมาย ทำให้ผู้คนหันไปยึดอาชีพด้านการใช้แรงงานตามแหล่งอุตสาหกรรมแทนอาชีพทางการเกษตรที่เคยทำกันมา มีการอพยพของผู้คนจากไร่่นาเข้าสู่เมืองใหญ่เพื่อเป็นกรรมกรตามโรงงาน มีเมืองอุตสาหกรรมใหม่เกิดขึ้นมากมาย เพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้า ปัญหาที่ตามมาหลังการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้คือสภาพที่พิศาวัยของคณงานที่ไม่ดีและไม่เพียงพอ การใช้แรงงานเด็กและสตรีอย่างโหดร้ายและอยุติธรรม คำจ้างแรงงานตกต่ำ การว่างงาน อาชญากรรม และการศึกษา (Hibbert. 1975 : 122 - 129)

ประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วตามเมืองอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นสร้างปัญหาแก่เมืองเหล่านี้อย่างมาก เมืองที่ประสบปัญหารุนแรงที่สุดในครั้งแรกของศตวรรษที่ 19 คือแมนเชสเตอร์ ซึ่งปรากฏว่า ไม่มีบ้านพัก อาหาร น้ำ เชื้อเพลิง ถนน โรงเรียน แม้กระทั่งอากาศบริสุทธิ์ให้คนที่อาศัยอยู่ได้ใช้อย่างเพียงพอ (เอี่ยม ฉายางาม 2519 : 236) ในเมืองท่าเรือ เช่น กลาสโกว์ สภาพบ้านเรือนทรุดโทรมสกปรก คนในครอบครัวทุกคนต้องหuddleอยู่รวมกันในห้องเดียว ไม่มีการวางผังเมือง มีแหล่งแออัดเกิดขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และในแหล่งแออัดนั้น อากาศบริสุทธิ์และแสงสว่างมีน้อย น้ำสกปรก จึงทำให้เกิดโรคระบาดบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอหิวาตกโรค ซึ่งทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก (Wood. 1982 : 1982 : 119)

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ประโยชน์จากแรงงานเด็กอยู่ทั่วไป ตามท้องถนนแทบทุกแห่งจะเห็นเด็กวิ่งขายไม้ขีดไฟ ขายหนังสือพิมพ์ หรือรับจ้างกวาดพื้นออกจากทางข้ามถนน รับจ้างจูงม้าไปเข้าคอก รับยักรองเท้า หรือวิ่งซื้อเหล้าให้กับผู้คน เด็กอายุต่ำกว่า 5 ขวบนับพันคนต้องไปรับจ้างทำงานตามบ้าน หรือตามร้านขายของที่มีอากาศร้อนอบอ้าว และจะถูกไต่ปากศีรษะเมื่อง่วงหรือหลับ ในโรงนาเด็กจะมีหน้าที่ไล่อากาศหรือเฝ้าแกะ ในเมืองเด็กจะนั่งปั่นฝ้าย พับกระดาษ ทำลูกปัด ไข่ และที่มีสภาพเลวร้ายที่สุดคือ คอยวิ่งตักและเทแบบพิมพ์ในโรงงานผลิตหม้อที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 120 องศา (Hibbert. 1975 : 122) เด็กและผู้หญิงจะถูกใช้งานอย่างหนักในโรงงานทอผ้าและเหมืองถ่านหินที่สกปรก เหม็นอับและอากาศไม่บริสุทธิ์ มีเครื่องจักรที่เป็นอันตรายต่อคนงาน ซึ่งมักจะทำให้คนงานพิการและเสียชีวิตอยู่เสมอ (Hearder. 1976 : 123) ในเหมืองถ่านหิน เด็กอายุ 5 - 6 ขวบ จะถูกกักให้ทำงาน 12 ชั่วโมงต่อวัน โดยให้นั่งในความมืดมิดเพียงคนเดียวเพื่อคอยควบคุมระบบถ่ายเทอากาศ ขณะที่เด็กชายหญิงที่มีวัยมากขึ้นและบรรลุนิติภาวะจะต้องลากและเข็นรถตักถ่านหินกลับบ้านด้วยมือและเข้าไปตามอุโมงค์ที่แคบ เปียกชื้น และหนาวเย็น (Wood. 1982 : 117)

ด้านการศึกษา รัฐไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือหรือรับผิดชอบแต่อย่างใด ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 การจัดการศึกษาจึงอยู่ในการจัดการขององค์กรเอกชนหรือผู้มีใจบุญเท่านั้น

มีการสร้างโรงเรียนขึ้นหลายประเภทสำหรับเด็กจากชนชั้นต่าง ๆ ทั้งแบบเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษา และไม่เก็บ ลูกชนชั้นกลางมักถูกส่งไปเข้าโรงเรียนมัธยมกินนอน ซึ่งยังใช้ความเชื่อดั้งเดิมในการสอนที่เน้นด้านไวยากรณ์และภาษากรีกและลาตินอย่างเข้มงวด เด็กที่มีปัญหาหรือเด็กจรจัดจะถูกส่งไปเข้าโรงเรียนทางภาคเหนือของประเทศ ซึ่งมีชื่อเสียงด้านการปฏิบัติต่อเด็กอย่างทารุณและเข้มงวด โดยไม่เคยกำหนดให้มีวันหยุดภาคเรียนเลย (Hibbert. 1975 : 122) ลูกคนจน ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยม หรือโรงเรียนที่เก็บค่าธรรมเนียมนทางการศึกษา แต่พวกเขาจะมีโอกาสได้เรียนตามโรงเรียนที่สอนเกี่ยวกับศาสนาเท่านั้น (Sunday School) โรงเรียนเหล่านี้จัดสอนโดยอาสาสมัครตามโรงงาน โดยการอุปถัมภ์ของโบสถ์ หรือประชาคมในท้องถิ่น แต่การเรียนเช่นนี้ เด็กจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนามากกว่าจะรู้ด้านการอ่านหรือการเขียน (Hearder. 1976 : 335)

ในแหล่งสลัม ผู้คนโดยทั่วไปใช้การศึกษา มีการกระทำทารุณและการทอดทิ้งเด็ก กฎหมายไม่มีความสำคัญ นักเลงวัยเด็กและคนพาลเค็มหมักและปั่นอยู่เสมอ มีแก๊งค์รับจ้างกระทำการที่ผิดกฎหมาย ซึ่งมักจะเกิดการต่อสู้กันเองระหว่างกลุ่มอยู่เสมอ มีการขายสิ่งของที่ปล้นและวิ่งราวมาได้ในราคาถูก บางแห่งในแหล่งแออัด เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่กล้าเดินผ่าน (Walker. 1981 : 206) แคมทุกแห่งในเมืองใหญ่ เต็มไปด้วยเด็กจรจัด โสเภณี ขโมยและอาชญากร เด็กหญิงวัยต่ำกว่า 15 ปี ส่วนมากมีอาชีพด้านการค้าประเวณี ขณะที่เด็กผู้ชายจะทำการฉกชิงวิ่งราว โดยมีหัวหน้าแก๊งค์คอยดูแลสั่งสอนวิธีการหาเงินแบบผิดกฎหมาย ประมาณกันว่า ในเมืองใหญ่ผู้คนที่หนึ่งในสี่ของพลเมืองทั้งหมดมีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม และการกระทำผิดทางกฎหมาย จำนวนตำรวจที่จะดูแลเหตุการณ์มีน้อยเกินไปจนไม่มีประสิทธิภาพ (Hibbert. 1975 : 139 - 142)

อย่างไรก็ดี ชาวอังกฤษยังเป็นชนชาติที่ภูมิใจในประเทศของตน ซึ่งชมความสามารถที่เหนือกว่าเพื่อนบ้าน เช่น ในด้านการพาณิชย์ การนาวิ พวกเขาเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อในความสามารถเฉพาะบุคคล (Individualism) (Evans. 1973 : 19) คนส่วนมากยังมีชีวิตที่เคร่งครัด มีหลักเกณฑ์ตายตัวและยึดมั่นในศาสนา ยึดถือในพระเจ้าจนบางครั้งไม่มีเหตุผลในการกระทำบางอย่าง ยกเว้นคำว่า "พระเจ้า" แล้ว

คำที่แพร่หลายที่สุด คือ คำว่า "การทำงาน" เพราะสังคมอังกฤษขณะนั้น คือศูนย์กลางของความทะเยอทะยานด้านการค้า ผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต คือ คนที่สร้างตัวได้จนร่ำรวย ค่านิยมของชาวอังกฤษยุคนั้นจึงยึดมั่นอยู่กับ 3 สิ่งคือ เงิน การนับหน้าถือตา และความสำเริง (Houghton. 1975 : 242) แนวคิดที่แพร่หลายแนวคิดหนึ่งในยุคนั้นคือหลักการของ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) เรื่อง ลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งเป็นหลักการของการ "ปรับปรุง" สังคมให้ก้าวหน้า โดยการให้อิสระแก่การทำการค้าและอุตสาหกรรมเต็มที่ ให้ทุกอย่างดำเนินไปโดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องความยากจนของผู้คนหรือการว่างงานของคนงาน ความแออัดคับคั่งของเมืองที่เกิดจากสภาพโรงงานที่สกปรกไม่เป็นระเบียบ หรือบ้านเรือนที่แออัด แต่จะสนใจเฉพาะ "กำไร" และ "เศรษฐกิจ" เท่านั้น (Wilson. 1963 : 237)

ชีวประวัติของชาร์ลส์ ดิกเกนส์และภูมิหลังทางสังคมในสมัยวิกตอเรียน

ช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870

ชีวประวัติของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

การที่จะศึกษานวนิยายของชาร์ลส์ ดิกเกนส์ ให้เกิดความเข้าใจและตีความหมายงานเขียนของเขาให้ถูกต้องและดียิ่งขึ้นนั้น การศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจข้อมูลด้านชีวประวัติของเขามีความสำคัญและจำเป็นยิ่ง เนื่องจากข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชีวประวัติของนักเขียนโดยทั่วไป จะทำให้ทราบถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิด ความเชื่อและจินตนาการ ซึ่งจะสะท้อนออกมาในงานเขียนของเขา ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตในครอบครัว หลักการทางศาสนาของบรรพบุรุษ การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก การศึกษา กลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่นักเขียนเข้าไปมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย รวมไปถึงประสบการณ์ชีวิตในด้านต่าง ๆ ที่เขาได้สัมผัสมา เป็นที่มาของแรงบันดาลใจที่จะทำให้นักเขียนสร้างสรรค์ผลงานออกมา ดิกเกนส์นั้นได้ชื่อว่าเป็นนักเขียนที่ผลิตผลงานออกมาจากประสบการณ์ชีวิตทุกอย่างตอนผสมผสานกับจินตนาการของเขา ดังนั้น การศึกษาชีวประวัติของดิกเกนส์จึงจำเป็นยิ่งต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจงานเขียนของเขา

ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ (Charles Dickens) เกิดเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1812 ที่เมืองแลนด์พอร์ต (Landport) อันเป็นส่วนหนึ่งของเมืองพอร์ตsmouth (Portsmouth) ในปัจจุบัน เขาเป็นบุตรคนที่สองของจอห์นและอลิซาเบธ ดิกเกนส์ จอห์น ดิกเกนส์ (John Dickens) บิดาของเขาซึ่งรับราชการในสำนักงานจ่ายเงินทหารเรือ (Navy Pay Office) เป็นคนที่มีจิตใจกว้างขวาง รักสนุก แต่ไม่ระมัดระวังด้านการใช้จ่าย และมักไปก่อหนี้สินไว้เสมอ ส่วนอลิซาเบธ บาร์โรว์ (Elizabeth Barrow) มารดาของเขาเป็นลูกสาวของชาร์ลส์ บาร์โรว์ (Charles Barrow) หัวหน้าผู้ควบคุมเงินในคณะกรรมการทหารเรือ ภายหลังที่อลิซาเบธแต่งงานกับจอห์น ดิกเกนส์ ได้ 3 เดือน บิดาของเธอก็ทำบัญชีเงินผิดพลาดและยักยอกเงินหนีไป ในที่สุดก็ถูกเนรเทศออกจากอังกฤษ เหตุการณ์

นับเป็นโชคร้ายครั้งแรกของครอบครัวดิกเกนส์ ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน
เป็นชาย 2 คน หญิง 4 คน

ในปี ค.ศ. 1817 จอห์น ดิกเกนส์ บิดาของเขาที่ถูกย้ายมาทำงานที่ทำเรือเมือง
ชาแธม (Chatham) ในกรุงลอนดอน ครอบครัวดิกเกนส์ได้อาศัยอยู่ที่นั่นจนกระทั่งปี
ค.ศ. 1822 ช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่ดิกเกนส์มีความสุขที่สุดในวัยเด็ก เมืองชาแธมนี้เองที่มี
อิทธิพลต่อชีวิตและงานของเขา ดังที่ในหลายปีต่อมา เมื่อเขามีชื่อเสียงสุดขีดแล้ว เขาได้
กลับมาใช้ชีวิตที่เมืองนี้ โดยชื่อ Gad's Hill Place ซึ่งเป็นบ้านที่เขาและบิดาเคยยืม
มองอย่างชื่นชมเมื่อออกมาเล่นด้วยกัน และบิดาของเขาเคยกล่าวกับเขาไว้ว่า "when
you are a man, you might live there, if you work hard enough"
(Fielding. 1965 : 3) ดิกเกนส์ได้มาใช้ชีวิตที่ Gad's Hill Place นี้ 12 ปี
ก่อนเสียชีวิต

ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ เป็นเด็กที่มีความกระตือรือร้น ฉลาด อารมณ์อ่อนไหวและมีพลัง
แต่ชีวิตยังปิดแฉสำหรับเขาอยู่มาก เขาเริ่มเรียนรู้โลกกว้างเมื่อค้นพบหนังสือหลายเล่มใน
บ้าน และใช้เวลาอ่านหนังสือเหล่านี้ในเวลาว่างอย่างเพลิดเพลิน ดังที่เขาได้กล่าวไว้ว่า

"... in a little room upstairs to which I had access
(for it adjoined my own) ... From that blessed little
room Roderick Random, Peregrine Pickle, Humphry Clinker,
Tom Jones, The Vicar of the Wakefield, Don Quixote, Gil
Blas and Robinson Crusoe came out a glorious host, to
keep my company"

(Johnson. 1977 : 23 - 24)

หนังสือดังกล่าวมีอิทธิพลต่อดิกเกนส์ในด้านชีวิตและงานเขียนของเขาในเวลาต่อมา
นอกจากนี้ โรงละครยังเป็นสิ่งที่เขาให้ความสนใจมาก ชีวิตในวัยนี้แม้จะไม่ค่อยราบรื่นนัก
เนื่องจากบิดาของเขาตกอยู่ในฐานะลำบากทางการเงิน และต้องย้ายบ้านบ่อยครั้ง โลกของ
ดิกเกนส์ยังคงเป็นโลกที่มีความสุข และความทรงจำต่อชีวิตช่วงนี้ ส่งผลอย่างมากต่องานเขียน

ของเขา และเป็นสิ่งที่ยากที่จะเข้าใจว่า ทำไมนวนิยายในยุคแรก ๆ ของดิกเกนส์จึงมักใช้ฉากและเวลาในอดีต เช่น เขียนหนังสือในปี ค.ศ. 1840 แต่เหตุการณ์ในเรื่องกลับเป็นปี ค.ศ. 1820 โดยเฉพาะในบทที่มีความสุข จะมีความทรงจำของเด็กที่มีชีวิตอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ซึ่งผสมผสานกันระหว่างความเป็นจริงในชีวิตกับบรรยากาศของเรื่องเพี้ยนยาย ถ้าดิกเกนส์ไม่มีช่วงเวลาที่มีความสุขเช่นนี้ในวัยเด็ก นวนิยายของเขาอาจจะมีความคมและเศร้าหมองกว่านี้ แต่เนื่องจากวันเวลาแห่งความสุขสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็วในเวลาอันสั้นและติดตามมาด้วยความตกอับของครอบครัว ดิกเกนส์จึงเกิดความรู้สึกว่าสูญเสีย "อะไรบางอย่างที่พึงใจ" ไป (Priestley. 1978 : 10) ซึ่งความรู้สึกนี้ติดตามมารบกวนเขาจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ดังที่เขาได้บรรยายไว้ตามข้อเขียนของ ฟอริสเตอร์ (Forster) เพื่อนสนิทของเขาผู้เขียนชีวประวัติของเขา The life of Dickens ว่า

No words can express the secret agony of my soul, as I sank into this companionship ; compared these everyday associates with those of my happier childhood ; and felt my early hopes of growing up to be a learned and distinguished man, crushed into my breast.

(Johnson. 1977 : 32)

ในช่วงที่อยู่เมืองชาแธมส์เอง ดิกเกนส์ได้เข้าโรงเรียนใกล้ ๆ บ้าน เขาเรียนให้ที่ที่เขียว ต่อมาในปี ค.ศ. 1823 บิดาของเขาถูกเรียกตัวกลับจากลอนดอนมาตั้งรกรากในบ้านเล็ก ๆ ที่เมืองแคมเด็น (Camden) ดิกเกนส์ไม่ได้ย้ายพร้อมกับครอบครัวตั้งแต่แรกแต่อย่างใด เขายังคงเรียนต่อไป จนกระทั่งวันคริสต์มาส เขาจึงเดินทางไปสมทบกับครอบครัวที่นั่น เขาต้องออกจากโรงเรียนเลยเพราะบิดามารดาของเขาไม่มีแผนการให้เขาเรียนต่อในลอนดอน แฟนนี่ (Fanny) พี่สาวของเขาได้เป็นผู้โชคดีได้รับทุนให้ไปเรียนที่ Royal Academy of Music ดิกเกนส์แม้จะอยากเรียนสักเพียงใด ก็ไม่มีโอกาสได้เรียน หนังสือที่เขารักหลาย ๆ เล่มในบ้านถูกนำไปขายแลกเงินเสียสิ้น เขารู้สึกเศร้าสร้อยและสิ้นหวัง ดังที่เขาได้บรรยายไว้ว่า "no advice, no counsel, no encouragement, no

support, from anyone that I can call to mind" (Fielding. 1965 : 5)
และเขายังได้กล่าวถึงเหตุการณ์ช่วงนี้อย่างขมขื่นกับ พอร์เตอร์เพื่อนสนิทของเขาว่า

"I thought in the little back garret in Rayham Street of all I had in losing Chatham. What would I have given, if I had had anything to give, to have been sent back to any other schools, to have been taught something anywhere !"
(Johnson. 1977 : 28)

ดูเหมือนว่า บิดาของดิกเกนส์จะล้มไปเสียทีเดียว บุตรชายของเขาต้องได้รับการศึกษา ในที่สุดดิกเกนส์ก็มีการกิจในบ้านคือ ช่วยงานบ้านและดูแลน้อง ๆ

"I knew my father to be as kindhearted and generous a man as ever lived He was proud of me, in his way, and had a great admiration of the comic singing. But, in the ease of his temper, and the straitness of his means, he appeared to have utterly lost at this time the idea of educating me at all. So I degenerated into cleaning his boots of a morning..., and going on such poor errands as arose out of our poor way of living." (Johnson. 1977 : 28 - 29)

ทุกอย่างเริ่มเปลี่ยนแปลง เมื่อเพื่อนสนิทของครอบครัวเข้าร่วมกิจการโรงงานประเภทผลิตภาชนะในครัวเรือน และแนะนำให้ดิกเกนส์ไปทำงานที่นั่น โดยให้ค่าจ้าง 6 ชิลลิงต่อสัปดาห์ บิดามารดาของเขาตกลงทันที ดิกเกนส์จึงได้ไปทำงานที่นั่นในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1824 2 วันหลังจากเขามีอายุครบ 12 ปี

การทำงานในโรงงานเมื่ออายุได้เพียง 12 ปีนี้เองที่ก่อให้เกิดการฉันทนขมขื่นในชีวิตอันเปรียบเสมือนแผลที่บาดลึกในชีวิตและวิญญาณของเขา ความทุกข์ใจนี้ ดิกเกนส์ได้บรรยายไว้ในหนังสือ David Copperfield ของเขา ซึ่งเป็นความรู้สึกของ เดวิด

ตัวละครเอกที่พำนักอยู่ในกรุงลอนดอน และทำงานในโรงงานผลิตภาชนะ เช่นเดียวกันว่า

"It is wonderful to me how I could have been so easily cast away at such an age. It is wonderful to me, that, even my descent into the poor little drudge I have been a child of singular abilities, quick eager, delicate, and soon hurt, bodily or mentally - to suggest that something might have been, to place me at any common school ... My father and mother were quite satisfied. They could hardly have been more so, if I have been twenty years of age, distinguished at a grammar - school, and going to Cambridge.

(Johnson. 1977 : 31)

แต่หลังจากดิกเกนส์ไปทำงานที่โรงงานระบายสีภาชนะ ซึ่งตั้งอยู่ยังเกอร์ฟอร์ด สเตรส ได้เพียง 2 - 3 วัน บิดาของเขาก็ถูกจับและถูกส่งตัวไปยังคุกของลูกหนี้ที่ มาร์แชลลี มาร์ควและไธง ๆ ของเขาตามไปอยู่ด้วยได้เพราะบิดาของเขายังได้รับเงินช่วยเหลือจากคณะกรรมการทหารเรือ จึงเข้าห้องในคุกหนึ่งห้องอาศัยอยู่กับครอบครัว และสภาพจะดีกว่าอยู่ข้างนอก ซึ่งแม้จะมีอิสระแต่ก็มีเจ้าหน้าที่คอยตามตรวจเงิน สำหรับ ดิกเกนส์เขาคงใจมากกับเหตุการณ์นี้ "I really believe at the time, that they had broken my heart." (Fielding. 1965 : 4)

ดิกเกนส์จึงต้องไปมาเพื่อหาบิดามารดาในช่วงวันสุดสัปดาห์ เขาไม่ได้พักในคุก แต่เขาต้องพักอยู่ใกล้ ๆ นั้นเอง จากคำกล่าวของดิกเกนส์ในภายหลัง ทำให้รู้ว่า เขารู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้าง หิวโหย และทุกข์ทรมานใจมาก

"I know I do not exaggerate, unconsciously and unintentionally, the scantiness of my resources and the difficulties of my life

... I know that I have lounged about the streets, insufficiently and insatisfactorily fed. I know that, but for the mercy of God, I might easily have been, for any care that was taken of me, a little robber or a little vagabond"

(Schwarzbach. 1979 : 15)

ทุกอย่างจบลง เมื่อบิดาของดิกเกนส์ได้รับเงินมรดกจำนวนหนึ่ง ซึ่งนำไปจ่ายหนี้ให้พ่อ บิดาของเขาจึงออกจากคุก มาร์แชลลี่ เขามาเช่าบ้านเล็ก ๆ อยู่ใน โชนอร์ ทาวน์ ดิกเกนส์จึงทำงานต่อไปอีก โรงงานได้ย้ายมาอยู่สถานที่ใหญ่ขึ้น ต่อมาบิดาของเขาตัดสินใจให้ดิกเกนส์ออกจากงานหลังจากไปยื่นมองภาพสะท้อนใจอยู่มุกมกในวันหนึ่ง ภาพนั้นคือภาพเด็กชายตัวเล็ก ๆ ผอมโซ กำลังนั่งทำงานอยู่ตรงหน้าต่างของร้านอย่างเศร้าสร้อย แต่มารดาของดิกเกนส์กลับต้องการให้เขาทำงานต่อไป ดิกเกนส์ไม่เคยลืมเหตุการณ์ครั้งนั้นเลย

"I do not write resentfully or angrily for I know how all these things have worked together to make me what I am : but I never afterwards forgot, I never shall forget, that my mother was warm for my being sent back"

(Johnson. 1977 : 39 - 40)

ความรู้สึกที่ว่าแม่ต้องการให้ตนทำงานต่อไปไม่เคยจางหายไปจากความรู้สึกของเขาเลย เวลาที่เขาเข้าไปทำงานในโรงงานกินเวลาเพียง 3 เดือน แต่ผลของมันยิ่งใหญ่และลึกซึ้งยิ่งนัก ผลกระทบอีกอย่างหนึ่งคือ เด็กชายผู้นี้มีความไม่พินอ้นแรงกล้าที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต มีความกระตือรือร้น มีอำนาจในการบังคับตนเอง และมีสติปัญญาอันเฉียบแหลมแต่ก้าวร้าว วันเวลาแห่งความสุขที่ เกณฑ์ และความเศร้าสะท้อนใจในลอนดอน มักปรากฏลง ๆ ในงานของเขา (Priestley. 1978 : 14)

เอ็ดการ์ จอห์นสัน (Edgar Johnson) ได้เขียนไว้ในหนังสือ Charles Dickens : His Tragedy and Triumph ว่าประสบการณ์ในวัยเด็กมีผลสะท้อนถึงงาน

และชีวิตของดิกเกนส์ในเวลาต่อมา (Johnson. 1977 : 32) ข้อมูลของชีวิตในวัยเด็กนั้นบอกเล่าถึงเหตุการณ์ของชีวิตและเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดของนักเขียน นักวิจารณ์สมัยใหม่ นักเขียนชีวประวัติ และตัวดิกเกนส์เองกล่าวว่า สิ่งนี้เองคือกุญแจที่จะนำไปสู่ความเข้าใจนักเขียนและงานของเขา เอ็ดมันด์ วิลสัน (Edmund Wilson) ได้กล่าวถึงความสำคัญของชีวิตในวัยเด็กของดิกเกนส์ว่า "These experiences produced a trauma in Charles Dickens from which he suffered all his life" (Schwarzbach. 1979 : 15)

สำหรับข้อมูลเรื่องการทำงานในโรงงานนี้ เป็นความลับมาตลอดจนกระทั่งฟอร์สเตอร์ (Forster) เพื่อนของดิกเกนส์ผู้เขียนชีวประวัติของเขาได้เปิดเผยขึ้น แม้แต่บุตรและภรรยาของเขาก็ไม่ทราบเรื่องนี้ และฟอร์สเตอร์เองก็รู้สึกไม่สบายใจที่เปิดเผยเรื่องนี้ออกมา "I felt" Forster says, "that I had unintentionally touched a painful place in his memory" (Johnson. 1977 : 40 - 41)

ต่อมา ดิกเกนส์ได้เข้าศึกษาที่ Wellington House Academy ประสบการณ์ของเขาที่โรงเรียนนี้ได้รับการถ่ายทอดลงในนวนิยายกึ่งอัตชีวประวัติของเขาชื่อ David Copperfield ดิกเกนส์เรียนอยู่ที่นั่น 2 ปีและออกเมื่ออายุได้ 14 ปีกว่า ๆ เท่านั้น เมื่อมีใครถามบิดาของเขาว่า ดิกเกนส์ได้รับการศึกษาจากที่ไหน เขามักจะตอบว่า ดิกเกนส์เรียนรู้ทุกสิ่งด้วยตนเอง "why, indeed, Sir, he may be said to have educated himself !" (Burton. 1981 : IX)

ดิกเกนส์ได้ไปทำงานเป็นเสมียนในสำนักงานนายความแห่งหนึ่ง แม้เขาจะยังเด็กแต่เขาก็มีความมั่นใจในตนเองและมีสายตาที่คมกล้า เฉลียวฉลาด เขาพบว่า กฎหมายเป็นธุรกิจที่น่าเบื่อ แต่เขาได้ซึมซับบรรยากาศและภูมิหลังด้านนี้มากพอสมควร เขาได้ตัดสินใจเข้าเป็นนักข่าวของรัฐบาลและใช้เวลาทั้งหมดในช่วงที่ว่างฝึกฝนขวเลข ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่องานของเขา ในช่วงนี้เองที่เขาเกิดหลงรัก มาเรีย บีคเนลล์ (Maria Beadnell) ลูกสาวนายธนาคารคนหนึ่ง แต่ครอบครัวของมาเรียรังเกียจเขาเมื่อทราบว่าเขายากจนและบิดาเขาเคยติดคุก ดิกเกนส์หลงใหลในตัวมาเรียมากและขอหมั้นเธอ ครั้งแรกมาเรียตกลง แต่ต่อมา

เกิดเปลี่ยนใจและแต่งงานไปกับชายอีกคนหนึ่ง ดิคเกนส์รู้สึกผิดหวังและเศร้าเสียใจมาก ความรู้สึกนี้ฝังใจเขาอยู่ตลอดเวลาแม้เวลาจะผ่านไปอีกหลายสิบปี

เมื่อเห็นว่างานของทนายหน้าดีแล้ว ดิคเกนส์ก็กลับไปโรงละครและเข้าเรียนเกี่ยวกับการแสดง เขามีพรสวรรค์ที่ดีในด้านการเป็นนักแสดง แต่พอถึงเวลาแสดงจริง เขากลับล้มป่วย ต่อมา แว่วผู้สื่อข่าวของเขารุ่งโรจน์ขึ้น ลุงของเขาได้เริ่มทำหนังสือพิมพ์ชื่อ Mirror of Parliament และดิคเกนส์ได้เข้าร่วมด้วย ในปี ค.ศ. 1832 ดิคเกนส์รับเชิญเข้าร่วมทีมผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์กรอนบอยชื่อ The True Sun แต่เขายังคงทำงานที่ศาลด้วย ต่อมาไม่นานเขาก็กลายเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความสามารถที่สุดของประเทศ และเขาได้เข้าเป็นผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์ค่ายเสรีรายวันชื่อ The Morning Chronicle

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรปิดสมัยการประชุม ดิคเกนส์ก็มีงานที่จะต้องไปดูแลการเลือกตั้งไปงานเลี้ยงและงานพิธีต่าง ๆ ซึ่งกลายเป็นคุณค่าอันยิ่งใหญ่ต่ออาชีพนักประพันธ์ของเขา ดังที่ เดวิด คอปเปอร์ฟิลด์ (David Copperfield) ตัวละครของเขาได้กล่าวถึงความรู้สึกของนักหนังสือพิมพ์ว่า นักการเมืองนั้นพูดเพื่อหาเสียงเท่านั้น มิได้มาจากใจจริงแต่อย่างใด

"Night after night I record predictions that were never come to pass, professions that are never fulfilled to explanations that are only meant to mystify, I wallow in words. ... I am sufficiently behind the scenes to know the worth of political life"

(Priestley. 1978 : 18)

ในปี ค.ศ. 1833 ดิคเกนส์รู้สึกตื่นเต้นมากที่ชื่อเขียนของเขา "A Dinner In Poplar Walk" ได้รับการตีพิมพ์ใน Monthly Magazine ซึ่งเป็นการเริ่มต้นด้านงานเขียนที่ดี เขาใช้นามแฝงว่า "Boz" ซึ่งเป็นที่รู้จักและกล่าวขวัญถึงมากในสมัยนั้น เขามีโอกาสพบปะรู้จักกับนักเขียนหลายคน และได้รับคำแนะนำให้รวบรวมงานเขียนของ Boz เพื่อพิมพ์เป็นเล่มออกจำหน่าย

Sketches by Boz ตีพิมพ์ออกมาในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1836 และได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ต่อมาสำนักพิมพ์ Chapman and Hall ได้มาติดต่อว่าจ้างให้เขาเขียนเรื่องประกอบภาพ แต่ดิกเกนส์ต้องการเขียนเรื่องที่มีภาพวาดประกอบ ในที่สุดสำนักพิมพ์ก็ยินยอมและ The Pickwick Papers ก็ปรากฏออกมาทีละตอนเป็นรายเดือน เขาใช้เวลาค่อนข้างน้อยในการเขียน เขาจึงเขียนในแนวสนุกสนานและเหลือเชื่อ 2 - 3 ตอนแรก ที่ออกมาไม่ค่อยประสบความสำเร็จ มีผู้มาวาดภาพประกอบเรื่องคนใหม่ชื่อ ฟิช (Phiz) และดิกเกนส์ได้เสนอตัวละครใหม่อีกคนในตอนที่ 4 คือ แซม เวลเลอร์ (Sam Weller) และได้รับความสำเร็จทันที เป็นที่คลั่งไคล้ไปทั่วประเทศ ทุกคนพึงพอใจ The Pickwick Papers ยกเว้นพวกทนายความ เรื่องที่เขาเขียนเต็มไปด้วยอารมณ์ขันเชิงเสียดสีแต่เจือไปด้วยความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษยชาติ เขามีชื่อเสียงทัดเทียมกันในต่างประเทศ โดยเฉพาะที่อเมริกาและรัสเซีย ซึ่งได้แปลเรื่องของเขามาและได้รับอิทธิพลจากเรื่องของเขามาก

ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ทำให้ดิกเกนส์ต้องลาออกจาก The Morning Chronicle แต่ยังคงทำหน้าที่รายงานข่าวและเริ่มเขียนสัญญาทำงานมากมาย เขาได้ทำงานด้านโรงละครด้วยแต่ไม่ประสบความสำเร็จ เขาไม่มีพรสวรรค์ในการเขียนบทละครแม้จะเป็นนักแสดงที่ดี ต่อมา เขารับงานตรวจแก้ไขนิตยสารออกใหม่รายเดือน Bentley's Miscellany และเขียนนวนิยายเรื่องใหม่ Oliver Twist ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารนี้ด้วย ต่อมา เขาได้เขียนนวนิยายลงพิมพ์อีกเรื่องคือ Nicholas Nickleby ในช่วงนี้เขาได้แต่งงานกับแคธริน Catherine (Kate) Hogart ที่เชลซี (Chelsea) ในตอนต้นเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1836 และไปเช่าห้องพักอยู่ที่โรงแรมเฟอร์นิวัล (Furnival) ต่อมาแมรี (Mary Hogarth) น้องสาววัย 16 ของเคธ (Kate) ภรรยาเขามาอาศัยอยู่ด้วยเมื่อเขาย้ายมาอยู่บ้านที่ถนนดองตี้ (Doughty Street) ดิกเกนส์รักและชื่นชมในความสดใส น่ารักของแมรีมาก เขามักพาแมรีและเคธไปดูละครด้วยกันในตอนเย็นเสมอ

การแต่งงานของดิกเกนส์กับเคธเป็นสิ่งที่ล้มเหลว เพราะเคธเป็นผู้หญิงที่ไม่ค่อยฉลาดและอ่อนแอ ขณะที่ดิกเกนส์เป็นอัจฉริยะที่มีอารมณ์ปรวนแปรตลอดเวลา การแต่งงานกับเคธคล้ายกับเป็นการหาคนลอบประโลมหลังจากที่เขาออกห่างจากหญิงคนรักคนแรกของเขา

มาเรีย บีตเนลล์ (Maria Beadnell) ผู้ซึ่งเขาไม่เคยลืมเลย ด้วยเหตุนี้ดิกเกนส์จึงมีความพอใจที่จะทำงานท่องเที่ยวและคบเพื่อนมากมายเพื่อทดแทนบางสิ่งบางอย่างที่ขาดไปในชีวิตครอบครัว

ต่อมาไม่นาน แมรีน้องสาวของเคตที่ดิกเกนส์รักและเอ็นดูเกิดล้มป่วยกะทันหัน และเสียชีวิตลงในอ้อมแขนของดิกเกนส์เอง เขารู้สึกช็อกและเศร้าเสียใจในเหตุการณ์นี้จนไม่อาจทำงานต่อไปได้เป็นระยะเวลาช่วงหนึ่ง แต่ต่อมาเขาก็ยังอยู่กับบรรดาเพื่อนฝูงและผู้ติดตามอีก เขาประสบความสำเร็จและรายได้ของเขาเพิ่มขึ้นทุกเดือน ธุรกิจด้านวรรณกรรมของเขาเริ่มม่วนวายจนดิกเกนส์ต้องการให้ใครสักคนมาช่วย เพื่อนคนใหม่ของเขา จอห์น ฟอร์สเตอร์ (John Forster) สามารถช่วยเหลือและให้คำแนะนำเขาได้ดียิ่ง ฟอร์สเตอร์เป็นนักหนังสือพิมพ์และนักวิจารณ์ละครของ The Examiner ซึ่งเขาได้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการในเวลาต่อมา ภายหลังเขาได้เขียนประวัติวรรณคดี ประวัติศาสตร์รวมถึงงานและชีวิตของดิกเกนส์ ซึ่งเป็นงานชิ้นสุดท้ายของเขา ดิกเกนส์ต้องพึ่งการตัดสินใจและการช่วยเหลือของฟอร์สเตอร์มาก

ต่อมาเขาย้ายออกจากถนนคอตตี มาอยู่บ้านที่ใหญ่โตหรูหราขึ้นที่เลขที่ 1 เคเวนเชียร์ เทอเรซ (Devonshire Terrace) นวนิยายเรื่อง Oliver Twist Nicholas Nickleby The Old Curiosity Shop และ Barnaby Rudge เป็นเรื่องที่เขาเขียนออกมาในแนวเดียวกันทั้งหมด The Pickwick Papers และ Oliver Twist เป็นงานที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันเป็นอย่างมาก Oliver Twist เป็นเรื่องเขาสะท้อนกฎหมายสงเคราะห์คนจน (The Old Poor Laws) รวมไปถึงความอดอยากของผู้คน เป็นการโจมตีการกระทำทารุณในสังคมของดิกเกนส์เป็นครั้งแรก ซึ่งประการสุดท้ายและแนวคิดของเขาย่างชัดเจน ส่วน Nicholas Nickleby เป็นการนำเรื่องราวที่รู้จักกันดีอยู่แล้วมาเขียน ดังเช่นที่เขาได้ประจานโรงเรียนชื่อ กูเคอะบอยส์ สคูล ในมณฑลยอร์กเชียร์ ซึ่งโรงเรียนนี้มีชื่อเสียงเรื่องการทารุณต่อเด็กมานานแล้ว ก่อนเขียนเรื่องนี้ดิกเกนส์กับฟิซ (Phiz) ได้เดินทางสืบหาโรงเรียนเหล่านั้นด้วยตัวเอง และข้อมูลบางอย่างของ กูเคอะบอยส์ สคูล เป็นเรื่องจริง นวนิยายเรื่องนี้ตีพิมพ์เป็นตอน ๆ และประสบความสำเร็จเช่นกัน

นวนิยายเรื่องต่อมาคือ The Old Curiosity Shop ซึ่งดิกเกนส์เขียนเพื่อประทังความเดือดร้อนทางการเงินของเขาและสำนักพิมพ์ Chapman and Hall รวมทั้งเขียนเรื่องเบ็ดเตล็ดรายสัปดาห์ Master Humphry's Colck ด้วย The Old Curiosity Shop ซึ่งเขียนในแนวประโลมโลกย์ประสบความสำเร็จทันที ผู้อ่านต่างหลงน้ำตาให้กับเรื่องราวอันน่าเศร้าของตัวเอกคือ เนลลีน้อย (Little Nell) ซึ่งเสียชีวิตในตอนจบ ไม่เฉพาะในอังกฤษเท่านั้นที่เศร้าสลดไปกับเธอ อเมริกา และชนทั่วโลกต่างก็พลอยหทู่ไปกับเรื่องของเธอด้วย ส่วนนวนิยายเรื่อง Barnaby Rudge ซึ่งเขาคังใจเขียนหลายปี และต้องทำตามสัญญากับเจ้าของสำนักพิมพ์ที่จะต้องเขียนนวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ ความไม่พอใจของเขาจึงฉายออกมาเงิบ ๆ ผลก็คือ Barnaby Rudge เป็นที่ผิดหวังของผู้อ่าน แม้ในด้านอารมณ์ขึ้น

ภายหลังที่เขียนนวนิยาย 4 เล่มดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว ดิกเกนส์ก็ตัดสินใจไปเยือนอเมริกาในช่วงฤดูใบไม้ผลิ ปี ค.ศ. 1841 เขาต้องการพบผู้อ่านงานเขาและนักเขียนอเมริกัน รวมทั้งการไปอุทิศเรื่องลิขสิทธิ์การพิมพ์งานของเขา เพราะนวนิยายของเขาถูกขโมยพิมพ์ที่นั่น เขาลงเรือเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1842 เรือบริตานี (Britania) นำเขาผ่านมหาสมุทรแอตแลนติกทางเหนือท่ามกลางสภาพอากาศที่ย่ำแย่ไปยังเมืองบอสตัน (Boston) ดิกเกนส์ได้เดินทางไปหลายเมืองทางตอนเหนือของสหรัฐอเมริกาแต่ไม่เคยลงไปได้กว่ารัฐเวอร์จิเนีย (Virginia) มีการต้อนรับอย่างเอิกเกริก แต่เขาเริ่มไม่ชอบการเดินทางที่ลำบากทุลักทุเล รวมทั้งการทำทางที่ก้าวร้าวของชาวอเมริกัน มีสำนักพิมพ์ที่นั่นหลายแห่งเขียนโจมตีเขา เพราะเขาได้ประทุ้งเรื่องการป้องกันลิขสิทธิ์ในอเมริกา

ดิกเกนส์ลงเรือกลับอังกฤษในเดือนมิถุนายน และเริ่มเขียน American Note โดยใช้ประโยชน์จากบันทึกการเดินทางและจดหมายที่เขาเขียนถึงพอร์สเตอร์และเพื่อน ๆ ในช่วงที่อยู่อเมริกา ที่อังกฤษหนังสือเล่มนี้ไม่ค่อยได้รับการต้อนรับแต่ที่อเมริกาหนังสือของเขาถูกขโมยพิมพ์ขายได้เป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ช่วงนี้รายได้เขาลดลงและนวนิยายเรื่อง Martin Chuzzlewit ที่ตีพิมพ์ออกมาเป็นตอนก็ขายไม่ได้ เรื่องไม่เป็นที่นิยม เพราะมีจุดอ่อนมาก มีเหตุบังเอิญและความเหลือเชื่อในเรื่องมากเกินไป ต่อมา ดิกเกนส์

ตัดสินใจเขียนเรื่องมหัศจรรย์เกี่ยวกับวันคริสต์มาส เขาไม่เคยมีแรงบันดาลใจในการเขียนเรื่องด้วยความฉาบฉวยและความเศร้าโศกในเรื่องใดมากเท่ากับที่เขียน A Christmas Carol เลย และผู้อ่านของเขาก็ร่วมรู้สึกขบขันและร้องไห้ไปกับเขา หนังสือเล่มนี้ยังเป็นที่นิยมกันอยู่ถึงปัจจุบัน ใช้อ่านกันไปแล้วก็เล่าภายหลังเขาเสียชีวิตลง แอ็กเคอร์เรย์ (Thackeray) นักเขียนนวนิยายและนักวิจารณ์งานเขียนผู้มีชื่อเสียงในยุคเดียวกันกับดิกเกนส์ ได้แสดงความชื่นชมงานชิ้นนี้ว่า เป็น "a national benefit, and to every man and woman who read it a personal kindness" (The New Encyclopaedia Britannica. 1981 : 709)

ดิกเกนส์ได้รับความนิยมจากผู้อ่านยุคนี้ได้อย่างไร ปรากฏในหนังสือชื่อ New Spirit of the Age (1844) ของ R.H. Horne นักเขียนในยุคนี้ซึ่งเขียนถึงดิกเกนส์ในบทแรกที่มีความยาวที่สุดในหนังสือว่า

... manifestly the product of his age. ... a genuine emanation from its aggregate and entire spirit. ... He mixed extensively in society, and continually. Few public meetings in a benevolent causes are without him. He speaks effectively. ... His influence upon his age is extensive pleasurable, instructive, healthy, reformatory ...

Mr. Dickens is, in private, very much what might be expected from his works. ... His conversation is genial ... the general impression of him is that of a first-rate practical intellect, with no "nonsense" about him.

(The New Encyclopaedia Britannica. 1981 : 710)

นั่นคือ ผู้อ่านต่างชื่นชมความฉลาดของเขา เขาคือตัวแทนของผู้คนในสังคมยุคนี้
อย่างแท้จริง

ในปี ค.ศ. 1844 เริ่มมีปัญห เมื่อเขาขาดแคลนเงินและคิดออกไปอยู่ต่างประเทศ เพื่อความประหยัด ต่อมา ดิกเกนส์และครอบครัวได้เดินทางไปอยู่ที่หมู่บ้านในแอลบาโร (Albaro) นอกเมืองเจนัว (Genoa) เป็นเวลา 3 เดือน ช่วงนี้จอร์เจียนา (Georgiana) น้องสาวของเคธได้มาพักอยู่ด้วยโดยช่วยดูแลบ้านและเด็ก ๆ ให้ ดิกเกนส์ รู้สึกผิดหวังกับหมู่บ้านที่ท้อแท้ และย้ายไปอยู่ที่ ปาสาซโซ เปสเซียร์ ใน เจนัว เขาชอบภูมิอากาศของอิตาลี แต่ไม่พอใจความอึดอัดของมัน ในปีนี้เอง เขาได้เขียนหนังสือชุดคริสต์มาสเรื่อง The Chime ออกมา เมื่อเขียนเสร็จ เขาตัดสินใจอ่านให้กลุ่มเพื่อนของเขาฟังที่ลอนดอนในตอนเดือนธันวาคม การอ่านประสบความสำเร็จดีและยอดขายของ The Chime ก็พุ่งสูงขึ้น ดิกเกนส์ได้เงินจำนวนมาก และเริ่มวางแผนที่จะเขียน Pictures from Italy ซึ่งเป็นการตัดสินใจที่ผิด เพราะเขาไม่มีความรู้สึกซึ่งกันและกันหรือซาบซึ้งในสิ่งที่ได้พบเห็นในอิตาลีมากพอ

เขากลับลอนดอนในตอนฤดูร้อนของปี ค.ศ. 1845 และวางแผนที่จะออกหนังสือพิมพ์หัวก้าวหน้าฉบับหนึ่งชื่อ Daily News เขาได้ทีมงานที่ดี ทำในช่วงเวลาที่เหมาะสม หนังสือพิมพ์จึงได้รับการยอมรับจากผู้อ่านเมื่อปรากฏออกมาในเดือนมกราคม ปี ค.ศ. 1846 โดยมีชื่อของดิกเกนส์เป็นบรรณาธิการ ต่อมาเขาได้ลาออกเพื่อเริ่มเขียนนวนิยายเรื่องใหม่ พอร์สเตอร์เพื่อนของเขาผู้ไม่ประสงค์เข้ารับงานแทนเขา ทำให้ Daily News คงพิมพ์ต่อไปได้ แม้จะไม่มีดิกเกนส์

ดิกเกนส์พาครอบครัวไปสวิสเซอร์แลนด์ (Switzerland) โดยพักที่เมืองโลซานน์ (Lausanne) เขาเริ่มเขียน Dombey and Son ซึ่งเป็นงานที่หนักและดิกเกนส์ไม่อาจเขียนงานที่ยาก ๆ ได้ในเวลาอันรวดเร็ว เขาจึงหยุดและเขียนหนังสือชุดคริสต์มาส The Battle of Life อีก หนังสือเล่มนี้มียอดขายสูงมากและเป็นทีพอใจของผู้อ่าน ตอนนั้นเขากลับมาเขียน Dombey and Son อีก และย้ายกลับลอนดอนเพื่อหาวิธีเรื่องการตีพิมพ์ ดิกเกนส์หมดความกังวลเหลือเงินทองอีกต่อไปเมื่อ Dombey ที่พิมพ์เป็นรายเดือนขายดีมาก นวนิยายประสบความสำเร็จทั้งในแง่กับวิจารณ์และผู้อ่าน ลักษณะเรื่องเป็นบทประพันธ์ที่มีสัญลักษณ์ทุกอย่างเป็นการหักล้างบทเขียนของเขา ซึ่งเป็นผลมาจากการ

วางแผนการเขียนที่ดีและความคิดที่สุขุมลึกซึ้งยิ่งขึ้นของดิคเกนส์ เป็นงานชิ้นแรกที่ แคทริน ทิลลอตสัน (Kathelean Tillotson) นักวิจารณ์สมัยใหม่ได้ความชื่นชมและยกย่องว่าเป็นงานที่เขียนเพื่อสังคมอย่างแท้จริง "a pervasive uneasiness about contemporary society takes the place of an intermittent concern with specific social wrong" (The New Encyclopaedia Britannica. 1981 : 711)

2 ปีต่อมา เขาได้ร่วมทุนกับเพื่อนออกนิตยสารรายสัปดาห์ชื่อ Household Words ซึ่งเป็นสิ่งตีพิมพ์เรื่องบันเทิงของนักปฏิรูปแบบก้าวหน้า นิตยสารออกมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1850 และประสบความสำเร็จ เพราะดิคเกนส์ทำงานอย่างหนักในฐานะบรรณาธิการ เขามีความมุ่งมั่นที่จะปฏิรูปสังคม Household Words จึงเต็มไปด้วยบทความด้านสุขอนามัย การศึกษา กฎหมายคนจน การปฏิรูปคุก การอพยพ ที่พักและสภาพโรงงาน นอกจากจะให้ความบันเทิงด้านวรรณกรรมดี ๆ แล้ว ดิคเกนส์ทราบว่า ผู้อ่านนิตยสารนี้จะอ่านเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิรูปที่บ้าน และต้องการทั้งการสั่งสอนและความบันเทิงพร้อม ๆ กัน และ Household Words ก็ให้สิ่งเหล่านี้ได้ ในช่วงที่นิตยสารนี้ตีพิมพ์ออกมา ดิคเกนส์ได้เขียนนวนิยายเรื่อง David Copperfield ออกมาเป็นตอน ๆ เริ่มจากเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 1849 และจบในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1850 นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เขารักที่สุด ผู้อ่านและนักวิจารณ์ต่างเห็นว่า David Copperfield เป็นงานชิ้นเอก (masterpiece) ของเขา และไม่สามารถจัดรวมกับงานกลุ่มใดได้เพราะมีลักษณะพิเศษเป็นการเล่าจากบุรุษที่หนึ่งถึงอัตชีวประวัติของเขา David Copperfield เป็นนวนิยายเรื่องแรกๆ ที่ได้รับความนิยมเป็นเวลานานเพราะมีเสน่ห์มากกว่าเรื่องอื่น ๆ ของเขา ในช่วงนี้ดิคเกนส์จัดแสดงละครกับเพื่อน ๆ ของเขาด้วย จึงน่าสงสัยว่า เขาสามารถดำเนินการเรื่องละครพร้อม ๆ กับเขียนนวนิยายและปรับแต่งต้นฉบับให้นิตยสารรายสัปดาห์ในเวลาเดียวกันได้อย่างไร (Priestley. 1978 : 80)

ต่อมาเขาได้ย้ายไปที่ ทาวส์ต็อก สแควร์ ซึ่งเป็นที่อยู่สุดท้ายของเขาในลอนดอนและลงมือเขียน Bleak House และเมื่อใกล้เขียนเสร็จในช่วงต้นฤดูร้อน ปี

ค.ศ. 1853 เขารู้สึกเหนื่อยและไม่สบายจึงพาครอบครัวไปฝรั่งเศส นวนิยายเรื่องนี้ได้รับความนิยมเช่นเคย และมีอิทธิพลมากที่สุดเล่มหนึ่ง แม้จะยังมีจุดอ่อนอยู่ด้านที่มีสิ่งเป็นไปไม่ได้มากเกินไป ประโลมโลกย์และซับซ้อน แต่ที่ประสมประสานกันได้อย่างน่าพิศวง เล่มต่อมาคือ Hard Times ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการพูดคุยเกี่ยวกับการปฏิรูปกับเพื่อน ๆ ช่วงนี้เขาอ่านเรื่องในที่สาธารณะด้วย นวนิยายเรื่อง Hard Times ต้องใช้ความรู้ด้านแรงงานมาก ดิคเกนส์จึงเดินทางไปเมืองเพรสตัน (Preston) ซึ่งมีการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ แต่กลับไม่ได้รายละเอียดอะไร ตอนนั้นดิคเกนส์เป็นนักปฏิรูปที่เด่นมาก ความยุ่งยากของสงครามไครเมีย และสภาพการณ์ในประเทศ ทำให้เขาคิดว่า ชนชั้นปกครองนั้นโง่เง่า Hard Times เป็นงานเขียนที่ยากเพราะเขาต้องใช้แรงบันดาลใจในการเขียนมากกว่าความกระตือรือร้น แม้จะได้รับความสำเร็จก็ยิ่ง นวนิยายเรื่องนี้ก็ไม่ใช่ชิ้นซมกันมากนัก ยกเว้นนักวิจารณ์ฝ่ายมาร์กซและนักสังคมนิยม 2 - 3 คน เช่น คาร์ไลล์ (Carlyle) และจอร์จ เบอร์นาร์ด ชอว์ (George Bernard Shaw)

เมื่อดิคเกนส์ได้ยินข่าวว่าบ้านพักที่ชื่อ Gad's Hill จะขาย เขาก็ตัดสินใจซื้อ ต่อมาเขาและครอบครัวย้ายไปอยู่ที่ปารีส เขาเขียนนวนิยายเรื่อง Little Dorrit ออกมาจากความทรงจำในวัยเด็ก Little Dorrit ได้รับอิทธิพลเรื่องคุก และเรื่องย้อนหลังไปในอดีต มีการเสียดสีสังคม แธคเกอร์เรย์ (Thackeray) เห็นว่าเรื่องนี้ "โง่เง่าล้นที" (Priestley 1978 : 88) ขณะที่เบอร์นาร์ด ชอว์ ได้ประกาศว่า นวนิยายเรื่องนี้เป็นการปลุกเร้าจิตสำนึกทางการเมืองของผู้่านมากกว่า หนังสือชื่อ Das Kapital ของมาร์กซ (Marx) ซึ่งเป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์เสียอีก หลังจากเขียน Little Dorrit จบแล้ว เขาก็กลับมายังลอนดอน ในช่วงนี้เองที่เขาได้แยกทางกับเคธกรรยาของเขา เพื่อนฝูงและลูก ๆ ต่างคัดค้าน แต่ดิคเกนส์ไม่ฟังเสียง เนื่องจากเขาไปหลงรักหญิงนักแสดงผู้หนึ่งชื่อ เอลเลน เทอแน (Ellen Ternan) ซึ่งมีวัย 27 ปี ดิคเกนส์เคยแสดงละครเรื่อง The Frozen Deep ร่วมกับเธอในปี ค.ศ. 1857 ความหลงใหลในตัวเอลเลนทำให้ดิคเกนส์ต้องหย่าร้างกับภรรยา และมีชื่อเสียงมัวหมอง มิตรภาพของเขากับเพื่อน ๆ เสื่อมลง ดิคเกนส์เคยเขียนจดหมายถึงเพื่อนสนิทของเขาผู้หนึ่งภายหลังพบกับเอลเลนได้ 2 เดือน ว่า เขารักและต้องการเธอมากเพียงใด

"The domestic unhappiness remain so strong upon me that I can't write, and (walking) can't rest, one minute. I have never known a moment's peace or content, since the last night of The Frozen Deep"

(The New Encyclopaedia Britannica. 1981 : 711)

ต่อมากิจการของ Household Words ก็หยุดลง ดิคเกนส์ได้หันไปทำนิตยสารฉบับใหม่คือ All the Years Round แทน และยังไม่อ่านต่อหน้าชุมชนเสมอ พอร์สเตอร์ผู้ไม่เห็นด้วยกับการอ่านในสาธารณะของดิคเกนส์ ได้ท้ามปรามเขาตลอด แต่ดิคเกนส์กล่าวว่า มันทำรายได้ให้เขามากในเวลาอันรวดเร็ว และเขาชอบความตื่นเต้นในการเดินทาง รวมทั้งอารมณ์ร่วมของคนทั้ง เขาจึงไม่หยุดการอ่าน และสิ่งนี้บ่งบอกถึงสุขภาพเขาอย่างยิ่ง เขาแก่ลงอย่างรวดเร็ว

ดิคเกนส์เขียน A Tale of Two Cities ออกมาโดยได้รับอิทธิพลจากหนังสือเรื่อง French Revolutions ของคาร์ลไลล์ (Carlyle) เรื่องต่อมาคือ Great Expectation เขียนสำหรับลงในนิตยสาร All the Years Round เป็นเรื่องราวในอดีตของเขา ด้านการทำงานในวัยเด็ก เรื่องนี้ได้รับความนิยมสูงสุดเรื่องหนึ่ง เพราะมีการเล่าเรื่องที่แหลมคม อารมณ์ขันที่คมคาย รวมทั้งการวิจารณ์สังคมวิศดลเรียนในด้านแนวคิดและค่านิยม อีก 2 ปีต่อมา Our Mutual Friend ได้เริ่มพิมพ์เป็นตอน ๆ ในปี ค.ศ. 1864 เขาเขียนน้อยลงมาก และย้ายไปตั้งรกรากที่ Gad's Hill ช่วงนี้เป็นช่วงที่คนที่ดิคเกนส์รู้จักและคุ้นเคยหลายคนเสียชีวิตลง เช่น แม่ของเขา แม่ของเกรก แอคเคอเรย์ จอห์น ลีช และลูกชายของเขาที่เดินทางไปอินเดีย ดิคเกนส์รู้สึกเศร้าโศกมาก อุปสรรคนี้และงานหนักในการเขียน Our Mutual Friend ทำให้เขาโดดเดี่ยว และเจ็บเหงาอยู่ที่ Gad's Hill กับเพื่อน ๆ ไม่กี่คน

Our Mutual Friend ตีพิมพ์เป็น 2 เล่มในปลายปี ค.ศ. 1865 เป็นนวนิยายที่สมบูรณ์เรื่องสุดท้ายของเขา และดีที่สุดเล่มหนึ่งด้วย เป็นการเผยแพร่กรุงลอนดอนที่เต็มไปด้วยผู้คน และขยะมูลฝอย นวนิยายเรื่องนี้เป็นการผสมกันของความโกรธและความสิ้นหวัง

แสดงอารมณ์รุนแรง ไม่มีความบันเทิงหรืออารมณ์ขัน เนื้อเรื่องซับซ้อนในลักษณะสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) (Priestley. 1978 : 113)

คิคเกนส์ยังคงรับอ่านในที่ชุมชนต่อไปแม้จะมีปัญหาด้านสุขภาพอย่างร้ายแรง เขาวางแผนไปเยือนอเมริกาอีก มีผู้คัดค้านมากมาย แต่เขาไม่ฟังเสียง เขาลงเรือที่เมืองลิเวอร์พูล ในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1867 และไม่ได้กลับจนกระทั่งเดือนพฤษภาคม ปีต่อมาการไปเยือนอเมริกาครั้งนี้ เขาไม่ได้ไปเกินกว่าภาคตะวันตกกลาง ผู้คนมากมายแย่งซื้อตั๋วเข้าฟังเขา แต่สุขภาพของเขาทรุดโทรมมาก เขามีอาการเจ็บปวดและต้องใช้น้ำทุกวัน เขาทำเงินได้ถึง 2 หมื่นปอนด์จากงานนี้ และเดินทางกลับ เมื่อมาถึงอังกฤษ เขามีงานต้องทำจำนวนมาก นอกจากจะต้องรับหน้าที่บรรณาธิการนิตยสาร All the Years Round แทนคนเดิมที่ล้มป่วยลง ยังมีสัญญาที่เขาทำไว้ด้านการอ่านด้วย เขามีอาการขาตามร่างกาย และต้องไปหาหมอทุกวันขณะที่ตระเวนอ่าน ลักษณะของเขาตอนนี้คล้ายกับว่าไม่สนใจว่าตนเองจะอยู่หรือตาย

นวนิยายเรื่องสุดท้ายของเขาชื่อ The Mystery of Edwin Drood เป็นงานที่ต้องใช้พลังมาก และทำได้ช้า ๆ เป็นการเล่าเรื่องลึกลับ แต่เขาเขียนได้เพียง 6 ตอน และตีพิมพ์จากเดือนเมษายนถึงกันยายน ปี ค.ศ. 1870 ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1870 เขาได้ไปอ่านครั้งสุดท้ายต่อหน้าผู้ฟังที่กระท่อมหรือร้านเป็นอย่างยิ่งที่วิหารเซนต์ เจมส์ (St. James' Hall) ชีวิตช่วงต่อมาเป็นเพียงการไปงานเลี้ยงพบปะนักเขียนและเพื่อน ๆ ของเขา

ต้นเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1870 เขาก็ย้ายไปอยู่ที่ Gad's Hill Place เป็นการถาวร เขาทำงานเขียนนวนิยายเรื่อง The Mystery of Edwin Drood ทุกเช้าที่กระท่อมตรงสวิสในสวนของเขา พี่สาวและลูกสาวของเขามาเยี่ยมและคุยด้วยทุกเย็น

ในวันที่ 8 มิถุนายนนั่นเอง เขาล้มเจ็บลงอย่างหนัก และสิ้นใจอย่างสงบในเช้าวันรุ่งขึ้น ด้วยวัยเพียง 58 ปี

ผู้งานเขียนของเขาทั่วทุกมุมโลกต่างรู้สึกตกใจ และเศร้าเสียใจในการจากไปของเขา ด้วยชื่อเสียงและเกียรติภูมิอันยิ่งใหญ่ด้านงานเขียนของเขา ศพของดิกเกนส์จึงบรรจุไว้ที่วิหารเวสต์มินสเตอร์ในกรุงลอนดอน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้บรรจุศพนักบุญผู้ศักดิ์สิทธิ์ กษัตริย์ และบุคคลผู้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของประชาชนชาวอังกฤษ

ผลงานด้านการเขียนของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

ด้วยอาชีพนักหนังสือพิมพ์ นักเขียนบทความ และนักเขียนนวนิยาย ดิกเกนส์ได้ผลิตผลงานด้านการเขียนออกมาเป็นจำนวนมาก ดังมีผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เรียงลำดับตามประเภทและปีที่พิมพ์ดังนี้

นวนิยาย

The Pickwick Papers (1837)

Oliver Twist (1838)

Nicholas Nickleby (1839)

The Old Curiosity Shop and Barnaby Rudge (1841)

สองเรื่องนี้ครั้งแรกพิมพ์ในชื่อ "Clock Framework" ต่อมายกเลิก และพิมพ์ภายใต้ชื่อ Master Humphry's Clock

Martin Chuzzlewit (1844)

Dombey and Son (1848)

David Copperfield (1850)

Bleak House (1853)

Hard Times (1854)

Little Dorrit (1857)

A Tale of Two Cities (1859)

Great Expectation (1861)

Our Mutual Friend (1865)

The Mystery of Edwin Drood (1870, เขียนไม่จบ)

หนังสือชุดคริสต์มาส

A Christmas Carol (1843)

The Chimes (1845, 1844)

The Cricket on the Hearth (1846, 1845)

The Battle of Life (1846)

The Huanated Man (1848)

เรื่องต่าง ๆ (เรื่องราวเกี่ยวกับวันคริสต์มาส)

รวมเรื่องเหล่านี้ : "A Christmas Tree" (1850)

"What Christmas Is as We Grow Older" (1851)

"The Poor Relation's Story" (1852)

"Nobody's Story" (1853)

"The Seven Poor Travellers" (1854)

"The Holly - Tree" บางครั้งใช้ชื่อ "The Holly - Tree Inn"

(1855)

"The Wreck of the Golden Mary" (1856)

"The Perils of Certain English Prisoners" (1857)

"Going into Society" (1858)

"The Huanated House" (1859)

"A Message from the Sea" (1860)

"Tom Tiddler's Ground" (1861)

"Somebody's Luggage" (1862)

"Mrs. Lirriper's Lodgings" (1863)

"Mrs. Lirriper's Legacy" (1864)

"Doctor Marigold" (1865)

"Mugby Junction" (1866)

"No Thoroughfare" (1867)

เรื่องอื่น ๆ ซึ่งรวมพิมพ์ในหนังสือ Reprinted Pieces

"The Lamplighter" (1841)

"To be Read at Dusk" (1852)

"Hunted Down" (1859)

"George Silverman's Explanation" (1867)

"Holiday Romance" (1868 เป็นเรื่องเด็ก ประกอบด้วย 4 ตอน และมี
ตอนที่ 2 "The Magic Fishbone" พิมพ์แยกตอนย่อย ๆ)

งานอื่น ๆ :

Sketches by "Boz" 2 ชุด [1836, ในปี 1839 รวมพิมพ์กับงานชิ้นแรก
ของดิกเกนส์ด้วย คือ "A Dinner at Poplar Walk" (1833)]

Sketches of Young Gentlemen (1838) และ Sketches of Young
Couples (1840) ทั้งสองเรื่องนี้เคยรวมพิมพ์กับ Sketches by "Boz" และ
เพิ่มเรื่อง "The Mudfog Papers" (ลงพิมพ์ใน Bentley's Miscellany,
1837 - 38)

American Notes (1842)

Pictures from Italy (1846)

The Life of Our Lord (เขียนให้กับบุตรธิดาของเขาเสร็จในปี ค.ศ. 1849
แต่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1934)

A Child's History of England (1852 - 54)

"The Lazy Tour of Two Idle Apprentices" (เขียนร่วมกับ Wilkie
Collins ลงพิมพ์ในนิตยสาร Household Words (1857) ; มักจะถูกนำไปรวมไว้ใน
Christmas Stories)

Reprinted Pieces (1858 ; ลงพิมพ์ใน Household words, 1850 - 56)

The Uncommercial Traveller (1861 ขยายเรื่องในปี ค.ศ. 1868, 1875 ลงพิมพ์ในนิตยสาร All the Years Round, 1860 - 69)

Plays and Poems, มี R.H. Shepherd เป็นบรรณาธิการ (1885)

Miscellaneous Papers มี B.W. Matz เป็นบรรณาธิการ (1908)

เป็นการรวมเล่มพิมพ์ที่มีเนื้อหามากที่สุดหลังดิกเกนส์ถึงแก่กรรม ส่วนใหญ่เป็นบทความที่เขียนลงใน Household words, 1850 - 59 ; เพิ่มบทความอีก 16 เรื่อง โดยใช้ชื่อเรื่องรวม Collected Papers ใน The Nonesuch Dickens, 1937)

Uncollected Writings from Household Words 1850 - 1859 มี Harry Stone เป็นบรรณาธิการ (1968)

ภูมิหลังทางสังคมในสมัยวิกตอเรียนช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870

สภาพพื้นฐานและปัญหาสังคมอังกฤษในสมัยของชาร์ลส์ ดิกเกนส์

การศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอังกฤษช่วงปี ค.ศ. 1812-1870 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ มีชีวิตอยู่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจงานเขียนของเขา เพราะนักเขียนทุกยุคทุกสมัยย่อมสะท้อนสภาพการณ์ต่าง ๆ ในสังคมที่ตนเองประสบพบเห็นในแง่มุมต่าง ๆ รวมทั้งทัศนคติ และความรู้สึกที่มีต่อสภาพการณ์ดังกล่าวออกมาในงานเขียน

แต่ก่อนที่จะศึกษาสภาพพื้นฐานและปัญหาสังคมของประเทศอังกฤษในสมัยของดิกเกนส์ จะขอกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในสังคมของอังกฤษตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษ มีการนำเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ด้านการผลิตมาใช้ ทำให้สังคมเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิต ความคิด ค่านิยมของชาวอังกฤษเป็นอย่างมาก เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจที่จะนำไปสู่การศึกษาสภาพสังคมช่วงต่อมา และจะเป็นสิ่งที่อธิบายถึงสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ในสังคมหลาย ๆ อย่างอันเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมาด้วย

การเปลี่ยนแปลงในประเทศอังกฤษหลังเริ่มการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงปลายศตวรรษที่ 18

การเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในประวัติศาสตร์สังคมอังกฤษ เมื่อเริ่มมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ใน ค.ศ. 1770 เป็นต้นมานั้นนับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อโครงสร้างทางสังคมของอังกฤษแทบทุกด้าน ลักษณะการผลิตในสังคมเปลี่ยนแปลงจากไร่นาในชนบทมาเป็นโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ แรงงานทางการเกษตรเปลี่ยนเป็นแรงงานในเมืองและโรงงาน ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมเริ่มจางหายไป เกิดค่านิยมแบบใหม่ขึ้นมา รวมทั้งเกิดชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นชนชั้นใหม่ในสังคมสภาพที่ท้าทายและความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปสิ้น

การเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงที่เกิดขึ้นในสังคมอังกฤษนี้มีสาเหตุจาก

1. ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในการผลิตและความต้องการทางด้านอุตสาหกรรม

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา กิจกรรมทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และการค้าของอังกฤษได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับโครงสร้างและระบบอุตสาหกรรมอย่างขนานใหญ่ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย สิ่งเหล่านี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1770 เป็นต้นมา อันเป็นช่วงเริ่มต้นของสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ เรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรม ปรากฏการณ์ใหม่ ๆ หลายอย่าง เกิดขึ้นในช่วงนี้ เริ่มต้นด้วยการปรับปรุงวิธีการและเทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ ในรูปของสิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับการทดสอบอย่างถี่ถ้วนว่าใช้งานได้เป็นอย่างดีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นอกจากสิ่งประดิษฐ์ที่มีอยู่แล้ว ได้มีการสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่ทันสมัยเพิ่มเติมหลายอย่าง เช่น ใน ค.ศ. 1768 มีการสร้างเครื่องทอผ้ากำลังน้ำ ในปี ค.ศ. 1785 มีผู้ประดิษฐ์เครื่องจักรสำหรับทอผ้าหรือที่ ส่วนใน ค.ศ. 1784 ได้มีการปรับปรุงกรรมวิธีเปลี่ยนเหล็กให้เป็นเหล็กกล้าได้สำเร็จเป็นต้น ในเมื่อโรงงานต่าง ๆ มีโอกาสได้ใช้เครื่องจักรและกรรมวิธีใหม่ ๆ ในกิจการของตนเพิ่มมากขึ้น อุตสาหกรรมของอังกฤษก็เจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเครื่องจักรไอน้ำที่ เจมส์ วัตต์ (James Watt) ประดิษฐ์ขึ้นมาได้สำเร็จ เป็นสิ่งที่ช่วยเปลี่ยนโฉมหน้าอุตสาหกรรมของอังกฤษให้ผิดแผกไปจากเดิมอย่างมากทีเดียว

ตั้งแต่ที่ได้มีการนำไปใช้ในอุตสาหกรรมผลิตผ้าเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1785 (เอียน ฉายางาม 2521 : 235)

การปฏิวัติอุตสาหกรรมขั้นแรกประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1830 เมื่อมีการสร้างทางรถไฟสาธารณะขึ้นเป็นครั้งแรก ทางรถไฟคือสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นขั้นที่สองของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ส่วนโรงงานทอผ้าได้นำไปสู่การขยายตัวของโรงงานใหญ่ ๆ รอบ ๆ เมืองใหญ่ รายได้ของประเทศเพิ่มสูงขึ้น ส่วนหนึ่งของรายได้ที่เพิ่มขึ้นได้นำไปลงทุนสร้างโรงงานขนาดใหญ่ เครื่องจักรและทางรถไฟใหม่ ๆ อีกส่วนหนึ่งพวกชนชั้นกลางในกลุ่มพ่อค้าและอุตสาหกรรม นำไปใช้จ่ายสำหรับความสะดวกสบายและความฟุ่มเฟือยในชีวิต มีเพียงเล็กน้อยที่เหลือไปถึงชนชั้นแรงงานผู้ซึ่งมีคุณภาพชีวิตต่ำ ทั้งในด้านอาหารที่พอกาศัย ค่าจ้างแรงงานและสภาพความเป็นอยู่

ระบบทางรถไฟที่สร้างใหม่ ซึ่งมีความยาวนับพัน ๆ ไมล์ เครื่องจักร ตู้บรรทุกสินค้า และสะพานจำนวนมาก ทำให้ความต้องการถ่านหินและเหล็กเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล เมื่อทางรถไฟเสร็จสมบูรณ์ ความต้องการถ่านหินในการใช้เชื้อเพลิงขับเคลื่อนเครื่องยนต์ยังมีอยู่เช่นเดิม และเมื่อต่างประเทศมีความต้องการสินค้าเหล็กของอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1851 อังกฤษกลายเป็นโรงงานของโลก (The Workshop of the world) และเป็นอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งสิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่ 19

ตลอดช่วงเวลาที่มีการขยายตัวของโรงงานอย่างต่อเนื่อง ครั้งแรกมีผลอย่างมากเฉพาะกับโรงงานทอผ้า เพราะการผลิตส่วนมากยังเป็นเพียงอุตสาหกรรมภายในบ้าน เช่น การทำเกือกม้าในเมืองสตัฟฟอร์ดเชียร์ (Staffordshire) ซึ่งมีจนถึงทศวรรษ 1870 เริ่มมีการตระหนักถึงผลประโยชน์ของระบบโรงงานเพิ่มขึ้น และลักษณะอุตสาหกรรมภายในบ้านก็เริ่มหายไปเมื่อนักอุตสาหกรรมได้จัดหาโรงงานและเครื่องจักรใหญ่ขึ้นใช้ในการผลิต สิ่งนี้นำไปสู่การขยายตัวอย่างต่อเนื่องในเมืองเล็ก ๆ ของอังกฤษในปี ค.ศ. 1851 เกินกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ มีที่พักอาศัยอยู่ในเมือง ในปี ค.ศ. 1901 มีประชาชนเป็นจำนวนประมาณ 3 ใน 4 อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ส่วนในชนบทเกือบไม่มีคนอาศัยอยู่

ความต้องการถ่านหินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดเวลา เพราะถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงที่ต้องการในอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า ซึ่งนำมาใช้แทนไม้ในการก่อสร้าง การสร้างเครื่องจักร และเรือ ใช้เป็นเชื้อเพลิงในบ้านใหญ่ ๆ และเป็นแหล่งพลังงานในกิจการรถไฟใหม่ ๆ อุตสาหกรรมส่วนมากใช้ถ่านหินขับเคลื่อนเครื่องยนต์ ขณะที่บริษัทก๊าซใหม่ ๆ ใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง

ถ่านหิน เหล็กและการต่อเรือเป็นอุตสาหกรรมที่คนต้องใช้กำลังกายมากจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีการประดิษฐ์และค้นพบใหม่ ๆ ที่นำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมอุตสาหกรรมเคมีเพื่อการค้า อีกอย่างหนึ่งคือวิศวกรรมไฟฟ้า ซึ่ง พาร์สัน (Parson) สวอน (Swan) และนาปีร์ (Napier) ได้ช่วยพัฒนาพลังงานในรูปแบบใหม่ในการขับเคลื่อนเรือและเครื่องจักร สิ่งที่สำคัญคืออุตสาหกรรมรถยนต์ ซึ่งอังกฤษและนักประดิษฐ์ต่างประเทศได้ร่วมกันพัฒนารูปแบบใหม่ของการขนส่งทางถนนในอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เหล่านี้มีการใช้กำลังกายของคนงานน้อยลงและเน้นการทำงานของนักวิทยาศาสตร์ ในด้านของเครื่องจักรที่สลับซับซ้อน และของช่างที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้วมากขึ้น และคนงานที่มีใบรับรองผลการทำงานเพิ่มจำนวนมากขึ้น วิศวกรหรือนักเทคโนโลยีเหล่านี้ ต้องได้รับการฝึกอบรมในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งนำไปสู่ความต้องการสำหรับการขยายตัวในการศึกษาของรัฐ บุคคลเหล่านี้จะช่วยออกแบบเครื่องจักรใหม่ ๆ ประดิษฐ์วิธีการวัดใหม่ ๆ ค้นพบสินค้าใหม่ ๆ ทุกอย่างที่จะช่วยเพิ่มรายได้ของประเทศ

เครื่องจักรและสิ่งประดิษฐ์ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูงมาก ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตอนต้น เป็นไปได้ที่แต่ละบุคคลจะประหยัดเพื่อนำค่าจ้างมาตั้งโรงงานเองหรือยืมจากเพื่อนเพื่อเริ่มต้นอุตสาหกรรมของตนเอง แต่ในการทำอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไป นักอุตสาหกรรมใหม่ ต้องขอสินเชื่อชั้นกลางและชั้นสูงที่ร่ำรวย เพื่อยืมเงินมาใช้จ่ายในการเริ่มอุตสาหกรรมใหม่ สิ่งนี้นำไปสู่การพัฒนาบริษัทหุ้น ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ ทั้งในสำนักงานและในการทำงานของนักเทคโนโลยีที่มีคุณภาพสูง มีการรับคนงานหญิงเข้าทำงานด้วย (Lane. 1972 : 8 - 19)

2. การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร

ในขณะที่ฐานะทางเศรษฐกิจของอังกฤษมีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อย ๆ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เริ่มในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18 จำนวนประชากรในประเทศอังกฤษก็ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะแรกของรัชสมัยพระเจ้าจอร์จที่ 3 เช่นในราว ค.ศ. 1700 จำนวนประชากรของอังกฤษมีประมาณ 5 ล้านคนเท่านั้น แต่พอถึง ค.ศ. 1750 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 6 ล้าน และได้เพิ่มขึ้นเป็นเกือบ 9 ล้านคน ใน ค.ศ. 1800 ภายในระยะเวลาประมาณ 100 ปี อังกฤษมีประชากรเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 237) และในช่วงศตวรรษที่ 19 ก็ยังเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี ค.ศ. 1831 มีประชากร 24.1 ล้านคน ในปี ค.ศ. 1841 เพิ่มขึ้นเป็น 26.7 ล้านคน และในปี ค.ศ. 1857 เพิ่มขึ้นเป็น 27.3 ล้านคน สาเหตุของการเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรอย่างหนึ่งมาจากอัตราการตายที่ลดลง เพราะความเจริญทางการแพทย์ และระบบป้องกันโรคที่ลดอัตราการเสี่ยงตายจากไข้ทรพิษ การเกิดของเด็กและโรคระบาดต่าง ๆ การกระจายของประชากรในปี ค.ศ. 1831 ประชากรร้อยละ 28 ในอังกฤษที่รับจ้างทำงานด้านการเกษตร ซึ่งถ้ารวมกับบรรดาช่างฝีมือและเจ้าของร้านค้าในหมู่บ้านและเมืองเล็ก ๆ ในชนบทจะมีจำนวนร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด ประชากรในเมืองใหญ่มีประมาณร้อยละ 25 ประชากรในเมืองใหญ่เพิ่มจำนวนขึ้นด้วยปัจจัย 2 ประการคือ การเพิ่มตามธรรมชาติและการอพยพของคนอื่นเข้ามาเมืองใหญ่ เนื่องจากมีโอกาสดำรงงานสูงกว่าในเมืองเล็กหรือในชนบท จากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและระบบโรงงาน จึงมีการอพยพจากหมู่บ้านในชนบททางไกลสู่เมืองแรก ๆ เป็นการอพยพระยะสั้น ๆ เช่นการอพยพจากชนบทรอบ ๆ เมืองเข้าสู่เมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น แลงคาเชอร์ (Lancashire) และยอร์กเชอร์ (Yorkshire) แต่ต่อมาการอพยพขนานใหญ่ที่สุดในศตวรรษ 1840 (Harrison. 1973 : 23)

X ปัญหาการเพิ่มจำนวนอย่างไม่หยุดยั้งของประชากรและการอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ รวมทั้งการขยายตัวของระบบโรงงานอันก่อให้เกิดชนชั้นแรงงาน และชนชั้นเจ้าของโรงงานขึ้นอย่างเด่นชัด และได้พัฒนามาเป็นปัญหาสังคมอย่างร้ายแรง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ แพล่งแออัด (slum) ในเมืองใหญ่ การระบาดของโรคภัย ความยากจนและผู้ใช้การศึกษา

โทมัส โรเบิร์ต มาลธัส (Thomas Robert Malthus) (1766 - 1834) นักเศรษฐศาสตร์อังกฤษในยุคนั้น ได้เขียนหนังสือชื่อ Essay on the Principle of Population เสนอแนวคิดการควบคุมอัตราการเพิ่มจำนวนของประชากร (Birth Control) โดยวิธีการคุมกำเนิด (Kunitz. 1955 : 411 - 2) เขาได้ชี้ให้เห็นถึงผลที่เกิดจากปัญหาด้านประชากร กระตุ้นให้ตระหนักและหาทางแก้ปัญหา ได้มีการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง และเป็นเหตุให้เกิดการปฏิรูปกฎหมายสงเคราะห์คนยากจน (The Poor Law) ขึ้น (Harrison. 1973 : 28 - 29) แต่การที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมิได้เปลี่ยนแปลงเฉพาะจำนวนประชากรขณะนั้นเพียงประการเดียวเท่านั้น ยังมีการเปลี่ยนถิ่นฐานที่อยู่อาศัยด้วยในขณะเดียวกัน กล่าวคือในขณะนั้นชาวอังกฤษส่วนใหญ่รวมตัวกันอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันออก ซึ่งเป็นแถบเกษตรกรรมของประเทศ ส่วนทางทิศตะวันตกและทางทิศเหนือกลับเป็นบริเวณที่มีผู้คนอยู่กันน้อยมาก แต่เมื่อมีอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้น อุตสาหกรรมใหม่ ๆ เหล่านั้นมักปรากฏอยู่ตามเมืองที่มีบริเวณมีน้ำและถ่านหินอุดมสมบูรณ์ จำนวนประชากรในตัวเมือง จึงเพิ่มขึ้นรวดเร็วกว่าจำนวนประชากรในชนบท พวกเมืองเก่า ๆ ยกเว้นกรุงลอนดอน ส่วนใหญ่แทบจะไม่มีประชากรเพิ่มขึ้นเท่าใดนัก ซึ่งตรงกันข้ามกับเมืองอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ที่ผุดขึ้นมา การเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมและการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากรนั้น มีผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในช่วงปี ค.ศ. 1830 - 1872 เป็นอย่างมาก สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ การเมือง การทำงาน ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา และการศึกษาต่างก็ได้รับผลกระทบนี้และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 237)

สภาพสังคมอังกฤษในสมัยของชาร์ลส์ ดิคเกนส์

จากการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมของอังกฤษในสมัยต่อมา คือสมัยของชาร์ลส์ ดิคเกนส์เป็นอย่างมาก ประเทศอังกฤษในสมัยของชาร์ลส์ ดิคเกนส์นั้น ประชาชนส่วนใหญ่มีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับระบบอุตสาหกรรมอย่างเต็มที่ สังคมประกอบไปด้วยชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ชนชั้นเจ้าของโรงงาน และชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งแยกออกจากกัน

อย่างเห็นได้ชัด การเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ทำให้สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปหลาย

แม้การปฏิวัติอุตสาหกรรม จะส่งผลให้ประเทศอังกฤษเกิดการขยายตัวทางการค้า การลงทุน การคมนาคม การประกอบอาชีพอย่างกว้างขวาง แต่ผลในทางลบก็เกิดขึ้นจากการนี้เช่นกัน สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความเจริญทางเทคโนโลยีและอัตราการเพิ่มของประชากรดังกล่าว กลายเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ในสังคมติดตามมา ความไม่แน่นอนด้านภาวะการจ้างงาน ค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อาชญากรรม การใช้งานเด็ก ส่วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงครั้งหลังนี้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่ามีสภาพการณ์ใดบ้างที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม และรัฐผู้มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลและแก้ปัญหาในสังคมได้กระทำการใดบ้างเพื่อผ่อนปรนภาวะนั้น

สาเหตุของการเกิดปัญหาสังคมในสมัยของชาร์ลส์ ดิคเกนส์ แบ่งออกได้ 6 ประการดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรม
2. การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร
3. ระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักปล่อยเสรี
4. การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองที่เริ่มก้าวเข้าสู่ระบบประชาธิปไตย
5. ระบบการศึกษาซึ่งรัฐไม่เข้ามามีการจัดการหรือรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
6. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและความเชื่อ

1. การเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรม

ทางด้านเกษตรกรรมมีวิวัฒนาการที่สำคัญเกิดขึ้นในระหว่างช่วงที่เริ่มมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม การปฏิวัติอุตสาหกรรมและผลสืบเนื่องทางด้านประชากรที่เกิดขึ้นตามมา ได้ช่วยให้ขบวนการที่ทำให้เกิดมีกลุ่มเจ้าของที่ดินใหญ่ ขึ้นมาแทนที่ กลุ่มเจ้าของที่ดินเล็ก ๆ ในชนบทขยายวงกว้างออกไป กล่าวคือกลุ่มเจ้าของที่ดินเล็ก ๆ ต่างหมดความพยายามที่จะ

เก็บที่ดินของตนไว้ต่อไป ทั้งนี้ก็เห็นว่าการประกอบอุตสาหกรรมอาจช่วยให้ชีวิตของตนดีขึ้น พวกนี้ก็ยอมขายที่ดินให้แก่เพื่อนบ้านของตนที่เป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่อยู่แล้ว พร้อมกับนั้นก็อพยพไปอยู่ตามแหล่งอุตสาหกรรมที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นมาเป็นจำนวนมากขึ้น (เอียม ฉายางาม 2521 : 236) จำนวนไร่นาจึงลดลงอย่างมากมาย เมื่อเริ่มศตวรรษที่ 19 และหลายคนต้องค้นหานาเลี้ยงชีพอย่างหนัก ภายหลังการขายที่ดินให้กับพวกขุนนางที่หิวกระหายที่ดินเพื่อการเก็งกำไร ชื่อเสียงและการพักผ่อนของตนเอง รวมทั้งพวกเจ้าของโรงงานที่จะขยายการลงทุน (Trevelyan. 1965 : 24)

เดิมในสังคมเกษตรกรรม คนจะว่างงานไม่นานนักขณะที่รอให้พืชผลเติบโตเพื่อการเก็บเกี่ยว ผู้ที่ว่างงานในช่วงเวลานี้จะหางานทำในช่วงเวลาเก็บเกี่ยวและฤดูอื่น ๆ ของปีได้ หรือในระยะเวลาเริ่มต้นของอุตสาหกรรม หลาย ๆ คนถูกไล่ออกจากงาน เพราะมีเครื่องจักรเข้ามาแทนที่ ในไม่ช้าพวกเขาก็สามารถหางานอื่นในอุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัวได้ ต่อมาผลจากการขยายตัวด้านการแข่งขันกับต่างประเทศ จึงเริ่มมีการว่างงานในระยะยาว และการหางานทำเริ่มยากลำบากยิ่งขึ้น ปัญหานี้มีผลต่อคนชรามากกว่าคนหนุ่มสาว ผู้ซึ่งย้ายออกจากบ้านไปยังถิ่นที่พัฒนาใหม่ได้ง่าย ในความคิดแรกของผู้ว่างงานอาจรู้สึกโกรธแค้นต่อมาเป็นความสิ้นหวัง เมื่อเขาเข้าร่วมกับผู้สิ้นหวังอื่น ๆ และมีชีวิตอยู่โดยอาศัยรายได้ของลูก ๆ (Lane. 1972 : 59 - 60)

ในระหว่างปี ค.ศ. 1815 - 1830 เจ้าของที่ดินน้อย ๆ ของอังกฤษส่วนมากกลายเป็นกรรมกรในโรงงานและลูกจ้างรายวัน ซึ่งเป็นผลจากการแบ่งแยกระหว่างงานช่างฝีมือและงานเกษตรกรรม ความเคลื่อนไหวจากอุตสาหกรรมในบ้านไปสู่โรงงาน กีดกันคนงานภาคเกษตรกรรม ในช่วงเวลาการประกาศห้ามสิ่งข้าวเข้าประเทศ เพื่อช่วยเหลือภาคเกษตรกรรม ภายในประเทศเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จากกฎหมาย แต่ความยากจนยังคงเพิ่มขึ้นในพวกผู้ใช้แรงงานด้านการเกษตร ค่าจ้างแรงงานตกต่ำ ผู้หญิงและเด็กต้องไปรับจ้างเพิ่มขึ้น ทั้งในที่ดินชนบทและในเมือง กฎหมายสงเคราะห์คนจนฉบับใหม่ในปี ค.ศ. 1834 ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมหรือนำมาปฏิบัติโดยทั่วไป จึงไม่ได้แก้ไขสภาพการณ์ความยากจนในชนบทของอังกฤษระหว่างช่วง 20 ปีแรก ของศตวรรษที่ 19 มีผลทำให้เกิด

อาชญากรรมในอัตราสูง มาตรฐานการครองชีพในอังกฤษผันผวนไปตามวงจรการค้าและผลที่มีต่อระดับของการว่างงาน นวนิยายของมิสซิส กาสเกลล์ (Mrs. Gaskell) ซึ่งเป็นนักประพันธ์สตรียุควิคตอเรียนตอนต้นที่มีชื่อเสียงด้านการเขียนนวนิยายคนหนึ่งได้แสดงภาพให้เห็นชัดเจน (กว่าที่นักสถิติคนใดได้บันทึกไว้ในการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน ซึ่งเกิดในทศวรรษ 1840) ถึงชีวิตของคนงานในเมืองแมนเชสเตอร์ (Manchester) โดยอธิบายถึงการว่างงานอย่างสั้น ๆ ว่า โดยปกติคนงานจะได้ค่าจ้างแรงงานอย่างน้อยที่สุดก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (Wood. 1982 : 114)

ใน Mary Barton 'นวนิยายเชิงสังคม' ของเธอ (Kunitz. 1955 : 244) ได้บรรยายถึงสภาพชีวิตคนงานไว้ว่า คนงานคนหนึ่งสามารถออกไปเดินเล่นกับครอบครัวในทุ่งหญ้าในฤดูใบไม้ผลิได้ ถ้าเขาเข้าไปในบ้านเพื่อน เพื่อนของเขาจะเชิญให้รับประทานน้ำชา และสามารถซื้อสิ่งพิเศษเพิ่มเติมในโอกาสเช่นนี้ได้ การซื้อนี้ไม่เฉพาะขนมปังและน้ำชาเท่านั้น แต่อาจเป็น นม ชีส และเหล้ารัมสักขวด กระทั่งที่เขาอยู่แม้จะเล็กแต่ก็ไม่ขาดแคลนความสะดวก หรืออาจเต็มไปด้วยเครื่องตกแต่งบ้านราคาถูก แต่ทุกอย่างนี้จะเปลี่ยนแปลงไปโดยทันทีที่หัวหน้าครอบครัวไม่มีงานทำ ในช่วงของความตกต่ำทางเศรษฐกิจ เครื่องตกแต่งบ้านและทรัพย์สินอื่น ๆ ต้องเอาไปจำนำเพื่อจ่ายเป็นค่าอาหาร อันคับแค้น สมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่ภายในบ้านจะยอมรับความหิวและต่อมาเด็ก ๆ จะถูกบังคับให้ออกอาหารไปด้วย ผืนซึ่งราคาถูกจะช่วยให้นักลี้มสิ่งรอบกายที่น่าสมเพช และหยุดเสียงกรีดร้องของเด็ก ๆ ให้พวกเขาได้หลับสนิทเป็นเวลาหลายชั่วโมง การขาดอาหารเป็นสิ่งที่นำไปสู่โรคภัย และเป็นพันธมิตรของความขาดแคลน การเสื่อมลงของมาตรฐานการครองชีพในระดับนี้เกิดขึ้นจากภาวะการขยายตัวของการว่างงานในช่วง 20 ปีแรก ของยุคอุตสาหกรรมมีช่วงเวลากว่า 2 ช่วงที่แย่ที่สุดคือระหว่างปี ค.ศ. 1830 - 1831 และในปี ค.ศ. 1842 เมืองโบลตัน (Bolton) คือตัวอย่างการเปรียบเทียบระหว่างคนที่มั่งคั่งในโรงงาน 8,124 คน ในปี ค.ศ. 1836 จะมีเพียง 3,063 คน ที่มั่งคั่งในปี ค.ศ. 1842 และกลุ่มอาชีพเล็ก ๆ ที่นับประดังหางหางงานมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1836 คนงานเร่ร่อน มีจำนวน 120 คน และเหลือเพียง 16 คน ในปี ค.ศ. 1842 และช่างไม้ 150 คน ในปี ค.ศ. 1836 เหลือเพียง 24 คน ในปี ค.ศ.

1842 เพราะประชากรเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปีเหล่านี้ คนส่วนใหญ่ในเมือง
 โบลตันและแลงคาเชียร์จึงไม่มีงานทำ ในปี ค.ศ. 1842 และอุตสาหกรรมทอผ้ายังเป็น
 อุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศอังกฤษ กลุ่มทางสังคมของแรงงานด้านเกษตรนั้นใหญ่ที่สุด
 รองลงมาคือคนรับใช้ภายในบ้าน และแรงงานทอผ้าเป็นอันดับสาม ความเป็นอยู่ด้านสุขภาพ
 ของชาวอังกฤษในช่วงนี้น่าสงสารมาก มีโรคระบาดเกิดขึ้นตามเมืองอุตสาหกรรมใหม่ ๆ
 มีคนเสียชีวิตเป็นจำนวนมากเพราะอหิวาตกโรค ในปี ค.ศ. 1831 - 1832 และปี ค.ศ.
 1848 ทั้งทั่วยุโรปกลางและยุโรปตะวันตก คนในเมืองจะได้รับความทุกข์มากกว่าคนตาม
 ชานบท นิสัยการเสพติดของแรงงานในแลงคาเชียร์ไม่ได้รับการกล่าวถึงในนวนิยายของ
 มิสซิส กาสเกิลส์ เท่านั้น แต่ปรากฏในเอกสารด้านอื่น ๆ ด้วย อดัมส์ เจอ ควินซี
 (Thomas de Quincey) (1785 - 1850) นักเขียนบทความผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น
 ได้เขียนไว้ในหน้าคำนำของเขาในปี ค.ศ. 1921 ในหนังสือ Confessions of an
English Opium - Eater ว่า "คนที่เสพติดมีจำนวนมากขึ้น และในการไปเยี่ยมเมือง
 แนนเชสเตอร์ เขาได้รับการบอกเล่าจากเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมฝ่ายหลายคนว่า
 คนงานของเขาติดยาเสพติด ซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกกว่าการดื่มเหล้า และเป็นที่ยอมรับมาก
 ในหมู่คนรายได้ต่ำที่เคยมีความสุขจากการดื่มเหล้า เจอ ควินซี ไม่เชื่อว่านักเสพติดเหล่านี้
 จะกลับไปดื่มเหล้าอีกแม้ในช่วงเวลาที่ทุกอย่างจะดีขึ้นแล้ว หลังปี ค.ศ. 1950 สภาพการณ์
 ในด้านอุตสาหกรรมในอังกฤษดีขึ้น" (Wood. 1982 : 115)

ความอดอยากเกิดขึ้นอย่างมากในทศวรรษ 1840 การว่างงานเกิดขึ้นจนถึงจนสุด
 ยอด อุตสาหกรรมใกล้จะถึงการพังทลาย ราคาอาหารสูงขึ้นและสูงขึ้น ตามด้วยภาวะ
 เศรษฐกิจตกต่ำ ในทศวรรษ 1870 ความยากจนไม่มีที่สิ้นสุดทั่วทั้งทศวรรษ 1850 และ
 1860 คนมากกว่าหนึ่งในสี่ยังคงมีชีวิตที่หิวโหยอยู่กับความยากจน กลัดสโตน
 (Gladstone) นักการเมืองผู้รุ่งโรจน์สมัยนั้นได้ศึกษาเรื่องนี้และสรุปไว้ในนิตยสาร
Pall mall Gazette ในปี ค.ศ. 1885 ว่า "หนึ่งในสี่ของคนในกรุงลอนดอนยัง
 คงมีความยากจน" ขณะที่ ชาร์ลส์ บูช (Charles Booth) (1840 - 1916)
 นักเขียนที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในยุคนี้ได้กล่าวถึงสาเหตุของความยากจนว่า "ร้อยละ 85

ของความยากจนนั้นไม่ได้เกิดจากความเฉื่อยชา ความขี้เมาหรือความสุรุษร้าย ดังที่ได้ปรากฏในอดีต แต่เกิดจากการไม่มีงานทำ ค่าจ้างแรงงานต่ำ ความเจ็บป่วย และขนาดของครอบครัวที่มีขนาดใหญ่" (Harrison. 1973 : 65)

คนงานที่ทำงานหนักมากคือ คนงานเหมืองถ่านหิน เขาได้รับค่าจ้างแรงงานสูงกว่าคนงานทั่วไป แต่งานของเขาต้องการความชำนาญสูงมาก ผู้หญิงและเด็กก็ต้องทำงานหนักมากในโกดังขนส่งถ่านหินใต้ดิน ในบางพื้นที่เด็กเล็ก ๆ อายุระหว่าง 5 - 8 ปี ถูกจ้างมาเป็น แทรปเปอร์ (Trappers) ทำหน้าที่เปิดประตูเพื่อให้ระบบอากาศได้หมุนเวียนถ่ายเทให้สะดวก ในปี ค.ศ. 1841 มีจำนวนคนงานในเหมืองถ่านหิน จำนวน 118,000 คน โดยประมาณ เป็นคนงานหญิงประมาณ 2,350 คน ส่วนมากอยู่ที่เมือง เวสต์ ไรดิง (West Riding) แลงคาเชียร์ (Lancashire) และ สก็อตติช พิตส์ (Scottish pits) คนงานเหมืองบางคนยังคงทำงานด้วยแสงสว่างของเทียน แม้จะมีตะเกียงประติษฐ์อันปลอดภัยเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ใช้ จึงมักเกิดการระเบิดทำให้สูญเสียแขน ขา บ่อยครั้ง และผู้ลงเอยภายในเหมืองก็เป็นอันตรายต่อปอด คนงานเหมืองถ่านหินมักไม่ใช่คนงานในเมือง แต่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอุตสาหกรรมในเมือง นอร์ธัมเบอร์แลนด์ (Northumberland) เดอร์แฮม (Durham) เซาท์ ยอร์กเชียร์ (South Yorkshire) หรือ มิดแลนด์ (Midlands) (Harrison. 1973 : 65)

เอนเงิลส์ (Engels) ได้กล่าวถึงสภาพการณ์ของคนงานในเมือง แมนเชสเตอร์ว่าคนงานส่วนใหญ่ในทศวรรษ 1840 ต้องอาศัยอยู่ด้วยความหวาดกลัว เพราะแม้ว่าพวกเขาจะยังมั่งานทำเพื่อเลี้ยงชีวิตในวันนี้ แต่ไม่มีความแน่นอนสำหรับวันพรุ่งนี้ เพราะหากพวกเขาไม่ต้องการออกจากงานเพราะสภาพอากาศหรือภาวะการฉ้อโกงการจ้าง ก็อาจจะล้มป่วยหรือบาดเจ็บจากเครื่องจักรซึ่งนายจ้างไม่เคยรับผิดชอบ ตัวอย่างเช่นในปี ค.ศ. 1867 คนงานเหมือง 230,000 คน ในอังกฤษและเวลส์ส่วนมากต้องทำงานในสภาพการณ์ที่ไม่น่าพึงพอใจและเป็นผลร้ายต่อสุขภาพ เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้รับการยอมรับเข้ามาใช้ในการทำงานช้ามาก แม้จะมีการประติษฐ์หรือค้นพบเครื่องมือหรือสิ่งที่จะช่วยให้การทำงานและชีวิตในเมืองปลอดภัยขึ้น เช่น ตะเกียงของ เดวี (Davy) ก็ตาม นอกจากนี้คนงานหลายพันยังคงต้อง

ล้มตายจากสภาพปอดที่ถูกทำลายด้วยฝุ่นละอองที่สกปรก ในเมืองอีกด้วย สภาพในโรงงานอื่น ก็ไม่แตกต่างกันเท่าไร ในโรงงานดูลงเหล็กไม่มีระบบรักษาความปลอดภัยของชีวิตคนงาน คนงานส่วนมากยังคงทำงานที่นั่นด้วยค่าจ้างแรงงานเล็กน้อย (Hibbert. 1975.: 49 - 52)

สรุปปัญหาสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากระบบเกษตรกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรม

เมื่อโครงสร้างของสังคมด้านการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนที่เคยมีอาชีพด้านการเกษตรในชนบทได้อพยพเข้ามาเป็นกรรมกรในโรงงาน ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากสภาพการณ์นี้ คือ

1. ปัญหาด้านที่พักอาศัยและสุขภาพอนามัย เมื่อมีการก่อสร้างโรงงานเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และเกิดเมืองอุตสาหกรรมใหม่ขึ้นมา ปริมาณคนงานที่เข้าไปรับจ้างทำงานก็เพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วตามไปด้วย ผลก็คือ การขาดแคลนที่พักอาศัย มีบางโรงงานปลูกสร้างที่พักให้คนงานอย่างหยาบ ๆ และไม่มีระเบียบ ไม่มีระบบระบายน้ำของเสีย และอากาศอย่างเพียงพอ ก่อให้เกิดการระบาดของโรค มีแหล่งแออัด (slum) เกิดขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็วด้วยสภาพที่เสื่อมโทรมและไม่ถูกสุขลักษณะ *ghetto*

2. ปัญหาการว่างงาน แม้ระบบอุตสาหกรรมจะสร้างงานให้แก่ประชาชนของอังกฤษอย่างมากมาด้วยการขยายตัวของโรงงาน และระบบการผลิต แต่การพัฒนาอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยี ก่อให้เกิดสิ่งประดิษฐ์และเครื่องจักรกลใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาผลิตสินค้าแทนแรงงานคนได้อีกทั้งภาวะผันผวนทางเศรษฐกิจ ทำให้การจ้างงานช่วงชะงักงัน ความไม่แน่นอนด้านการจ้างงานจึงเกิดขึ้น มีการว่างงานโดยทั่วไปในทศวรรษ 1840 ภาวะการดำรงชีพ ผู้ใหญ่และเด็กหลายคนต้องอดตาย เพราะหัวหน้าครอบครัวประสบกับปัญหาการว่างงานไม่อาจหาเงินมาเป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิกภายในครอบครัวได้

3. ปัญหาแรงงานเด็ก มีการใช้ประโยชน์จากแรงงานเด็กโดยทั่วไปในศตวรรษที่ 19 เนื่องจากการขยายตัวของการผลิต เด็กถูกจ้างให้ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยค่าจ้างที่ต่ำ เพราะความเห็นแก่ได้ของเจ้าของโรงงานและภาวะการดัดจริตงักงัน

บิดามารดาไม่อาจทำงานทำได้ เด็กตัวเล็กจึงต้องออกไปทำงานหาเงินที่มีจำนวนเพียงเล็กน้อย มาประทังชีวิตของตนเองและน้อง ๆ บางโรงงานมีการใช้งานเด็กอย่างทารุณ โดยกฎหมาย ไม่อาจเข้าไปควบคุมได้ ส่วนเด็กที่อยู่ในบ้านสงเคราะห์ (workhouse) ก็มีได้มีสภาพ ตีกันว่าเค็มเท่าไต ยังคงมีการกระทำทารุณใช้แรงงานเด็กและปล่อยให้อยู่อย่างหิวโหยเช่นเดิม

4. ปัญหาอาชญากรรม เมื่อเกิดปัญหาการว่างงานและความอดอยากรวมทั้งมี แหล่งแออัดเพิ่มขึ้นมากมาย สิ่งที่ดีติดตามมาก็คือปัญหาอาชญากรรมในเมืองใหญ่ ๆ มีการลักขโมย บั่น และวิ่งราวอยู่โดยทั่วไป บรรดาเด็ก ๆ จะได้รับการเลี้ยงดูให้วิ่งราวและลักขโมย โดยมีหัวหน้าผู้ควบคุมอีกที มีการกระทำทารุณเด็กที่ไม่สามารถขโมยสิ่งของได้ ในบางท้องที่มี ปัญหาด้านอาชญากรรมมากจนตำรวจเองไม่กล้าเดินผ่าน จำนวนตำรวจมีน้อยไม่เพียงพอ ที่จะปกป้องประชาชน

5. ปัญหาความยากจน จากการเปลี่ยนแปลงจากระบบการเกษตรไปสู่ระบบ อุตสาหกรรม ปัญหาการว่างงานในระยะยาวที่เกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนของภาวะการจ้างงาน ก่อให้เกิดสภาพของความยากจนโดยทั่วไป บิดามารดาต้องปล่อยให้เด็กอยู่อย่างหิวโหย และ บางครั้งก็แก้ปัญหาโดยให้เสฟผืน เพื่อให้ลืมความหิวโหย เด็กผู้ชายต้องไปลักขโมย เด็กผู้หญิง ต้องไปมีอาชีพโสเภณี เพื่อหาเงินมาประทังชีวิตและจนเจ็อครอบครัว จากสภาพความยากจน ทำให้ต้องมีการกู้ยืมเงินกันขึ้น และก็ไม่สามารถจะหาใช้คืนได้จึงต้องถูกจับไปขังคุก ลูกของ ลูกหนี้ (Debtor's House) จึงเกิดขึ้น แม้รัฐจะแก้ปัญหาคความยากจนโดยการสร้าง บ้านสงเคราะห์คนจน (workhouse) ขึ้น แต่สภาพในบ้านสงเคราะห์ก็ไม่ดีไปกว่าการ อยู่ภายนอกเท่าใด เนื่องจากรัฐเกรงว่าคนยากจนจะพากันเข้าไปอยู่ในบ้านสงเคราะห์กันหมด

2. การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรในเมืองอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นมาใหม่ สร้างปัญหาให้แก่เมืองใหม่ ๆ เหล่านี้เป็นอย่างมากมาย เมืองที่ประสบปัญหารุนแรงที่สุด ในครึ่ง แรกของศตวรรษที่ 19 คือเมืองแมนเชสเตอร์ ซึ่งปรากฏว่าไม่มีบ้านพัก อาหาร น้ำปะปา

เชื้อเพลิง ถนน โรงเรียนและแม้กระทั่งอากาศบริสุทธิ์ที่ผู้คนที่อาศัยอยู่ได้ใช้อย่างเพียงพอ โดยที่เมืองอุตสาหกรรมต่าง ๆ ยังไม่มีบริการทางด้านสาธารณสุขที่เหมาะสม ผลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำก็คือการมีแหล่งแออัดที่แพร่เชื้อโรคผุขึ้นมาในที่ต่าง ๆ ในเมื่อสภาพความเป็นอยู่และสภาพสิ่งแวดล้อมยังเลวร้ายอยู่มาก การที่พวกคนงานสามารถมีรายได้เพิ่มเติมก็ทำให้ทำให้ชีวิตของพวกเขาดีขึ้นตามไปด้วยไม่ เมื่อมองในแง่นี้ จะเห็นได้ว่า การปฏิวัติอุตสาหกรรมมีประโยชน์อยู่มากก็จริง แต่ก็ได้สร้างปัญหาสังคมต่าง ๆ ไว้มากในขณะเดียวกัน

ความจำเป็นต้องมียานพักให้พวกคนงานตามโรงงานที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้มีการสร้างบ้านขึ้นมาอย่างลวก ๆ โดยคำนึงถึงปริมาณเพียงอย่างเดียวเท่านั้น (เอ็ยม ฉายางาม 2521 : 239) บ้านที่เจ้าของโรงงานสร้างและให้คนงานเช่ามักราคาถูก ในกรณีที่มีการขยายโรงงานอย่างรวดเร็ว การสร้างบ้านให้เพียงพอกับจำนวนคนงานยิ่งกระทำกันอย่างรีบเร่งและอย่างลวก ๆ มากขึ้นทุกที โดยไม่มีระบบการถ่ายเทอากาศที่ถูกต้อง นอกจากจะมีความชื้นอยู่เป็นประจำแล้ว บ้านเหล่านั้นซึ่งมีอยู่คับแคบ ๆ หลังทั่วประเทศยังไม่มีน้ำสะอาด ใช้น้ำ และท่อระบายน้ำอีกด้วย การขาดสุขลักษณะ การมีฝุ่นและสิ่งโสโครกยังมีมากขึ้นตามจำนวนผู้คนที่อยู่กันอย่างแออัด (Trevelyan. 1965 : 204)

ทางด้านอาหารและเครื่องนุ่งห่ม พวกคนงานก็ประสบปัญหาความไม่เหมาะสม และความลำบากยากแค้นมากด้วยเช่นกัน โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว อาหารของชนชั้นกรรมกรเป็นอาหารที่มีคุณภาพต่ำมาก ในหนังสือชื่อ The Condition of the Working Class in England ที่เขียนโดย เองเกลส์ (Frederich Engels) เกี่ยวกับเรื่องอาหาร คนงานที่ยากจนในแมนเชสเตอร์ ว่ามันฝรั่งที่ซื้อขายกันกันส่วนมากจะเสียแล้ว ผักที่เหี่ยวเนยก็เก่าและมีคุณภาพต่ำ เนื้อสัตว์เหนียวและมักมีเชื้อโรค บางอย่างเจือปนสารราคาถูก อาหารส่วนมากไม่มีคุณค่าทางโภชนาการเพียงพอ ผลก็คือ พวกคนงานไม่มีโปรตีนและวิตามินเพียงพอที่จะทำให้ตนเองแข็งแรงและต้านทานเชื้อโรคซึ่งแพร่กระจายอยู่ตามแหล่งแออัดต่าง ๆ ได้ (Edwards. 1970 : 136)

ทางด้านเครื่องนุ่งห่ม คนงานส่วนใหญ่ใส่เสื้อผ้าราคาถูกจะรุ่งกะริ่งทั้งหญิงและชาย ต่างใช้ผ้าฝ้ายแทนผ้าลินินและผ้าขนสัตว์ ซึ่งไม่เหมาะสมกับอากาศที่ชื้นและเปลี่ยนแปลง

ให้ทุกคน ผลจากการที่มีที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มที่ไม่เหมาะสมก็คือ นอกจากจะเป็นโรคกันอยู่เป็นประจำแล้ว พวกคนงานที่อยู่ตามแหล่งสลัมในเมืองอุตสาหกรรม เป็นโรคชนิดต่าง ๆ อยู่เสมอ โรคที่เป็นกันมากที่สุดคือ โรคปวดในข้อและโรคปอดวม รองลงมา เป็นโรคประเภทที่เกิดจากความสกปรก และการขาดสุขลักษณะ เช่น โรคไทฟอยด์และอหิวาต์ ถัดมาก็เป็นโรคที่เกิดจากการหายใจเอาฝุ่นและควันเข้าไปสะสมไว้ในปอดเป็นเวลานาน ในระหว่างที่ทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือในเมือง เช่น โรคหืด หอบ เป็นต้น

(Hibbert. 1975 : 148)

ในเมื่อพวกคนงานต้องตกอยู่ในสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะและขาดแรงต้านทานโรคต่าง ๆ เช่นนี้ ส่วนใหญ่จึงมีอายุค่อนข้างสั้น เมื่อเปรียบเทียบกับพวกชนชั้นกลางทั่วไป เด็กที่มาจากชนชั้นแรงงานส่วนใหญ่ เสียชีวิตตั้งแต่ยังเยาว์วัยอยู่ และประมาณกันว่า เด็กถูกคนงาน 1 ใน 5 คน ตายตั้งแต่ก่อนถึง 5 ขวบ เสียด้วยซ้ำไป (เอียน ฉายางาม 2521 : 239 - 40)

คนงานที่มีความยากจนและมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น พบได้ในกลุ่มของคนงานที่ไร้ฝีมือทั้งหมด โดยเฉพาะผู้อพยพชาวไอริชที่มาอาศัยในเกาะอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1841 ซึ่งมีประมาณ 400,000 คน เองเกลส์ ได้กล่าวไว้ว่า มีคนมากกว่า 1,000,000 คน ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในเกาะอังกฤษ จะเข้ามาอยู่ในเมืองแมนเชสเตอร์และลิเวอร์พูลประมาณสามในห้า ส่วนที่เหลือจะอยู่ในลอนดอนและเมืองอุตสาหกรรมอื่น พวกเขาจะเข้าสู่อุตสาหกรรมที่กำลังมีภาวะตกต่ำ เช่น การทอผ้าและงานชั่วคราวในการเกษตร และทำงานที่หนักที่สุดในท่าเรือและทางรถไฟ พวกเขายินดีที่จะยอมรับงานที่มีค่าจ้างต่ำที่สุดในชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานที่สุด และงานที่ต้องใช้แรงกายหนักที่สุด (Harrison. 1973 : 70)

ในปี ค.ศ. 1843 รัฐบาลมีความกังวลต่อการเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ ของคนจน ในขณะที่นายจ้างไม่ได้เพิ่มค่าจ้างและปล่อยให้คนจนที่ค่าจ้างต่ำไปขอความช่วยเหลือจากสถานสงเคราะห์ ภายใต้อิทธิพลของเอดวิน ชาดวิก (Edwin Chadwick) เลขาธิการคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติสงเคราะห์คนจน (The Poor Law Act) ซึ่งเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และความยากลำบากของคนงาน และสภาพในบ้านสงเคราะห์

(workhouse) ที่ไม่เพียงพอก็จะมีพระราชบัญญัติสงเคราะห์คนจนฉบับใหม่ ซึ่งนายจ้าง ถูกบังคับให้สร้างหรือให้ร่วมมือกันสร้างที่ทำงานของสถานสงเคราะห์กฎหมายระบุว่า นายจ้าง จะต้องเลือกคณะกรรมการผู้พิทักษ์เพื่อแนะนำดูแลการดำเนินการของบ้านสงเคราะห์

(workhouse) การขอความช่วยเหลือ ผู้มาขอและครอบครัวของเขาจะต้องไปยังสถาน สงเคราะห์ ซึ่งจะแยกพวกเขาออกจากกันคือ ชายส่วนหนึ่ง หญิงส่วนหนึ่งและเด็กอีกส่วนหนึ่ง สภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาที่บ้านสงเคราะห์เลวร้ายมาก เพราะรัฐบาลกลัวว่าถ้า สภาพการณ์ในนั้นดีก็จะมีคนงานที่มีรายได้ต่ำเข้ามาขอความช่วยเหลือกันมาก (Lane.

1972 : 55)

การเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากรนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาด้านที่พักอาศัย
โรคระบาด อาหาร เครื่องนุ่งห่ม แหล่งแออัดและความยากจนแล้ว ยังเป็นผลไปสู่อุบัติเหตุด้าน
แรงงานเด็กและปัญหาอาชญากรรมด้วย ในครอบครัวขนาดใหญ่ที่บิดาไม่อาจหาเลี้ยงชีพ
เนื่องจากจำนวนเด็กในบ้านมากเกินไปหรือบิดาอยู่ในภาวะว่างงาน มารดาและเด็ก ๆ ต้อง
ออกไปทำงานหาเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวแทน ดังนั้นในศตวรรษที่ 19 จะพบเห็น
เด็กได้ทั่วไปในถนนทุกสายของเมืองใหญ่ ๆ พวกเขาอาจขายไม้ขีดและหนังสือพิมพ์ กวาดทาง
ข้ามถนน จูงม้า วิ่งรับส่งหนังสือ ไปเอาเหยือกเบียร์จากร้านค้า ชักรองเท้า ในช่วงทศวรรษ
ต้น ๆ มีเด็กกำพร้า ๆ คน ส่วนใหญ่อายุต่ำกว่า 5 ขวบ ช่วยพ่อแม่ทำงานในบ้านหรือในร้าน
ที่มีอากาศร้อนอบอ้าว ในตลาดค้าผ้าหรือค้าลูกไม้ และในกิจการถักเชือกพางโดยมีมารดาเป็น
ผู้บังคับ และใช้ไม้พาดศีรษะเมื่อเด็กรู้สึกง่วง เด็กส่วนอื่น ๆ จะรับจ้างเพื่อเฝ้าดูแลเด็กทารก
แม้ว่าตัวของพวกเขายังไม่ทันวัยทารกเลยก็ตาม และต้องทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ
ที่เห็นว่าจำเป็น ในชนบท เด็กจะถูกจ้างให้ทำงานในไร่นา อาจคอยไล่กวด หรือเฝ้าแกะ หลาย
คนถูกจ้างให้ทำงานในร้านขายรับปั่น ขณะที่อีกหลายร้อยคนนั่งปั่นด้าย สภาพการณ์ของเด็กที่
ถูกจ้างให้ไปพับและแปะกระดาษ ทำโซ่ และทำลูกปัดก่อนข้างเลวร้าย และยิ่งเลวร้ายที่สุด
สำหรับเด็กที่รับจ้างกิจการทำหม้อ ซึ่งเด็กผู้ชายจะต้องขึ้นถือแบบพิมพ์ ในอุณหภูมิที่สูงถึง

กฎหมายยังกันเด็กจากการถูกใช้ประโยชน์มากเกินไปออกมาช้ามาก กฎหมาย
เหมืองแร่และบ่อน้ำมันที่ออกมาในปี ค.ศ. 1842 ได้ห้ามการทำงานของเด็กหญิงชายใน
เหมือง งานพวกนี้เด็ก ๆ ใ้ทำงานมานานนับชั่วคน เริ่มเมื่ออายุ 6 ขวบ โดยการลากและ
ผลักรถดักถ่านหิน คีบคลานไปด้วยมือและเท้าเข้าในอุโมงค์ที่หนาวเย็น เปียกชื้น และมีคสนิ
หลายคนไม่เคยเห็นแสงสว่างของกลางวันมาหลายสัปดาห์ในอุโมงค์พวกนี้ กระทั่งปี ค.ศ. 1860
งานใต้พื้นดินจึงเพิ่มอายุเด็กจาก 6 ขวบ เป็น 12 ขวบ แม้ว่าการเอาเด็กอายุต่ำกว่า 12 ขวบ
มาทำงานจะผิดกฎหมายก็ยังมี การฝ่าฝืน จนกระทั่งในช่วงทศวรรษ 1860 ที่กฎหมายทั้งชุด
ผ่านออกมาบังคับใช้ เด็กเล็ก ๆ จึงถูกป้องกันจากการทำงานหนัก แม้จะมีการฝ่าฝืนอยู่บ้าง
จนในปี ค.ศ. 1870 จึงมีการตัดสินใจกันว่าเด็กทุกคนที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบต้องไปโรงเรียน
พ่อแม่ของเด็กที่ทำงานมักได้แย่งกันน้อย ๆ ว่า ลูกคนเล็กกว่าในครอบครัวจะต้องเผชิญกับความ
หิวโหยต่อไปถ้าไม่ได้เงินจากการทำงานของพี่ ๆ อีกสัก 2 - 3 ชิลลิง คำกล่าวอ้างนี้
ความยุติธรรมแฝงอยู่เช่นกัน เพราะค่าจ้างแรงงานในขณะนั้นต่ำกว่า และในปีที่เลวร้าย
ผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก ๆ หลายคนก็เกือบจะต้องอดตาย (Hibbert. 1975 : 120 -
129)

จากสถิติของตำรวจที่เชื่อถือได้ ในปี ค.ศ. 1867 มีคนไม่น้อยกว่า 1 แสนคน
ในกรุงลอนดอนที่ยังชีพด้วยการขโมยและไม่รู้ว่าจะอาหารของตนในแต่ละวัน เมื่อตื่นขึ้นจะมา
จากที่ใด มีนักสัวงกระบี่ คณิกของ นักโจรกรรมตามบ้าน ขโมย คนลักขโมยม้า และ
โจรปล้นคนเดินทางมากมาย มีขบวนการลับที่อ้างว่าตนเป็นกลาสีเรือแตก หรือผู้ฝึกการจาก
การทำงานในเมือง แขนงทุกส่วนของตัวเมืองถูกครอบครองโดยคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
อาชญากรรม

ในตอนกลางคืน คนอันพันจนอนเกลื่อนกลาดไปทั่ว ทั้งบนพื้นห้องเช่าแคบ ๆ ราคาถูก
ไปจนถึงห้องครัวชนชั้นทั้งผู้ชาย ผู้หญิงและเด็ก ผู้ชายส่วนมากจะหลับไปด้วยความเมามาย
ถ้ามีเงินบ้าง ไม่เช่นนั้นพวกเขาจะไม่ได้นอนกันเลย ในตอนกลางวัน เด็กผู้ชายจะต้องออกไป
ทำงานให้แก่วัฒนาแห่งศที่ตุร้าย ที่คอยควบคุมเขาอยู่ ถ้าเด็กคนใดกลับบ้านมือเปล่าจะถูก
ลงโทษ เด็กผู้หญิงถ้าไม่เป็นโสเภณีอยู่แล้วก็กำลังจะเป็นในไม่ช้า จากรายงานพบว่า การพบ

ผู้ชายอยู่บนเตียงกับเด็กหญิงอีก 2 คน เป็นเรื่องธรรมดา ในทศวรรษ 1860 ประมาณกันว่า มีโสเภณีอาชีพ 8 หมื่นคน ในกรุงลอนดอน และยังมีประเภทอาสาสมัครอีกหลายพันคน โสเภณีอาชีพส่วนมากอายุต่ำกว่า 15 และมีจำนวนมากกว่าครึ่งของทั้งหมดอยู่ประจำในสำนักค้าประเวณีซึ่งมีมากกว่า 3 พันแห่ง ในเมืองใหญ่ทุกแห่งจะต้องมีหญิงโสเภณีและสำนักบริการเหล่านี้

กำลังของตำรวจเพิ่มขึ้นน้อยมากตามจังหวัดต่าง ๆ ขณะที่อาชญากรรมเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง ผู้ร้ายถูกตำรวจไล่ล่าออกจากกรุงลอนดอนก็มักจะออกไปกระทำการตามเมืองเล็ก ๆ ด้วยวิธีการที่เคยทำ ถ้าตำรวจปฏิบัติการเพื่อป้องกันอาชญากรรม อาจกล่าวได้ว่า คุณไม่ได้ทำอะไรเลยที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านอาชญากรรม ในปีแรก ๆ รัฐหาทางออกโดยการส่งผู้ที่สังคมไม่พึงประสงค์ไปอยู่ในอาณานิคม คราวแรกที่อเมริกา เมื่อเกิดการปฏิวัติขึ้นกะทันหันที่นั่น รัฐต้องหาทางออกทางอื่นที่จะปฏิบัติต่ออาชญากรเหล่านั้นแทนวิธีการแขวนคอ ดังนั้นออสเตรเลียจึงเป็นแห่งต่อไปที่จะส่งอาชญากรไปอยู่ จนผู้ตั้งหลักแหล่งที่นั่นปฏิเสธที่จะยินยอมให้ประเทศแม้ใช้วิธีการนี้อีกในปี ค.ศ. 1852

ระเบียบการลงโทษในคุกมีการปรับปรุงใหม่ โดยไม่ให้นักโทษในคุกได้มีโอกาสพูดคุยกัน มีการสร้างช่องเล็ก ๆ ขึ้น ให้นักโทษอยู่และทำงานเมื่อนักโทษใหม่เข้าไปจะมีการตรวจโรค มีการบรรยายเกี่ยวกับบทลงโทษให้ฟัง ให้สวดมนต์ นักโทษจะถูกเปลี่ยนผ้าตรวจอย่างละเอียด งานในคุกจะเริ่ม 6 โมงเช้า ส่วนมากจะเป็นงานที่ไร้สาระ และรังแต่จะทำให้สภาพของนักโทษเลวร้ายลง (Hibbert. 1975 : 139 - 142)

สรุปปัญหาสังคมที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของประชากร

1. ปัญหาด้านที่พักอาศัยและสุขภาพอนามัย เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เมืองต่าง ๆ ในอังกฤษทั้งเมืองใหญ่และเมืองอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ที่ผู้คนหลั่งไหลเข้าไปหางานทำ ต่างประสบปัญหาด้านที่พักอาศัยไม่เพียงพอ รวมทั้งด้านอาหาร น้ำ เชื้อเพลิง และอากาศบริสุทธิ์ด้วย ไม่มีบริการทางสาธารณสุขที่เหมาะสม จึงมักเกิดโรคระบาด คนงานส่วนใหญ่จึงมักมีอายุสั้น เกิดแหล่งแออัด (slum) ขึ้นทั่วไปในเมือง

2. ปัญหาด้านชั่วโมงการทำงานและค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นมาก งานที่มีอยู่ก็เกิดการแย่งชิงกัน เพราะปริมาณงานไม่ได้เพิ่มขึ้นด้วย เจ้าของโรงงานจึงสามารถกดค่าจ้างแรงงานให้ต่ำได้ และยึดชั่วโมงการทำงานออกไปอีกอย่างไม่เกรงกลัวกฎหมาย เพราะมีคนเป็นจำนวนมากที่รองานอยู่ เมื่อปลดคนงานคนเก่าออก ก็สามารถรับคนงานใหม่เข้าแทนได้ทันที คนงานต้องอยู่ในภาวะจำยอม และมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำ

3. ปัญหาการว่างงาน นอกจากอัตราการเกิดที่สูงขึ้น และอัตราการตายที่ลดลงแล้ว การอพยพเข้าสู่เกาะอังกฤษของชาวไอริชเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานมากขึ้น เพราะชาวไอริชรับทำงานหนักที่สุดด้วยค่าจ้างแรงงานที่ต่ำที่สุดได้ นายจ้างจึงนิยมจ้าง คนงานส่วนหนึ่งจึงต้องว่างงาน และยิ่งถ้ามีปัญหาภาวะการค้าตกต่ำ ขายสินค้าไม่ได้ โรงงานต้องหยุดกิจการ คนจำนวนมากต้องอยู่อย่างหิวโหยและต้องไปขอความช่วยเหลือจากบ้านสงเคราะห์ (workhouse) ของรัฐ

4. ปัญหาแรงงานเด็ก เมื่อบิดาไม่มีงานทำ มารดาและเด็กต้องออกไปทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว เมื่ออัตราการเกิดทวีเปอร์เซ็นต์สูงขึ้น ครอบครัวคนงานมักเป็นครอบครัวใหญ่ มีบุตรมาก การเลี้ยงดูและดูแลจึงเป็นไปอย่างไม่มีทั่วถึง ลำพังบิดาคนเดียวไม่สามารถหาเลี้ยงได้ เด็ก ๆ ที่เป็นบุตรคนโตจึงต้องออกทำงานด้วย เด็กจำนวนมากต้องไปทำงานหนักตั้งแต่ยังเด็ก ในสภาพที่ทำงานที่ไม่เหมาะสม ถูกใช้งานอย่างทารุณ ด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะในเมืองและโรงงาน

5. ปัญหาอาชญากรรมและโสเภณี เป็นปัญหาที่ติดตามมาอย่างแน่นอนเมื่อเกิดปัญหาด้านการว่างงาน และปัญหาแหล่งแออัดขึ้น การว่างงานทำให้คนทั่วไปอยู่อย่างไร้ความหมาย ออกอยาก และหิวโหย เด็ก ๆ ในบ้านจึงต้องออกหาเงินประทังชีวิตด้วยตัวเอง เด็กชายก็มักไปอยู่ในกลุ่มอาชญากร กระทำการขโมยและวิ่งราว ขณะที่เด็กผู้หญิงไปอยู่ตามสำนักประเวณีหรือข้างถนน

3. ระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักปล่อยเสรี (Laissez - faire)

หลังเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา อังกฤษก็ก้าวเข้าสู่ยุคของการค้าเต็มที่ มีกำลังการผลิตสูง จนได้ชื่อว่าเป็น "โรงงานของโลก" (The Workshop of the

world) ในช่วงทศวรรษ 1840 (Briggs. 1970 : 9) ชนชั้นเจ้าของโรงงาน พ่อค้า นักธุรกิจ ต่างเข้ามามีบทบาทกำหนดวิถีและโครงสร้างของสังคม มีการลงทุนทางการค้าเกิดขึ้น มีการสร้างทางรถไฟทั่วประเทศ เพื่อความสะดวกด้านการขนถ่ายสินค้า และการเดินทาง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญที่นำอังกฤษก้าวเข้าสู่ระบบการผลิตด้วยเครื่องจักรกลอย่างเต็มตัว (Henderson. 1970 : 14 - 16)

เมื่อชนชั้นกลางเข้ามามีบทบาทมากขึ้น บรรดาเจ้าของโรงงานก็เริ่มมีอิทธิพลต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระบบผลประโยชน์ทำให้นายทุนต้องทำทุกอย่างที่จะลงทุนน้อยที่สุด แต่ให้ได้ผลผลิตและกำไรมากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงกฎหมาย และมนุษยธรรมใด ๆ จึงมีนายจ้างส่วนมากกว่าจ้างเด็กและผู้หญิงเข้ามาทำงาน โดยเฉพาะในกิจการโรงงานทอผ้าและเหมืองถ่านหิน ในเมือง แลมเชสเตอร์ คนงานครึ่งหนึ่งในโรงงานที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นเด็ก และในปี ค.ศ. 1844 ในโรงงานที่เมือง แลงคาเชียร์ 42 แห่ง คนงานจำนวนร้อยละ 52 เป็นผู้หญิง ผู้หญิงและเด็กเหล่านี้จะได้ค่าแรงต่ำกว่าคนงานผู้ชายมาก (Henderson. 1970 : 126 - 7)

แม้ว่าพระราชบัญญัติโรงงานจะเริ่มออกมามีผลคุ้มครองบรรดาคนงานที่รับจ้างทำงาน ครอบคลุมการจ้างและการผลิตหลายประเภทในครึ่งหลังศตวรรษที่ 19 และเมื่อเริ่มศตวรรษที่ 20 ยังมีคนงานจำนวนมากที่ถูกกระทำทารุณและได้รับค่าจ้างต่ำ การคุ้มครองมีแนวโน้มที่จะไม่เกิดผล เมื่อข้อเสนอด้านพระราชบัญญัติที่อนุมัติออกมาได้รับการคัดค้านด้วยอิทธิพลจากนายจ้างที่ไม่พอใจในการแทรกแซงใด ๆ ของรัฐในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานส่วนตัว ถ้าร่างพระราชบัญญัติผ่านรัฐสภา ผลผลิตจะน้อยลง ต้นทุนการผลิตจะสูงขึ้น การค้าจะลดลง และคนงานจะต้องว่างงาน มีนักเศรษฐศาสตร์ในยุคนั้น ได้เผยแพร่แนวความคิดตามธรรมชาติ เรื่องการแข่งขันอย่างเสรีหรือนโยบายเศรษฐกิจแบบปล่อยตามบุญตามกรรม (Laissez - Faire) รวมทั้งข้อคิดที่ว่า "ค่าจ้างแรงงานจะไม่สามารถอยู่สูงเหนือระดับการประทังชีวิตอยู่ได้ การแทรกแซงของรัฐสภาหรือการปฏิบัติของสหภาพแรงงาน จะทำให้สภาพการณ์แย่ลงอีก เวลาว่าง ความร่ำรวย และความสุขควรเป็นของชนชั้นสูง ส่วนคนชั้นแรงงานต้องทนกับความจนและงานหนัก" (Walker. 1981 : 190 - 191)

ให้มีการแย่งว่าไม่ยุติธรรมที่จะผ่านพระราชบัญญัติที่มีผลต่อเจ้าของโรงงานทั้งหมด
ถ้าการสืบสวนได้เปิดเผยถึงการปฏิบัติของนายจ้างต่อคนงานอย่างผิดมนุษย์ในบางโรงงาน
เพราะยังมีนายจ้างที่ใจบุญอยู่บ้าง และบ้างครั้งมีอาชีพอื่นที่สภาพการดีกว่าในโรงงานทอผ้า
อีก เช่นที่ ธรอส ฮูด (Thomas Hood) ได้เขียนบทกวี "Song of the Shirt"
ตีพิมพ์ในหนังสือ Punch เมื่อปี ค.ศ. 1843 เพื่อนำให้ระลึกถึงภาพที่ตกต่ำของผู้หญิงยุค
วิคตอเรียนในโรงงานเย็บผ้าว่า

With fingers weary and worn
With eyelids heavy and red
A woman sat in unwomanly rags,
Plying her needle and thread -
Stitch - Stitch - Stitch !
In Poverty, hunger and dirt,
And still with a voice of dolorous pitch
She sang the Song of the Shirt.

(Walker. 1981 : 193)

นั่นคือ ไม่มีใครรับรู้ถึงความทุกข์ยากลำบากในการทำงานของพวกเธอ หญิงรับจ้าง
เย็บผ้าต้องรอคอยเป็นเวลานานหลายปี ก่อนที่รัฐสภาจะรับรู้ถึงเคราะห์กรรมและความลำบาก
ของเธอ อย่างไรก็ตาม ความเป็นอยู่ของหญิงพวกนี้และเจ้าของโรงงานที่เห็นแก่ตัวคือเหตุผล
ที่ต้องมีพระราชบัญญัติมาปราบความไร้มนุษยธรรมในโรงงานของนายจ้างแล้ว ๆ จุดอ่อนของ
นายจ้างคือการคำนึงถึงคุณค่าของเงินและกำไรมากเกินไป ถ้าจะทำธุรกิจให้ได้กำไรมากที่สุด
ก็ต้องจ่ายค่าจ้างต่ำที่สุด สาเหตุอีกประการหนึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะระบบการค้าเสรี หรือการ
แข่งขันทางการผลิตโดยไม่มีการควบคุมแทรกแซงใด ๆ จากรัฐ นั่นคือ บรรดานายจ้างและ
แข่งกันผลิตและแข่งกันขาย บางครั้งก็ลดราคาเพื่อให้ขายได้ปริมาณมาก และตัดหน้านายจ้าง
คนอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การแข่งขันอย่างรุนแรง นายจ้างจำนวนมากหันไปลดค่าจ้างแรงงาน
ลง เพื่อลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำ จะได้ขายในราคาต่ำได้ ผลเสียจึงตกอยู่กับคนงาน (Walker.
1981 : 194)

แต่กลุ่มผู้บริหารก็เห็นถึงผลเสียที่ตกอยู่กับคนงาน จึงเข้ามาแก้ไข "สภาพการณ์ที่เป็นปัญหา" ของประเทศ โดยในด้านการค้า แก้ไขปัญหาภาวะการค้าตกต่ำ การแข่งขันแย่งตลาดภายในประเทศ ด้วยการส่งเสริมและขยายตลาดการค้าไปสู่ต่างประเทศ และประเทศอาณานิคม อังกฤษเป็นประเทศที่มีความรู้: ความชำนาญด้านการเดินเรือที่สุดในยุโรปอยู่แล้ว เนื่องจากเป็นประเทศที่อยู่ริมฝั่งของทวีปยุโรป มีเมืองท่ามากมาย มีระบบการขนส่งสินค้าด้วยรถไฟที่สะดวกและรวดเร็ว (Henderson. 1970 : 17 - 19)

เมื่อสภาวะด้านการค้าเริ่มเจริญรุ่งเรืองแล้ว กลุ่มคนที่มีอำนาจด้านกฎหมายก็พยายามหาทางช่วยคนงาน เมื่อเห็นการพัฒนาของสหภาพแรงงานและความเติบโตของกำลังด้านการเมืองของชนชั้นแรงงาน ทำให้รัฐบาลสามารถเข้าไปจัดการกับนโยบายการช่วยเหลือตนเอง เพื่อส่งเสริมความรุ่งเรืองด้านการค้าและความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม การอนุวัติพระราชบัญญัติโรงงานง่ายกว่าการชักชวนสมาชิกสภาให้สงเคราะห์คนอนาถา เจ้าของโรงงานมีจำนวนน้อยกว่าผู้จ่ายภาษีในการให้แรงดันกับความคิดทางสังคม ดังนั้นกฎหมายจึงสามารถจำกัดสิทธิของเจ้าของโรงงานที่จะจ้างคนงานหลายชั่วโมงตามใจชอบได้

แม้ในปี ค.ศ. 1819 จะมีกฎหมายโรงงานออกมามากแต่แรกโดยห้ามจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 10 ขวบ ทำงานและไม่ให้ทำเกิน 14 ชั่วโมงต่อวัน แต่ปรากฏว่ามีการจ้างเด็กอายุ 7 ขวบทำงาน 14 ชั่วโมงต่อวันและปฏิบัติต่อเด็กอย่างทารุณ มีการละเมิดกฎหมายอยู่ทั่วไป แม้กฎหมายในปี ค.ศ. 1819 จะเป็นกฎหมายปรับปรุงกฎหมายของปี ค.ศ. 1802 ก็ป้องกันเด็กจากการทำงานในโรงงานนั้นฝ่าย ให้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 9 ขวบผิดกฎหมาย และกำหนดการทำงานของเด็กไว้ไม่เกิน 12 ชั่วโมงต่อวัน สำหรับผู้เยาว์ที่อายุต่ำกว่า 10 ปี มีการแก้ไขกฎหมายในปี ค.ศ. 1825 และปี ค.ศ. 1831 ซึ่งยังคงมีผลบังคับแต่ในโรงงานปั่นฝ้าย นั่นคือลดการทำงานของเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี ให้ทำงานได้ไม่เกิน 9 ชั่วโมง ในหนึ่งวัน ในปี ค.ศ. 1831 จำกัดชั่วโมงทำงานของผู้มีอายุไม่เกิน 18 ปี ไม่เกิน 12 ชั่วโมงต่อวัน และผู้มีอายุเกิน 21 ปี จึงจะทำงานผลัดกลางคืนได้ ในปี ค.ศ. 1831 มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการทำงาน 10 ชั่วโมง แต่ไม่ผ่านรัฐสภา แต่มีการยอมรับรายงานของคณะกรรมการสิทธิการที่ไปสืบสวนเรื่องการจ้างงานเด็กในโรงงานว่าเด็กอายุ 6 ขวบ บางครั้ง

ต้องทำงานถึง 16 หรืออาจจะถึง 20 ชั่วโมงต่อวัน ในโรงงานไอน้ำความร้อนสูงเพื่อเงิน 2 - 3 ซึ่งถึงต่อสัปดาห์ เด็กพวกนี้ได้ถูกตีอย่างแรง ใช้ลมเป่าและน้ำเย็นราด เพื่อให้เด็ก ยืนตรงตัวอยู่ได้ และหลายคนต้องเสียชีวิตจากเครื่องจักรที่อันตราย (Walker. 1981 : 195)

ต่อมารัฐได้พยายามปรับปรุงสภาพการทำงานของพวกเขาให้ดีขึ้น พระราชบัญญัติ โรงงานที่ออกมาในปี ค.ศ. 1833 ได้กำหนดให้แต่งตั้งผู้ตรวจตราสภาพโรงงานแทนผู้พิพากษา ส่วนท้องถิ่น ซึ่งในอดีตมักปล่อยปละละเลยการปฏิบัติตามหน้าที่นี้อยู่เสมอ และพระราชบัญญัตินี้ยังห้ามการใช้แรงงานเด็กอายุต่ำกว่า 9 ขวบ ตามโรงงานทุกประเภทรวมทั้งเหมืองด้วย ในขณะเดียวกันก็กำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานเพียงวันละ 9 ชั่วโมง พร้อมกับให้นายจ้างให้ การศึกษาแก่เด็กเหล่านั้นด้วย ส่วนเด็กที่มีอายุระหว่าง 13 ถึง 18 ปี ก็ให้ทำงานเพียง วันละ 12 ชั่วโมง แม้ว่าพระราชบัญญัตินี้ได้ช่วยทำให้สภาพการทำงานตามโรงงานดีขึ้น และถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่รัฐจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องแรงงานสัมพันธ์มากขึ้นในอนาคต แต่ พวกคนงานยังหาได้มีสภาพดีขึ้นไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ ค.ศ. 1834 เป็นต้นไป การ ออกพระราชบัญญัติปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสงเคราะห์คนจน (Poor Law Amendment Act) ฉบับใหม่เพื่อแก้ไขฉบับที่ออกมาในรัชสมัยของพระนางอลิซาเบธ กลับทำให้ผู้ที่ว่างงานมีความ เป็นอยู่ที่น่าเวทนายิ่งขึ้นไปอีก เพราะนอกจากได้มีการยกเลิกระบบการให้ความช่วยเหลือ คนยากจนบ้างแล้วก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ทำให้สิทธิเสรีการ เป็นมนุษย์ของผู้ที่ขอความช่วยเหลือ ในยามตกยาก ตกต่ำลงไปอีก กล่าวคือ พวกคนงานที่ว่างงานและมีร่างกายสมบูรณ์จะ ต้องพลัดพรากกับครอบครัวเมื่อไปอยู่ตามบ้านสงเคราะห์ที่เรียกว่า workhouse ซึ่งมี สภาพที่ไม่แตกต่างจากสภาพในคุกเท่าใดนัก

สาเหตุสำคัญที่ทำให้คนงานไม่อาจหลีกเลี่ยงจากสภาพความเลื่อมโทรมที่ปรากฏอยู่ ทั่วไป มาเป็นเวลาช้านานคือ การขาดระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพตามตัวเมืองต่าง ๆ นั่นคือ แม้ผู้ตรวจการมีอำนาจที่จะเข้าไปในโรงงานเพื่อหาข้อมูลและพบเจ้าของ แต่กฎหมาย กียากที่จะมีผลเต็มที่ ระบบผลิตเปลี่ยนการจ้างงานทำให้ยากที่จะตัดสินว่า บุคคลที่ได้รับการ คุ้มครองต้องทำงานกี่ชั่วโมงแน่ แม้กระทั่งการลงทะเบียนการเกิดซึ่งเป็นสิ่งบังคับตามกฎหมาย

ในปี ค.ศ. 1837 ก็ยังไม่สามารถตรวจสอบอายุได้ การให้การศึกษาเด็กถูกละเลยใน
โรงงานแห่งเด็กถูกกักไว้ในหลุมถ่านหิน ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา ไม่สามารถแน
กระทั่งเขียนชื่อพวกเขาเอง ร่างพระราชบัญญัติ 10 ชั่วโมง ที่เสนอในปี ค.ศ. 1836,
1838 และ 1839 ถูกปฏิเสธโดยสิ้นเชิง (เอียน ฉายางาม 2521 : 253 - 4)

สภาพการขี้ขางของเด็กคนงานไม่ได้มีเฉพาะในโรงงานทอผ้าและเหมืองเท่านั้น
มีการใช้ประโยชน์จากแรงงานเด็กทั่วไป และสภาพยิ่งแย่กว่าในการค้าด้านการพิมพ์ดอกไม้
เครื่องดินเผา ร้านขายถุงเท้าและเสื้อผ้าชั้นใน เข็ม ตะปูและกิจการยาสูบ ในปี ค.ศ.
1845 เอชลีย์ (Ashley) ได้ชักชวนรัฐสภาให้ห้ามการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 8 ขวบ
ทำงานพิมพ์ดอกไม้และให้การทำงานกลางคืนผิดกฎหมาย สำหรับเด็กและผู้หญิง ข้อกำหนด
ด้านโรงงานนี้ได้นำมาใช้กับยาสูบและโรงย้อม ในปี ค.ศ. 1860 และโรงงานลูกไม้
ในปี ค.ศ. 1861 ความต้องการข้อกำหนดต่อไปเกิดขึ้นอีกโดยรายงานของคณะกรรมการ
การจ้างงานเด็กฉบับที่ 3 ในปี ค.ศ. 1861 ผลของข้อค้นพบในรายงานทำให้พระราชบัญญัติ
ผ่านในปี ค.ศ. 1864 โดยขยายข้อกำหนดด้านโรงงานไปยังอุตสาหกรรม เครื่องปั้นดินเผา
ไม้อัดไฟและกิจการอื่น ๆ

กฎหมายสงเคราะห์คนยากจน (The Poor Law) มีผลต่อประชาชนคนทำงาน
ทั้งหมด ผู้ซึ่งในบางช่วงชีวิตต้องการความช่วยเหลือ กองทัพประชาชนอันมหาศาลคือชนชั้น
แรงงานผู้ยากจน สังคมวิศวะเรียนยากจนทางเศรษฐกิจ รายได้แท้จริงเฉลี่ยต่อหัวในปี
ค.ศ. 1855 คือ 20 ปอนด์ ส่วนแบ่งของคนงานผู้ใช้แรงงานมานานครั้งจึงจะให้มากกว่าการ
ยังชีพ (Trevelyan. 1965 : 43)

ต่อมา รัฐได้พยายามช่วยเหลืออีกโดยการออกพระราชบัญญัติกฎหมายสงเคราะห์
คนจนฉบับใหม่ ในปี ค.ศ. 1843 บังคับให้นายจ้างร่วมมือกันสนับสนุนสภาพแรงงานและ
เลือกผู้พิทักษ์ขึ้นเพื่อดูแลการดำเนินการในย่านสงเคราะห์คนจน (workhouse) (Lane.
1972 : 55)

ในด้านผู้ใช้แรงงานเอง มีการเรียกร้องสิทธิในการก่อตั้งสหภาพคนงานและ
นัดหยุดงานได้ ในปี ค.ศ. 1824 (Lane. 1972 : 62 - 3) ต่อมาปีคนงานใน

โรงงานหลาย ๆ แห่ง พยายามที่จะก่อตั้งสหภาพขึ้นมา แต่ส่วนมากก็ได้รับการขัดขวางจากเจ้าของโรงงานอย่างรุนแรง คนงานส่วนมากจึงหันมาสนับสนุนพระราชบัญญัติกฎหมายโรงงานแทน เพราะคิดว่าเป็นวิธีการที่ดีที่จะปรับปรุงสภาพการณของพวกเขาได้ (Edwards. 1970 : 125 - 7)

ในช่วง ปี ค.ศ. 1840 - 1860 ยุคสหกรรมขยายตัว นายจ้างได้รับกำไรมหาศาลจากการค้า คนงานได้รับค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น มีการก่อตั้งสหภาพแรงงานขึ้นซึ่งออกมาในรูปการให้สวัสดิการของคนงานตัวเอง และได้มีการประชุมกันครั้งแรกของสหภาพแรงงานในอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1868 ที่เมือง ซาลฟอร์ด ด้วย (Lane. 1972 : 63 - 4)

สรุปปัญหาสังคมที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักปล่อยเสรี

1. ปัญหาแรงงานเด็กและสตรี เมื่อระบบการผลิต การค้าในประเทศยึดหลักปล่อยเสรี (Laissez - faire) ปล่อยให้มีการผลิต และการค้าขายอย่างเต็มที่ ไม่มีการกีดกันสินค้าเข้า หรือเก็บภาษีใด ๆ ผลที่ตามมาคือ การแข่งขันทางการค้าอย่างรุนแรง ลัทธิประโยชน์นิยมเข้ามามีบทบาทในหมู่นายทุนอย่างรวดเร็ว การมุ่ง "กำไร" ในการผลิตอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมและกฎหมาย ทำให้มีการจ้างเด็กและสตรี เข้ามาทำงานในโรงงานเป็นจำนวนมาก เพราะการจ้างบุคคลพวกนี้ ทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงได้ จากการจ่ายค่าแรงงานที่ต่ำกว่าปกติและควบคุมด้านการทำงานได้ง่ายกว่าคนงานผู้ชายโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการกระทำทารุณต่อเด็กในเหมืองและโรงงาน เมื่อเด็กทำงานให้ไม่ได้เต็มที่จากความเหนื่อย ง่วง และหิว

2. ปัญหาค่าจ้างแรงงานต่ำและชั่วโมงการทำงานที่มากเกินไป จากการมุ่ง "กำไร" ของนายทุน ทำให้ต้องลดต้นทุนการผลิตลงให้ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงมีการลด "ค่าจ้าง" ลงโดยไม่สนใจว่าคนงานจะเป็นอย่างไร เนื่องจากมีคนว่างงานจำนวนมาก พร้อมทั้งจะเข้ามาทำงานแทนและยอมรับค่าจ้างแรงงานต่ำ นอกจากนี้ ยังมีการเพิ่มชั่วโมงการทำงานของคนงานในแต่ละวันให้มากขึ้น โดยไม่มีการเพิ่มค่าจ้างแต่ประการใด

3. ปัญหาความปลอดภัยในโรงงาน แม้ในยุคหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมจะเกิดสิ่งประดิษฐ์ที่จะช่วยทำให้การทำงานในโรงงานปลอดภัยขึ้น แต่เจ้าของโรงงานส่วนมากไม่สนใจ ยังคงใช้เครื่องมือและเครื่องจักรประเภทเดิม ทำให้คนงานมักประสบอุบัติเหตุ สูญเสียอวัยวะและชีวิตไปในการทำงาน ซึ่งส่วนมากไม่ได้รับค่าตอบแทนจากเจ้าของโรงงานแต่อย่างใด

4. ปัญหาด้านสภาพแรงงาน เมื่อค่าจ้างแรงงานต่ำ ชั่วโงมการทำงานเพิ่มขึ้น และความปลอดภัยในโรงงานไม่มี รวมทั้งไม่มีหลักประกันเรื่องความแน่นอนในการจ้างงาน บรรดาคนงานก็รวมตัวกัน เรียกร้องสิทธิและหลักประกันต่าง ๆ ด้วยการนัดหยุดงาน แต่มักได้รับการขจัดขวางจากเจ้าของโรงงาน โดยการไล่ออกแล้วรับคนใหม่เข้าทำงานแทน เมื่อมีการประท้วงมากเข้าจนก่อเป็นการจลาจล ก็มิได้รับการปราบปรามจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอย่างรุนแรง มีการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน

5. ปัญหาการว่างงานและปัญหาความยากจน ภาวะการจ้างงานไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับภาวะการค้าของโรงงาน เมื่อใดก็ตามที่การค้าอยู่ในภาวะตกต่ำ ขายสินค้าไม่ได้ เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดสงคราม หรือเกิดการแข่งขันจากสินค้าต่างประเทศ คนงานมักถูกไล่ออก และเกิดปัญหาความอดอยากหิวโหยตามมา

4. การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองที่เริ่มก้าวเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย

นอกเหนือจากผลสืบเนื่องทางประชากรและสังคมที่เกิดขึ้นแล้ว วิวัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรมนี้ยังทำให้เกิดผลสืบเนื่องทางด้านการเมืองอีกด้วย กล่าวคือทำให้เกิดขบวนการปฏิรูปขึ้นมาในอังกฤษ จำนวนผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งมีจำนวนจำกัดและการแบ่งสิทธิในการเลือกตั้งจำนวนผู้แทนราษฎรก็ไม่เท่ากันหลัง ค.ศ. 1760 จำนวนผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งลดน้อยลงไปอย่างรวดเร็ว ตามจำนวนผู้เป็นเจ้าของที่ดิน เพื่อเป็นการแก้ไขความไม่เหมาะสมทางด้านการเลือกตั้งที่ใช้อยู่ นักการเมืองหลายคน ต่างเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องปฏิรูประบบการเลือกตั้งเสียใหม่ จึงได้เสนอร่างกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการเลือกตั้ง แต่กว่าจะมีการออกกฎหมายปฏิรูประบบการเลือกตั้งได้สำเร็จ

ก็ต้องคอยถึง ค.ศ. 1832 คืออีก 49 ปีต่อมา ซึ่งเกิดขึ้นจากบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางและเป็นผู้ที่มีความคิดเสรีนิยมพยายามเรียกร้องให้มีการปฏิรูปตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 มาโดยตลอด บุคคลกลุ่มนี้มีนักปรัชญาที่เป็นเสมือนหนึ่งบิดาแห่งการปฏิรูป คือ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) เป็นหัวหน้าในการริเริ่มตั้งโครงการการปฏิรูปแบบใช้มาตรการเด็ดขาดชนิดชุตราภอนโคณที่เรียกว่า radical ให้เรียกร้องให้มีการปฏิรูประบบการเลือกตั้งก่อนสิ่งใด เพราะเห็นว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญและจำเป็นต่อการปฏิรูปทางด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูปทางด้านการเมืองหรือทางสังคมก็ตาม

ผลงานชิ้นแรกที่บุคคลกลุ่มนี้กระทำได้สำเร็จคือ สามารถช่วยให้พวกคนยากจนแถบเวสต์มินสเตอร์ในกรุงลอนดอน มีผู้แทนราษฎรเป็นปากเสียงของพวกตนได้สำเร็จใน ค.ศ. 1807 ในการทำให้ฝ่ายรัฐบาลได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการปฏิรูป บุคคลกลุ่มนี้ซึ่งมีวิลเลียม คอบเบตต์ (William Cobbett) นักปลุกระดมมวลชนที่สามารถมากผู้หนึ่งร่วมอยู่ด้วย ได้จัดตั้งขบวนการเรียกร้องให้มีการปฏิรูป โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น จัดให้มีการประชุม การเดินขบวน และการยื่นฎีการ้องทุกข์ มีผู้เข้าร่วมขบวนการนี้เป็นจำนวนมาก ความรุนแรงของขบวนการนี้ ได้ทำให้มีนักการเมืองจำนวนหนึ่งตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องให้มีการปฏิรูป นอกจากนั้นการกระตุ้นให้เกิดความศรัทธาทางศาสนาที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ยังเป็นแรงสนับสนุนให้เกิดความตื่นตัวที่จะทำการปฏิรูปอีกแรงหนึ่งด้วย ผลปรากฏว่าพวกชนชั้นสูงที่มีความคิดทางศาสนาเพิ่มขึ้น เริ่มตระหนักถึงหน้าที่ของพวกตนว่า จะต้องยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติที่ยากจน ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชนชั้นสูงเช่นนี้ทำให้พวกคนยากจนได้คิดขึ้นมาว่า ไม่มีความจำเป็นที่ต้องใช้ความรุนแรงในการเรียกร้องสิ่งที่ควรได้ทุกครั้งไป

ใน ค.ศ. 1822 คณะรัฐบาลได้ลดความแข็งแกร่งลงไปมาก แต่ทั้ง ๆ ที่เห็นว่าควรมีการปฏิรูป ก็ไม่เห็นชอบด้วยกับการปฏิรูประบบรัฐสภา เพราะกลัวว่าจะเป็นการนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ตนไม่ผู้จะนิยมเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ได้มีการปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญาให้ทันสมัย เช่น แก้อัฒพรราชบัญญัติโบราณเก็บ 300 ฌับ ให้มีทลงโทษที่รุนแรงน้อยกว่าเดิม อีกทั้งยกเลิกโทษประหารชีวิตสำหรับคดีอาญาว่า 100 ประเภท

ลดอัตราภาษีขาเข้าหลายรายการ เปลี่ยนแปลงนโยบายการให้ความคุ้มครองผลิตผลทางการเกษตรมาเป็นนโยบายการค้าแบบเสรี (Free Trade)

ในช่วงปี ค.ศ. 1799 - 1800 อันเป็นช่วงที่อังกฤษกำลังทำสงครามอยู่กับฝรั่งเศส ได้มีการออกพระราชบัญญัติ Combination Acts ซึ่งห้ามมิให้คนรวมตัวกันเรียกร้องให้เพิ่มอัตราค่าจ้างของตน หรืออีกนัยหนึ่งห้ามการมีสหภาพแรงงาน มีคนนำข้อพิพาทมาฟ้องยังฉนวนโอกาสอาศัยกฎหมายดังกล่าวขู่พวกคนงานให้ยอมรับอัตราค่าจ้างที่นายจ้างเสนอได้ในกรณีที่คนงานใดขัดขืนไม่ยอมไปทำงานหลังจากถูกตัดค่าจ้าง ก็ปรากฏว่ามีการลงโทษคนงานผู้นั้นถึงขั้นจำคุก แต่ไม่มีการลงโทษพวกนายจ้างที่รวมตัวกันแม้แต่ข้อ หนึ่ง ๆ ที่กฎหมายก็ถือว่าผิดด้วยเหมือนกัน ในที่สุดปี ค.ศ. 1824 สภาผู้แทนราษฎรยกเลิกพระราชบัญญัติเหล่านั้น หมายความว่านับตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป การมีสหภาพแรงงานเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่โดยที่ใน ค.ศ. 1825 พวกคนงานได้นัดหยุดงานบ่อยครั้ง จึงมีการตัดทอนสิทธิของสหภาพแรงงานให้ลดน้อยลงไปใน ค.ศ. 1826 ส่วนในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรจะเห็นได้ว่าระบบการเลือกตั้งแบบเก่ายังมีข้อบกพร่องอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ ยังมีการจำกัดสิทธิในการออกเสียงและการมีจำนวนผู้มีสิทธิในการออกเสียงไม่เท่ากันในแต่ละเขตเลือกตั้งแต่ละเขตและเรื่องการแข่งขันจำนวนผู้แทนราษฎรกันใหม่ โดยให้เมืองใหม่ ๆ มีผู้แทนเกินของตนเองด้วย วันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1831 ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการปฏิรูปรัฐสภาเกี่ยวกับเรื่องการใช้สิทธิออกเสียงในเมืองต่าง ๆ เป็นแบบเดียวกันหมด ความกดดันทำให้รัฐสภาอังกฤษจำเป็นต้องผ่านร่างกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปนี้ใน ค.ศ. 1832 ซึ่งเรียกกันว่า The Great Reform Act คือความกลัวว่าจะมีการปฏิวัติในตัวเอง (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 238 - 251)

การปฏิรูปรัฐสภาใน ค.ศ. 1832

ตามสภาพที่เป็นอยู่ใน ค.ศ. 1830 การใช้สิทธิในการออกเสียงมิได้เป็นตามกฎหมายที่กำหนดไว้ตายตัว ในเขตเลือกตั้งแต่ละเขตมีมาตรฐานในการพิจารณาเรื่องสิทธินี้แตกต่างกันออกไป ซึ่งการที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะว่าในอังกฤษมีวิธีการปฏิบัติตามประเพณีท้องถิ่นและยังมีการใช้ระบบพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่เมืองที่ได้รับ

พระราชทานพระบรมราชานุญาตนี้โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว หลักการมีสิทธิในการออกเสียงมีอยู่ 2 ประการด้วยกัน ในมณฑลต่าง ๆ ผู้มีสิทธิออกเสียงคือ ผู้ชายที่มีที่ดินประเมินแล้วมีค่า 40 ชิลลิงต่อปี หรือเรียกว่า "Forty shilling freehold" ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่า การเลือกตั้งในมณฑลนั้น จะมีความเป็นประชาธิปไตยมากนักในเมื่อพวกคนงานไม่มีที่ดินเป็นสมบัติของตนเอง พวกคนงานก็ไม่มีสิทธิในการออกเสียง ส่วนพวกที่อยู่ในเขตที่มีสิทธิดังกล่าว ก็เป็นพวกที่อาจถูกซื้อเสียงไปได้ ซึ่งวิธีการซื้อเสียงนั้นก็เริ่มต้นแต่การใช้อาหารและเครื่องดื่ม ไปจนถึงการใช้เงินเป็นของแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ เรื่องการมีผู้สมัครเพียงผู้เดียว เนื่องจากเป็นผู้มาจากครอบครัวที่มีอิทธิพลมากในมณฑลนั้นจนไม่มีใครแข่งขันด้วยปรากฏบ่อยมาก ผู้มีสิทธิมักลงคะแนนให้กับผู้ที่ตนพึงพาอาศัยทางการค้าหรือการทำงาน การยังไม่มีระบบการลงคะแนนลับมักก่อให้เกิดการทุจริตหรือการข่มขู่กันขึ้น สมาชิกผู้แทนราษฎรส่วนมากจึงไม่ได้มาจากชนชั้นแรงงาน และยังมีปัญหาเรื่องความยุติธรรมอยู่อีก เพราะในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 560 คน เป็นผู้แทนจากมณฑลเพียง 150 คน ที่เหลือมาจากเมือง (boroughs) ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละเมืองก็กำหนดคุณสมบัติแตกต่างกันออกไปอีก แต่ละเมืองจะมีสิทธิมีผู้แทนราษฎรได้ 2 คน และผู้แทนส่วนมากก็ได้รับเลือกจากคนจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น เช่น เมืองทีเวอร์ตัน (Tiverton) ในมณฑลเดวอน (Devon) ใน ค.ศ. 1831 มีประชากร 9,776 คน มีผู้มีสิทธิออกเสียงเพียง 23 คนเท่านั้น (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 247 - 249)

ดังนั้นในปี ค.ศ. 1831 ลอร์ด รัสเซล (Lord John Russel) จึงได้เสนอกฎหมายที่จะช่วยปรับมาตรฐานสำหรับการปฏิรูปรัฐสภา โดยเอาผู้แทนจากเมืองเล็กออกไปและให้ที่นั่งแก่ตัวแทนเมืองใหม่ ๆ ทางเหนือ รวมทั้งลดทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องวัดการมีสิทธิออกเสียงพรรคโทรี (Tory) ได้ประกาศว่า ร่างกฎหมายนี้ คือ การปฏิวัติที่จะทำลาย "อิทธิพลทางด้านตำแหน่งและทรัพย์สินที่เคยมีมา" เมื่อที่นั่งในสภาของเมืองเล็ก ๆ หกตกไป วิกฤตการณ์การปฏิรูปกฎหมายนี้กินเวลา 15 เดือน ร่างกฎหมาย 2 ฉบับตกไป ส่วนฉบับที่ 3 ผ่าน เนื่องจากได้มีการก่อความไม่สงบเรียกร้องให้รัฐสภาผ่านกฎหมายนี้ทั่วประเทศ กฎหมายที่ผ่านออกมาในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1832 จึงเป็นชัยชนะของการปฏิรูป และมีการแสดงความยินดีกันทั่วประเทศ กฎหมายนี้จะเพิ่มสิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและมีการเฉลี่ยที่นั่ง

ในสภาออกไปตามพื้นที่ต่าง ๆ อย่างยุติธรรม และผลของมันทำให้จำนวนราษฎรเป็นผู้มีสิทธิในการออกเสียงเพิ่มขึ้นเกือบครึ่ง ทั้งนักปฏิรูปและผู้คัดค้านกฎหมายนี้ต่างคาดหวังว่าการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงจะเป็นการนำเอาชนชั้นใหม่ขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง พระราชบัญญัติฉบับนี้คือให้ว่า "เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญไม่ยิ่งไปกว่าการปฏิวัติทางการเมืองในฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1830 และเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่ระบอบการปกครองสมัยใหม่ของอังกฤษ" (Hearder. 1976 : 181)

แม้ว่า พระราชบัญญัติปฏิรูปรัฐสภาใน ค.ศ. 1832 จะเป็นความก้าวหน้าทางการเมืองที่พิเศษมากแล้ว แต่ยังมีผู้ที่เห็นว่ายังไม่ได้ก้าวหน้ามากพอ สมาชิกของขบวนการเรียกร้องกฎบัตรที่เรียกว่าพวก chartists ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นแรงงานที่รวมตัวกันขึ้นเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมืองอย่างแท้จริงขึ้นมา ในปี ค.ศ. 1836 กลุ่มนี้ได้มีสภาพเป็นสมาคมขึ้นมา ชื่อว่า "The London Working Men's Association, for Benefiting Politically, Socially and Morally the Useful Classes" หรือเรียกย่อ ๆ ว่า L.W.C.A ซึ่งได้รับอิทธิพลทางแนวความคิดจาก ฟรานซิส เพลส์ (Francis Place) (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 256 - 57)

ในเบอร์มิงแฮม มีพวกหัวรุนแรงอีกกลุ่ม จัดตั้งสหภาพทางการเมืองแห่งเบอร์มิงแฮม (The Birmingham Political Union) มีเป้าหมายเช่นเดียวกับ L.W.C.A คือต้องการการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองของประเทศ โดยวิธีการสันติในกฎบัตรประชาชน (People's Charter) ที่เสนอในรูปของปฏิญญาให้รัฐสภาในปี ค.ศ. 1838 มีข้อเรียกร้องที่สำคัญ ๆ อยู่ 6 ประการ คือ ให้ผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ให้เขตเลือกตั้งต่าง ๆ มีสิทธิที่ใกล้เคียงกัน ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกปี ให้มีการจ่ายเงินเดือนแก่ผู้แทนราษฎร ให้ยกเลิกการใช้ที่ดินเป็นคุณสมบัติในการเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร และให้มีการลงคะแนนเสียงแบบลับในการเลือกตั้ง (Taylor. 1981 : 47 - 8)

ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1839 มีผู้เข้าชื่อในปฏิญญานี้ถึง 6 แสนคน แต่เสียงสนับสนุนจากกลุ่มผู้แทนราษฎรมีน้อยมาก และสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ยอมรับปฏิญญาดังกล่าว

ในวันที่ 12 กรกฎาคม กลุ่มผู้เรียกร้องให้สั่งให้นัดหยุดงานทั่วไปในเดือนสิงหาคม แต่แผนการนัดหยุดงานนี้ล้มเหลวเพราะไม่มีการจัดระบบการนัดหยุดงานที่ดี คนงานเองไม่สนใจหยุดงานเพราะขาดรายได้ และไม่มีสิ่งค้ำประกันว่าจะได้งานกลับคืนมาหลังการนัดหยุดงานสิ้นสุดลงแล้ว (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 258)

ในปี ค.ศ. 1840 เมื่ออังกฤษต้องเผชิญกับสภาพการขาดแคลนอาหาร และความทุกข์ยากทั่วอาณาเขตอยู่ทั่วไป ขบวนการกบฏครั้งนี้ก็เกิดขึ้นมาอีกครั้ง ใน ค.ศ. 1842 ได้มีร่างฎีกาเรียกร้องฉบับที่สองขึ้นมาอีก คราวนี้มีผู้ลงชื่อสนับสนุนถึง 3,317,701 คน แต่สภาผู้แทนยังคงลงมติไม่ยอมรับฎีกานี้เหมือนเดิม

ใน ค.ศ. 1845 ขบวนการกบฏทำให้พื้นที่ขึ้นใหม่อีกครั้ง และอยู่ได้จนถึง ค.ศ. 1848 และมีอันต้องล้มเหลวลงอีก อย่างไรก็ตาม ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1848 ขบวนการได้นำฎีกาฉบับที่สามไปยื่นที่รัฐสภา ผู้ลงนามในฎีกามีประมาณ 2 ล้านคนและสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติไม่ยอมรับเช่นเคย สาเหตุที่ฝ่ายขบวนการกบฏต้องประสบความล้มเหลวเป็นครั้งที่สามนั้นสืบเนื่องมาจาก ไม่ได้มีการเตรียมมาตรการใดสำหรับใช้ในกรณีของรัฐสภาตอบปฏิเสธ และตัวผู้นำคือ โอคอนเนอร์ (Feargus O'Connor) เป็นผู้มีจิตใจไม่คงที่และหือยังโส สิ่งที่มาช่วยแก้ไขสถานการณ์ทางอ้อมคือ การแก้ไขกฎหมายที่จำกัดการซื้อขาย (Corn Law) ใน ค.ศ. 1846 ซึ่งช่วยให้ชาวอังกฤษได้มีโอกาสซื้อขนมปังในราคาที่ถูกลงอีกทั้งเมื่อกิจการค้าดีขึ้นในปี ค.ศ. 1850 และจำนวนผู้ว่างงานลดลงไป ก็ได้มีขบวนการสหภาพแรงงานเกิดขึ้นมาต่อสู้ให้ชนชั้นแรงงานได้มีค่าจ้างสูงขึ้น และสภาพการทำงานดีขึ้น ขบวนการกบฏจึงถึงจุดจบในที่สุด (Taylor. 1981 : 50 - 57)

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการแก้ไขสถานการณ์ของฝ่ายบริหารของอังกฤษในศตวรรษที่ 19 นี้ คือ การรู้จักใช้อำนาจอย่างเข้มแข็งและปราบปรามการประท้วงอย่างรุนแรงผสมผสานกันกับการรู้จักผ่อนคลายเป็นอันมาก พวกคนงานได้หันมาให้ความสนใจที่มีความสำคัญและความรุนแรงน้อยกว่า แทนที่จะปล่อยให้มีการลุกฮือจนกลายเป็นการปฏิวัติ ฝ่ายชนชั้นบริหารยินยอมให้มีการปฏิรูปเกิดขึ้นมาบ้างตามความจำเป็นของสถานการณ์ เช่น ใน ค.ศ. 1824 ยอมให้มีการแก้ไขกฎหมาย Combination Acts ใน ค.ศ. 1832 ยอมให้มี

การออกกฎหมายปฏิรูปรัฐสภา (Great Reform Act) ใน ค.ศ. 1846 ยอมให้มีการแก้ไขกฎหมายจำกัดการซื้อขาย (Corn Law) และที่สำคัญที่สุดคือ ยอมให้มีการออกพระราชบัญญัติปฏิรูปรัฐสภาฉบับที่สอง (Second Reform Act) ในปี ค.ศ. 1867 (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 260)

สาเหตุสำคัญที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองที่เริ่มก้าวเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย

1. ปัญหาความวุ่นวายที่เกิดจากการเรียกร้องให้เปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง
จากความไม่เสมอภาคด้านสิทธิในการออกเสียงเลือกผู้แทนราษฎรและความไม่ยุติธรรมด้านจำนวนผู้แทนราษฎรของเมืองต่าง ๆ ทำให้มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งใหม่อยู่เสมอ การเรียกร้องนี้มีผลสืบเนื่องไปถึงการนัดหยุดงานและการก่อความวุ่นวายจนต้องมีการปราบปราม
2. ปัญหาการโกง (Corruption) ในการเลือกตั้ง เนื่องจากในสมัยนั้นใช้วิธีการลงคะแนนแบบเปิดเผย จึงเกิดการข่มขู่ ความหวาดกลัว และการที่บรรดาคนงานจำต้องลงคะแนนเลือกนายจ้างเพื่อตัวเองจะได้ไม่เดือดร้อน เกิดการทุจริตในการเลือกตั้ง เพราะผู้มีอิทธิพลส่วนใหญ่คือ เจ้าของที่ดินหรือเจ้าของโรงงานมีอำนาจที่จะสั่งเจ้าหน้าที่ของรัฐให้กระทำตามตนเองได้ ด้วยการให้ค่าจ้างรางวัล
3. ปัญหาสิทธิและเสรีภาพของชนยากจนและคนงาน ผู้แทนราษฎรส่วนมากเป็นชนชั้นผู้ดี ชนชั้นเจ้าของโรงงานที่มีอิทธิพลและเงิน ไม่ได้มาจากกลุ่มชนยากจนและคนงาน คนพวกนี้จึงไม่สนใจที่จะหาทางช่วยเหลือชนยากจนและคนงานอย่างแท้จริง แต่กลับคอยปกป้องผลประโยชน์ของตนเองแทนด้วยการขัดขวางการออกพระราชบัญญัติโรงงาน หรือกฎหมายเกี่ยวกับการจ้างงาน การสงเคราะห์คนยากจน ทำให้รัฐสภาไม่มีบทบาทในการเป็นปากเสียงแทนประชาชนในประเทศอย่างแท้จริง รวมทั้งขัดขวางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสภาพแรงงาน การศึกษาของเด็กในโรงงาน รวมทั้งการเรียกร้องสิทธิด้านหลักประกันในการทำงานของคนงาน
4. ปัญหาความล่าช้า (Red - tape) ในการบริหารงานของรัฐ เมื่อรัฐสภาไม่ใช่ตัวแทนของชนยากจนและคนงานอย่างแท้จริง ทำให้การควบคุมและการตรวจตราการ

ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่คอยบริการและดูแลประชาชนเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่ทั่วถึง ในโรงงานผู้ตรวจตรา (Inspector) จะทำงานอย่างเฉื่อยช้าและเข้าข้างเจ้าของ โรงงาน ในหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ศาล มีการพิจารณาคดีและการตัดสินช้ามาก ในบ้าน สงเคราะห์ (workhouse) เจ้าหน้าที่จะปฏิบัติกับผู้มาขอความช่วยเหลืออย่างโทคร้าย และไม่เต็มใจ มีการโกง (Corruption) เกิดขึ้นในการทำงาน

5. ระบบการศึกษาที่รัฐไม่เข้ามาจัดการหรือรับผิดชอบในการดำเนินการ

ระบบการศึกษาในอังกฤษไม่พัฒนาเท่าที่ควร เพราะทัศนคติของชนชั้นสูงที่คิดว่า การศึกษามีไว้สำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น ไม่จำเป็นต่อความเจริญและชีวิตของชนชั้นแรงงาน ดังนั้น ประชาชนผู้ยากจนยังคงเป็นคนโง่ที่เคราะห์ร้ายและไม่ได้รับการเหลียวแล (Hearder. 1976 : 334) ภายหลังจากปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดระบบการจ้างงาน โดยเฉพาะตามสำนักงานและวงการพาณิชย์ ทุกคนเริ่มตระหนักว่า การศึกษาไม่ใช่สิ่งฟุ่มเฟือย สำหรับคนกลุ่มหนึ่งอีกต่อไป แต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม ประชาชน นักการเมือง นักคิด และนักปรัชญาหลายคนเริ่มเคลื่อนไหวที่จะให้มีการศึกษาในรูปอาสาสมัครขึ้น เมื่อกองทุน ของสังคมในด้านนี้ไม่มี ต่อมาได้มีการจัดการศึกษาที่เสียค่าใช้จ่ายน้อย ๆ ขึ้นเพื่อการศาสนา ในปี ค.ศ. 1818 เกิดโรงเรียนขึ้นหลายพื้นที่ มีเด็ก 6 แสนคนจากทั้งหมด 2 ล้านคนได้ เรียนหนังสือ (Trevelyan. 1965 : 168)

มีโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่อการกุศลสำหรับลูกคนจนในอังกฤษตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 17 โรงเรียนเหล่านี้ดำเนินการโดยสภาตำบลและสอนโดยครูซึ่งส่วนมากไม่มีใบประกาศนียบัตร เด็กบางคนจึงได้เรียนการอ่านที่โรงเรียนประเภทนี้เอง ในช่วงเวลาของการปฏิวัติอุตสาหกรรม มีโรงเรียนสอนศาสนาวันอาทิตย์เกิดขึ้นในโรงงานให้เด็กเรียนระหว่างสัปดาห์ เด็กที่เรียนจะ เรียนอ่านเพื่อให้อ่านคัมภีร์ไบเบิลได้ แต่จะไม่ได้รับการสอนให้เขียนหรือบวกเลข และความรู้ เหล่านี้ไม่จำเป็นต่อชีวิตในความเห็นของศาสนา นายจ้างที่เคยส่งเสริมโรงเรียนเพื่อการกุศล ก็หันมาสนับสนุนโรงเรียนสอนศาสนาวันอาทิตย์เต็มที่ ในช่วงทศวรรษ 1830 เด็ก 1 ล้าน 5 แสนคน ได้เรียนในโรงเรียนวันอาทิตย์ซึ่งไม่มีการเก็บเงิน ครูส่วนมากเป็นอาสาสมัครที่

ไม่ได้คำจ้าง คำใช้จ่ายต่าง ๆ ผู้บริหารศาสนา วัดแองกลิคัน และกลุ่ม นอน คอนฟอร์มิสต์ ที่ดำเนินการเป็นผู้รับผิดชอบ (Hearder. 1976 : 335)

ความต้องการที่จะตั้งระบบการศึกษาของชาติได้มีมานานแล้ว แต่ความพยายาม ไร้ผลเพราะความล้มเหลวของพวกแองกลิคัน (Anglican) และ นอน คอนฟอร์มิสต์ ที่ตกลงกันไม่ได้ในเรื่องรูปแบบของการสอนศาสนาแก่เด็ก ในปี ค.ศ. 1833 รัฐสภายินยอม จ่ายเงิน 2 หมื่นปอนด์เพื่อการศึกษา และแบ่งกันระหว่าง 2 กลุ่ม เงินส่วนมากจ่ายไปกับการสร้างอาคารเรียน ในปี ค.ศ. 1839 ความช่วยเหลือของรัฐเพิ่มเป็น 3 หมื่นปอนด์ และมีการตรวจการสอบคณะกรรมการพิเศษของสภาผู้แทนราษฎรด้วย (Wood. 1982 : 113)

การที่รัฐไม่เข้ามาควบคุมด้านการศึกษาโดยตรง เพราะรัฐไม่เต็มใจจะให้ความ ก้าวหน้าทางการศึกษา เนื่องจากกลัวว่าจะนำไปสู่ความวุ่นวายในสังคมถ้าประชาชนมีการ ศึกษา ในศตวรรษที่ 19 ลูกชายชนชั้นกลางที่ร่ำรวยใหม่ ๆ จะได้รับการศึกษาในโรงเรียน ที่เน้นการสอนภาษา ซึ่งจัดขึ้นเพื่ออบรมให้เขาเป็น "สุภาพบุรุษ" หรือเพื่อรองรับความ ต้องการ "เสื้อขาว (White Collar)" ที่เพิ่มขึ้นอย่างมากมาในงานอาชีพบริหารและ ราชการ สำหรับเด็กที่เหลือส่วนมากมีเพียงการศึกษาระดับอนุบาลที่ราคาถูก การฝึกฝน คณานุกรมประจำช่างฝีมือนั้นไม่มีในระบบการศึกษาแต่มีในระบบการฝึกหัดด้านอุตสาหกรรม โดยทั่วไปแล้ว รัฐบาลอังกฤษยังไม่พอใจที่จะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการศึกษา แม้จะ มีการเตรียมการของเอกชนที่จะให้ทุนในการสร้างโรงเรียนมากมาย คณะกรรมการการศึกษา ของสภาผู้แทนด้านการศึกษาได้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1839 และมีเลขานุการที่เชื่อถือได้คือ ดร. เจมส์ เคย์ (Dr. James Kay) ผู้ซึ่งคาดหวังจะให้รัฐอุดหนุนด้านการศึกษา แต่ ความหวังนั้นล้มเหลว เนื่องจากอคติทางศาสนาและการครอบงำของลัทธิเสรีนิยม แต่ อย่างน้อยที่สุดผู้ตรวจการของรัฐได้รับมอบหมายให้ไปตรวจสอบมาตรฐานการศึกษาจาก โรงเรียนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ในปี ค.ศ. 1870 จึงเกิดมีระบบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาขึ้นในอังกฤษ กฎหมายการศึกษาผ่านความเห็นชอบของรัฐบาลและเป็นผลงาน ของกระทรวงศึกษาธิการภายใต้การนำของ ควีก (Quaker), พอร์สเตอร์ (W.E.

Forster) เจ้าของโรงงานทอผ้าในยอร์กเชียร์ (Yorkshire) กฎหมายของ พอร์สเตอร์ ทำให้รัฐตั้งคณะกรรมการโรงเรียนให้สำเร็จในเขตที่ได้รับการสนับสนุนจาก โรงเรียนประถมไม่เพียงพอ คณะกรรมการจะได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนที่ต้องเสียภาษี คณะกรรมการยินยอมให้เด็กเรียนฟรีได้ถ้าพ่อแม่ยากจนเกินกว่าจะชำระเงินได้ แต่ในที่สุด มีการบังคับให้เด็กอายุ 5 - 12 ขวบไปโรงเรียน (Walker, 1981 : 217)

เด็กชาวอังกฤษชนชั้นแรงงานได้รับความช่วยเหลือด้านการศึกษาในปี ค.ศ. 1870 เฉพาะในช่วง 12 ขวบเท่านั้น ส่วนเด็กจากชนชั้นสูงจะเรียนในโรงเรียนมัธยมกินนอนของ อังกฤษเป็นเวลาหลายทศวรรษก่อนปี ค.ศ. 1830 โรงเรียนที่มีชื่อเสียงเก่าแก่มักสอน "เน้นภาษา" ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ต่อมา โรงเรียนมัธยมของอังกฤษเสื่อมลง ในช่วง ครึ่งศตวรรษก่อนปี 1830 มีการกระทำทารุณต่อเด็กนักเรียนเพิ่มขึ้น การเรียนถืออย่างโหดร้าย ของครูแสดงถึงระเบียบที่เลวลง แต่ในปี ค.ศ. 1830 การปฏิรูปก้าวแรกได้เข้ามาสู่โรงเรียน มัธยมกินนอน ที่โรงเรียนรักบี้ (Rugby) ดร. ธรอมัส อาร์โนลด์ (Dr. Thomas Arnold) ครูใหญ่ ได้นำจริยธรรมของชาวคริสต์มาใช้ในโรงเรียนได้อย่างเป็นผลสำเร็จยิ่ง เขาได้นำเอาวิชาใหม่ ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และรัฐศาสตร์มาสอนด้วย และ มาตรฐานของโรงเรียนมัธยมกินนอนในอังกฤษก็ดีขึ้นตามลำดับ (Hearder, 1981 : 335 - 336)

ถ้าการศึกษาของเด็กชายยังมีไม่เพียงพอในช่วงต้นของศตวรรษที่ 19 การศึกษา ระดับมัธยมของเด็กหญิงยังไม่มีเลย เพราะได้รับการพิจารณาว่าไม่จำเป็นหรือไม่พึงปรารถนา หลังปี ค.ศ. 1840 ผู้หญิงเริ่มมีโอกาสดำเนินการศึกษาสูงขึ้นที่ Bedford College ในกรุงลอนดอน ในปี ค.ศ. 1848 มีการตั้งวิทยาลัยสำหรับการฝึกอบรมครูผู้หญิง และในปี ค.ศ. 1850 มีโรงเรียนเอกชนสำหรับผู้หญิงขึ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1858 จึงมีการตั้ง มาตรฐานการศึกษาของผู้หญิงและมี Balforer Education Act ออกมา (Edwards, 1970 : 220)

สรุปปัญหาสังคมที่เกิดจากระบบการศึกษาที่รัฐไม่เข้ามารับผิดชอบในการจัดการ

1. ปัญหาด้านความไม่เสมอภาคด้านการศึกษา เด็กชายและเด็กหญิงมีโอกาสทางการศึกษาไม่เท่ากัน โดยเด็กหญิงที่มาจากครอบครัวชนชั้นสูงจะได้รับการศึกษาในบ้านของตน แต่เด็กหญิงในครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงานจะไม่มีโอกาสได้เรียนเลย ส่วนเด็กผู้ชายนั้น ถ้าเป็นบุตรคนชนชั้นสูงและชนชั้นกลางจะมีสิทธิไปเรียนในโรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนแบบโรงเรียนกึ่งนอนหรือโรงเรียนประจำ ขณะที่บุตรคนชนชั้นแรงงานหรือคนจนส่วนใหญ่ต้องไปทำงานหาเลี้ยงชีพตั้งแต่เด็ก ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา และเมื่อมีการสอนภายในโรงงาน มีเด็กบางส่วนเท่านั้นที่ได้เรียน และมักเป็นเพียงการสอนให้อ่านคัมภีร์ไบเบิลได้มากกว่าจะสอนความรู้ด้านอื่น
2. ปัญหาความโหดร้ายทารุณของโรงเรียนเอกชนที่ปฏิบัติกับเด็กนักเรียน เด็กที่มาจากครอบครัวชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง มักถูกส่งไปเรียนที่โรงเรียนประจำของเอกชน ที่มุ่งสอนให้เด็กเป็น "สุภาพบุรุษ" โรงเรียนจึงมีกฎเกณฑ์และระเบียบวินัยที่เข้มงวดมาก มีการบังคับเด็กให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ครูและครูใหญ่มีสิทธิมากที่สุดในโรงเรียนซึ่งเป็นเสมือนอาณาจักรส่วนตัวที่ใครก็เข้าไปยุ่งไม่ได้ จึงมีการปฏิบัติกับเด็กที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบอย่างรุนแรง เช่น การเฆี่ยน การให้ออกจากอาหาร หรือการกระทำทารุณอื่น ๆ
3. ปัญหาด้านแนวทางการเรียนการสอน เมื่อรัฐไม่เข้ามาควบคุมการจัดการศึกษา โรงเรียนก็มีสิทธิที่จะจัดให้เด็กเรียนอะไรก็ได้อย่างเสรี ในโรงงานเด็กจะได้เรียนเพียงแต่อ่านคัมภีร์ไบเบิล ขณะที่ในโรงเรียนเอกชน มักนิยมสอน "ไวยากรณ์" (Grammar) และภาษาละติน (Latin) แก่นักเรียน นอกจากนี้ยังมุ่งสอนเฉพาะความรู้ในเนื้อหา (Facts) เท่านั้น โดยไม่มีวิชาหรือสาระทางด้านมนุษยธรรม หรือความงดงามทางศิลปะใด ๆ เนื่องจากครูใหญ่หรือบรรณานักบวชที่ก่อตั้งโรงเรียน ยังมีความคิดแบบดั้งเดิมว่าชีวิตควรอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงมากกว่า นักเรียนควรได้เรียนรู้เฉพาะข้อเท็จจริงในการเรียนรู้ชีวิตเพื่อออกไปทำงานเท่านั้น ผลก็คือ เด็กที่เรียนจบเป็นคนที่กระต้าง เห็นแก่ตัว และขาดความเห็นอกเห็นใจในมนุษยชาติ หรือซาบซึ้งในความงามใด ๆ

6. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและความเชื่อ

นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ จนเกิดเป็นสาเหตุของปัญหาสังคม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โครงสร้างของสังคมทางด้านตัวบุคคล ชนชั้น ความคิด และความเชื่อ ยังเปลี่ยนตามไปด้วย สังคมสมัยชาร์ลส์ ดิคเกนส์ อันเป็นสมัยของการสร้างและการทำงาน ในโรงงานนั้น อาจแบ่งออกได้เป็นสามชนชั้นคือ ชนชั้นอภิสิทธิ์หรือชนชั้นสูง (aristocracy) ชนชั้นกลาง (middle - class) และชนชั้นแรงงาน (working - class) กลุ่มแรกนี้หมายถึงบรรดาเจ้าราชสำนักพวกผู้ที่มีตระกูล ซึ่งสืบทอดมาจากตระกูลเก่า พวกนี้มีชีวิตที่สุขสบาย ไม่เคยรับรู้ถึงความทุกข์ยากของคนอีกนับพันที่ไม่มีอาหาร ที่พัก เครื่องนุ่งห่ม การศึกษา ความเห็นต่อน้อยในโรงงานและเหมือง การทำงาน 16 ชั่วโมงต่อวัน 6 วันต่อสัปดาห์ เพื่อหาเลี้ยงชีพ คนพวกนี้มีสิทธิ์มีเสียงในสภาเป็นผู้ลงคะแนนเสียงผ่านกฎหมายต่าง ๆ พวกเขาเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากชุมชนมากกว่าให้ เรียกได้ว่ารับรู้ถึงสิทธิพิเศษของตนมากกว่าสิ่งที่ตนควรรับผิดชอบ แมทธิว อาร์โนลด์ (Matthew Arnold) ผู้ซึ่งเป็นนักวิเคราะห์โครงสร้างสังคมวิศตอเรียนที่มีประสบการณ์สูง ได้แสดงความคิดต่อพวกนี้ว่า "เด็กหนุ่มสาวชาวอังกฤษ ที่มาจากชนชั้นสูง เป็นกลุ่มคนหัวโง่เง่า ไร้ความคิด ไม่เคยรู้ว่าโลกนี้กำลังจะก้าวไปอย่างไร" (Evans. 1973 : 16)

ในช่วงต้น ๆ ของยุคนี้ ชนชั้นผู้ดีและคนที่ร่ำรวยมักเป็นคนกลุ่มเดียวกัน พวกเขาจะได้รับมรดกโดยปราศจากคำถามถึงคุณค่าของบรรพบุรุษที่ให้มา ด้วยความเชื่อที่ว่าเขาอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าชาวอังกฤษส่วนใหญ่ในประเทศ เขาคาดหวังว่าสังคมจะให้อำนาจและความสะดวกสบายแก่เขาโดยไม่มีข้อจำกัด อาร์โนลด์ เรียกพวกนี้ว่า "พวกป่าเถื่อน" (Barbarians) เพราะการสืบทอดและรสนิยมแบบผู้ดีของพวกเขาซึ่งไม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่เหมาะสมของตนในสังคม แต่กลับระแวงระวังเกี่ยวกับสิทธิอันพึงได้ของตนโดยปราศจากความรับผิดชอบ และนี่คือ ความล้มเหลวที่ทำลายพวกเขาในเวลาต่อมา

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมมีผลสืบเนื่องที่สำคัญทางด้านสังคมด้วย กล่าวคือ นอกจากจะมีชนชั้นขุนนางที่เป็นเจ้าของที่ดินใหญ่ ๆ และเป็นนักธุรกิจที่สำคัญ อันเป็นชนชั้นเดียวที่ไม่มีชนชั้นอื่นใดมาทัดเทียมทางด้านความสำคัญได้ก่อนหน้านี้ กลับปรากฏว่า

มีชนชั้นใหม่ในระดับผู้นำอีกชนชั้นหนึ่งเกิดขึ้น คือชนชั้นเจ้าของโรงงาน หรือชนชั้นกลาง (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 237) พวกเขามีลักษณะเด่นชัดในตัวเอง พวกเขาคือแบบฉบับของสังคมวิคตอเรียน เป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด ส่วนที่แย่ที่สุดของชนกลุ่มนี้ก็คือความใจแคบ โง่งเง่า ไม่มีความจริงใจ ไม่มีการสนิม ชอบเอาตัวรอด คับทุรัง และหลบเลี่ยงจากข้อควรคำนึงทุกอย่าง ยกเว้นด้านธุรกิจ แต่พวกเขาก็มีส่วนที่ดีที่สุดเช่นกัน นั่นคือความเป็นแบบฉบับของยุคสมัย แม้จะไม่เด่นชัดแต่พวกเขาคือคนที่ทำให้โครงสร้างแก่สังคมวิคตอเรียนเป็นผู้ที่เรียกร้องสิทธิในการเลือกผู้นำของประเทศ บอกให้ผู้นำรู้ว่าควรทำอะไร พวกเขาได้สร้างระเบียบแบบแผนของยุคสมัยและปฏิบัติตามเป็นผู้เผยแพร่ค่านิยมในการทำงานและการมีชีวิตที่ดีกว่าสำหรับชุมชน พวกเขาก่อให้เกิดทางรถไฟและสะพาน สร้างถนนและคลอง สร้างโรงงานและร้านค้า หอประชุมเมืองและห้องศิลปะ และเพราะพวกเขาคือผู้สืบทอดลัทธิพิวริตัน (Puritan) ของครอมเวลล์ (Cromwell) จิตสำนึกแบบพิวริตันทำให้เขามุ่งมั่นที่จะทำงานและมีชีวิตที่ดีกว่าสำหรับทุกคนในสังคม แม้แต่คนแปลกหน้าภายนอกประเทศ ซึ่งขัดกับผลประโยชน์ส่วนตัวของเขา

สำหรับชนชั้นแรงงานเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในสังคม เป็นชนชั้นที่ยากจนแร้นแค้นและถูกแยกออกจากชนชั้นอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง นักสังเกตรบบางคนมีความเห็นว่า ชนชั้นสามัญชนนั้นแทบว่าจะถูกแยกออกจากชาติอังกฤษเลยทีเดียว เพราะเขามีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากชนชั้นที่หนึ่งและสองมาก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านอาหาร การแต่งกายและที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นสังคมที่แตกต่างกันราวฟ้ากับดินกับชนชั้นสูง พวกชนชั้นสูงจึงเปรียบเสมือนเป็นเกาะเล็ก ๆ อยู่ท่ามกลางทะเลแห่งความยากจนแร้นแค้นของชนชั้นแรงงาน (Harrison. 1973 : 44 - 45)

ถ้าการถือตัวของชนชั้นกลางคือความสำเร็จของยุคสมัย อาจกล่าวได้ว่าความล้มเหลวที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ การไม่สามารถป้องกันการก่อตัวของชนชั้นสามัญหรือชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ซึ่งผลประโยชน์ของชนกลุ่มนี้เป็นสิ่งที่ขัดกับผลประโยชน์ของชนชั้นอื่น ๆ (Evans. 1973 : 16 - 18) นอกจากชนชั้นนี้จะมีจำนวนมากมายในสังคมแล้ว แรงมุดที่สำคัญที่สุดของประชาชนผู้ใช้แรงงานคือ การแยกตัวจากชนชั้นอื่น ๆ สัญลักษณ์ของชนชั้นแรงงานคือ

เขาทำงานด้วยมือของเขา ไม่ว่าเขาจะมีฝีมือเพียงใดหรือมีรายได้สูงเพียงใด สถานะทางสังคมของเขาได้รับการกำหนดโดยประเภทของงานที่เขาทำ เช่นเสมียนที่ได้รับรายได้ต่ำมาก ในประเทศอังกฤษเห็นว่าตนเองแตกต่างทางสังคมจากช่างฝีมือที่มีทักษะและได้รับค่าจ้างแรงงานสูงและยังแตกต่างกับคนงานที่ต้องใช้กำลังยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังแยกโดยรายได้ที่เขาได้รับประจำวันหรือประจำสัปดาห์ และโดยระดับของความไม่ลोकภัยของงานอาชีพของเขา การแบ่งชนชั้นทางสังคมขึ้นอยู่กับจำนวนของรายได้ ความแน่นอนของการจ้างงาน ประเภทของความชำนาญ การค้าหรือการอุตสาหกรรม การฝึกอบรม และการศึกษา รวมทั้งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยสำคัญคือรายได้ ซึ่งจะนำไปสู่ตัวแปรอื่น ๆ (Trevelyan. 1965 : 44)

ในด้านความถูกต้องขึ้นอยู่กับทัศนะของแต่ละบุคคล แต่ชาวอังกฤษเป็นแนวโน้มที่จะอิงพื้นฐานทางศาสนาและศีลธรรมบนเหตุผลมากกว่าความเชื่ออย่างงมงาย ยุคนี้เป็นยุคของปัญญาชน ในช่วงปี ค.ศ. 1840 - 1900 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางภูมิศาสตร์ จิตวิทยา สังคมและมานุษยวิทยา นักคิด สามารถรับและผสมผสานความรู้ใหม่กับความเชื่อดั้งเดิมเข้าด้วยกันด้วยความอดทนและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยมีพื้นฐานทางศาสนาและศีลธรรมรองรับ

คนทั้ง 3 ชนชั้นของสังคมแม้จะแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้านแต่พวกเขาก็มีค่านิยมร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่รวมพวกเขาเข้าด้วยกันอย่างลึกซึ้งกว่าความแตกต่างที่มีอยู่ ค่านิยมนั้นคือ ความมั่นใจในตัวเองในประเทศชาติ ในวิถีชีวิต ซึ่งชาวอังกฤษถือว่าเป็นสิ่งที่พวกเขามีและก้าวไปด้วยกัน เขาเชื่อมั่นในตัวเองและยินดีที่จะเสี่ยงโชคด้วยความพยายามของเขาเอง นั่นคือ ความเชื่อในลัทธิเฉพาะบุคคล (Individual) (Evans. 1973 : 19)

ชาวอังกฤษยุคนี้มีความคาดหวังในตัวเองมากและเลยไปถึงความคาดหวังผู้อื่นด้วย เขามักคำนึงถึงประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้ชัดจาก ลัทธิ ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่ง เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) ได้ประกาศไว้ในปรัชญาด้านการเมืองของเขา นอกจากนี้ยังมีความคิดแนวเสรีปฏิบัติ (Laissez - faire) และลักษณะการทำงานเพื่อการกุศลมากกว่าเงินทองที่ คาร์ไลล์ (Thomas Carlyle) เป็นผู้เสนอ

ชาวอังกฤษยังมีคุณลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ ความพอใจในตนเอง นั่นคือ ความภูมิใจในชนชาติ และประเทศของตน ซึ่งประสบความสำเร็จในสิ่งที่ประเทศอื่นไม่มี พวกเขาเฝ้าสังเกตการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1848 ที่ยุโรป เช่น สงครามกลางเมืองในอิตาลีและสเปนในฝรั่งเศส โปรตุเกส เบลเยียมและอเมริกาสงครามเพื่อนบ้านระหว่างเยอรมันกับเดนมาร์ก ออสเตรีย กับฝรั่งเศส พวกเขาแสดงให้เห็นว่า ไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวได้ และรู้สึกเศร้าใจ หรือมึน ๆ กับเรียกตนเองว่า ประเทศศิวิไลซ์ที่จะไม่ขอก้าวอะไรเกี่ยวกับดินแดนป่าเถื่อนรอบ ๆ ตัว แต่เมื่ออังกฤษเองทำสงคราม พวกเขาเชื่อมั่นว่า เป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะทำได้และเขาก็ชนะ เมื่อเขาทำการค้าก็ประสบความสำเร็จอีก ในปี ค.ศ. 1870 การค้าต่างประเทศของอังกฤษเจริญกว่าของฝรั่งเศส เยอรมันและอิตาลีรวมกัน และยิ่งใหญ่กว่าของอเมริกาถึง 3 เท่า (Hibbert. 1975 : 19)

การหย่าร้างคือสิ่งแสดงถึงความขัดแย้งทางศาสนากับศีลธรรมซึ่งเข้ามารบกวนสังคมอังกฤษเท่า ๆ กับสังคมอื่น ๆ ในปี ค.ศ. 1858 มีศาลสำหรับการหย่าร้างโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นผลจากปัญหาการแต่งงาน ในปี ค.ศ. 1867 มีสามีภรรยาถึง 1,279 คู่ที่แยกกัน

ชาววิคตอเรียนเป็นนักต่อสู้ที่ดี ถ้ามีเหตุผลเพียงพอเขาจะต่อสู้อย่างทรหด เช่น พลิมโซล (Plimsoll) ที่ต่อสู้เพื่อสภาพชีวิตที่ดีขึ้นของบรรดาทาสี ซีฟสเบอร์รี่ (Shaftesbury) ผู้เพื่อสภาพการทำงานของเด็กในโรงงาน ฟลอเรนซ์ นิติงเกิล (Florence Nightingale) ผู้เพื่อสภาพที่ดีขึ้นในโรงพยาบาล สตีด (Stead) เพื่อโสเภณีเด็ก แต่ไม่ได้หมายความว่านักสู้ทุกคนจะต้องประสบความสำเร็จ

มีสิ่งชั่วร้าย 2 ประการในยุควิคตอเรียนคือ การดื่มจัด และโสเภณี ซึ่งมีผลต่อชนชั้นแรงงานมากถึง 2 ด้าน จำนวนโสเภณีในยุควิคตอเรียนตอนต้นในกรุงลอนดอนคำนวณไม่ได้ ประมาณว่ามีสูงกว่า 1 แสน 2 หมื่นคน

ตำรวจมักได้รับการกล่าวว่ามีไว้ไล่สุนัขมากกว่าป้องกันประชาชน มีบางพื้นที่ในกรุงลอนดอนที่ตำรวจไม่กล้าเดินผ่าน ในช่วงที่อาชญากรรมระบาด เช่น กรณี Jack the Ripper ประชาชนต้องตั้งกลุ่มป้องกันตนเอง แต่อย่างไรก็ดี ปริมาณอาชญากรรมลดลงเมื่อจำนวนตำรวจเพิ่มขึ้น (Evans. 1973 : 84 - 89)

ในอังกฤษ ได้มีการแตกแยกด้านความเชื่อในการนับถือศาสนามานานแล้ว ชนชั้นสูง และชนชั้นกลางส่วนมากนับถือโปรเตสแตนต์สาขาวัคเองกลิคัน พวกเขาเชื่อมั่นเรื่องการกระทำที่ สภาพการณ์ทุกอย่างที่ยืดหยุ่นได้ และเสรีภาพในการปฏิบัติตามความเชื่อ ส่วนชนชั้นกลางระดับต่ำหรือบรรดาคนงานแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ระหว่างกลุ่มที่ยึดอยู่กับวัคเองกลิคัน (Church of England) และพวก นอน คอนฟอร์มิสต์ คือพวกที่ใช้มวงวกับการปฏิบัติทางศาสนา และไม่ยอมปฏิบัติตามแบบ วัคเองกลิคัน ซึ่งถือเป็นโปรเตสแตนต์ที่เป็นทางการ ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนา โรมัน คาธอลิก เป็นคนกลุ่มน้อยในประเทศ แต่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ได้รับการสนับสนุนจากทั้งกลุ่มผู้ระดับผู้นำของประเทศและจากคนงานที่ยากจนที่สุดบางส่วน

ศาสนาหรือโบสถ์ต่าง ๆ ในอังกฤษต่างก็ตระหนักถึงบทบาทของตนในสังคม การให้การอบรมสั่งสอนเฉพาะวันอาทิตย์ไม่เป็นที่เพียงพออีกต่อไป นักบวชต้องเป็นผู้มีการศึกษาดี มาจากตระกูลที่ดี สามารถนำชุมชนได้ และความรับผิดชอบของโบสถ์ก็ครอบคลุมไปถึงด้านการศึกษาของเยาวชนด้วย

ชนกลุ่มใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่ออังกฤษขัดแย้งกับกรุงโรม (Rome) และแยกตัวออกเป็นชาติอิสระด้านศาสนา ดังนั้นจึงมีการต่อต้านและถกเถียงชาวคาทอลิกมาตั้งแต่รัชสมัยของพระนางแมรี ทิวดอร์ (Mary Tudor) มีการต่อต้านการปฏิบัติของพวกคาทอลิกอย่างเข้มข้น ผู้ที่นับถือนิกายคาทอลิกมักไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกลุ่มอื่น ๆ (Evans. 1973 : 79 - 82)

ความเชื่อทางศาสนาได้มีผลต่อการเข้ารับราชการด้วย แต่ภายหลังได้มีการผ่อนปรนกันมากขึ้น โดยก่อนหน้า ค.ศ. 1828 รัฐบาลแต่ละชุดต้องออกพระราชบัญญัติที่เรียกว่า Indemnity Act ทุกปี เพื่ออนุญาตให้พวกข้าราชการที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์สาขาที่แตกต่างจากของวัคเองกลิคัน หรือพวก นอน คอนฟอร์มิสต์ ให้ได้รับการยกเว้นจากการถือสัตย์ปฏิญาณตนตามพิธีของวัคเองกลิคัน พระราชบัญญัติ Test Act และ Corporation Act ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่จำกัดสิทธิในการเข้ารับตำแหน่งทางราชการ ยังใช้บังคับอยู่ตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าชาร์ลส์ที่ 2 เป็นต้นมา โดยที่ในทางปฏิบัติได้มีการ

ผ่อนผันเช่นนี้อยู่แล้วเป็นเวลานานหลายปี รัฐบาลจึงเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติฉบับ ค.ศ. 1822 ที่ ลอร์ด จอห์น รัสเซลล์ (Lord John Russell) ที่เสนอให้ยกเลิก ข้อจำกัดในพระราชบัญญัติ Test และ Corporation Acts แม้ว่าร่างพระราชบัญญัติ ฉบับนี้สามารถผ่านรัฐสภาไปได้อย่างง่ายดาย แต่พวกคาทอลิกทั้งในอังกฤษและในไอร์แลนด์ ก็ยังคงถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องไม่มีสิทธิในการเป็นสมาชิกรัฐสภา อยู่นั่นเอง

ในอดีต พวกคาทอลิกได้ทำการประท้วงการมีกฎหมายที่ริดรอนสิทธิของพวกเขาอยู่ หลายครั้ง อีกทั้งยังได้เคยมีผู้เสนอให้มีการปฏิรูปอยู่หลายครั้งเช่นกัน แต่ทุกครั้งที่มีการเสนอ ให้มีการปฏิรูปเกี่ยวกับเรื่องนี้ วัดแองกลิกัน (Church of England) ซึ่งได้รับการ สนับสนุนจากภักษีและพวกขุนนางก็มักทำการต่อต้านอย่างแข็งขัน

เกี่ยวกับการให้สิทธิพวกคาทอลิกนี้ ตอนแรกรัฐบาลอังกฤษยังไม่เห็นด้วยอยู่มาก แต่เมื่อสถานการณ์ในไอร์แลนด์ได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เพราะชาวไอริชที่ถูกบังคับ ให้เลือกแต่ผู้แทนราษฎรที่นับถือโปรเตสแตนต์ถึงกับใช้วิธีการลอบทำร้ายและเข้าร่วมขบวนการ ก่อกวนของสมาคมคาทอลิก (The Catholic Association) ซึ่งมีนายความคนหนึ่ง ชื่อ เดเนียล โอคอนเนล (Daniel O'Connell) ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1823 ถ้าหาก รัฐบาลไม่ตอบสนองข้อเรียกร้องของพวกไอริชคาทอลิก ความยุ่งเหยิงในไอร์แลนด์อาจ บานปลายเป็นสงครามกลางเมืองขึ้นมา รัฐจึงให้ออกพระราชบัญญัติผ่อนผันพวกคาทอลิก (Catholic Emancipation Act) ในปี ค.ศ. 1829 อนุญาตให้พวกคาทอลิกทั้งใน อังกฤษและไอร์แลนด์มีสิทธิทัดเทียมกันกับพวกโปรเตสแตนต์ และการเปลี่ยนแปลงได้นำ อังกฤษก้าวไปสู่การมีระบอบการปกครองใหม่ที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (เอี่ยม ฉายางาม 2521 : 246 - 7)

สรุปปัญหาสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและความเชื่อ

1. ความแพร่หลายของลัทธิประโยชน์นิยม เมื่อสภาพสังคมโดยทั่วไปเปลี่ยนแปลงไป การดำรงชีวิตและการทำงานที่ต้องพึ่งเครื่องจักรกล การจ้างงาน กว้างไกล และต้นทุนการผลิตที่ต่ำ

ผู้คนทั่วไปก็หันมายึดลัทธิประโยชน์นิยม ที่มุ่งมองประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ ยึด "เงิน" และ "ความสำเร็จ" เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังยึดมั่นในแนวความคิดแบบเฉพาะบุคคล (Individual) มีความมั่นใจในตนเอง ไม่ยอมฟังความคิดเห็นผู้อื่น ขาดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ไม่มีการประนีประนอมหรือผ่อนผันหรือให้ความช่วยเหลือใด ๆ แก่ผู้ที่เดือดร้อน

2. ปัญหาการตีมูลค่า โสเภณี และการหย่าร้าง ทศนคติต่อโลกและชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป จากการยึดมั่นในหลักการทางศาสนาอย่างเคร่งครัดมางดูลูกโลกในแง่แห่งความเป็นจริงและความยากลำบากมากยิ่งขึ้น ผู้คนหันไปหาการดื่มเพื่อลืมหึงความทุกข์ เด็กหญิงออกไปหารายได้เลี้ยงชีพด้วยการเป็นโสเภณี สามีภรรยาหาทางออกในปัญหาชีวิตการแต่งงานด้วยการหย่าร้างกันมากขึ้น

3. ปัญหาค่านิยมและความเชื่อดั้งเดิม บางครั้งความเชื่อในความคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา คือ สิ่งที่ยั้ดขวางการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านการศึกษา ที่เชื่อกันว่า เป็นของพ่อแม่เพื่อสำหรับคนรวยเท่านั้น หรือการเรียนรูภาษาและเนื้อหาวิชาเท่านั้น ที่จำเป็นต่อชีวิต ทำให้การปฏิรูปทางการศึกษาต้องมีอุปสรรคและมีผู้ขัดขวางมาก นอกจากนี้การยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม เช่น ผู้หญิงต้องอยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมดั้งเดิม ต้องไม่เสื่อมเสียด้านชู้สาวหรือการวางตัว ทำให้ผู้หญิงส่วนมากต้องเศร้าเสียใจ ส่วนมากไม่ได้แต่งงาน หรือไม่ก็เกิดปัญหาลูกนอกสมรส เกิดเด็กจรจัด และปัญหาด้านอาชญากรรม โสเภณี ติดตามมา

4. ความไม่เป็นธรรมด้านศาสนา การนับถือศาสนาต่างนิกายในอังกฤษก่อให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคด้านการปฏิบัติทางศาสนา การรับราชการและสิทธิในการออกเสียงเรื่องต่าง ๆ มีการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมทางศาสนาอย่างยาวนานและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

วิเคราะห์ปัญหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส ดิกเกนส์

จากการศึกษาสภาพสังคมอังกฤษในช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870 ซึ่งเป็นช่วงชีวิตของชาร์ลส ดิกเกนส์นั้น ผู้วิจัยขอสรุปปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นออกเป็น 9 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน
2. ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย
3. ปัญหาแรงงานเด็ก
4. ปัญหาอาชญากรรม
5. ปัญหาการทำงานเยี่ยงทาส ค่าจ้าง ของหน่วยงานของรัฐ
6. ปัญหาการศึกษา
7. ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยม และความไร้น้ำใจของชุมชน
8. ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ
9. ปัญหาการทำงานของคนงาน

เพื่อให้ทราบว่า ดิกเกนส์เสนอปัญหาสังคมแต่ละด้านไว้ในนวนิยายเล่มใดบ้างของเขา ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ปัญหาสังคมทีละด้าน จากนวนิยายของเขา 6 เรื่องต่อไปนี้

1. Oliver Twist
2. David Copperfield
3. Bleak House
4. Hard Times
5. Nicholas Nickleby
6. Little Dorrit

และเพื่อให้การวิเคราะห์ปัญหาสังคมที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ในนวนิยายมีความชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจและความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงจะเสนอเรื่องย่อของนวนิยายทั้ง 6 เล่ม ไว้พอเป็นสังเขป ดังนี้

เรื่องย่อของนวนิยาย

1. Oliver Twist

โอลิเวอร์ ทวิสต์ (Oliver Twist) เป็นเด็กกำพร้าที่เกิดในบ้านสงเคราะห์ (Workhouse) เขาเติบโตขึ้นอย่างทุกข์ใจและอดอยาก เมื่ออายุได้ 9 ขวบ เขาต้องย้ายไปอยู่สาขานบ้านสงเคราะห์ เพื่อรอรับผู้ที่มารับเขาไปฝึกงานเป็นลูกจ้าง ผู้จัดการศพได้มารับเขาไปช่วยงาน แต่เขาได้หนีออกจากบ้านนายจ้าง เพราะทนการกลั่นแกล้งของภรรยานายจ้างและเพื่อนร่วมงานไม่ไหว โอลิเวอร์ถูกชักชวนให้เข้าไปอยู่ในแก๊งค์ขโมยซึ่งมีฟากิน (Fagin) ชาวยิวชราเป็นหัวหน้า และมีไซค์ (Sikes) แนนซี (Nancy) ผู้ชำนาญการหลบหนี (The Artful Dodger) และชาร์ลีย์ เบตส์ (Charlie Bates) อยู่ในแก๊งค์ด้วย ฟากินพยายามอย่างยิ่งที่จะให้โอลิเวอร์เข้าร่วมเป็นขโมยด้วย โดยการสอนศิลปะการล้วงกระเป๋าให้ ต่อมาโอลิเวอร์ตกไปอยู่ในความดูแลของ มร. บราวน์โลว์ (Mr. Brownlow) สุภาพบุรุษชาวผู้ใจดี แต่ถูกแก๊งค์ขโมยลักพาตัวกลับ เหตุผลหนึ่งที่เขาตัวโอลิเวอร์กลับมาเพราะพวกขโมยกลัวโอลิเวอร์จะเปิดเผยความลับของพวกเขา แต่เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ฟากินได้รับสินจ้างจากชายลึกลับชื่อ มังก์ (Monks) ให้ฟากินพยายามทำให้โอลิเวอร์มีชีวิตที่ตกต่ำ ความสนใจพิเศษที่มังก์มีต่อโอลิเวอร์นั้นเป็นความลับ โอลิเวอร์ถูกบังคับให้ร่วมกับไซค์เข้าไปในบ้านของมิสซิสเมย์ลี (Mrs. Maylie) การปล้นล้มเหลว โอลิเวอร์ได้รับบาดเจ็บที่แขนแต่กลับได้รับการดูแลอย่างดีจาก มิสซิสเมย์ลี ด้วยการยืมยอนของห้องของ โรส (Rose) หลานสาวกำพร้าของเธอได้เลี้ยงดูโอลิเวอร์ แนนซีซึ่งรักและสงสารโอลิเวอร์อย่างจริงใจ แอบได้ยินข้อดกลงบางอย่างระหว่างมังก์และฟากิน จึงได้เสี่ยงไปหาโรสเพื่อเล่าให้โรสฟังว่า มังก์เป็นผู้รู้ความลับเกี่ยวกับชีวิตของโอลิเวอร์ และกล่าวว่าเธอจะเปิดเผยเรื่องนี้ไว้ตลอดไปและจะดึงโอลิเวอร์กลับแก๊งค์ขโมยอีกครั้ง แนนซียังได้บอกความสัมพันธ์พิเศษระหว่างโอลิเวอร์กับตัวโรสด้วย ข่าวนี้รู้ไปถึง มร. บราวน์โลว์ เขาจึงไปหามังก์ พยายามถาม บีบคั้นให้มังก์สารภาพเรื่องราวออกมาได้บางส่วน ในขณะที่เดียวกัน ฟากินได้ลึบทราบถึงการกระทำของแนนซีและไปเล่าให้ไซค์ฟัง แนนซีจึงถูกไซค์ฆ่าตาย

ไซค์พยายามหลบหนีตำรวจและกลุ่มคนแต่ได้พลาดพลั้งถูกเชือกที่พยายามจะไขว้กับหนิรัคคอย ฟากินและแก๊งค์โมโยทั้งหมดถูกจับ ฟากินถูกแขวนคอ มังก์ได้สารภาพเรื่องราวทั้งหมดออกมา นั่นคือ โอลิเวอร์คือน้องชายต่างมารดาของเขา เขาพยายามกำจัดโอลิเวอร์เพื่อป้องกันไม่ให้โอลิเวอร์มีสิทธิ์ในมรดกของบิดาเขา ซึ่งต่างมีสิทธิ์ร่วมกัน โรสคือน้องสาวของเด็กสาวผู้โชคร้าย ซึ่งบิดาของโอลิเวอร์และมังก์หลงรัก และมีความสัมพันธ์ด้วย แต่ไม่ได้แต่งงานกัน เนื่องจากมีพันธะตามกฎหมายกับมารดาของมังก์แล้ว จากการถูกบังคับให้แต่งงานตั้งแต่หนุ่ม ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ โอลิเวอร์ก็ถูกนอกสมรสของบิดาของมังก์และพี่สาวของโรส เรื่องจบลงด้วยการลงโทษมังก์ผู้โหดเหี้ยม และผู้บริสุทธิ์ได้รับรางวัลแห่งชีวิตตามธรรมเนียม มังก์อพยพออกจากอังกฤษและตายในคุก โรสแต่งงานกับ แฮร์รี เมย์ลี (Harry Maylie) ลูกชายของมิสซิสเมย์ลี มร. บราวน์โลว์ รับโอลิเวอร์เป็นบุตรบุญธรรม และตั้งรกรากอยู่ใกล้ ๆ กับครอบครัวเมย์ลีอย่างมีความสุข

2. David Copperfield

เดวิด คอปเปอร์ฟิลด์ (David Copperfield) เป็นเด็กกำพร้าที่เกิดเมื่อบิดาเสียชีวิตไปแล้ว 6 เดือน ในวันที่เขาเกิดบิดาของเขา นางทรอตวูด (Betsy Trotwood) มาที่บ้านและจากไปทันทีเมื่อทราบว่า เขาเป็นเด็กชายซึ่งไม่ว่าจะให้อะไรตามเธอได้ เดวิดจึงใช้ชีวิตวัยเด็กของเขากับแม่ผู้สวายน่ารักและคนใช้ผู้ซื่อสัตย์ชื่อ เพ็กกอตตี (Peggotty) ต่อมาแม่ของเขาแต่งงานใหม่กับ มร. เมอร์คสโตน (Mr. Murdstone) ซึ่งเป็นคนโหดร้ายและขี้เหนียว เดวิดถูกส่งไปพักผ่อนกับครอบครัวของพี่ชายเพ็กกอตตีที่ ยาร์มัท (Yarmouth) ในช่วงที่แม่แต่งงาน ที่นั่น เดวิดได้พักในกระท่อมเล็ก ๆ ชายทะเล มีเพื่อนเล่น 2 คนคือ เอมิลี (Emily) หลานสาวของพี่ชาย เพ็กกอตตีและแฮม (Ham) หลานชาย การไปเที่ยวครั้งนั้นเป็นความทรงจำที่สนุกสนานที่สุดของเดวิดในวัยเด็กที่ไร้หัวเหวและเงื้อมเหว เมื่อมร.เมอร์คสโตนน้องสาวของบิดาเลี้ยงของเขาได้เข้ามาจัดการบ้านเรือนแทนแม่ เดวิดและแม่ผู้รักอีกและไร้อิสระในบ้านของตน

วันหนึ่งเดวิดพลกั๊กมือบิคาเลี้ยงของเขาด้วยความหวาดกลัว เขาจึงถูกส่งไปอยู่ที่ ชาเล็ม เฮาส์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีสภาพเลวร้ายอยู่ใกล้ ๆ กรุงลอนดอน ที่นั่นชีวิตของเขาตกต่ำลง มีครูใหญ่ที่โหดร้ายชื่อ มร. ครีกเกิ้ล (Mr. Creakle) แต่เดวิดก็ทนกับระบบกักขังของโรงเรียนได้ เพราะเขามีเพื่อน 2 คนคือ ทอม แทรดเดิล (Tom Traddle) ผู้น่ารักและเจมส์ สตีเยร์ฟอร์ธ (James Steerforth) ผู้หล่อเหลาและท่าทางดี

การเรียนของเดวิดต้องสิ้นสุดลงเมื่อมารดาของเขาเสียชีวิตพร้อมกับน้องวัยทารก เมื่อเขากลับบ้านก็พบว่า บิคาเลี้ยงได้ไล่เพิกทอดออกจากบ้านไปแล้ว และเธอได้แต่งงานไปกับคนขับรถม้า เดวิดจึงไม่มีเพื่อนในบ้านเลย นอกจากบิคาเลี้ยงผู้โหดร้ายของเขา

เดวิดถูกส่งไปทำงานที่โรงงานทำภาชนะส่งต่างประเทศซึ่ง มร. เมอร์คสตัน มีหุ้นส่วนอยู่ เป็นการทำงานในวัย 10 ขวบ ที่ทรมาณและขมขื่นใจที่สุดของเขา เขาทำงานหนักและได้รับค่าจ้างน้อย เดวิดไปเช่าห้องของ มร. มิคอว์เบอร์ (Mr. Micawber) ผู้โหดร้ายในชีวิตการทำงานอยู่ ต่อมา มร. มิคอว์เบอร์ต้องเข้าคุกของลูกหนี้เพราะไม่มีเงินใช้หนี้ เขาได้อพยพครอบครัวไปด้วย เดวิดจึงตัดสินใจหนีออกจากสิ่งแวดล้อมที่เขาเกลียดชังนั้น

เดวิดตัดสินใจหนีออกจากโรงงานและรู้ว่าไม่อาจกลับไปหาพ่อเลี้ยงได้ ญาติเพียงคนเดียวที่เขาคิดถึงคือ มิสทรอตวูดซึ่งเป็นแม่ของเขา เขาออกเดินทางไปยังเมืองโดเวอร์ ที่มิสทรอตวูดอาศัยอยู่ ระหว่างทางเขาถูกปล้นทรัพย์สินจนหมดสิ้น ในที่สุดเขาก็ได้พบกับบ้านของเขาย่างชอกช้ำทั้งกายและใจ

ส่วนมิสทรอตวูดนั้น เมื่อนึกไปถึงความไม่ยุติธรรมที่เธอเคยปฏิบัติกับหลานตอนเกิดและด้วยคำแนะนำของดิก (Mr. Dick) ญาติของมิสทรอตวูดที่อยู่ด้วย เธอตัดสินใจรับเลี้ยงเดวิด ขณะที่กำลังคิดว่าจะทำกับเดวิดอย่างไรดี เธอก็เขียนจดหมายไปหา มร. เมอร์คสตัน ให้มาที่โดเวอร์กับน้องสาวของเธอ มิสทรอตวูดไม่ชอบบุคคลทั้งสอง มร. ดิกเป็นผู้แก้ปัญหาคือว่า มิสทรอตวูดควรเป็นผู้ดูแลเดวิด

มิสทรอตวูดวางแผนให้เดวิดได้เรียนต่อซึ่งเดวิดยินดีและพอใจมาก เธอได้ส่งเขาไปโรงเรียนในแคนเทอร์เบอรี ซึ่งดำเนินการโดย มร. สตรอง (Mr. Strong) ครูใหญ่

ผู้ซึ่งมีเหตุผลและเมตตาระหว่างที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียน เดวิดได้เข้าบ้านของ มร. วิกฟิลด์ ผู้ซึ่งมีบุตรสาวชื่อแอกเนส เดวิดชอบเธอมาก ที่บ้านนั้นเดวิดได้พบกับยูไรอาห์ ฮีพ (Uriah Heep) พนักงานในสำนักงาน เดวิดไม่ชอบใจในท่าทางประจบประแจงอันน่ารังเกียจของเขา

เดวิดเรียนจบเมื่ออายุ 17 ปี และออกท่องเที่ยวก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะประกอบอาชีพอะไรดี ระหว่างทางไปเยี่ยมเพ็กกอตตี้ เดวิดพบสตีเฟ่นฟอว์ธเฟรนด์เก่า เขาจึงชวนสตีเฟ่นฟอว์ธไปเยี่ยมเพ็กกอตตี้ด้วย สตีเฟ่นฟอว์ธและเอมิลีรู้สึกชอบพอซึ่งกันและกัน แต่เอมิลีมีคู่หมั้นอยู่แล้วคือแซม

ในที่สุดเดวิดได้บอกป้าว่าจะเรียนกฎหมายและได้ไปฝึกเป็นทนายอยู่ในสำนักงานของสเปนโลว์และจอร์กินส์ (Spenslow and Jorkins) เดวิดได้พบแอกเนสซึ่งไม่ชอบท่าทางของสตีเฟ่นฟอว์ธ และรู้สึกกลัวยูไรอาห์ซึ่งเข้ามาพัวพันกับบิดาของเธอ ต่อมายูไรอาห์ฮีพได้สารภาพกับเดวิดว่าเขาต้องการแต่งงานกับแอกเนส ซึ่งเดวิดรู้สึกรังเกียจมาก

เดวิดหลงรักคอรารากสาวสเปนโลว์ และได้หมั้นกันพร้อมทั้งได้ยืนยันว่าสตีเฟ่นฟอว์ธหนีไปกับเอมิลี หลังจากนั้นไม่นานเดวิดก็ทราบว่า ป้าของเขาสูญเสียเงินไปหมด และฮีพเข้าเป็นหุ้นส่วนของ มร. วิกฟิลด์ เดวิดพยายามเลิกสัมพันธ์ของเขากับสเปนโลว์และจอร์กินส์แต่ไม่สำเร็จ เดวิดหางานพิเศษทำเป็นเลขานุการของ มร. สตรองเพื่อหาเลี้ยงป้าของเขา แต่งานนี้ให้เงินน้อย เดวิดจึงเริ่มเรียนรู้การเป็นผู้สื่อข่าวในการอภิปรายของรัฐสภา

มร. สเปนโลว์เสียชีวิตลงอย่างหมดตัว เดวิดได้เข้าเป็นผู้สื่อข่าว เมื่ออายุ 21 ปี เขาก็แต่งงานกับคอร่า ผู้มีนิสัยเป็นเด็กอยู่เสมอ ช่วงนี้เดวิดติดต่อกับ มร. มิคอร์เบอร์ ซึ่งเป็นเลขานุการของฮีพ มร. มิคอร์เบอร์ดูจะบิดบังความจริงอะไรสักอย่างกับเดวิดอยู่ ต่อมาเดวิดก็รู้สิ่งนั้น เพราะ มร. มิคอร์เบอร์เปิดเผยเรื่องราวอาชญากรรมที่ฮีพโรอาห์ได้ปล้นและโกง มร. วิกฟิลด์ มีสหรถทุกคนว่า ยูไรอาห์ฮีพมีส่วนรับผิดชอบเงินที่สูญเสียไปของเธอ ในที่สุด มร. วิกฟิลด์และสหรถทุกคนก็ได้เงินคืน

มร. มิคอร์เบอร์ตัดสินใจพาครอบครัวไปออสเตรเลียเช่นเดียวกับ มร. เพ็กกอตตี้และเอมิลี คอร่าเริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ แอกเนสมาอยู่เป็นเพื่อนเดวิด คิมที่คอร่าตาย เดวิดพบว่าแม้แต่แอกเนสเท่านั้นที่สงสารและเข้าใจเขา เขาตัดสินใจไปต่างประเทศชั่วคราว

ก่อนไปเคเว็คไปหาแฮมเพื่อให้จดหมายของเอมิลีและพบว่าแฮมสิ้นใจตายเพราะพยายามช่วย
คนเรือแตกจากพายุ ซึ่งก็คือสตีเฟ่นพอร์เตอร์นั่นเอง

เคเว็คพักอยู่ในยุโรป 3 ปี เมื่อกลับมาเขารู้สึกว่าจะขาดแอกเนสไม่ได้ ทั้งสองจึง
แต่งงานกันและเคเว็คเริ่มอาชีพนักเขียนนวนิยายอันรุ่งโรจน์ของเขาต่อไป

3. Bleak House

คดีของตระกูลจาร์นไดซ์ (Jarndyce) ยังคงเป็นเรื่องขมขันในศาลอยู่ เริ่ม
จากการโต้เถียงกันว่า ทรัพย์สินของตระกูลควรจะจัดการอย่างไร และคดีก็ไต่กินเวลา
เนิ่นนานมาแล้วปีแล้ว คนรุ่นแล้วรุ่นเล่าโดยไม่มีที่ยุติ ทายาทหรือผู้ที่จะเป็นทายาทใช้ชีวิต
รอคอย บางคน เช่น ทอม จาร์นไดซ์ (Tom Jarndyce) ก็เสียสติไป คนอื่น ๆ เช่น
มิสไฟท์ (Miss Flite) ไปที่ศาลทุกวัน หวังว่าจะมีคำตัดสินเรื่องมรดก

ในจำนวนคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีนี้มี จอห์น จาร์นไดซ์ หลานชายของทอม จาร์นไดซ์
ผู้ยิงตัวตายในร้านกาแฟและญาติอีก 2 คน คือ ริชาร์ด คาร์สโตน กับ เอดา แคลร์ จอห์น
เป็นเจ้าของ Bleak House และรับญาติ 2 คนนี้มาพักด้วย เขาพาเพื่อนให้กับเอดา
โดยให้ เอสเธอร์ ซัมเมอร์สัน มาอยู่ด้วย เอสเธอร์รู้สึกเจ็บปวดกับวัยเด็กของเธอ ภายใต้
การดูแลของมิสบาร์บารีและคนใช้ชื่อ นางราเชล ทั้งสองบอกเด็กสาวว่า แม่ของเธอเป็น
ผู้หญิงที่ชั่วร้ายทั้งลูกไป เมื่อมิสบาร์บารีเสียชีวิตลง จอห์นก็กลายเป็นผู้อุปการะเธอ

ผู้ที่สนใจสืบ ๆ ต่อทรัพย์สินมรดกของตระกูลจาร์นไดซ์คือ เซอร์เลเชสเตอร์และเลดี้
เด็คลอส ทั้งสองมีนายความชื่อ มร. ทักกิงฮอร์น เป็นผู้จัดการทรัพย์สินและดูแลเกี่ยวกับ
คดีจาร์นไดซ์ให้ วันหนึ่ง เลดี้ เด็คลอสอยู่ในสำนักงานของทักกิงฮอร์น เมื่อเธอเห็นลายมือ
บนเอกสารที่นายความยื่นให้ดู เธอเป็นลมล้มสลิดทันที มร. ทักกิงฮอร์นรู้สึกสงสัยจึงตั้งใจ
สืบสาวร่องรอยเกี่ยวกับลายมือนั้น เขาสืบไปจนถึง มร. สแน็กกี คนขายเครื่องเขียน ซึ่ง
บอกว่า ผู้คัดลอกลายมือคือ นิโม (Nemo) ชายผู้เช่าห้องของ มร. ครุก เจ้าของร้าน
โปเกมอยู่ ทักกิงฮอร์นจึงไปร้านนั้นกับสแน็กกีเพียงเพื่อจะโต้พบว่า นิโมเสียชีวิตแล้วจากการ
เสียดินเกินขนาด ทนายความรู้ว่าเขาไม่สามารถค้นหาร่องรอยอะไรได้อีกเพราะชื่อนิโมนั้น
คงไม่ใช่ชื่อจริง

เอสเธอร์ได้เพื่อนใหม่ชื่อ กรับบี้ ซึ่งเขาเป็นผู้สังเกตว่าเอสเธอร์หน้าตาคล้ายคลึงกับ เลดี้ เด็คล๊อค ศัลยแพทย์ผู้ถูกเรียกมาทำการชันสูตรศพของนีโมคือ อลัน วัตคอร์ท มีพยานคนหนึ่งชื่อ โจ ซึ่งเป็นคนกวาดทางข้ามและเป็นเพื่อนของนีโม ต่อมาผู้หญิงคนหนึ่งจ้างให้โจพาเธอไปดูป่าช้าที่ฝังศพนีโม กรับบี้ได้สืบทราบเรื่องของผู้หญิงที่ชื่อ ซาดแบน ซึ่งต่อมาแต่งงานแล้วใช้ชื่อ นางราเชล ในที่สุดเขาก็ทราบว่า เอสเธอร์มีนามสกุลที่แท้คือ ฮอว์คอน ความลับเริ่มกระจ่าง นีโมที่ตายได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นกัปตัน ฮอว์คอนผู้เคยเป็นคนรักของเลดี้ เด็คล๊อคและมีบุตรด้วยกัน แต่มีสวามีที่สาวของเลดี้ เด็คล๊อคโกรธที่น้องสาวทำเสื่อมเสีย จึงส่งเด็กไปให้อื่นแล้วโทษว่าเด็กตาย ต่อมาแม่ของเด็กได้แต่งงานกับเซอร์เลสเตอร์ เมื่อเธอทราบว่าลูกยังไม่ตาย เธอรู้สึกท้อใจและตัดสินใจเปิดเผยตัวเองกับเอสเธอร์

ในเวลาเดียวกัน ริชาร์ด คาร์สโตน ผู้รับอิทธิพลของคณิศจารย์โคช ได้เลิกอาชีพทุกอย่าง มีชีวิตด้วยความหวังอย่างผิด ๆ ว่าคณิศจารย์จะยุติลงและไม่เข้าและใช้เงินที่เขาถืออยู่เล็กน้อยจนหมดกับเพื่อนนายผู้สะเพร่าชื่อ มร. โวส์ เขาารู้สึกกังวลไปกับความประพฤติของริชาร์ด และแต่งงานกับเขาลับ ๆ เพื่อว่าริชาร์ดจะอยู่ได้ด้วยรายได้ของเธอ

เอสเธอร์ล้มป่วยอย่างรุนแรง เลดี้ เด็คล๊อค ได้มาหาเธอและเปิดเผยเรื่องราวแม่และลูกเข้าใจกันที่สุดในที่สุด ผลจากการป่วย ความมั่งคั่งของเอสเธอร์ถูกทำลายไปสิ้น จอห์นจึงตัดสินใจบอกรักและขอแต่งงานกับเอสเธอร์ผู้มีอายุน้อยกว่าเขามาก เอสเธอร์ตกลงหักกิ่งฮอว์นชู้เลดี้ เด็คล๊อคว่าจะเปิดโปงความลับ เธอจึงหนีออกจากบ้านอย่างสิ้นหวัง ในคืนที่เลดี้ เด็คล๊อคหายตัวไป หักกิ่งฮอว์นก็ถูกฆาตกรรมโดยคนใช้ชาวฝรั่งเศสผู้เลวร้าย เลดี้ เด็คล๊อคให้เขาฟังและชู้เอาเงินจากเขา เมื่อหักกิ่งฮอว์นกล่าวว่าเธอตำราวจมาจับ เธอจึงฆ่าเขาตาย สารวัตรบัคก็ได้ออกสืบหาเลดี้ เด็คล๊อค เอสเธอร์ คือผู้พบศพแม่ของเธอที่ประตูของป่าช้าที่ฝังศพกับตันฮอว์คอน

ศาลได้ตัดสินคณิศจารย์โคชให้ริชาร์ดและเอคาเป็นทายาท แต่โชคไม่ดีที่ทรัพย์สินทั้งหมดสูญไปกับคำศาล คนทั้งสองหมดตัว ริชาร์ดอยู่ได้ไม่นานก็เสียชีวิตลง เอสเธอร์กลายเป็นนาถหญิงของบ้าน Bleak House แต่จอห์น พบว่า เธอรักอยู่กับหมอวัตคอร์ท จึงให้อิสระเธอไปแต่งงานกับคนที่เธอรักและมอบ Bleak House ให้เป็นของขวัญแต่งงาน

4. นิโคลัส นิคเคิลบี้

เมื่อนิโคลัสอายุได้ 19 ปี บิดาของเขาที่เสียชีวิตลงเพราะเสียใจที่ล้มละลาย นิโคลัส แม่และเคทพี่สาวเขาจึงเดินทางไปกรุงลอนดอนเพื่อขอความช่วยเหลือจากราส์ลุงของเขา ราส์พี่สาวพี่ออกเงินกู้ เขาเป็นคนตระหนี่มาก ปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือ นอกจากพวกเขาจะช่วยตนเอง ข้อเสนอของราส์พี่ได้รับการยอมรับจากครอบครัวนิคเคิลบี้

ราส์พี่หางานให้นิโคลัสทำโดยให้ไปเป็นผู้ช่วยของ มร. สเควียร์ส ซึ่งดำเนินงานเกี่ยวกับโรงเรียนประจำของเด็กชายใน ยอร์กเชียร์ นิโคลัสพบว่าโรงเรียนเป็นที่ที่เลวร้ายที่เด็กชายถูกทรมานให้อดอาหารและได้รับการปฏิบัติอย่างทารุณ นิโคลัสต้องทนกับสภาพการณ์นั้นเพราะราส์พี่ไว้ว่า ความช่วยเหลือที่จะให้กับแม่และเคทพี่สาวเขานั้นขึ้นอยู่กับการทำงานที่โรงเรียนนี้ของนิโคลัส เหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น เมื่อ มร. สเควียร์สเรียนที่สไมค์เด็กปัญญาอ่อนอย่างทารุณ นิโคลัสทนไม่ได้จึงเข้าขัดขวางและตอบโต้ นิโคลัสและสไมค์จึงถูกไล่ออกจากโรงเรียนและมุ่งหน้ากลับลอนดอน

ในลอนดอน แม่และพี่สาวนิโคลัสพักอยู่บ้านหลังใหญ่แต่เก่าแก่ของราส์พี่หวังใช้เสน่ห์ของเคทจูงใจให้ลอร์ด เวิร์ชอป ทุ่มเงินเขาในอัตราดอกเบี้ยสูง เคททำงานตัดเสื้อที่ห้องทำงานนักแต่รายได้น้อย เคทต้องทนกับการถูกละเมิดของ ลอร์ด เวิร์ชอปและเซอร์มัลเบอร์รี่ต่อมา เธอออกจากบ้านตัดเสื้อและไปทำงานเป็นเพื่อนสตรีผู้ร่ำรวยแต่พิการ

นิโคลัสไปหานอกกึ่งผู้ช่วยของราส์พี่เคยสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น นอกกึ่งช่วยนิโคลัสให้หลุดพ้นจากข้อกล่าวหาของสเควียร์สและราส์พี่ว่าเป็นขโมย นิโคลัสและสไมค์ตัดสินใจออกเดินทางไปบริสตอล (Bristol) เพื่อเป็นกลาสีระหว่างทางทั้งคู่ได้พบคณะละครและตกลงเข้าทำงานในคณะละคร ซึ่งได้รับความสำเร็จยิ่ง นอกกึ่งเขียนจดหมายบอกให้นิโคลัสกลับลอนดอน เมื่อไปถึงลอนดอนนิโคลัสพบกับเซอร์มัลเบอร์รี่โดยบังเอิญ ขณะที่เขากำลังพูดถึงเคทอย่างไม่สุภาพ นิโคลัสแค้นแค้นและเกิดการต่อสู้กันขึ้น เซอร์มัลเบอร์รี่ได้รับบาดเจ็บและสาบานว่าจะแก้แค้น

อนาคตของครอบครัวนิคเคิลบี้ดูมืดมน กระทั่งนิโคลัสได้พบกับสองพี่น้องตระกูลเชียร์รีเบิลส์ (Cheerables) ซึ่งเอื้อเฟื่องงานให้นิโคลัสทำและให้เข้ากระโจมอยู่ด้วย รายได้ยุติธรรม ครอบครัวเริ่มได้รับโชคดีขึ้น

วันหนึ่งมีหญิงสาวสวยมาหาพี่น้องเชียร์เบิลส์ นิโคลัสรักเธอและเธอเกิดความรักกับแฟรงค์ เชียร์เบิลส์ (Frank Cheerebles) หลานชายนายจ้างของนิโคลัสมีเพียงสไมล์ที่ดูมีความสุข เพราะเขาหลงรักเธออยู่ สไมล์ถูกสเคียร์สจับตัวไว้แต่หนีมาได้ ต่อมาสเคียร์สและราล์พมาอ้างสิทธิในตัวสไมล์แต่ นิโคลัส ก็ป้องกันสไมล์ไว้ได้ อีกไม่นานสไมล์เสียชีวิตลงด้วยโรคไข้ ต่อมานิโคลัสสืบทราบว่าคนที่เขารักชื่อมาดเคอลิน เบรย์ (Madeline Bray) บิดาของเธอล้มละลายและนอนป่วยอยู่ เธอหาเลี้ยงชีพด้วยการหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากการเย็บผ้าและวาดรูป ราล์พและอาเธอร์ ไกรด์วางแผนที่จะบังคับให้มาดเคอลินแต่งงานกับไกรด์ซึ่งมีอายุ 70 ปี เพื่อไถ่หนี้ โชคที่บิดาของมาดเคอลินเสียชีวิตในชั่วโหม่งที่เขาจะส่งลูกสาวให้กับไกรด์ นิโคลัสไปถึงที่นั่นและนำมาดเคอลินกลับมาด้วย โดยให้มารดาของเขาและเธอช่วยกันดูแล

ขณะเดียวกัน แมมม่านของไกรด์ซึ่งรับชายนายจ้าง ได้ขโมยเอกสารของไกรด์ไป เอกสารนั้นเป็นพินัยกรรมซึ่งจะทำให้มาดเคอลินกลายเป็นคนรวย ราล์พรู้เรื่องพินัยกรรมนี้ จึงให้สเคียร์สไปขโมยคืนมา สเคียร์สนำพินัยกรรมมาได้แต่ก็ถูกแฟรงค์และนอกก็จับตัวส่งตำรวจ เขาจึงสารภาพเรื่องราวแผนการของราล์พและไกรด์ที่จะยกยอกสมบัติของมาดเคอลิน

ถูกจ้างเก่าของราล์พปรากฏตัวและเปิดเผยกับพี่น้องตระกูลเชียร์เบิลส์ว่าสไมล์คือบุตรชายของราล์พที่ราล์พคิดว่าตายไปแล้ว เมื่อราล์พรู้ข่าวก็กลับบ้านและแขวนคอตัวเองตาย

นิโคลัสคิดว่า แฟรงค์กับมาดเคอลินรักกัน จึงเปิดทางให้ แต่พี่น้องตระกูลเชียร์เบิลส์ซึ่งทราบความจริงก็ ได้ทำให้เรื่องลงเอยด้วยดี โดยการให้เคซึ่งรักอยู่กับแฟรงค์แต่งงานกัน เช่นเดียวกับคู่ของนิโคลัสและมาดเคอลิน

5. Hard Times

ธอมัส แกรดกรินด์ (Thomas Gradgrind) เจ้าของโรงเรียนราษฎรในเมืองโคกทาวน์ (Coketown) ยืนยันว่าเด็ก ๆ ในโรงเรียนของเขาต้องเรียนแต่เรื่องที่เป็นความรู้ในเนื้อหา

วิชาเท่านั้น เขารู้สึกว่าโลกไม่มีที่สำหรับความเพ้อฝันหรือจินตนาการ ลูก ๆ ของเขาทำคนเป็นตัวอย่างของการศึกษาเพื่อหาวิชา เนื่องจากพวกเขาไม่เคยได้รับอนุญาตให้เรียนเรื่องใด ๆ ของมนุษยชาติเลย จึงไม่ได้ในวรรณคดีและความคิดฝันใดเหมือนมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไป แม้แต่เรื่องราวของนางฟ้าและกลอนสำหรับเด็กก็ถูกคัดออกไปจากการศึกษาของพวกเขา

วันหนึ่งในขณะที่แกรตกกรินต์เดินจากโรงเรียนกลับบ้าน เขารู้สึกไม่พอใจและเจ็บใจมากที่พบว่า ลูกคนโตและลูกคนรองของเขาชื่อ หลุยซา (Louisa) และทอม (Tom) กำลังแอบมองเข้าไปในหน้าต่างของโรงละครคอนเสิร์ตและเขายังไม่สนใจมากขึ้นไปอีกที่พบว่าลูกของเขาอีกสองคนไม่ได้เสียใจที่กระทำตนขัดกับกฎของเขา ในภายหลังแกรตกกรินต์และเพื่อนที่เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมคือ มร. โจเซีย บาวน์เคอร์บี (Mr. Josiah Bounderby) ไปได้ไกลถึงกันถึงวิถีทางที่เดินไปได้ ซึ่งเด็กจะได้รับจากการศึกษาแต่สิ่งเป็นจริง พวกเขาลงความเห็นว่าคุณเรียนอีกคนหนึ่งคือ ซิสซี่ จูป (Sissy Jupe) ซึ่งมีพ่อแม่เป็นตัวละครในละครละครคอนเสิร์ตมีอิทธิพลต่อลูก ๆ ของแกรตกกรินต์

พวกเขาตัดสินใจที่จะให้ ซิสซี่ ออกจากโรงเรียน จึงรีบเดินทางทันทีเพื่อไปบอกพ่อแม่ของเธอ เมื่อไปถึงโรงแรมเล็ก ๆ ซึ่งครอบครัวจูปพักอยู่ พวกเขาพบว่าพ่อซึ่งเป็นตัวละครให้หอกทั้งลูกสาวของเขา แกรตกกรินต์รู้สึกเศร้าใจจึงตัดสินใจที่จะเลี้ยงซิสซี่ไว้ในบ้านเขาและให้เรียนในโรงเรียนของเขาต่อไป ซึ่งขัดกับคำแนะนำของบาวน์เคอร์บีที่มีผู้คิดว่า ซิสซี่จูปจะเป็นเพียงอิทธิพลที่เลวต่อลูก ๆ ของแกรตกกรินต์

หลายปีผ่านไป หลุยซาก็โตขึ้นมาก แกรตกกรินต์รู้ว่า บาวน์เคอร์บีต้องการที่จะแต่งงานกับหลุยซา ซึ่งหลุยซาก็ยินยอมที่จะแต่งงานกับเขา แม้บาวน์เคอร์บีจะมีอายุแก่กว่าเธอถึง 30 ปี ทอมซึ่งเป็นลูกจ้างในธนาคารของบาวน์เคอร์บี รู้สึกดีใจที่พี่สาวแต่งงานกับนายจ้างของเขา เขาต้องการเพื่อนที่จะช่วยเหลือเขาถ้าเขามีปัญหาที่นั่น ตามความจริงแล้วเขาได้แนะนำให้พี่สาวแต่งงานกับบาวน์เคอร์บี ด้วยเหตุผลนี้เองและหลุยซา ซึ่งรักน้องชายก็ตกลงที่จะช่วยเขาโดยการแต่งงานกับนายธนาคารผู้มั่งคั่ง

บาวน์เคอร์บี มีความสุขมากที่ได้หลุยซาเป็นภรรยา หลังจากแต่งงานแล้ว เขาได้มอบหน้าที่ต่าง ๆ ในธนาคารแก่แม่บ้านของเขา มีซิสสปาร์ซิท (Mrs. Sparsit) ผู้ไม่

ชอบหลยซาให้ด้วยเฝ้าจับผิดเธออยู่ ภายหลังการแต่งงานทุกอย่างดูเหมือนจะสงบสุข
ไม่ว่าจะเป็นที่ธนาคาร ที่บ้านแกรคกรินด์และที่บ้านของบาวน์เคอร์บี

ในระหว่างนั้น แกรคกรินด์ได้รับเลือกจากคำปลอบของเขาเข้าสู่สภา เขาได้ส่ง
นักการเมืองหนุ่มผู้มีความทะเยอทะยานชื่อ เจมส์ ฮาร์ทเฮาส์ จาก ลอนดอน มารวบรวม
ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรมแห่ง โค้ททาร์น ซึ่งจะต้องนำไปใช้ในการสำรวจ
ชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมในเกาะอังกฤษ เพื่อที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่งานของ
ชายหนุ่ม แกรคกรินด์ได้ให้จดหมายแนะนำตัวแก่บาวน์เคอร์บี ผู้ซึ่งเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับ
อาชีพของเขาให้แก่ฮาร์ทเฮาส์ฟัง ตั้งแต่เป็นขอทานข้างถนนจนถึงนักอุตสาหกรรมและนายธนาคาร
ฮาร์ทเฮาส์คิดว่าบาวน์เคอร์บีเป็นคนใจดีแต่เขาสนใจในตัวหลยซา

ด้วยมิตรภาพของเขากับบาวน์เคอร์บี ฮาร์ทเฮาส์ได้พบกับทอม ฮาร์ทเฮาส์ด้วยโอกาส
ที่ทอมชอบดื่มเหล้าตามทอมเกี่ยวกับหลยซามากขึ้น เมื่อได้ยินว่าหลยซาเคยได้รับการศึกษาใน
แบบที่ไม่สนใจในความเป็นมนุษย์และรู้สึกว่าเขาคงเป็นเหยื่อ การล่อลวงอย่างง่ายคายในการ
ที่ต้องมาแต่งงานกับบาวน์เคอร์บีโดยปราศจากความรัก ฮาร์ทเฮาส์จึงตัดสินใจที่จะทดสอบ
จิตใจของหลยซา

ในไม่ช้าหลยซาก็มีความพึงใจในตัวฮาร์ทเฮาส์ อย่างไรก็ตามเธอไม่ได้ตระหนัก
เลยว่า มิสซิสเพ็กเลอร์ ซึ่งอิจฉาและไม่พอใจที่ต้องจากบ้านบาวน์เคอร์บีอันแสนสบายได้คอย
สะกิดรอยตามพวกเธออยู่อย่างไม่ยอมลดละ

วันหนึ่งธนาคารของบาวน์เคอร์บีถูกโจรกรรมผู้ต้องสงสัยคือสตีเฟน แบลคพูล
(Stephen Blackpool) คนงานซึ่งบาวน์เคอร์บีไล่ออก ได้มีผู้พบเห็น แบลคพูลเดินอยู่
แถว ๆ หน้าธนาคารในตอนกลางวันก่อนที่ธนาคารจะถูกปล้น และได้หายไปในคืนวันเดียวกัน
ถูกปล้นนั่นเอง ความสงสัยได้มุ่งสู่มิสซิสเพ็กเลอร์ (Mrs. Pegler) หญิงชราซึ่งคอยมา
แอบดูบาวน์เคอร์บีอยู่เสมอด้วย

การค้นหาตัวแบลคพูลและมิสซิสเพ็กเลอร์ ประสบความสำเร็จเหลว บาวน์เคอร์บีก็จะ
พอใจที่จะรอกอย เขากล่าวว่าผู้ร้ายจะต้องกลับมาไม่ช้าก็เร็ว

เรื่องราวระหว่างหลุยซาและชาร์ทเข้าถึงจุดสุดยอดเมื่อหลุยซาตกลงที่จะหนีตามชายหนุ่มไป อย่างไรก็ตามเธอได้เปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ โดยเธอได้กลับไปหาบิดาของเธอแทนการหนีไปกับชาร์ก แกรดกรินต์ตกใจมากเมื่อพบว่าสิ่งที่ได้จัดให้หลุยซาได้ศึกษามีผลต่อนิสัยของหลุยซา และพยายามที่จะหาทางขัดขวางให้แก่เธอ สถานการณ์ยุ่งยากมากขึ้น เพราะมิสซิสตารีซิส รู้ถึงการนัดแนะที่จะหนีตามชาร์กและบอกให้บาวน์เตอร์บีรู้ เขาได้ยื่นกรานด้วยความโกรธให้กลับมามีบ้านของเขา แกรดกรินต์ซึ่งตระหนักดีว่า หลุยซาไม่เคยรักบาวน์เตอร์บี ยืนยันที่จะให้เธอเลือกเอง ชาร์ทเขาส์ผู้หมกมุ่นที่จะเอาชนะหลุยซาก็ได้หายไป

มิสซิสตารีซิส กลับไปทำหน้าที่แม่บ้านให้บาวน์เตอร์บีในขณะที่หลุยซาไม่อยู่และพยายามที่จะให้ตัวเองได้รับความไว้วางใจจากบาวน์เตอร์บีตามเดิม โดยการสืบหามิสซิสเพ็กเลอร์ ปรากฏว่า มิสซิสเพ็กเลอร์กลับกลายเป็นแม่ของบาวน์เตอร์บี บาวน์เตอร์บีโกรธมาก เพราะแม่ของเขาได้พิสูจน์เรื่องที่เขาโกหกเกี่ยวกับการสร้างตนเองขึ้นมา ในระหว่างนั้น หลุยซาและซิสซี จูบให้พบแมลคอลลู ซึ่งตกลงไปในปล่องที่เป็นทางขึ้นลงของเหมืองแร่ ขณะที่กลับสู่ โกล์ทาวน์ เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในเรื่องการปล้นธนาคาร หลังจากได้รับการช่วยเหลือเขาได้เล่าว่า ทอมคือผู้ร้ายตัวจริง ทอมได้หายไปแต่พ่อและพี่สาวของเขาก็ได้พบเขาโดยการช่วยเหลือของ ซิสซีจูบ ให้ให้ทอมปลอมตัวอยู่ในคณะละครคอนเสิร์ตจจนกว่าจะจัดการลอบสังหารเขาออกนอกประเทศ

อย่างไรก็ตามก่อนที่ทอมจะหนีไปตัวแทนของบาวน์เตอร์บีก็ได้พบทอมและจะจับเขาส่งตำรวจ แต่ด้วยความช่วยเหลือจากคณะละครคอนเสิร์ตส่งเขาลงเรือ หนีออกไปได้

มิสซิสตารีซิส ผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความอับอายของบาวน์เตอร์บีโดยการเปิดเผยเรื่องของมิสซิสเพ็กเลอร์ขึ้นมาถูกบาวน์เตอร์บีไล่ออกจากบ้าน ตัวบาวน์เตอร์บีเองอยู่อย่างมีความสุขและตายในอีกไม่กี่ปีต่อมา ครอบครัวของแกรดกรินต์ที่เป็นเหยื่อของการศึกษาเฉพาะความรู้ในเนื้อหาวิชาที่มีชีวิตอยู่ต่อมาอย่างมีความสุข ไม่สามารถที่จะมองเห็นชีวิตในท่านที่เป็นคุณค่าของมนุษย์ได้

6. Little Dorrit

เอมี คอรริท (Amy Dorrit) หรือที่รู้จักกันดีในชื่อของคอรริทน้อย (Little Dorrit) เกิดในขณะที่แม่ของเธอพักอยู่กับพ่อ ซึ่งเป็นบุคคลล้มละลายในคุกสำหรับลูกหนี้ในเมือง มาร์แชลล์ แม้ว่าแม่ของเธอจะตายลงในเวลาต่อมาไม่นานเด็กหญิงน้อย ๆ นี้ ก็มีชีวิตอยู่ต่อมาในคุกพร้อมทั้งพี่ชายและพี่สาว เมื่อโตขึ้นคอรริทน้อยออกมานอกคุกเพื่อเย็บผ้า เพราะว่าเฉพาะตัวลูกหนี้เท่านั้นที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ออกมานอกคุก

ลูกค้าคนหนึ่งของคอรริทน้อยคือ มิสซิส เคล็นแนมหญิงหม้ายซึ่งดำเนินธุรกิจ เธอต้องอยู่แต่เพียงในห้องเนื่องจากอาการป่วยมาเป็นเวลาถึง 15 ปี ลูกชายของเธอซึ่งมีอายุ 40 ปีได้เดินทางไปแถบตะวันออกเมื่อ 20 ปีที่แล้วและได้ร่วมงานกับบิดาซึ่งดูแลธุรกิจของบริษัทในแถบตะวันออก ภายหลังที่บิดาถึงแก่กรรม อาเธอร์ เคล็นแนม (Arthur Clennam) ก็กลับมา เขาบอกมารดาว่าเขาจะรับมรดกส่วนที่เป็นของเขาและหากินด้วยตัวเอง เขาไม่ต้องการดำเนินธุรกิจกับแม่ซึ่งตระหนี่ โลกและค่อนข้างจะไม่มี ความเมตตา เมื่อมิสซิส เคล็นแนม ต้องเผชิญกับการตัดสินใจของลูกชายจึงได้นำเสนองานเก่าแก่เข้าเป็น ส่วนหนึ่งของนาง

ในขณะที่พักอยู่ในบ้านของมารดา อาเธอร์ได้สังเกตเห็นคอรริทน้อยและได้ถามถึงเธอ เขาชอบนิสัยและลักษณะท่าทีอันอ่อนหวานของเด็กสาว จึงเดินทางไปยังคุกลูกหนี้ มาร์แชลล์ และพยายามช่วยเหลือครอบครัวคอรริทเพื่อจะให้ มร. คอรริทออกจากคุกให้ได้ ทุก ๆ คนคิดว่าเป็นความคิดที่เป็นไปไม่ได้ เพราะหนึ่งบางส่วนของ มร. คอรริท เป็นของสำนักงานจัดการทรัพย์สิน (Circumlocution Office) สถานที่แห่งความล่าช้า ไม่มีที่สิ้นสุดของรัฐ

อาเธอร์มีเพื่อนร่วมงานที่ติดคนหนึ่ง แม้จะเป็นผู้ที่ไม่ปกติ ชื่อแพงค์ (Pancks) คนแปลกประหลาดผู้มีหน้าที่เก็บค่าเช่าให้พ่อของคู่หมั้นคนเก่าของอาเธอร์ แพงค์ได้รับความช่วยเหลือจาก จอห์น ชีเวอร์รี (John Chivery) บุตรชายของคนไขกุญแจห้องคุกซึ่งรักคอรริทน้อยด้วยเช่นกัน และจาก มร. รักที่หมายความอะไรุโส

นอกจากการช่วยเหลือคอร์ริทน้อยโดยการพยายามหาทางช่วยเหลือของเธอให้ถูกปล่อยออกจากคุกแล้ว อาเธอร์ยังช่วยเธอโดยการหาลูกค้าให้เธอเพิ่มขึ้น ช่วยแก้ปัญหาค่าเช่าห้องชายของเธอ และส่งเงินจำนวนเล็กน้อย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของครอบครัวคอร์ริทภายในคุก

ในที่สุด แพงค์ก็นำข่าวแปลกมาให้ เขาพบว่า มร. คอร์ริท ซึ่งอยู่ในคุกมากกว่า 20 ปี เป็นทายาทของเศรษฐีใหญ่ซึ่งหายไปหลายปีแล้ว ภายในเวลาไม่นานนัก มร. คอร์ริทก็ถูกปล่อยตัว หนี้ของเขาได้จ่ายไปจนหมด และในทันทีเขาก็ตั้งตัวเองเป็นเศรษฐี เขาและลูกคนโต 2 คน ตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตตามฐานะทางสังคมใหม่ที่โชคอำนวยแก่เขา พยายามที่จะลืมทุกสิ่งในอดีต พวกเขาเข้าใจว่าอาเธอร์ถูกพวกเขาและปฏิเสธที่จะติดต่อกับ มีเพียงคอร์ริทน้อยเท่านั้นที่ยังคงเหมือนเดิม เพียงแต่แปลกใจในโชคที่ที่ได้รับ

ครอบครัวคอร์ริทได้เข้าไปอยู่ในหลาย ๆ ประเทศของทวีปยุโรป พวกเขาประสบความสำเร็จในการกุเรื่องว่าไม่เคยอยู่ในคุกสักทีเนื่องจากมีเงิน พวกเขาได้รับการยอมรับในสังคมของพวกเขา ไบรตัน (Britons) ซึ่งอาศัยอยู่ห่างจากประเทศอังกฤษ มีคนมาชอบแพนนี่ บุตรสาวคนโต และคอยติดตามตลอดเวลาชื่อ มร. สปาร์เกิล (Mr. Sparkle) บุตรบุญธรรมของ มร. เมอร์ดิล (Mr. Mordle) ซึ่งดูเหมือนจะเป็นผู้ที่ร่ำรวยที่สุดและเป็นนายธนาคารที่มีอิทธิพลที่สุดในอังกฤษ แม้แพนนี่จะไม่ได้รักสปาร์เกิล แต่ก็ตั้งใจที่จะให้มีโอกาสแต่งงานกับครอบครัวที่มั่งคั่ง ครอบครัวเมอร์เดิลซึ่งมองเห็นแต่เพียงว่าครอบครัวคอร์ริทมีทรัพย์สินสมบัติ ก็ตกลงใจในเรื่องนี้ แม้ซิสเมอร์เดิลจะตระหนักดีว่าบุตรชายของเธอรักแพนนี่เพราะจิตใจที่เธอเป็นนักเดินรำใน ลอนดอน

ภายหลังการแต่งงาน แพนนี่และสามีเดินทางไปอาศัยใน ลอนดอน มร. คอร์ริทไปเยี่ยมพวกเขาและกลายเป็นเพื่อนสนิทกับ มร. เมอร์ดิล นายธนาคารผู้ที่มีความมุ่งหมายที่จะช่วย มร. คอร์ริท เพิ่มทรัพย์สินสมบัติที่มีมากอยู่แล้ว โดยการลงทุนอย่างรอบคอบและได้รับผลตอบแทนอย่างงาม

คอร์ริทน้อยประหลาดใจในความเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัวแต่ก็ยังเป็นตัวของตัวเอง เธอเขียนจดหมายถึงอาเธอร์เป็นระยะ ๆ เพราะอย่างน้อยที่สุด เธอก็ยังรู้สึกขอบคุณสำหรับทุกสิ่งที่เขาได้ทำเพื่อช่วยเหลือเธอ นอกจากนี้เธอยังรักเขาด้วย

อาเธอร์ยังคงอยู่ใน ลอนดอน พยายามที่จะหานักคอลลิเก้ที่เขาเห็นในบ้านมารคาของเขาและพยายามที่จะรักษาธุรกิจของเขาบนพื้นฐานการเงินที่มั่นคง มิสซิสเคล็นแนมได้รับการเยี่ยมเยียนถึง 2 ครั้ง โดย มร. บลังด์ว็ส (Monsieur Blandois) ซึ่งอาเธอร์รู้จักว่าเขาเป็นคนเลวและอาจเป็นฆาตกรด้วย เขาประหลาดใจว่ามารคาของเขาจะติดต่อกับชายคนนี้ทำไม เขายังไม่เชื่อใจฟลินทวินช์ (Flintwinch) เสมียนซึ่งกลายเป็นหุ้นส่วนของมารคา เขาเห็นว่าชายผู้นี้สปรกและขี้เหนียว ทั้งยังปฏิบัติไม่ตรงกับภรรยาของเขา อาเธอร์จึงไม่ชอบเขาอย่างมาก

ในขณะที่พยายามค้นหาความลับ อาเธอร์ก็กลายเป็นบุคคลล้มละลายเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ อีกมากมาย เขาเชื่อว่าการเสี่ยงทางธุรกิจของ มร. เมอร์เคิลปลอดภัยที่สุดและเป็นทางที่เร็วที่สุดที่จะเป็นเศรษฐี ดังนั้นเขาจึงนำเงินของเขาและของบริษัทไปลงทุนกับกิจการของ มร. เมอร์เคิล เมื่อเมอร์เคิลและธนาคารของเขาล้ม อาเธอร์จึงกลายเป็นบุคคลล้มละลาย และถูกส่งไปอยู่ในคุก มาร์แชลซึ่งเป็นที่เขาเคยช่วยเหลือ มร. คอริทให้ออกไป

มร. รีกส์และแพงส์ให้พยายามช่วยให้อาเธอร์ติดคุกในเวลาสั้นที่สุด แต่เขาก็ดูเหมือนจะหมดความต้องการออกจากคุก ต่อมาคอริทน้อยได้กลับมาอยู่อังกฤษและเข้าไปช่วยพยาบาลพร้อมทั้งปลอมโยนาอาเธอร์ในคุกเหมือนเช่นที่เธอเคยปฏิบัติกับบิดา

เมื่อรู้ว่า มร. บลังด์ว็สหายไปจากบ้านของมิสซิสเคล็นแนม แพงส์ก็สะกดรอยตามและนำตัวเขากลับมา ลอนดอน และแผนการของบลังด์ว็สที่จะขู่เขี่ยเอาเงินจากมิสซิสเคล็นแนมก็เป็นที่เปิดเผย มิสซิสเคล็นแนมสำนึกในความผิดของตนเองจึงได้ไปหาอาเธอร์และเล่าให้เขาฟังว่า แท้จริงแล้วอาเธอร์ไม่ใช่ลูกของเธอ และเธอได้เก็บเงินซึ่งเป็นมรดกของเขาไว้หลายปีแล้ว เมื่อความลับเปิดเผยและได้เงินกลับคืนมา อาเธอร์ก็เป็นอิสระ และแต่งงานกับคอริทน้อย

การวิเคราะห์ปัญหาสังคมในนวนิยาย

1. ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน

ตามสภาพของสังคมอังกฤษที่ระบุไว้ในภูมิหลังของสังคมช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870 นั้น ประเทศอังกฤษเต็มไปด้วยคนยากจน คนขอทาน เด็กจรจัด บุคคลเหล่านี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสมเพช พวกเขาอดอยาก หิวโหย ไม่มีปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อชีวิตอย่างพอเพียง สาเหตุแห่งความยากจนนั้น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้ผู้คนส่วนมากประกอบอาชีพด้านการรับจ้างและการใช้แรงงาน ในโรงงาน ซึ่งมีภาวะการจ้างงานไม่แน่นอน อีกทั้งปัญหาด้านจำนวนประชากรที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้คนแย่งงานกันทำ มีคนว่างงานเป็นจำนวนมาก เกิดภาวะความอดอยาก หิวโหยขึ้นอย่างรุนแรง จนรัฐต้องแก้ไขโดยการตั้งบ้านสงเคราะห์ขึ้น บรรเทาความเดือดร้อน รวมทั้งสร้างคุกของลูกหนี้นี้ไว้รองรับบรรดาผู้ที่ก่อหนี้สินจนล้มละลายไม่อาจหาเงินชำระหนี้ได้

สำหรับชาร์ลส ดิกเกนส์แล้ว นวนิยายที่เขาได้บรรจุเขียนขึ้นแทบทุกเล่ม จะเป็น การบรรยายถึงสภาพปัญหาความยากจนของผู้คนชาวอังกฤษ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเด่นที่สุดในนวนิยายของเขา ดิกเกนส์เป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจคนจนและผู้ยากไร้ในสังคม เพราะตัวเขาเองในวัยเด็กเคยเผชิญกับปัญหาความยากจนจนทำให้เขาต้องพลัดพรากกับครอบครัวและมีประสบการณ์อันขมขื่นในการทำงานตั้งแต่เด็กเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง ความรู้สึกขมขื่นเห็นใจในสภาพของคนยากจนจึงสะท้อนออกมาในนวนิยายของเขาในรูปของการบรรยายสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ความขาดแคลนของบรรดาคนจนได้อย่างงดงาม ชัดเจน และชวนให้ผู้อ่านวิพากษ์วิจารณ์กับสภาพการณ์แล้วรำลึกที่ปรากฏในงานของเขา

ดิกเกนส์มุ่งบรรยายสภาพของปัญหาความยากจนหรือสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ขาดแคลน อดอยาก น่าสมเพชของผู้คน มากกว่าที่จะระบุหรืออธิบายสาเหตุของปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น อาจเป็นเพราะดิกเกนส์เห็นว่า ปัญหาความยากจนนี้เป็นมาดผลอันเรื้อรังของสังคม เป็นสิ่งที่มีมานานแล้วหลายศตวรรษ ซึ่งทุกคนในสังคมก็รับรู้กันว่า มีความยากจนแทรกซึมไปทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ การกล่าวถึงสาเหตุจึงไม่จำเป็น การบรรยายสภาพการณ์

อันเลวร้าย นำสงสาร ชวนให้เห็นความร้ายแรงของปัญหาต่างหากที่เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อ
 ตอกย้ำให้ทุกคนให้ตระหนักและร่วมค้นหาทางซัจัก แก้ไขปัญหาให้หมดไปโดยเร็วจากสังคม
 ความตั้งใจที่จะเผยแพร่สภาพการณ์ของปัญหาความยากจนจึงปรากฏในงานของดิคเกนส์
 ทั้ง 6 เล่ม

ดังนั้น เมื่อพิจารณาสาเหตุแห่งปัญหาความยากจนที่ดิคเกนส์เสนอในนวนิยายของเขา
 ทั้ง 6 เล่ม จึงพบว่า สาเหตุของความยากจนของตัวละครนั้นคละเคล้ากันไป มีทั้งตัวละคร
 ที่ยากจนโดยกำเนิด เช่น เป็นเด็กกำพร้าบิดามารดา ตัวละครที่ยากจนเพราะใช้จ่ายเกินตัว
 มีหนี้สินจำนวนมาก ยากจนเพราะรายได้น้อยหรือหางานทำไม่ได้ ซึ่งพอสรุปสาเหตุออกได้
 2 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นเพราะปัญหาส่วนตัว เช่น เป็นเด็กกำพร้าบิดามารดา
 เสียชีวิตตั้งแต่ยังไม่เกิดหรือยังเด็กอยู่ เป็นบุคคลล้มละลายเพราะมีหนี้สินจำนวนมาก ตัวอย่าง
 นวนิยายที่ดิคเกนส์เสนอสภาพความยากจนของตัวละครด้วยสาเหตุนี้ ได้แก่ Oliver Twist
David Copperfield Little Dorrit และ Bleak House
2. ปัญหาความยากจนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ความยากจน
 ของบรรดาคนงานที่ถูกนายจ้างกดค่าแรง การหางานทำได้ยากเพราะมีคนว่างงานจำนวนมาก
 ตัวอย่างนวนิยายที่ดิคเกนส์เสนอสภาพปัญหาความยากจนด้วยสาเหตุนี้ คือ Hard Times
 และ Nicholas Nickleby

จะเห็นว่านวนิยาย 6 เล่ม มีเพียง 2 เล่ม ที่ปัญหาความยากจนเกิดจากการ
 เปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนอีก 4 เล่ม คือ Oliver Twist David Copperfield
Little Dorrit และ Bleak House เกิดจากปัญหาส่วนตัวที่เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัยและ
 ทุกประเทศ แต่ดิคเกนส์อาจจะมุ่งให้เห็นสภาพความยากจนมากกว่าปัญหา นวนิยาย 6 เล่ม
 จึงเขียนถึงสภาพความยากจนมากกว่าปัญหา

* ในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist ดิคเกนส์ได้กล่าวบรรยายสภาพความเป็นอยู่
 ชีวิตอันน่ารัททใจของเด็กกำพร้าที่ชื่อ โอลิเวอร์ ทวิสต์ ซึ่งเกิดและเติบโตในบ้านสงเคราะห์
 จะเห็นได้ว่า สาเหตุแห่งความยากจนของโอลิเวอร์นั้นเป็นปัญหาส่วนตัว คือ เมื่อเกิดมาก็เป็น
 กำพร้า เพราะมารดาตายหลังเขาเกิดได้เล็กน้อย โดยที่ไม่ทราบว่าผู้ใดเป็นบิดา

เด็กกำพร้ายากจนอย่างโอลิเวอร์และอีกหลาย ๆ คนจึงต้องอาศัยบ้านสงเคราะห์ ซึ่งรัฐให้จัดไว้สำหรับให้คนยากจนได้มาขอบริการด้านปัจจัยสี่เป็นที่อยู่ตั้งแต่เกิดจนโต ชีวิตของโอลิเวอร์น่าสมเพช เพราะสภาพในบ้านสงเคราะห์นั้นเลวร้ายและลำบาก เนื่องจากความคับแคบของสถานที่ ปริมาณอาหารที่ปันส่วนน้อยเกินไป โอลิเวอร์และผู้พักอาศัยในบ้านสงเคราะห์คนอื่น ๆ จึงมีสุขภาพไม่แข็งแรงและรู้สึกทิวโหยอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีการเจ็บป่วยจากความหนาวและการขาดอาหารอยู่เสมอ "... a child had contrived to exist upon the smallest possible portion of the weakest possible food, ... sickened from want and cold ..." (Dickens. 1981 : 5)

จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า โอลิเวอร์จะเป็นเด็กที่ตัวเล็ก ผอมโซ มีมันไคที่แสดงถึงความทิวโหยอยู่ตลอดเวลา มีครั้งหนึ่งที่โอลิเวอร์ทิวจนทนไม่ได้ เขาจึงกระทำการที่ผิดกฎระเบียบร้ายแรงของบ้านสงเคราะห์ เมื่อเขาเดินไปขออาหารเพิ่ม ภายหลังจากที่ได้รับอาหารปันส่วนมาแล้วเพียงเล็กน้อย และกินจนหมดแต่ความทิวยังไม่หมดไป เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ดักอาหารแจกรู้สึกแปลกใจและโกรธแค้นมาก เขาทุบตีโอลิเวอร์อย่างทารุณและนำตัวเด็กชายไปขังไว้ไม่ให้พบใคร ไม่ให้มีอิสระใด ๆ เป็นการลงโทษในความอู้อ้อครั้งนี้

นอกจากบรรยายสภาพความทิวโหยของเด็กและผู้คนในบ้านสงเคราะห์แล้ว ดิกเกนส์ได้กล่าวเป็นเชิงขู่ให้ผู้คนได้ตระหนักถึงความร้ายแรงของปัญหานี้ขึ้นไปอีก เขากล่าวว่าความทิวเป็นสิ่งที่น่าสะทึงกลัวยิ่ง อาหารปริมาณเล็กน้อยต่อวันอาจทำให้เด็ก ๆ ทิวโหยจนคลุ้มคลั่ง คุร้าย จนน่ากลัวว่าสักวันเด็กจะต้องกักกินเด็กคนอื่นที่นอนอยู่ข้าง ๆ เขาเห็นอาหาร "... at last they get so voracious and wild with hunger, ... he was afraid he might some night happen to eat the boy who slept next to him..." (Dickens. 1981 : 14)

นอกจากชีวิตของโอลิเวอร์ที่ยากแค้น ทุกข์ทรมานแล้ว ดิกเกนส์ยังได้กล่าวถึงบรรดาคนจนคนอื่น ๆ ในสังคมที่ต้องมาขอความช่วยเหลือจากบ้านสงเคราะห์ของรัฐ เช่น ครั้งหนึ่ง มร. บัมเบิล ผู้ช่วยคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ ได้มาตามให้ มร. โชเวอร์เบอรี่ ผู้จัดการเกี่ยวกับศพและโรงศพ ไปดูศพของสตรีผู้หนึ่งที่เสียชีวิตลงเพราะอดตาย มารดาของ

หญิงผู้ตายให้รำพันให้ผู้อ่านได้สะเทือนใจว่า บุตรสาวของเธอขออาหารจนเป็นไข้ ผอมจนเหลือแต่กระดูก ตัวเธอผู้เป็นแม่เคยออกไปขทานตามท้องถนนเพื่อนำเงินมาซื้ออาหารให้ลูก แต่กลับถูกตำรวจจับเข้าคุก และเมื่อออกจากคุกมาได้ก็พบว่าบุตรสาวของเธอกำลังจะตายเพราะอดอาหาร (Dickens. 1981 : 44)

ตัวอย่างชีวิตคนยากจนที่ดิกเกนส์กล่าวถึง เช่น โอลิเวอร์ และหญิงที่อดตายนี้ นับว่าเป็นตัวแทนของคนยากจนอีกจำนวนมากในสังคมอังกฤษซึ่งมีสภาพไม่แตกต่างกัน และเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า สภาพสังคม ความเป็นอยู่ของประชาชนชาวอังกฤษที่แท้จริงนั้นเป็นเช่นไร ดิกเกนส์นั้นเห็นด้วยกับการที่รัฐพยายามแก้ไขปัญหาคายากจนและความอดอยากของประชาชน ด้วยการตั้งบ้านสงเคราะห์ขึ้นมา เพราะอย่างน้อยก็ทำให้คนยากจนจำนวนหนึ่งบรรเทาความเดือดร้อนลง และมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ห้วยอาหารที่ได้รับ การปันส่วน เสื้อผ้าที่ได้รับแจก รวมไปถึงที่พักอาศัยจากรัฐ

แต่มีสิ่งหนึ่งที่ดิกเกนส์แสดงความไม่พอใจออกมา และรู้สึกไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติหรือการกระทำของพวกเขา คือ บรรดาคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ ดิกเกนส์มองว่า บุคคลเหล่านี้ไม่มีความจริงใจในการให้ความช่วยเหลือคนยากจน และพยายามกำจัดคนยากจนให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว เพื่อตนเองจะได้หมดภาระ

ดิกเกนส์ได้กล่าวประชันประชันถึงความคิดและการทำงานของคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์หลาย ๆ ประการ เช่น การที่บุคคลเหล่านี้ เสนอความคิดต่อรัฐว่าเป็นที่น่าวิตกกังวลว่า บรรดาคนจนจะมุ่งหน้าเข้ามาขอความช่วยเหลือจากบ้านสงเคราะห์กันมากเกินไป เพราะบ้านสงเคราะห์เป็นสถานที่ให้บริการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย ความบันเทิงทั้งหลาย รวมถึงการพักผ่อน การปฏิบัติกิจทางศาสนาและการรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย บรรดาคนจนเห็นว่ามันจะเป็นที่สุขสบายและพอเพียง จนไม่คิดหางานทำกัน ทำให้รัฐต้องรับภาระหนักเกินไป ดิกเกนส์เห็นว่าความคิดนี้น่ารังเกียจ และไม่ยุติธรรม เป็นการดูถูกศักดิ์ศรีของมนุษย์เกินไป เพราะสภาพในบ้านสงเคราะห์นั้น ในความเป็นจริงแล้วไม่ต่างไปจากคุกเท่าใด ความคิดของบรรดาคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ สื่อให้เห็นถึงความไร้น้ำใจ และการถูกเหยียดหยามคนจน โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงาน ดิกเกนส์จึงกล่าวเสียดสีเรียกบุคคล

พวกนี้เป็น "นักปรัชญาที่สุขุมลึกซึ้ง" เสียจริง "The members of this board were very sage deep - philosophical men" (Dickens. 1981 : 13)

นอกจากนี้ ดิกเกนส์ยังแสดงความไม่เห็นด้วยต่อวิธีการอื่น ๆ ที่บรรดาคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ได้กระทำอีกหลายประการ เช่น การให้ความช่วยเหลือในการยื่นคำร้องขอหย่าร้างกันของคู่สมรสที่ยากจน เนื่องจากตามกฎหมายแล้วคู่สมรสที่จะหย่าร้างกันต้องยื่นคำร้องต่อศาลสูง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ยุ่งยากและเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากจนกระทั่งคู่สมรสหลายคู่ไม่อาจหาเงินมาจ่ายเพื่อการนี้ได้ บ้านสงเคราะห์รับเป็นธุระให้ในการจัดการด้านการหย่าร้าง เพื่อว่าคู่สมรสที่ยากจนจะได้หย่าและแยกกันอยู่ ผู้ชายกลับไปเป็นโสเภณีกครั้ง และไม่ต้องมาพิจารณาเลี้ยงดูภรรยาและบุตร ทำให้บรรดาผู้ชายที่หย่าสามารถเลี้ยงตัวเองไปได้ ส่วนบ้านสงเคราะห์คงรับภาระให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงและเด็ก ไม่ต้องรับผู้ชายที่เป็นสามีอีกคน ทำให้ลดภาระของรัฐไปได้ และมาตรการอีกประการหนึ่งของบ้านสงเคราะห์ในการลดจำนวนผู้มาขอความช่วยเหลือคือ การลดปริมาณอาหารที่ปันส่วนให้กับผู้พักอาศัยในบ้านสงเคราะห์ลง ซึ่งได้ผลยิ่งในเวลารวดเร็ว นั่นคือ 6 เดือนแรกผ่านไป มีผู้คนล้มตายจากภาวะขาดอาหารเป็นจำนวนมาก แต่มีผลกระทบอีกอย่างก็ตามมา นั่นคือ รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นในด้านการจัดซื้อสินค้า เสื้อผ้าผู้ตายและการหาเสื้อผ้าใหม่มาทดแทนเสื้อผ้าเก่าของบรรดาผู้ที่พักที่บ้านสงเคราะห์ เพราะเสื้อผ้าเก่า ๆ นั้นหลวมเกินไป เนื่องจากการอดอาหาร ทำให้ผู้คนผ่ายผอม ผิดรูปผิดร่างไปตาม ๆ กัน ดิกเกนส์รู้สึกสะเทือนใจที่เห็นบรรดาคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์เจ้าของความคิดต่างปลื้มปิติในผลงานของตน "... the number of workhouse inmates got thin as well as the paupers ; and the board were in ecstasies." (Dickens. 1981 : 14)

การที่ราคาชีวิตของคนจนว่าต่ำต้อย ไร้ค่านั้นไม่ได้มีเฉพาะคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์เท่านั้น ยังมีผู้คนอีกจำนวนมากที่คิดเช่นนั้น ดังที่ บรรดานักปรัชญาผู้ทรงความรู้กลุ่มหนึ่งได้ทำการทดลองพบว่า ถ้าสามารถอดอาหารได้เป็นเวลาหลายวันและมีชีวิตรอดมาได้ พวกเขาจึงเกิดความคิดว่า คนก็น่าจะเป็นเช่นนั้น โดยเฉพาะบรรดาคนจนทั้งหลายที่อดมื้อกินมื้ออยู่แล้ว น่าจะนำทฤษฎีนี้ไปใช้ด้วยได้ จะเป็นการลดภาระของบ้านสงเคราะห์ไปได้

อีกมากที่เคียดแค้นค่าใช้จ่ายของรัฐ ดิคเกนส์รู้สึกเดือดร้อนใจต่อความคึกคักนี้มาก เมื่อมีผู้คว่ำ
จะนำมาใช้ในบ้านสงเคราะห์ และต่อมาก็โล่งอกที่ความคึกคักนี้ระงับไป (Dickens.
1981 : 5)

นวนิยายเรื่องต่อมา ที่ดิคเกนส์เขียนขึ้นเพื่อบรรยายสภาพความยากจนของผู้คน
ให้เห็นได้เด่นชัด คือ Little Dorrit

ในนวนิยายเรื่องนี้ กล่าวถึงบรรดาคนยากจนที่ถูกคุมขังอยู่ในคุกของลูกหนึ่ที่
Marshalsea สาเหตุของความยากจนของตัวละคร คือ การทำธุรกิจผิดพลาด จนเกิดหนี้สิน
และล้มละลายจึงต้องถูกจำคุกในที่สุด ดิคเกนส์ได้บรรยายสภาพในคุกที่คุมขังอันชวนเอือมระอาใจ
สภาพความเป็นอยู่และจิตใจของผู้ถูกคุมขัง รวมไปถึงผลที่ตามมาคือ บุตรธิดาของเขาพลอย
มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นคอยตามเขาไปด้วย

ดิคเกนส์สามารถบรรยายสภาพของที่คุมขัง บรรยายภาพ สภาพความเป็นอยู่และชีวิตจิตใจ
ของบุคคลที่อยู่ในคุกของลูกหนึ่ (The Debtor's Prison) ได้อย่างละเอียด เนื่องจาก
ดิคเกนส์เองก็เคยมีประสบการณ์อย่างนี้ในวัยเด็ก เมื่อบิดาของเขาไม่มีเงินจ่ายหนี้ และ
ต้องถูกคุมขังที่คุกของลูกหนึ่ที่ มาร์แชลซี ดังนั้นเขาจึงสามารถบรรยายสภาพและ
เหตุการณ์ของคุกลูกหนึ่ในเรื่อง Little Dorrit ได้อย่างสมจริง

สาเหตุของความยากจนในเรื่อง Little Dorrit นี้ เกิดจากภาระการ
ล้มละลายทางทรัพย์สิน บิดาของคอรริทน้อย ทำธุรกิจแล้วขาดทุน ต้องขอใช้ทำให้ต้องมา
ติดคุก หนี้สินของเขานั้นมีจำนวนมาก และเป็นของเจ้าหนี้หลายคน รวมทั้งสำนักงานจัดการ
ทรัพย์สิน (The Circumlocution Office) ด้วย การไต่ถอนหนี้เพื่อเป็นอิสระ จึง
เป็นสิ่งที่ยากมาก ยกเว้นในกรณีที่ได้รับมรดกจำนวนมหาศาลขึ้นมา เช่นที่ มร. คอรริท ได้รับ
ในภายหลัง

ความผิดพลาดในชีวิตนอกจากจะทำให้ตนเองต้องติดคุกไร้อิสรภาพแล้ว ยังพลอย
ส่งผลไปถึงบุตรธิดาของเขาอีกด้วย เพราะเขาต้องนำครอบครัวมาพักอยู่ในคุกด้วย เอมี่
บุตรสาวของเขาเกิดในคุก และกลายเป็น "เด็กคุก" ไป

เพราะความยากจนและการที่จะต้องหาเลี้ยงตนเองทำให้คอร์ริทน้อยและพี่สาวซึ่งถือได้ว่า ยากจนตั้งแต่เกิดนั้น ต้องออกจากคุกไปหางานทำ คอร์ริทน้อยไปรับจ้างเย็บผ้าตามบ้าน ขณะที่พี่สาวของเธอไปเป็นนักร้องรำในโรงละคร และพี่ชายกลายเป็นคนจับจด ทำงานแต่ละแห่งไม่ได้นาน ต้องกลับมาที่คุกทุกครั้ง โลกของคอร์ริทน้อยที่เกิดและเติบโตในคุกนั้น แคบนัก เธอไม่เคยรู้ว่าโลกภายนอกคุกเป็นอย่างไร ในคุกมีร้านกาแฟธรรมดาสำหรับคนทั่วไป แต่สำหรับเธอแล้ว นั่นคือโรงแรมชั้นดี ที่หรูหรา ฟูมเฟื่อยและคงมีราคาแพง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นโรงแรมแห่ง มาร์แชลซี . ที่เดียว "He (Arthur) noticed that the coffee - house was quite a majestic hotel to her (Little Dorrit), and that she treasured its reputation" (Dickens. 1974 : 95)

ส่วน มร. คอร์ริทผู้เป็นบิดานั้น เป็นคนที่ค่อนข้างอวดตัว แม้อยู่ในคุกก็คิดว่าตนเองเป็นผู้ที่คนอื่นยอมรับว่ามีความเป็นผู้ดี เป็นสุภาพบุรุษมากที่สุดในบรรดานักโทษด้วยกัน ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นบิดาแห่งคุก "Father of the Marshalsea" (Dickens 1974 : 228) เขาจึงคิดว่าคนอื่นในคุกให้ความสำคัญกับเขาเสมอ และเมื่อบางครั้งมีผู้ใดไม่ให้ความสนใจ เขาจะรู้สึกเสียดสี ร้อย โกรธและละอาย ทว่าคนอื่นอีกจก และรำพันถึงตัวเอง สงสารตัวเอง จนคอร์ริทน้อยต้องปลอบโยนเขาบ่อยครั้ง

ดิคเกนส์ได้ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่อยู่ลึกกลงไปในจิตใจและวิญญาณของผู้ที่ถูกคุมขัง คือ ความอับอายที่ถูกคุมขัง ความทุกข์ทรมานใจ และความสิ้นหวังในชีวิต

นอกจากการบรรยายสภาพของผู้ถูกคุมขังแล้ว ดิคเกนส์ยังได้กล่าวถึงการประกอบธุรกิจอีกประการหนึ่ง ซึ่งอาจก่อผลให้เกิดความยากจนได้อีก เช่น ในกรณีของ อาเธอร์ ซึ่งเป็นชายหนุ่มที่สุขุม รอบคอบ และมีประสบการณ์ เขาเป็นผู้เห็นอกเห็นใจในชะตากรรมของครอบครัวคอร์ริท และพยายามหาทางช่วยเหลือ แต่ในที่สุดตัวเขาเองก็มีจุดจบเยี่ยง มร. คอร์ริท ดิคเกนส์ได้ชี้ให้เห็นว่า ลึก ๆ ลงไปผู้คนทุกรูปทุกนาม ไม่ว่าจะเป็นคนดี คนเลว อยู่ในชนชั้นใดของสังคม ต่างก็มีกิเลส ต้องการความมั่งมี ความรวย โดยไม่รู้จักพอ กิจการธุรกิจของ มร. เมอร์เคลซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดในสังคมว่า รวย ฉลาด และเก่ง

ที่สุด ทำให้ผู้คนในสังคมสนใจและเชื่อมั่นในตัวเขา ต่างพากันไปร่วมเข้าหุ้น ซื้อหุ้นลงทุนกับเขา รวมไปถึงอาเธอร์ ชายหนุ่มผู้อารี อบอุ่น ก็ยังพลอยอยากรวยเร็ว ๆ ไปลงทุนด้วย จนหมดทรัพย์สินที่มีอยู่ แต่เมื่อ มร. เมอร์เดิล ซึ่งหลังจากเป็นผู้ที่มีหนี้สินจำนวนมาก ใช้จ่ายเกินตัว เกิดล้มละลายและฆ่าตัวตาย ทุกอย่างก็ล้มด้วย ผู้คนเป็นจำนวนมากที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเขามาจากทุกสาขาอาชีพ ต่างก็สูญเสียไปกับการล้มละลายของเมอร์เดิลด้วย คนแก่ที่เคยอยู่สบายมาตลอดชีวิตจะไม่มีสถานที่ที่จะอยู่ได้อีก นอกจากบ้านสงเคราะห์ (workhouse) ผู้หญิงและเด็กจำนวนมากพลอยสูญอนาคตไปด้วยน้ำมือของคนผู้นี้ อาเธอร์ล้มละลายไปกับเมอร์เดิลเช่นกัน เขาต้องไปอยู่ที่คุกของลูกหนี้ใน มาร์แชลชี ห้องเดียวกับที่ดอร์ริทน้อยเคยอยู่และเขาเคยไปเยี่ยม แต่บัดนี้เหตุการณ์มันกลับกันเสียแล้ว ความผันผวนในชีวิตของเขาจากการทำธุรกิจกับเมอร์เดิลนั้นทำให้อาเธอร์หวังว่าจะเป็นอุทาหรณ์สำหรับคนอื่น ๆ

"I (Mr. Clennam) hope that he (Merdle) and his dupes may be a warning to people not to have so much done with them again."

(Dickens. 1974 : 738)

ส่วนในนวนิยายเรื่อง David Copperfield นั้น นอกจากดิกเกนส์จะเสนอสภาพการทำงานในวัยเด็กของเควิตอันเนื่องมาจากความยากจนแล้ว เขายังได้แสดงภาพชีวิตของคนชั้นกลาง ซึ่งมีชีวิตที่จืดจาง ไม่ลง เต็มไปด้วยหนี้สิน แต่ไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ จึงต้องไปอยู่ที่คุกของลูกหนี้ (the Debtor's Prison)

สำหรับความยากจนในวัยเด็กของเควิต กอปเปอร์ฟีลด์ ตัวเอกของเรื่องนั้นเป็นความยากจนที่เกิดขึ้นเพราะมารดาของเขาตายลงเมื่อเขาอายุได้เพียง 10 ขวบ เขาจึงกลายเป็นเด็กกำพร้า เมื่อพ่อเลี้ยงผู้โหดร้ายให้ออกจากบ้านไปทำงานหาเลี้ยงตัวเอง เขาจึงต้องทำ ดิกเกนส์ได้เสนอภาพเด็กชายตัวน้อยที่ห้องทำงานหนักเพื่อหาเงินซื้อขนมปังกินพอประทังชีวิตไปวัน ๆ ให้อย่างดีเยี่ยมเพราะดิกเกนส์นั้นในวัยเด็กเคยทำงานในลักษณะเดียวกับเควิต

ความยากจนอีกประการหนึ่งที่ดิกเกนส์เสนอ คือ ความยากจนที่เกิดจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินตัว เกินรายได้ของตนเอง เป็นลักษณะของคนชั้นกลางทั่ว ๆ ไปที่สุขสบายมา

ตั้งแต่เด็ก เนื่องจากมีบิดามารดาคอยดูแล พอเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็มีปัญหา ประสิทธิภาพด้าน
ใจ ๆ ไม่ถูกต้อง แต่ไม่เคยทุกข์ร้อนใจ ดังเช่น มร. มิคอว์เบอร์ในเรื่อง ซึ่งมีหนี้สินจำนวน
มาก เจ้าหนี้คอยตามทวงทุกวัน แต่ยังมีอารมณ์ครึกครื้นเร่ร่อนเสมอ ไม่สนใจว่าครอบครัว
จะเดือดร้อนสักปานใด แต่ละวันเขาจะคอยหลบเลี้ยงเจ้าหนี้ที่มาตามทวงเงินถึงบ้าน แต่ก็
รอดตัวอยู่ให้ไม่นาน เขาต้องขายเครื่องตกแต่งบ้านไปจนหมดสิ้นเพื่อใช้หนี้ แต่ยังไม่พอและ
ในที่สุดก็กลายเป็นบุคคลล้มละลาย ต้องเข้าคุกของลูกหนี้ "At last Mr. Micawber's
difficulties came to a crisis, and he was anested early one morning,
and carried over to the King's Bench Prison in the Borough."
(Dickens. 1974 : 165) และภายหลังภรรยาของเขาก็นำตัวเขาเข้าไปอยู่ในคุกด้วย
"At last Mrs. Micawber resolved to move into the prison, where
Mr. Micawber had now secured a room to himself." (Dickens.
1974 : 166)

มร. มิคอว์เบอร์พยายามที่จะยื่นฎีกาต่อศาลให้พิจารณาข้อเสนองานของเขาขอให้ปล่อย
ตัวเขาออกจากคุก "... I (Oliver) call to mind that Mr. Micawber,
about his time, composed a petition to the House of Commons,
praying for an alteration in the law of imprisonment for debt"
(Dickens. 1974 : 168)

ชีวิตในภายหลังของ มร. มิคอว์เบอร์ เมื่อออกจากคุกก็ออกมาประกอบอาชีพ
หลายอย่าง งานแล้วงานเล่า แต่ก็ไม่สำเร็จ มร. มิคอว์เบอร์เป็นคนดีแต่พูดขอความเห็นใจ
จากผู้คนไปวัน ๆ แต่ไม่มีความสามารถในการทำงานอย่างจริงจังและในที่สุดเมื่อเขาเข้าไป
ทำงานกับยูโรอาห์ ฮีฟ ผู้ช่วยของ มร. วิคฟิลด์ เขาก็ได้ล่วงรู้ถึงความฉ้อโกงของฮีฟ เขาจึง
เปิดเผยเรื่องราวทั้งหมดและตั้งใจจะยื่นหยักด้วยตัวของเขาต่อไป ในที่สุด มร. มิคอว์เบอร์
ตัดสินใจตั้งรกรากที่ออสเตรเลียเพื่อเริ่มชีวิตใหม่ เดวิดได้ไปส่งเขาที่เรือในวันที่เขาจากไป
"... I (David) went down again next morning to see that they (the
Micawbers) were away. They had departed, in a boat, as early as
five o'clock." (Dickens. 1974 : 809)

นวนิยายเรื่องต่อมาที่ดิกเกนส์ได้เสนอให้เห็นสภาพความยากจนของผู้คนในสังคม

คือ Bleak House

ดิกเกนส์ได้กล่าวบรรยายถึงชีวิตของครอบครัวช่างทำอิฐ ซึ่งยากจนเพราะรายได้จากการทำอิฐนั้นน้อย และพวกเขาก็ไม่แยแสสนใจที่จะทำให้ฐานะของตนให้ดีขึ้น พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ สภาพบ้านเรือนของพวกเขาทรงโทรม ไม่ถูกสุขลักษณะและสกปรก เป็นเหตุให้เด็กแรกเกิดในครอบครัวพวกเขามักเสียชีวิตเสมอ พวกเขาไม่สนใจสิ่งใดในชีวิต ไม่มีการศึกษา ไม่สนใจการปฏิบัติกิจตามศาสนา และไม่ชอบให้ผู้ใดมาแสดงความสงสารด้วย สำหรับบุคคลยากจนพวกนี้ ดิกเกนส์รู้สึกว่างเปล่าระหว่างชนชั้นนั้นมีมากจนไม่อาจเอื้อมถึงกันได้ "... between us and these people there were an iron bar.."

(Dickens. 1966 : 108)

นอกจากนี้ยังมี โจ เด็กที่รับจ้างกวาดทางข้ามถนน ซึ่งมีชีวิตที่ยากจนและน่าสมเพช เพราะโจเป็นเด็กกำพร้า เปรี้ยวอยู่ตามถนน ไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอน ดิกเกนส์ได้ใช้ภาพชีวิตของโจจำลองชีวิตของเด็กจรจัด ซึ่งมีอยู่มากมายในสังคมสมัยนั้น ถึงความเป็นอยู่และความอดอยาก จุดสุดท้ายของชีวิตของบุคคลพวกนี้ก็ต้องเป็นอย่างโจคือ เป็นไข้ทรพิษ และเสียชีวิตไป

นอกจากนี้ ยังมีชีวิตของเด็กกำพร้าที่ยากจนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ สามพี่น้อง บุตรของเนคเกิร์ต ตลกละครสัตว์ ชาร์ลอต พืสาวคนโตซึ่งมีอายุเพียง 13 ปี ที่ต้องหาเลี้ยงน้องด้วยการออกไปรับจ้างทำงานซักล้าง สิ่งเหล่านี้ล้วนชี้ชัดให้เห็นถึงสภาพความยากจนในลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมในขณะนั้น

ส่วนนวนิยายที่ดิกเกนส์เขียนขึ้นเพื่อเสนอสภาพความยากจนที่เกิดจากสังคมนั้น

ปรากฏอยู่บ้างในนวนิยายเรื่อง Hard Times และ Nicholas Nickleby

ในนวนิยายเรื่อง Hard Times ซึ่งเป็นเรื่องราวที่มุ่งเน้นสภาพในเมืองอุตสาหกรรมนั้น ดิกเกนส์ได้ชี้ให้เห็นว่า คนงานนั้นอยู่กันอย่างยากจน ไม่เพียงพอ เพราะค่าแรงที่ต่ำเกินไป จนเกิดการประท้วงนัดหยุดงานกันขึ้นเพื่อเรียกร้องให้นายจ้างเพิ่มค่าจ้างให้อีก บัญชีนั้นนับได้ว่าเป็นปัญหาความยากจนที่เกิดจากสังคมเป็นเหตุ เพราะการเปลี่ยนแปลง

ระบบการผลิตในสังคมจากระบบเกษตรกรรมมาเป็นระบบอุตสาหกรรม ทำให้เกิดโรงงานขึ้นเป็นจำนวนมาก ผู้คนหันมาใช้ค่าจ้างใช้แรงงานแทนอาชีพทางการเกษตร ทำให้ระบบชีวิตขึ้นอยู่กับภาวะการผลิต เมื่อคนมีจำนวนมากขึ้นจนล้นงาน นายจ้างก็มีสิทธิที่จะเลือกถูกจ้าง และมีอำนาจที่จะขู่หรือกำหนดค่าจ้างได้ตามใจชอบ เพราะถ้าถูกจ้างคนใดไม่พอใจก็สามารถให้ออกไปและหาคนใหม่เข้าทำงานแทนได้อย่างง่ายดาย อีกทั้งยังมีการประดิษฐ์เครื่องจักรกลใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพใช้แทนคนงานได้ นายจ้างจึงอยู่ในภาวะที่เป็นต่อ จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่า เรื่องราวของการประท้วงขอค่าแรงเพิ่มของคนงานในนวนิยายเรื่อง Hard Times ของดิกเกนส์จะบรรยายถึงความทุกข์ยากของคนงานที่ถูกกดขี่ด้านค่าจ้าง ความร่ำรวยของเจ้าของโรงงาน เช่น บารน์เดอร์บี และการจบลงด้วยชัยชนะของเจ้าของโรงงานซึ่งในชีวิตจริงในสังคมยุคดิกเกนส์ คนงานยากจนต่างก็ประสบกับปัญหานี้กันเป็นส่วนใหญ่

ในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby นั้น ดิกเกนส์ได้ชี้ให้เห็นถึงความยากจนอันเกิดจาก ภาวะการว่างงาน การหางานทำได้ยาก การทำงานด้วยค่าจ้างแรงงานที่น้อยเกินไป นิโคลัส เมื่อบิดาเสียชีวิตลงเพราะการล้มละลายเนื่องจากธุรกิจล้มเหลว ก็กลายเป็นคนยากจน เขาต้องพาแม่และพี่สาวมาขอพึ่งลุงซึ่งเป็นพี่ชายแท้ ๆ ของบิดาของเขา ในเรื่องผู้อ่านจะรู้สึกไปกับนิโคลัสว่า การหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวนั้นหาได้ยากมาก นิโคลัสจำต้องยอมไปเป็นครูผู้ช่วยของ มร. สเคียร์สในภาคเหนืออันหนาวเย็น ด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อย ขณะที่พี่สาวของเขาขอทำงานร้านเย็บเสื้อผ้าด้วยค่าจ้างจำนวนน้อย เช่นกัน เพื่อประทังชีวิต ผู้คนในสังคมยุคของดิกเกนส์ก็คงประสบปัญหาทำนองนี้เช่นเดียวกัน

2. ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย

สภาพของสังคมอังกฤษที่มีการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว เกิดโรงงานใหม่ ๆ ขึ้นตามเมืองต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อีกทั้งปัญหาประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ตัวเมืองแออัดคับแคบไปด้วยผู้คน และยิ่งไปกว่านั้น ยังมีผู้คนอพยพ

จากชนบทเข้าสู่เมืองอีกด้วย ที่พักอาศัยจึงขาดแคลน ไม่เพียงพอและปลูกสร้างอย่างแออัด ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีระบบระบายน้ำและอากาศที่ตื้นเขิน เกิดแหล่งแออัด (slum) ขึ้นเป็นจำนวนมากในเมืองใหญ่และเมืองอุตสาหกรรมใหม่ตามถนนหนทางเต็มไปด้วยหลุมลึก โคลนตม ขยะมูลฝอยที่ส่งกลิ่นเน่าเหม็น รบกวน แม่น้ำก็คุดคองมีสีดำคล้ำและเน่าเหม็นเช่นกัน

ชาร์ลส ดิกเกนส์ ได้เสนอปัญหาด้านสภาพตัวเมือง ทั้งถนนและที่พักอาศัยที่ไม่เหมาะสม สกปรก ไร้ระเบียบไว้ในนวนิยายของเขาทั้ง 6 เล่ม โดยเขาใช้วิธีการบรรยายสภาพของตัวเมือง บ้านพักและถนนที่มีลักษณะเลวร้ายจนแทบไม่น่าเชื่อว่าจริงปรากฏอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ที่เขากล่าวถึง หรือปรากฏในสังคมอังกฤษมากมายเช่นนั้น ผู้อ่านจะรู้สึกว่าเขาจงใจเน้นสภาพความเลวร้ายมาก เพื่อให้ทุกคนเกิดความรู้สึกท้อแท้ อยากรู้จักสภาพนั้นเสียโดยเร็ว

ในด้านสาเหตุของการเกิดปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัยนั้น นวนิยายหลายเล่มที่ดิกเกนส์ได้แต่เพียงเขียนบรรยายสภาพที่เกิดจากปัญหา โดยมีได้ระบุลงไปว่า ปัญหาเกิดจากสาเหตุใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาด้านตัวเมืองและที่พักอาศัยนั้น การขยายตัวของชุมชนเมือง การก่อสร้างที่พักอาศัย และการใช้ถนนล้วนเกิดขึ้นจากคนในสังคมทั้งสิ้น ผู้คนพากันอพยพมาอยู่ในเมือง ประชากรเพิ่มจำนวนขึ้น การสร้างโรงงาน การสร้างที่พักอาศัย การสร้างถนน การเกิดแหล่งแออัด ล้วนเป็นผลของสังคมที่มีวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามยุคสมัยอยู่แล้ว และสังคมในนวนิยายที่ดิกเกนส์เขียนขึ้นนั้นก็เป็สังคมที่เติบโตด้วยระบบอุตสาหกรรมและวิวัฒนาการของสังคม นวนิยายที่ดิกเกนส์ได้มุ่งเน้นเพียงสภาพความเลวร้ายของปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย โดยไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุของปัญหา ได้แก่ Oliver Twist David Copperfield Bleak House Little Dorrit และ Nicholas Nickleby ส่วนนวนิยายที่ดิกเกนส์ระบุว่า ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัยนั้นเกิดจากระบบอุตสาหกรรม คือ Hard Times

ในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist ดิกเกนส์ได้บรรยายสภาพสภาพตัวเมือง ที่พักอาศัย ถนนหนทาง และความเป็นอยู่ของผู้ยากไร้ไว้อย่างชัดเจน

ด้านที่หักอาศัย ดิกเกนส์ได้บรรยายสภาพบ้านเรือนของคนจนในเมืองเล็กในตอนทีโอลิเวอร์ตีวเองของเรื่องต้องติดตามนายจ้างไปดูศพผู้หญิงที่ตายที่บ้านของเธอในย่านคนจนเพื่อจัดการเรื่องโลงศพและพิธีฝัง สภาพของบ้านไม่ปลอดภัยเพราะเก่าแก่และผุพังมาก ต้องป้องกันไม่ให้พังล้มลงใส่ถนนโดยการเอาเสาไม้มาค้ำผนังบ้านเอาไว้ "Some houses which had become insecure from age and decay, were prevented from falling into the Street, by huge beams of wood reared against the walls, ..." (Dickens. 1981 : 42)

สำหรับสภาพของบ้านเรือนในกรุงลอนดอนนั้น ได้มีการบรรยายถึงเมื่อโอลิเวอร์ติดตามแจ็ค คอวสัน หรือ "ผู้ชำนาญการหลบหลีก" ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของแก๊งค์ขโมยเข้าสู่กรุงลอนดอน ตามรายทางเขาเห็นสภาพบ้านเรือนหลังเล็ก ๆ ผุพังเป็นแนวเบียดเสียดเบียดคยัด และบรรดาหญิงชายที่เมาสุราพากันกลิ้งกลิ้งอยู่ในความสกปรก

สภาพที่กรามบ้านช่องในกรุงลอนดอนได้มีการบรรยายถึงอีกครั้งในตอนท้ายของเรื่อง เมื่อ ไซท์ อาชญากรผู้ฆ่าแอมซีตาย ได้กลับมามีบ้านพักของบรรดาขโมย ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเทมส์ เพื่อหาที่พักซ่อนตัว เขาได้ผ่านพื้นที่บริเวณนี้ซึ่งเต็มไปด้วยบ้านเรือนที่สกปรกเรื้อรังจืดและแล่นผ่านไปมาดูคำกล่าวด้วยตนเองและเขม่าควันไฟจากบ้านเรือนที่ปลุกคำเรี่ย ๆ กับพื้น นับเป็นสถานที่ที่สกปรก น่าประหลาดใจที่ผู้คนอยู่ในกรุงลอนดอน และไม่เป็นที่รู้จักของผู้คน

Near to that part of the Thames on which the church at Rothurhithe abuts, where the buildings on the banks are dirtiest and the vessels on the river blackest with the dust of colliers and the smoke of close - built low - roofed houses, there exists the filthiest, the strangest, the most extraordinary of the many localities that are hidden in London wholly unknown, even by name, to the great mass of its inhabitants. (Dickens. 1981 : 459)

นอกจากนี้ บ้านเรือนยังยื่นเข้ามาในทางเดิน หน้าบ้านที่ถูกรื้อถอนออกขยับอ่อนแอจนเหมือนจะล้มเมื่อคนเดินผ่าน รวมทั้งปล่องไฟที่ใกล้จะล้มเช่นกัน ซึ่งหน้าต่างบ้านเต็มไปด้วยสนิมเกรอะกรัง ทุกแห่งเป็นสัญลักษณ์ของความเศร้าสลดและการปล่อยทิ้งไม่เอาพา

ส่วนในสถานที่ใกล้เคียงกันที่เรียกว่า จาคอบส์ ไอส์แลนด์ (Jacob's Island) นั้น แวดล้อมไปด้วยคูน้ำที่เต็มไปด้วยโคลน ลึกถึงแปดฟุต และกว้างราว ๆ สิบห้าถึงยี่สิบฟุต เมื่อน้ำขึ้น บ้านเรือนแถบนั้นมีห้องที่เล็ก สกปรกและคับแคบจนกระทั่ง อากาศก็ดูจะไม่บริสุทธิ์พอสำหรับบ้านที่สกปรกและมอช่อเช่นนั้น ห้องไม้คันทันตัวเองออกจากโคลน และดูน่ากลัวว่าจะพังกลับลงไปอีกข้างที่บางแห่งพังลงไปแล้ว หน้าเต็มไปด้วยความสกปรก พื้นบ้านพุทพังน้ำเปื้อนและน้ำขยะแขยง

..., rooms so small, so filthy, so confined, that the air would seem too tainted even for the dirt and squalor which they shelter ; wooden chambers thrusting themselves out above the mud, and threatening to fall into it - as some have done ; dirt - besmeared walls and decaying foundations ; every : repulsive lineament of poverty, every loathsome indication of filth, rot and garbage ; ... (Dickens.

1981 : 460 - 1)

ในด้านสภาพของโรงงานนั้น มีการกล่าวถึงสภาพใน จาคอบส์ ไอส์แลนด์ ซึ่งเป็นบริเวณที่เต็มไปด้วยโรงงานที่ไร้หลังคาและว่างเปล่า หน้าหลุดลงกองกับพื้น ไม่มีหน้าต่าง เหลือ ประตูพังทลายไปอยู่ถนน ปล่องไฟมีสีดำสนิท แต่ไม่มีควันไฟอีกแล้ว

..., the warehouses are roofless and empty ; the walls are crumbling down ; the windows are windows no more ; the doors are falling into the street ; the chimneys are blackened, but they yield no smoke. (Dickens. 1981 : 461)

สภาพท้องถนน ในเมืองเล็ก ๆ ที่โอลิเวอร์เคยอยู่นั้น สภาพเมืองเป็นเมืองที่มีผู้คนพลุกพล่าน แออัด ถนนเต็มไปด้วยหลุมลึก สกปรก "..., striking down a narrow

street dirty and miserable than any they had yet passed through, ...” (Dickens. 1981 : 42)

ส่วนสภาพถนนในเมืองใหญ่ เช่น กรุงลอนดอนนั้นก็สภาพไม่แตกต่างออกไปเท่าใด โอลิเวอร์ขณะตามคอรักสันส์ไปบ้านพักของบรรดาชโหมย เขาได้เดินผ่านสถานที่สกปรก ผู้ที่ถนนที่เป็นหลุมลึกและเต็มไปด้วยโคลน "The street was very narrow and muddy, and the air was impregnated with filthy odours." (Dickens. 1981 : 68)

สภาพตลาดและถนนในกรุงลอนดอนนั้น ดิกเกนส์ได้บรรยายให้เห็นภาพความวุ่นวาย สับสนได้ดี ในตอนที่ โชคพาโอลิเวอร์เดินผ่านตลาดตอนเช้า ที่ริมที่สกปรกเต็มไปด้วยหลุมลึก ปลักโคลนและสิ่งสกปรก น้ำสกปรกจากบรรดาผู้ส่งสารถไฟของส่งกลับเหม็น พื้นที่แออัดไปด้วยฝูงแกะและวัว ผู้คนทุกอาชีพเดินเบียดเสียดกันไป ส่วนมากเป็นคนจรจัด ชโหมย และคนชั้นต่ำส่งเสียงดังไปทั่วทั้งบริเวณ "Countrymen, butchers, drovers, hawkers, boys, thieves, idlers, and vagabonds of every low grade, were mingled together in a mass. The ground was covered, nearly ankle - deep, with filth and mire, ..." (Dickens. 1981 : 185)

ในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby ดิกเกนส์ได้ชี้ถึง สภาพของกรุงลอนดอนว่าในด้านบ้านเรือนนั้น ปลุกสร้างกันอย่างแออัดยัดเยียด บางบ้านมีที่ดินเหลือเพียงนิดหน่อยข้างหลัง มีการก่อกำแพงสูงกันเป็นรั้วสี่เหลี่ยม เมื่อมองไปจึงเห็นแต่ท่อปล่องไฟเต็มไปด้วยหมอกในเขตที่เรียกกันว่า "สวน" มีต้นไม้ที่มิได้ปลูกแต่มีใบแห้งกรอบติดอยู่กับกิ่ง 2 - 3 ใบ ไม่มีใครมาปลูกต้นไม้หรือเดินมาทำอะไรที่นี่ เพราะทั่วทั้งสถานที่เต็มไปด้วยขยะและขวดแตก "hampers, half a dozen broken bottles, and such like rubbish, may be thrown there when the tenant first moves in ..." (Dickens. 1954 : 9)

และได้มีการกล่าวถึงบ้านเรือนในกรุงลอนดอนอีกครั้ง โดยเน้นภาพของปล่องไฟที่เห็นแล้วชวนให้เศร้าสร้อย เพราะปากปล่องไฟนั้นอบอุ่น แตก และคำมีก็ไปด้วยเขม่าควัน ปล่องไฟที่สูงกว่าเพื่อนก็มีลักษณะเอียงลงพาดกับหลังคา ราวกับว่ากำลังแก้แค้นเจ้าของที่ปล่อยปล่องไฟเลยมานานนับศตวรรษ

The very chimneys appear to have grown dismal and melancholy, from having nothing to look at than the chimneys over the way. Their tops are battered, and broken, and blackened with smoke, and here and there some taller stack than the rest inclining heavily to one side, and toppling over the roof, seems to meditate taking revenge for half a century's neglect by crushing the inhabitants of the garrets beneath. (Dickens. 1954 : 169)

สำหรับสภาพถนนในนวนิยายเรื่องนี้ ถนนสภาพไม่ดี เต็มไปด้วยโคลนสกปรกและ
ถูกละเลย เป็นสถานที่ในยามค่ำคืน ผู้คนยืนคือนอยู่ในบ้านของตนมากกว่า เนื่องจากความมืด
สนิทไม่มีสัญญาณแห่งความมีชีวิตปรากฏอยู่เลย นอกจากแสงสลัวจากเทียนผ่านกระจกสกปรก

The street was muddy, dirty and deserted. Having but one outlet, it was traversed by few but the inhabitants as any time ; and the night being one of these on which most people are glad to be within doors, it now presented no other signs of life than the dull glimmering of poor candles from the dirty windows, (Dickens. 1954 : 792)

ในนวนิยายเรื่อง Bleak House ดิกเกนส์ได้กล่าวถึงสภาพหัวเมืองตั้งแต่ใน
หน้าแรกของเรื่อง เขาได้บรรยายถึงบรรยากาศแปลก ๆ ของทางเดิน ซึ่งเต็มไปด้วยโคลน
ที่ทึบมากแล้ว และมีควันไฟซึ่งเปรียบเสมือนฝนสีดำอันมากแล้ว (a threatening rain of
blackening) โคลน (mud) จะเข้าไปสอแทรกอยู่ในทุกหนแห่งในเรื่องนี้

มร. สแนกบี (Mr. Snagby) พบว่าถนนที่เขาผ่านนั้นขรุขระ ไร้มีการระบายน้ำ
ไม่มีการระบายอากาศ จมลึกอยู่ในโคลนตม และน้ำที่เน่าเสีย "... a villainous
street, undrained, unventilated, deep in black mud and corrupt
water ..." (Dickens. 1966:310) แม้จะมีถนนที่อื่นที่แห้ง แต่การสูดกลิ่นไอ กลิ่นเช่นนั้น

และภาพที่เขาพบเห็น ทำให้ มร. สแน็กกี้ ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในกรุงลอนดอนมาตลอดชีวิต แทบจะไม่เชื่อสายตาของตัวเอง "and ruing with such smells and sights that he, who has lived in London all his life, can scarce believe his sense." (Dickens. 1966 : 310)

ถนนเล็ก ๆ ที่แยกย่อยออกไปและกองขยะสกปรกในถนนและทางเดิน ทำให้ มร. สแน็กกี้แทบจะป่วยทั้งกายและใจทีเดียว เขารู้สึกกลัวกับว่าทุกวินาทีเขากำลังจมลึกลงไปในอ่าวรกรกนาศใหญ่ (the infernal gulf) และในวันนั้นเมื่อเขากลับถึงบ้าน เขายังสับสนในสิ่งที่ได้พบเห็น เขายังสงสัยว่าเขาตื่นเต็มที่อยู่หรือไม่ตอนที่เห็น ถนนที่เขาได้ผ่านไปนั้นเป็นความจริงหรือไม่ "..., that he doubtful of his being awake and out doubtful of the reality of the streets through he goes..." (Dickens. 1966 : 317)

บ้านของคนจน คือ ความล้มเหลวของสิ่งของอีกประการหนึ่งที่คิดเกมนส์ได้ชี้ชัดออกมาในห้องของมิสไฟลท์ ไม่มีถ่านหินหรือเชื้อเพลิงในเตาไฟ ไม่มีสิ่งของเสื้อผ้าหรืออาหารชนิดใดอยู่เลย มีเพียงชั้นวางของว่างเปล่าและแห้งแล้ง "... neither coal nor ashes in the grate, and (one) saw no articles of clothing anywhere, nor any kind of food ... only an open cupboard ... dry and empty" (Dickens. 1966 : 54)

และห้องของกับตันฮอว์คอนข้างล่างก็ว่างเปล่าพอ ๆ กัน แต่ที่นั่นอีกอย่างเพิ่มเข้าไปนั่นคือ อากาศในห้องนั้นแย่มากจนแทบทำให้เวียนศีรษะได้ มันเป็นห้องเล็ก ๆ ที่เกือบจะเป็นสีดำเพราะเขม่า และความสกปรก "The air of the room is almost bad enough to have extinguished it (the candle) if he had not. It is a small room, nearly black with soot, and grease, and dirt." (Dickens. 1966 : 136)

บ้านของคนจนอีกแห่งที่กล่าวถึงก็คือ บ้านที่บริกหักพังของคนทำอิฐที่ตั้งอยู่ท่ามกลางกองอิฐ ซึ่งมีเสาหมุดตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับหน้าต่างที่หักพัง และมีสวนเล็ก ๆ น่าตกอยู่ก่อนถึง

ประทุไม่ได้ปลูกอะไรแต่มีสระน้ำเน่า ๆ มีวางรับน้ำฝนจากหลังคา แต่อุกตันเป็นก้อนด้วยโคลนคมเป็นขนมชั้นสกปรก

... the brickmaker's house ; thought it was one of a cluster of wretched hovel in a brick - field, with pigsties close to the broken windows, and miserable little gardens before the door, growing nothing but stagnant pool. Here and there, an old tub was put to catch the dropping of rain - water from the roof, or they were banked up with mud into a little pond like a large dirt - pie.

(Dickens. 1966 : 105 - 6)

ภายในบ้านมีห้องที่ชื้นน้ำรั่วเปียก "a damp offensive room" (Dickens. 1966 : 106) ซึ่งเจ้าของห้องจะมีธรรมชาติที่ไร้ความหวังว่าจะสะอาดขึ้นมาได้ ดังนั้นจึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่าเด็กทารกที่เกิดจากเจนนีจึงตาย "nature (was) almost hopeless of being clean" (Dickens. 1966 : 110)

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในแหล่งแออัด (slum) นั้น บ้านเรือนพวกเขาตั้งอยู่ในถนนที่ทรุดโทรมและเน่าค้ำ ผู้คนทั่วไปจะหลีกเลี่ยงไม่ใช้ ตรงที่บ้านเรือนดังนั้น พื้นที่ยังเน่าเปื่อยด้วยการกระทำของบรรดาคนจรจัด ขณะนั้นบรรดาบ้านเช่าที่ผู้เช่าเหล่านี้ครอบครองโดยกลุ่มคนที่โง่เขลา (a swarm of misery) และความสกปรกนี้เองที่ทำให้ลายสุขภาพมนุษย์สัตว์ที่เป็นพาหะของโรคและพยาธิเกิดขึ้น และที่พื้กอาศัยเหล่านี้ก็ก่อให้เกิดกลุ่มสัตว์เลื้อยคลานที่วิ่งเข้าออกตามช่องโหว่ของผนังและแผ่นกระดาน และได้นำเอาโรคภัยไข้เจ็บมาด้วย

As, on the ruined human wretch, vermin parasites appear, so these ruined shelters have bred a crowd of foul existence that crawls in and out of gaps in walls and boards ; and coil itself to sleep, in maggot numbers, where the rain drips in ; and comes and goes, fetching and carrying fever,...

(Dickens. 1966 : 220)

ศาลฎีกา ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ดิคเกนส์ได้ชี้ให้เห็นชัดว่าเป็นความล้มเหลวของผู้คนที่มีความรับผิดชอบในขั้นต้นที่จะต้องปฏิบัติกันเป็นสาเหตุของความน่าเบื่อ มันตั้งอยู่ตรงใจกลางของหมอกและโคลนคมของเมืองและเรียกกันว่าเป็นบ่อเกิดของ "สภาพการณ์ที่ลำบากที่ต้องดิ้นรนและเข้าร่วมหมู่" ของบรรดานักกฎหมาย

ดิคเกนส์ได้วิจารณ์ตัวประธานศาลฎีกาไว้ผ่านริชาร์ด แมลคัสโตน ผู้ซึ่งได้รับผลพวงแห่งการทำงานล่าช้าของศาลด้วยชีวิตและอนาคตของเขาว่า เป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ที่เกี่ยวกับกิจการการกุศลในราชอาณาจักร

ความหมายอย่างถูกกฎหมายของศาลฎีกา คือ ความล่าช้าที่ไม่รู้จักจบและค่าใช้จ่ายที่แพงลิ่ว ในนวนิยายเรื่อง Bleak House จึงเป็นการโจมตีขั้นขั้นผู้ปกครองที่ละทิ้งความรับผิดชอบ ดิคเกนส์ได้เขียนไว้ว่า ศาลฎีกามีบ้านที่กำลังน่าเบื่อและพื้นดินที่ถูกทำลายของมันเองในทุก ๆ เขตแคว้น ที่หักกิ่งฮอว์น (Mr. Tulkinghorn) มีบทบาทมากในเรื่อง เพราะเขาเป็น نمایความสิ่ง "เป็นการลงทุนเป็นผู้ให้คำปรึกษาของสังคมในด้านทรัพย์สิน" เมื่อดิคเกนส์ได้แสดงให้เราเห็นว่า หักกิ่งฮอว์น เติบโตบนถนนของกรุงลอนดอนด้วยอาการมั่นใจต่อความมั่นคงของเขา "He is in the confidence of the very bricks and mortar" (Dickens. 1966 : 662)

ความคิดเห็นของดิคเกนส์ที่มีต่อระบบอุตสาหกรรมนั้น เท่าที่ปรากฏใน Bleak House สามารถบรรยายได้ว่าอยู่ในอารมณ์ซึม "ความประเสริฐของเทคโนโลยี" ท่าทีของเขาต่อ "เหล็กและเหล็กกล้า" จะเชื่อมั่นและภาคภูมิใจโดยการเน้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง

ใน Little Dorrit ดิคเกนส์ได้บรรยายถึงสภาพของเมืองใหญ่ เช่น ลอนดอน ซึ่งโดยมากเขาจะใช้คำว่า ความป่าคั่ง (wilderness) เสรีาสล (grave) มืด (dark) คว้นไฟ (smoke) ความยุ่งยาก (labyrinth) และ ภาพพจน์ (image) อยู่ในแทบทุกประโยคที่เอ่ยถึงเมือง เขาบรรยายสภาพและบรรยากาศราวกับว่าเมืองนั้นเป็นทะเลทราย (desert) โลงศพ (tomb) ป่าที่ไม่เป็นธรรมชาติ (the unnatural forest) หรือสวน (garden) และแน่นอนว่า คำว่า คุณ

(prison) เขาใช้แล้วใช้อีกราวกับจะตอกย้ำว่า โลก สังคม เมือง และบ้านของมนุษย์ต่างก็มีสภาพไม่ผิดกับคุก

ดิคเกนส์ได้บรรยายถึงสภาพของบ้านเก่า ๆ ในเมืองใหญ่ ถึงความสกปรกและเก่าแก่ว่าเต็มไปด้วยฝุ่นละออง เอียงกะเทว่และบางส่วนเน่าเปื่อยผุพัง "The debilitated old house in the city, wrapped in its mantle of soot, and leaning heavily on the crutches that had partaken of its decay and worn out with it, ..." (Dickens. 1974 : 178)

ดิคเกนส์ยังได้บรรยายถึงสภาพทางเดิน เมื่อ อาร์เธอร์ ตัดสินใจกลับไปหาแม่ทางเดินนั้นดูลึกลับน่ากลัว สองข้างทางเป็นสถานที่เก่า ๆ เช่น สำนักงานบัญชี ธนาคาร ป่าช้าที่มองแล้วชวนอึดอัดใจ ดูเหมือนว่าจะเต็มไปด้วยความลับของผู้คน

As he (Arthur) went along, upon a dreary night, the dim streets by which he went, seemed all depositories of oppressive secrets. The deserted counting - houses, with their secrets of books and papers locked up in chests and safes ; the bank houses, with their secret of strong rooms and wells, ...

(Dickens. 1974 : 542)

และในวันอาทิตย์ที่ทึบหม่นเศร้าและทรุดโทรม (gloomy, close and stale Sunday) ถนนในกรุงลอนดอนมองดูแล้วทศุใจเพราะเต็มไปด้วยผงเขม่า ไม่มีภาพ ไม่มีสัตว์แปลก ๆ แทบจะไม่มีต้นไม้หรือดอกไม้หรือสิ่งประดิษฐ์สวยงามใด ๆ เลย

Melancholy streets in a penitential garb of soot, steeped the soul of the people who were condemned to look at them out of window, in dire despondency ... No pictures, no unfamiliar animals, no rare plants or flowers, no natural or artificial wonders ... (Dickens. 1974 : 28)

ในเรื่อง David Copperfield นี้ ดิกเกนส์แทบไม่ได้กล่าวถึงสภาพของบ้านเรือนและท้องถนนเลย อย่างไรก็ตาม เขาก็บรรยายถึงสภาพของโรงงานที่เควิต คอปเปอร์ฟิลด์ไปทำงานในวัยเด็ก ซึ่งเป็นบ้านหลังเก่า ๆ มีท่าเก็บสินค้า มีคอกม่อยื่นออกไปเห็นอยู่บนน้ำเมื่อน้ำขึ้นและอยู่บนโคลนเมื่อน้ำลง มีห้องที่กรุด้วยไม้เป็นช่อง ๆ สีสรรที่จางลงเพราะความสกปรก และควันมานานับร้อยปี พื้นบ้านและบันไดคู้หึ่ง เสียงหนูวิ่งอยู่ในห้องใต้ถุน และสถานที่ที่น่าเบื่อสกปรก สำหรับเควิตแล้ว เขารู้สึกเหมือนเป็นข้าทาสที่เคี่ยวที่ไปอยู่ที่นั่น

It was a crazy old house with wharf of its own, abutting on the water when the tide was in and on the mud when the tide was out, and literally overrun with rats. Its panelled rooms, discoloured with the dirt and smoke of a hundred years, ... ; its decaying floors and staircase ; the squeaking and scuffing of the old grey rats down in the cellars ; and the dirt and rottenness of the place ; are things, not of many years ago, in my mind, ...

(Dickens. 1974 : 154)

นวนิยายทั้ง 5 เรื่องข้างต้นจะเห็นได้ว่า ดิกเกนส์กล่าวถึงเมืองใหญ่โดยเฉพาะกรุงลอนดอนที่มีสภาพเลวร้ายทั้งด้านที่พักอาศัยและถนนหนทางโดยมิได้กล่าวถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดสภาพการณ์เช่นนั้น แต่ในนวนิยายเรื่อง Hard Times ดิกเกนส์ได้เสนอสภาพของเมืองอุตสาหกรรมให้เห็นอย่างเด่นชัด

เมือง โค้ททาร์น ในเรื่อง Hard Times เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่เต็มไปด้วยโรงงานและเครื่องจักรกล สภาพตัวเมืองจึงค่อนข้างเลวร้ายเต็มไปด้วยมลภาวะที่เกิดจากควันไฟจากปล่องไฟในโรงงานและน้ำเสียที่ปล่อยออกมา

เมื่อพิจารณาตัวเมือง จะเห็นร่องรอยของควันไฟและเขม่าเต็มไปหมด เครื่องจักรตั้งตระหง่านและปล่องไฟสูง ๆ มีควันลอยกรุ่นอยู่ตลอด น้ำคลองดำคล้ำ แม่น้ำที่ไหลผ่านมี

กลืนเหม็น ตึกกรามบ้านช่องเต็มไปด้วยหน้าต่างและสันตะเพียนทั้งวันจากแรงสะเทือนของเครื่องจักรกล ดิคเกนส์ได้เปรียบเทียบสภาพการทำงานเครื่องจักรกลในเมืองว่าเหมือนสัตว์ตัวใหญ่ที่กำลังบ้าคลั่งอย่างเศร้าสร้อย "the piston of the steam - engine worked monotonously up and down like the head of an elephant in a state of melancholy madness." (Dickens. 1954 : 19)

เนื่องจากเป็นเมืองอุตสาหกรรม ชีวิตของผู้คนจึงเร่งรีบ และตายตัวเหมือนเครื่องจักร ไม่มีความผันหรือจินตนาการ หรือความสวยงามใด ๆ ในชีวิตหรือสิ่งแวดล้อม ทิวทัศน์เมืองครอบคลุมด้วยคำว่าข้อเท็จจริง "A town so sacred to fact, and so triumphant in its assertion, of course got on well ?" (Dickens. 1954 : 20)

สิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นเมืองอุตสาหกรรมอย่างชัดเจนของ โกล์ทาร์น คือ น้ำมัน กลืนน้ำมันร้อน ๆ ส่งกลิ่นชวนอี้อัดไปทั่วเมือง เครื่องจักรไอน้ำโคมแสงอยู่ท่ามกลางความร้อนในโรงงาน ดิคเกนส์ได้บรรยายเปรียบเทียบสภาพอากาศในตัวเมืองว่าเหมือนกับลมร้อนในอาระเบียที่เคียว "The atmosphere of the Fairy palaces was like the breath of the simoon" (Dickens. 1954 : 99) ส่วนผู้คนนั้นเล่า ก็ถูกเสื่อมทอยไปกับความร้อน พวกเขาทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยราวกับอยู่ในทะเลทราย "wasting with heat, toiled languidly in the desert" (Dickens. 1954 : 99)

ความเป็นไปในด้านการทำงานในเมือง ทิวทัศน์เมืองมีแต่เสียงเครื่องจักร ดังกระหึ่มเบา ๆ ราวกับเสียงเดินของซีพอร์ที่เหนียวอ่อน มีเสียงระฆังดังขึ้นเมื่อแสงและความร้อนจางไป โรงงานเริ่มตกอยู่ในสีกดำของคำค้นอันเปียกชื้น ปล่องไฟสูง ๆ ของโรงงานพุ่งเสียดฟ้าราวจะแข่งความสูงกับหอคอยแห่งบาเบล

ดิคเกนส์ได้เสนอภาพเมือง โกล์ทาร์น ในแง่ที่ชวนอี้อัด แม้ผู้ที่เดินทางผ่านก็จะรู้สึกง่วงนอนและร้อน ในบริเวณโรงงาน ทางเดิน และตรอกซอกซอยจะถูกอบด้วยความร้อนอย่างรุนแรง ส่วนน้ำในแม่น้ำนั้นเล่าก็มีสีดำและหนาไปด้วยสีย้อมของโรงงานที่ปล่อยทิ้งออกมา "..., out the mills ; and the courts and alleys, baked at

a fierce heat. Down upon the river that was black and thick with dye, ..." (Dickens. 1954 : 99)

3. ปัญหาด้านแรงงานเด็ก

การว่างงานของบิดามารดาความยากจนของผู้คนทำให้เกิดปัญหาการใช้ประโยชน์จากแรงงานเด็กและสตรีชั้น มีการจ้างให้เด็กทำงานตั้งแต่อายุน้อยด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อย และในสภาพการณ์ที่เลวร้าย ไม่ถูกสุขลักษณะ นายจ้างมักข่มขู่ตีกับเด็กอย่างทารุณโหดร้าย ไร้น้ำใจ ให้เด็กทำงานที่เสี่ยงอันตราย เช่น ในโรงงานในอุโมงค์ใต้ดิน ทำงานกวาดปล่องไฟ ซึ่งเป็นงานที่ทำให้เด็กจำนวนมากเสียชีวิต และนายจ้างมักใช้เด็กทำงานด้วยชั่วโมงการทำงานที่มากพอ ๆ กับผู้ใหญ่

ดิคเกนส์ได้เสนอปัญหาแรงงานเด็กไว้ในนวนิยายของเขาเช่นกัน ซึ่งไม่เป็นที่น่าสงสัยแต่อย่างใด เพราะประสบการณ์การทำงานวัยเด็กของเขาฝังลึกในจิตใจเขาจนทำให้เขาอดไม่ได้ที่จะต้องระบายความขมขื่นใจในอดีตของตน ความเห็นใจบรรดาเด็ก ๆ ในยุคของเขาที่ต้องทำงานตั้งแต่ยังเด็ก และความไม่พอใจในความไร้น้ำใจของผู้ใหญ่ที่ใช้ประโยชน์จากแรงงานเด็ก

สาเหตุของการใช้แรงงานเด็กนั้น จากนวนิยายที่กล่าวถึงการทำงานของเด็กของดิคเกนส์ อาจกล่าวได้ว่ามี 2 ประการคือ

1. ความไร้น้ำใจของผู้ใหญ่ เด็กต้องไปทำงานเพราะผู้ใหญ่บังคับให้ทำโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมหรือมนุษยธรรม นวนิยายที่กล่าวถึงการทำงานของเด็กด้วย

สาเหตุนี้คือ Oliver Twist David Copperfield และ Nicholas Nickleby

2. ความยากจน เด็กต้องทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพตนและผู้อื่น นวนิยายที่เสนอออกมาในประเด็นนี้ คือ David Copperfield และ Bleak House

ในนวนิยายเรื่อง David Copperfield ดิคเกนส์ได้เสนอภาพของการทำงานในวัยเด็กอย่างละเอียดชัดเจน นวนิยายเรื่องนี้เปรียบเสมือนประวัติชีวิตของตัวเอง ตัวดิคเกนส์เองเคยมีประสบการณ์ในการทำงานในโรงงานเมื่ออายุได้เพียง 12 ขวบ และ

ประสบการณ์นี้เองที่เขาได้ถ่ายทอดลงในบทของเดวิด คอปเปอร์ฟิลด์ ตัวเอกของเรื่อง

เดวิด คอปเปอร์ฟิลด์ เด็กอายุ 10 ขวบ ต้องมาทำงาน ในโรงงานผลิตภาชนะ เพื่อหาเลี้ยงตัวเองเนื่องจากการตายของเขาได้เสียชีวิตลง เขาจึงตกไปอยู่ในความดูแลของ มร. เมอร์สตัน บิดาเลี้ยง ซึ่งนอกจากจะไม่ยอมให้เขาได้เรียนต่อแล้วยังคิดให้เขาไปทำงานเพื่อลดค่าใช้จ่ายของตัวเองอีกด้วย

"Mr. Quinion suggests that it (the counting - house) gives employment to some other boys, and that he sees no reason why it shouldn't, on the same terms, give employment to you (David). (Dickens. 1974 : 152)

ดิคเกนส์ได้บรรยายถึงความขมขื่นใจในการทำงานวัยเด็กไว้อย่างน่าสะเทือนใจยิ่ง ความทรมาณใจของเด็กชายที่มีความสามารถและความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่กลับต้องมาเจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจ ในการทำงานเมื่ออายุเพียง 10 ปี

"A child of excellent abilities, and with strong powers of observation, quick, eager, delicate, and soon hurt bodily and mentally, ... ; and I became, at ten years old, a little labouring hind in the service ... "

(Dickens. 1974 : 154)

ไม่มีคำพูดใดที่สามารถบรรยายความทุกข์ทรมานลึก ๆ ในใจของเดวิดได้ขณะที่ต้องจมอยู่กับการทำงาน เมื่อนึกเปรียบเทียบไปถึงความสุขสมัยเด็ก ๆ ความหวังที่เคยตั้งไว้ว่าจะเติบโตเป็นชายหนุ่มที่มีความรู้และเด่น แต่บัดนี้เขามีแต่ความละอายในสภาพของตนเอง และความมีคณของจิตใจที่เริ่มไม่เชื่อในจินตนาการและความไม่ฝันของตนเสียแล้ว บ่อยครั้งที่เดวิดต้องปวดน้ำตาไปด้วยขณะที่ทำงานและสะอื้นให้ออกมา

No word can express the secret agony of my soul as I sunk into this companionship ; compared these henceforth everyday associates with those of my happier childhood... ;

the shame I felt in my position ; of the misery it was to my young heart to believe that day by day what I had learned, and thought, and delighted in, and raised my fancy and my emulation up by, would pass away from me ...

(Dickens. 1974 : 155)

ดิกเกนส์ได้บรรยายถึงการทำงานของเด็กในโรงงานบรรจุขวดว่าคนงานเด็กต้องเลือกขวดเปล่าที่ยังสปรกออกจากรางที่ไหลออกมา นำขวดไปล้าง เมื่อขวดได้รับการบรรจุเสร็จแล้วก็นำขวดมาปิดฉลากข้างขวด หรืออาจบีบจุดใต้ปากขวดหรือทำการประทับตราบนจุดได้ แล้วนำขวดที่ผ่านการวิธีเรียบร้อยแล้วไปบรรจุลงที่หม้อ

สำหรับค่าแรงของเด็กนั้นนับว่าถูกมาก เพราะตัวเควิตได้รับค่าจ้างเพียง 6 ชิลลิงต่อสัปดาห์ ซึ่งเงินจำนวนนี้ เควิตต้องใช้เป็นค่าอาหารตลอดอาทิตย์ เขาจึงต้องวางแผนการใช้จ่ายให้ดี มิฉะนั้นเขาต้องอดเป็นบางมื้อ จากเช้าวันจันทร์จนถึงเย็นวันเสาร์ เขาไม่มีคำแนะนำ คำปรึกษา กำลังใจ การปลอบโยน ความช่วยเหลือจากผู้อื่นทั้งสิ้น

This made a hole in the six or seven shillings, I know well ; and I was out at the warehouse all day, and had to support myself on that money all the week. From Monday morning until Saturday night, I had no advice, no counsel, no encouragement, no consolation, no assistomce, no support, of any kind, from anyone, that I can call to mind, ... (Dickens. 1974 : 159 - 160)

ในเรื่อง Oliver Twist ดิกเกนส์ได้เสนอภาพการใช้แรงงานเด็กอย่างผิดประเพณีและทารุณ เพราะการที่เด็กตัวเล็ก ๆ จะถูกใช้ให้ไปกวาดปล่องไฟ ซึ่งเป็นงานที่เสี่ยงภัยและยากลำบากอย่างยิ่งนับเป็นสิ่งที่อันตรายและน่าตกใจยิ่ง ดิกเกนส์ได้แสดงให้เห็นถึงความไร้เมตตาธรรมของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กในบ้านสงเคราะห์อย่างโอลิเวอร์ ทวิส ผู้ซึ่งเมื่ออายุครบ 9 ขวบ คณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ก็ประกาศให้เงินรางวัล 5 ปอนด์ แก่ผู้ที่จะมารับโอลิเวอร์ไปฝึกงานด้วย

มร. แกมพิลด์ ซึ่งเป็นคนกวาดปล่องไฟ (a chimney - sweeper) ให้นำ
เห็นประกาศและเข้าไปแสดงความจำนงค์ที่จะรับโอลิเวอร์ไปฝึกงานเป็นเด็กกวาดปล่องไฟ
กับเขา

แม้คณะกรรมการจะรู้ว่า งานกวาดปล่องไฟนั้นน่าสะทึงกลัวและเป็นอันตรายกับเด็ก
เพราะเคยมีเรื่องเล่าว่าเด็กหลายคนเสียชีวิตจากงานนี้ แต่ มร. แกมพิลด์ ก็เถียงอย่าง
ข้าง ๆ คู ๆ ว่า ที่เป็นอย่างนั้นเพราะเด็กขี้เกียจและชอบนอนหลับและไม่ยอมลงมาจาก
ปล่องไฟ ดังนั้น เขาจึงต้องจุดฟางในเตาไฟเพื่อทำให้เด็กลงมา และการจุดนี้ให้มีแต่ควัน
เท่านั้น เพื่อจะทำให้เด็กร้อนและยอมลงมา "Boy is very obstinit and were
lazy, gentlemen and there's nothink like a good hot blaze to make
them come down wit a run." (Dickens. 1981 : 20)

ครั้งแรกคณะกรรมการปฏิเสธที่จะให้ มร. แกมพิลด์รับตัวโอลิเวอร์ไปเพราะ
ข่าวลือที่ว่า เขาได้ทำให้เด็ก 3 - 4 คน ต้องเสียชีวิต แต่เมื่อ คณะกรรมการยังต้องการ
ให้โอลิเวอร์ออกจากบ้านสงเคราะห์อยู่ แม้จะเห็นว่างานดังกล่าวนี้เป็นอันตรายยิ่ง
มร. แกมพิลด์จึงตกลงรับโอลิเวอร์ไปด้วยเงินรางวัลที่น้อยกว่า 5 ปอนด์ และคณะกรรมการ
ผู้หนึ่งยังได้กำชับให้ มร. แกมพิลด์ใช้ไม้เรียวกับโอลิเวอร์ได้และบอกว่า เลี้ยงโอลิเวอร์
คงไม่เปลืองมากเพราะเด็กขาดอาหารมาตั้งแต่เกิดแล้ว

He'd be cheap with nothing at all as a premium. Take him,
you silly fellow ! He's just the boy for you. He wants
the stick, now and then : it'll do him good ; and his
board needn't come very expensive, for he hasn't been
overfed since he was born. (Dickens. 1981 : 21)

คิดเกนส์ได้ทำให้ผู้อ่านโล่งอกหลังจากใจเสียกับชะตากรรมของโอลิเวอร์ที่จะต้อง
ไปเป็นเด็กกวาดปล่องไฟ โดยให้คณะกรรมการคนหนึ่งเกิดเมตตาสงสารโอลิเวอร์ขึ้นมา
เมื่อได้ยินเขาร้องไห้ฮอนวอนขอ ให้พ่อเขาคิดว่าให้ไปกับ มร. แกมพิลด์ และกรรมการ
คนนั้นก็ยินยอมเซ็นชื่อมอบโอลิเวอร์ให้กับ มร. แกมพิลด์

แต่ต่อมาไม่นาน โอลิเวอร์ก็ต้องไปทำงาน เมื่อ มร. โซเวอร์เบอร์รี่ ผู้จัดการสห
ได้มที่บ้านสงเคราะห์และยื่นความจำนงค์จะให้โอลิเวอร์ไปช่วยงานเขาในร้านขายโลหะ
คณะกรรมการเห็นด้วยและตกลงให้โอลิเวอร์ไปกับเขา

งานที่โอลิเวอร์ต้องทำเมื่อมาอยู่กับ มร. โซเวอร์เบอร์รี่ คือ นอกจากจะไปเป็น
เพื่อนเขาในการไปจัดการศพแล้ว ยังต้องทำหน้าที่หิ้วน้ำขบวนเด็กแพศพในพิธีศพอีกด้วย

"...; and many (works) were the mornful processions which little
Oliver headed , in a hatbrand reaching down to his kneecs, ...

(Dickens. 1981 : 48)

นอกจากนี้ ดิคเกนส์ยังได้กล่าวถึงการใช้แรงงานเด็กอีกบ้างในเรื่อง Bleak
House เมื่อ ชาร์ลีย์ ลูกสาวของนักแสดงตลก ห้องหาเลี้ยงน้องเมื่อบิดามารดาเสียชีวิต
ไปหมด ชาร์ลีย์ มีอายุเพียง 13 ปี แต่ต้องเลี้ยงน้องอีก 2 คน คือ หอมซึ่งมีอายุ 6 ขวบ
และน้องสาวตัวเล็ก ๆ อายุ 18 เดือน ชาร์ลีย์ต้องออกไปรับจ้างล้างชามด้วยค่าจ้างอันน้อยนิด
เพื่อหาเลี้ยงน้อง บางคนก็ไม่จ้างเธอเพียงเพราะเธอเป็นลูกสาวของนักแสดงตลก บางคน
ก็จ้างเธอด้วยค่าแรงที่ต่ำกว่าปกติ

Some people won't employ her, because she was a follerer's
child ; some people that do employ her, cast it at her ;
some make a merit of having her to work for them, with
that and all her drawbacks upon her : and perhaps pay
her less and put upon her more. (Dickens. 1974 : 213)

ส่วนในเรื่อง Nicholas Nickleby นั้น ดิคเกนส์กล่าวถึงการใช้แรงงานเด็ก
ไว้เล็กน้อย คือ บรรดาเด็กนักเรียนของ มร. สควียร์ส เจ้าของโรงเรียน กูเคะบอยส์
ฮอล ที่ถูกใช้งานอย่างทารุณ สไมค์ เป็นเด็กชายที่ค่อนข้างจะปัญญาอ่อน เขาถูกครอบครั
ว สควียร์สใช้งานอย่างหนักเพราะผู้ปกครองเขาเลิกส่งเงินค่าเรียนให้โรงเรียน นอกจากนี้
มร. สควียร์สยังใช้บรรดาเด็กนักเรียนไปขูดเลือดและตักน้ำจากบ่อให้เขาแทนที่จะสอน
หนังสือในช่วงโมงเรียน

"As you're perfect in that," resumed Squeers, turning to the boy, "go and look after my horse, and rub him down well, or I'll rub you down. The rest of the class go and draw water up, till somebody tells you to leave off ; for it's washingday tomorrow, and they want the coppers filled." (Dickens. n.d. : 97)

นวนิยายเรื่อง Hard Times และ Little Dorrit นั้น ปัญหาการใช้แรงงานเด็กไม่ได้เอ่ยถึงไว้แต่อย่างใด

4. ปัญหาอาชญากรรม

เนื่องจากสังคมในยุคนั้นเป็นช่วงขยายตัวของระบบโรงงานและจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดแหล่งแออัด (slum) ขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัญหาการว่างงานและความอดอยากจึงมีอยู่ทั่วไป ผู้คนส่วนใหญ่จึงหาทางออกโดยการก่ออาชญากรรม ขโมยของ ปล้นจี้ ล้วงกระเป๋า และวิ่งราวเพื่อหาเลี้ยงชีวิต เด็กผู้ชายจะถูกเลี้ยงสอนให้ทำการลักขโมยอย่างแนบเนียน โดยมีหัวหน้าแก๊งค์คอยควบคุมและขู่เชือดให้เด็กทำ มีการกระทำทารุณต่อเด็กที่ทำงานไม่ได้ผล ส่วนเด็กผู้หญิงจะหาทางออกโดยการเป็นโสเภณีเพื่อหาเลี้ยงชีพ ตำรวจผู้มีหน้าที่ดูแลปกป้องทรัพย์สินและความปลอดภัยของประชาชน มีจำนวนไม่เพียงพอและทำงานอย่างไร้ประสิทธิภาพ

ดิคเกนส์ตระหนักถึงภัยร้ายของสังคมนี้ จึงได้เสนอปัญหาอาชญากรรมไว้ในนวนิยายของเขา ถึงดิคเกนส์จะมีได้ระบุสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมในสังคมไว้อย่างเด่นชัด แต่จากการบรรยายเกี่ยวกับตัวละครของเขา ทำให้พอสรุปสาเหตุของการก่ออาชญากรรมได้ดังนี้

1. เกิดจากปัญหาความยากจน การว่างงาน และความอดอยาก ผู้คนจำต้องก่ออาชญากรรมเพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีพ และไม่อาจถอนตัวออกจากการเป็นขโมยหรือโจรได้ เนื่องจากไม่มีความรู้พอจะหาอย่างอื่นหรือบุคคลที่ร่วมก่ออาชญากรรมไม่ยอมให้ออก เพราะ

กลัวจะเปิดเผยความลับ นวนิยายที่กล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมในพระเตมี้คือ Oliver Twist

2. เกิดจากความโลภ ความเห็นแก่ตัว มนุษย์โดยทั่วไปในจิตสำนึกมีกิเลสและความอยาก เมื่อคำนึงของสังคมยกย่องผู้ที่ร่ำรวยมีเงินมาก จึงเกิดความโลภ อยากร่ำรวย อยากเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคม จึงมุ่งกระทำการในสิ่งที่เห็นว่าจะทำให้ร่ำรวยได้ในเวลาอันรวดเร็วโดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิดกฎหมายและศีลธรรมหรือไม่ นวนิยายที่กล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมในพระเตมี้คือ Bleak House Hard Times และ David Copperfield

ในด้านปัญหาอาชญากรรมซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่สืบเนื่องมาจากภาวะความยากจน ความอดอยาก และการว่างงานของประชาชนนี้ ดิคкенส์ได้เสนอไว้อย่างเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist

★ ดิคкенส์เสนอภาพการก่ออาชญากรรมในเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงลอนดอน ซึ่งจะปรากฏแก๊งค์เล็กเล็กขโมยอยู่ทั่วไป โอลิเวอร์ซึ่งหนีออกจากบ้านของนายจ้างซึ่งเป็นผู้จัดการศพมุ่งหน้าเข้าลอนดอน ระหว่างทางได้พบกับ แจ็ค คอร์กินส์ ผู้มีฉายาว่า "ผู้ชำนาญการหลบหลีก (The Artful Dodger)" ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของแก๊งค์ขโมย โอลิเวอร์เข้าสู่วงการอาชญากรรมโดยง่าย เพียงติดตามคอร์กินส์ไปพบกับ ฟากิน ชายยิวชรา ซึ่งเป็นหัวหน้าคอยควบคุม

การล้วงกระเป๋า หรือการโจรกรรมนั้น กระทำกันเป็นกิจวัตรประจำวัน ดังที่ ชาร์ลีย์ เบทส์ และคอร์กินส์ ออกไปเที่ยวล้วงกระเป๋าทุกวันและในตอนเย็นเมื่อกลับมาต้องนำสิ่งที่ขโมยได้มาแสดงและอธิบายให้ฟากินฟัง

วิธีการล้วงกระเป๋านี้ มีการสอนและการฝึกซ้อมให้ชำนาญกันอย่างจริงจัง ฟากิน ชายยิวชรา จะเป็นผู้สอนกลเม็ดเด็ดพรายและฝึกให้คอร์กินส์และเบทส์ล้วงกระเป๋าอย่างชำนาญและแนบเนียนฉับไว ๗ ครั้งต่อวัน โดยการฝึกบ่อย ๆ จนมั่นใจ

โอลิเวอร์เห็นผ่านการสอนและการฝึกอย่างตั้งใจและสนุกสนาน ฟากินพยายามที่จะดึงโอลิเวอร์ให้เข้าร่วมแก๊งค์ด้วย โดยการชักชวนให้โอลิเวอร์สนใจที่จะเก่งอย่างคอร์กินส์และเบทส์ และเริ่มสอนให้โอลิเวอร์หัดล้วงกระเป๋า

การออกไปล้วงกระเป๋านั้น นอกจากจะมีการสอนและใช้ให้ออกไปทำพร้อมทั้งมีการตรวจสอบสิ่งที่ยึดมาได้ทุกครั้งแล้ว ยังมีการขู้งัดให้กระทำและลงโทษเมื่อออกไปปฏิบัติการไม่ได้ผล หรือไม่ได้อะไรติดมือกลับมาด้วย ดังเช่น เมื่อคอร์กินส์และเบทส์กลับมาเมื่อเปล่านั้น พวกเขาจะถูกคุกคามอย่างรุนแรงถึงความโง่ ฉะฉานและขี้เกียจ และกระตุ้นให้เห็นความจำเป็นของความกระตือรือร้นในการปฏิบัติการมากขึ้นโดยการให้อาหารเย็น มีครั้งหนึ่งที่ฟากินโกรธถึงกับผลักทั้งคู่ตกบันได

Whenever the Dodger or Charley Bates came home at night, empty - handed, he would expatiate with great vehemence on the misery of idle and lazy habits ; and would enforce them the necessity of active life, by sending them supperless to bed. On one occasion, indeed, he even so far as to knock them down a flight of stair; ...

(Dickens. 1981 : 79)

การออกปฏิบัติการครั้งแรกของโอลิเวอร์ คือ การรับคำสั่งจากฟากินให้ติดตามคอร์กินส์และเบทส์ออกไปล้วงกระเป๋ โอลิเวอร์รู้สึกตื่นเต้นมาก คอร์กินส์และเบทส์ตัดสินใจที่จะล้วงกระเป๋ายึดมาเช็คหน้าของ มร. บราวน์โลว์ สุภาพบุรุษชราคนหนึ่ง ต่อหน้าโอลิเวอร์ผู้ซึ่งไม่รู้จะทำอย่างไรดี นอกจากยืนจ้องมองด้วยความประหลาดใจ เมื่อเห็นคอร์กินส์เอื้อมมือไปหยิบผ้าเช็คหน้าจากกระเป๋ายึดของ มร. บราวน์โลว์ยื่นให้เบทส์และต่างวิ่งหนีไปอย่างรวดเร็ว โอลิเวอร์รู้สึกตกใจและตื่นตะลึงกว่าจะขยับตัวออกวิ่งหนีตามไปได้ ก็ถูกคนพบเห็นและเข้าใจว่าเป็นขโมยที่ล้วงกระเป๋ายึดของ มร. บราวน์โลว์

ดิคเกนส์ได้ชี้ให้เห็นว่า การมีชีวิตเป็นอาชญากรหรือขโมยนั้น มิได้เกิดจากความสมัครใจของผู้กระทำเท่านั้น แต่อาจเกิดจากการบังคับขู่เข็ญให้เข้าร่วมขบวนการตั้งแต่เด็ก หรือเกิดจากความยากจนบีบบังคับให้ต้องหาเลี้ยงชีพตนและเมื่อได้เข้าร่วมกระทำการผิดกฎหมายแล้ว ก็ไม่อาจถอนตัวออกมาได้ ดังที่ แนนซีได้กล่าวหาฟากินอย่างโกรธแค้นว่าเป็นผู้ชักนำเธอเข้าสู่การอาชญากรและเก็บกักเธอไว้ เธอรู้สึกทรมานที่ชีวิตของเธอต้อง

จมอยู่ในวงการอาชญากรรมวันแล้ววันเล่าอย่างไม่มีความหวัง "... day and night, day and night ..." (Dickens. 1981 : 142)

ส่วนการเป็นขโมยหรือการเข้าเป็นสมาชิกของแต่ละแก๊งค์นั้นมีวิธีการแตกต่างกันออกไป เช่น แก๊งค์ของฟากินั้น โนอาห์ เคลย์โพล ได้ยินข่าวเกี่ยวกับแก๊งค์นี้และได้เดินทางเข้ากรุงลอนดอน สืบหาบ้านที่จะใช้ติดต่อจนพบและมีการให้เงินเพื่อแลกกับการเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของแก๊งค์

"Should I have to hand over ?" said Noah, slapping his breeches pocket.

"It couldn't possibly be done without," replied Fagin, in a most decided manner.

"Twenty pound, though - it's lot of money !"

(Dickens. 1981 : 391)

ทางด้านการก่ออาชญากรรมปล้นจี้ และฆ่าคนตายนั้น ดิคкенส์ได้เสนอวิธีการเข้าปล้นบ้าน การเตรียมตัว การวางแผนและการเข้าปล้นบ้านของแก๊งค์ขโมยไว้อย่างละเอียด ในตอนที่ ไซค์จะเข้าปล้นบ้านของมิสซิสเมย์ลี ไซค์เป็นผู้วางแผน โดยกำหนดให้โอลิเวอร์เป็นผู้ช่วยเขาในการปล้นครั้งนี้ ไซค์มารับตัวโอลิเวอร์จากฟากินในตอนดึกของคืนแรกเพื่อพาโอลิเวอร์เดินทางไปยังเมืองเล็กอีกเมืองหนึ่ง เขาเดินทางวุ่นเพื่อไม่ให้คนจำได้ เมื่อไปถึงเมืองที่จะเข้าปล้นบ้าน เขาก็พาโอลิเวอร์ไปกินอาหารที่โรงนาซึ่งบรรดาแก๊งค์ขโมยมักมาชุมนุมกัน ไซค์ปล่อยให้โอลิเวอร์นอนเอาแรงขณะที่เขาวางแผนการต่อกับเพื่อนร่วมงานที่รอรับเขาที่เมืองนั้นแล้วอีกคน คือ โทบี้ ทั้งคู่วางแผนวางยาเสพติดในบ้านและให้โอลิเวอร์ซึ่งตัวเล็กป็นขี้มั่วเข้าไปตอกคอกลอนกูดจนประทุรั้ว ในตอนดึกของคืนนั้นจึงเป็นคืนเดือนมืด ไซค์และโทบี้ก็พาโอลิเวอร์ไปที่บ้านของมิสซิสเมย์ลี แต่การปล้นล้มเหลว เพราะบรรดาคนรับใช้ในบ้านรู้ตัวก่อนและยิงต่อสู้ ซึ่งยังผลให้โอลิเวอร์ถูกยิงเข้าที่แขนและสลบไป

ความโหดเหี้ยมของอาชญากรรมปรากฏเด่นชัดในตอนท้ายของเรื่องเมื่อไซค์ฆ่าแผนชีแพนสาวของเขาตาย เนื่องจากแผนชีได้ไปเล่าเรื่องของมั้งค์และโอลิเวอร์ที่เธอ

แอบไต่บันไดและพากันคุยกันให้โรสหญิงสาวที่โอลิเวอร์พักอยู่ด้วยฟัง พากันสืบทราบเรื่องนี้ผ่านเคลย์โพล และนำมาเล่าให้ไซค์ฟังว่าแนนซีคิดไม่ซื่อ ด้วยความโกรธแค้น ไซค์จึงฆ่าแนนซีตาย ทั้ง ๆ ที่แนนซีเป็นผู้ที่รักและหวังดีต่อเขา คอยดูแลเขามานาน ไซค์กลับกระทำการฆาตกรรมอย่างโหดเหี้ยม

The robber sat regarding her, ... , grasping her by the head and throat, drags her into the middle of the room. ... , place his heavy hand upon her mouth.

The housebreaker freed one arm, and grasped his pistol. The certainty of immediate detection if he fired, flash across his mind even in the midst of his fury ; and he beat it twice with all the force he could summon,...

(Dickens. 1981 : 436)

ทางด้านการทำงานของตำรวจ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันอาชญากรรมนั้น คิตเกนส์ได้กล่าวถึงในเชิงเสียดสีการปฏิบัติงานของตำรวจที่ล่าช้า ไม่ทันการ ไร้ประสิทธิภาพ และไร้หัวใจ

ตัวอย่างการทำงานที่ล่าช้าของตำรวจในเรื่อง Oliver Twist คือ การที่ตำรวจมาถึงที่เกิดเหตุช้ามาก เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นแล้ว "... a police officer (who is generally the last person to arrive in such cases) at that moment made his way through the crowd,..." (Dickens.

1981 : 83)

ในด้านการแสดงอำนาจและการมีกิริยาวาจที่ไม่สุภาพนั้น คิตเกนส์ได้เสนอภาพของ มร. ฟาง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาตำรวจ มีท่าทางหยิ่งโส ขี้โมโห และใช้วาทะก้าวร้าวกับประชาชนที่มาติดต่องาน แม้แต่กับ มร. บราวน์โลว์ ชายชราผู้สุภาพซึ่งเป็นเจ้าทุกข์ มร. ฟางก็มีได้ละเว้นที่จะใช้คำพูดก้าวร้าวด้วย เมื่อเห็นว่าคดีที่เกิดขึ้นนั้นรบกวนเวลาอ่านหนังสือพิมพ์ของเขา

และเมื่อ มร. บราวน์โลว์ แสดงอาการตำหนิ มร. ฟางอย่างสุภาพ . โดยการถามชื่อ มร. ฟางจากเจ้าหน้าที่ผู้อื่น และกล่าวว่า เขาแสดงอาการถูกลู่สุภาพชม มร. ฟาง ยิ่งแสดงอาการโมโห และสั่งให้ มร. บราวน์โลว์หยุดพูด มิฉะนั้นจะไล่ออกไป ซึ่งทำให้ มร. บราวน์โลว์รู้สึกโกรธเป็นอย่างยิ่ง

ยิ่งไปกว่านั้น มร. ฟาง ยังได้ทำการข่มขู่เจ้าทุกข์อีกเมื่อเห็นว่า คดีไม่มีพยานหลักฐานโดยการใช้คำพูดที่หยามคายจนตำรวจคนอื่น ๆ ต้องทำเป็นโง่เพื่อลงเสียงกลบเกลื่อนไม่ให้ใครได้ยินคำพูดนั้นถนัด

"Now, if you (Mr. Brownlow) stand there, refusing to give evidence, I'll punish you for disrespect to the bench ; I will, by ..."

By what, or by whom, nobody knows, for the clerk and jailor coughed very loud, just as the moment ; and the former dropped a heavy book upon the floor, their preventing the work from being heard accidentally, of course. (Dickens. 1981 : 88)

การปฏิบัติกับผู้ต้องหา ซึ่งแม้จะไม่สบายอย่างหนัก ก็ยังมีการสอบสวนอย่างขู่เข็ญ ดุคั่น ท้าว่าใช้เล่ห์เหลี่ยม "Come, none of your tricks here, you young vagabond ; they won't do. What's your name ?" (Dickens. 1981 : 81)

เมื่อผู้ต้องหาไม่สามารถให้การได้ ตำรวจผู้มักง่ายและไร้น้ำใจก็สั่งให้เลิกดูแล โอลิเวอร์และดักลินครีทันทันทีให้ไปทำงานหนัก 3 เดือน และสั่งให้ยุติเรื่องโดยไม่มีการสอบสวนความจริงต่อ

และเมื่อเหตุการณ์เกิดตาสมัครขึ้นมา เพราะเกิดมีพยานผู้เห็นเหตุการณ์มายืนยันว่า ผู้ต้องหาไม่ได้กระทำการดังกล่าว ตำรวจก็จะหันมาเล่นงานเจ้าทุกข์ทันทีว่าไปปรักปรำคนผิด ให้ระวังมิฉะนั้นจะเดือดร้อน "A nice person to prefer a charge against a poor boy ! let them be the lessen to you, my man, or the law will overtake you yet." (Dickens. 1981 : 91)

นอกจากนี้ ดิคเกนส์ยังได้เสนอปัญหาอาชญากรรมอีกลักษณะหนึ่งในนวนิยายเรื่อง

Bleak House

ในเรื่องนี้ ลักษณะการก่ออาชญากรรมเป็นการขู่เข็ญเอาเงิน เช่น มร. ทักกิงฮอร์น ซึ่งได้สืบลับความลับของ เลดี้ เด็ดล๊อกว่าเคยมีความสัมพันธ์กับพันเซอร์คอนและมีบุตรด้วยกันคือ เอสเธอร์ ก่อนที่ เลดี้ เด็ดล๊อก จะมาแต่งงานกับเซอร์เลเชสเตอร์ เด็ดล๊อก เรื่องนี้ยังเป็นความลับอยู่ และครอบครัวเด็ดล๊อกจะต้องได้รับความอับอายเสื่อมเสียแน่นอนถ้าเรื่องนี้เป็นที่เปิดเผยออกไป ทักกิงฮอร์นขู่ว่าจะเปิดเผยเรื่องนี้กับ เซอร์เลเชสเตอร์ ซึ่งเขาอาจจะตกใจถึงกับช็อคตายได้

ทักกิงฮอร์น จึงได้รับเงินค่าปีศาจจากเลดี้ เด็ดล๊อก "I will write anything, here and now, that you will dictate. I am ready to do it" (Dickens. 1966 : 576) แต่หลังจากได้รับค่าปีศาจแล้ว ทักกิงฮอร์น ยังบอกเป็นเชิงขู่อีกว่า เขาคงได้พบกับ เลดี้ เด็ดล๊อกอีกเสมอ ความลับนั้นเขาจะบิดเอาไป เช่นเดิม แต่ทั้งเขาและเลดี้ เด็ดล๊อก คงจะไม่เชื่อใจกันทั้งหมดแน่

As you have done so many years. I should not have made that reference myself, lady Dedlock, But I may now remind you that your secret can be no heavier to you than it was, and is no worse and no better than it was. I know it certainly, but I believe we have never wholly trusted each other.

(Dickens. 1966 : 581)

และการขู่เข็ญเอาทรัพย์สินก็นำไปสู่การก่ออาชญากรรมในที่สุด เมื่อตัวทักกิงฮอร์นเองก็ถูกโวลัมเนีย คนใช้สาวชาวฝรั่งเศสของเลดี้ เด็ดล๊อกขู่เอาเงินเช่นกัน ทักกิงฮอร์นรู้ความลับเรื่องเลดี้ เด็ดล๊อกจากการเล่าของโวลัมเนีย และโวลัมเนียก็คิดว่าเธอมีสิทธิที่จะได้เงินจากทักกิงฮอร์นเช่นกัน เมื่อทักกิงฮอร์นขู่ว่าจะเอาตำรวจมาจับเธอที่บูกร็อกทรัพย์สินจากเขา โวลัมเนียก็โกรธและฆ่าเขาทันที

... and at the chaste Volumnia, bestowing a dower of fifty thousand pounds upon a hideous old General, with a mouth of false teeth like a pianoforte too full of keys, long the admiration of Bath and the terror of every other community. Also into rooms high in the roof, and into offices in court - yards and over stables, where humbler ambition dream of bliss, in keepers, lodges, and in holy matrimony with Will and Sally... Lasty, up comes the flag over Mr. Tulkinghorn's unconscious head, ...

(Dickens. 1966 : 582)

การก่ออาชญากรรมที่เห็นให้ชัดอีกอย่างคือ การโจรกรรมธนาคารในนวนิยายเรื่อง

Hard Times

ผลของการให้เด็กได้เรียนรู้แต่ความรู้ในเนื้อหาวิชา ทำให้เด็กขาดความรู้สึกที่ดีในธรรมชาติของมนุษย์ รวมไปถึงขาดจริยธรรมด้วย ทอม ผู้เป็นผลผลิตของการศึกษานี้ก็เช่นกัน เมื่อต้องการใช้เงินจำนวนมาก เขาก็วางแผนยักยอกเงินให้ธนาคารที่เขาทำงานอยู่ เขาวางแผนให้ดูเหมือนเป็นการโจรกรรมเงินจากธนาคาร โดยบุคคลอื่นในวันเกิดเหตุ เขาได้ซื้อรองเท้าแมลงพูลไปเดินท้อม ๆ มอง ๆ แถวน้ำธนาคารเพื่อให้คนแถวนั้นเห็นแมลงพูล แล้วจะได้สงสัยว่าแมลงพูลเป็นคนโจรกรรมเงิน แทนที่จะเป็นเขาผู้ทำงานในธนาคาร และยักยอกเงินอย่างสบายด้วยการซ่อนในใต้ทำงานของเขาเอง และแมลงพูลก็เป็นเหยื่อในการตามล่าหาตัวเพื่อนำมาลงโทษของบาวน์เคอร์บี

He (Bounderby) drew up a placard offering Twenty Pounds rewards for the apprehension of Stephen Blackpool, suspected of complicity in the robbery of Coketown Bank on such a night ; he described the said Stephen Blackpool by dress, complexion, estimate height, and manner, as minutely as he could, ... (Dickens. 1954 : 220)

คิดเกนสียงได้เสนอปัญหาอาชญากรรมในแง่การยกยอทรัพย์โดยการปลอมแปลง
เอกสารในบริษัทอีกบ้างเล็กน้อย ในนวนิยายเรื่อง David Copperfield

ยูไรอาห์ จีพ คือ บุคคลที่ทำการฉ้อโกงและยกยอทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยการปลอมแปลง
เอกสารและลายเซ็น ยูไรอาห์เป็นผู้ที่มีบุคลิกขัดแย้งกับการกระทำโดยสิ้นเชิง เขามีผมสีแดง
เจ็ดจ้าวราวกับอายุสี่สิบห้าปี รูปร่างผอมสูง แต่งกายในชุดสีดำสุภาพ ผูกเนคไทสีขาวและ
กลัดกระดุมติดถึงต้นคอเสมอ นิ้วมือเขาเรียวยาวผอม เขาพูดจาสุภาพ ท่าทางเป็นมิตรกับ
ทุกคนที่พบและพูดคุยกับเขา แต่เขามีกลิ่นอายพิเศษอย่างหนึ่งที่ผู้เข้าใจจะรู้สึก แม้แต่เดวิด
ซึ่งเมื่อได้จับมือกับเขาแล้ว รู้สึกขยะแขยง เขารีบกลับมาเช็ดมือเพื่อที่จะได้รู้สึกว่าได้เช็ด
ความรู้สึกขณะที่จับมือกับยูไรอาห์ออกไป แต่ความรู้สึกเปียกชื้นและเย็นเฉียบบนมือนั้นยังตาม
มารบกวนเดวิดอยู่เสมอ "... what a clammy hand his was, as ghostly to
the touch as to the sight ! It was such an uncomfortable hand, that,
... it was still cold and wet upon my (David's) memory" (Dickens.
1974 : 225)

ยูไรอาห์ทำการปลอมแปลงเอกสารและลายเซ็นของ มร. วิคฟิลด์ ซึ่งเขาทำงาน
เป็นเลขานุการอยู่ ซึ่งผลก็คือทรัพย์สินของบริษัทที่ มร. วิคฟิลด์ดำเนินการอยู่ตกเป็นของเขาจน
แทบหมดสิ้น และ มร. วิคฟิลด์กำลังจะกลายเป็นบุคคลล้มละลาย ถ้า มร. มิคอร์เบอร์ไม่
เปิดเผยเล่ห์เหลี่ยมการโกงของยูไรอาห์ออกมาเสียก่อน นอกจากนี้ ยูไรอาห์ยังโกงเงินใน
ส่วนที่เป็นหุ้นของ มิสทรอดวูด อีกด้วย เมื่อ มร. มิคอร์เบอร์เปิดเผยเรื่องราวออกมา
ยูไรอาห์ก็ถูกจับในข้อหาฉ้อโกงและปลอมแปลงเอกสาร และในชั้นปลายต้องไปอยู่ในคุกของ
ลูกหนี้ ที่มี มร. ครีกเกิล อดีตครูใหญ่ผู้โหดร้ายของเดวิดในสมัยเด็กไปเป็นผู้บัญชาการอยู่

5. ปัญหาการทำงานเจือยาล่าช้าของหน่วยงานของรัฐ

การควบคุม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอและทั่วถึง
ทำให้การบริการของรัฐในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างเจือยาล่าช้า ไม่ยุติธรรม และไร้น้ำใจ
เจ้าหน้าที่มักเข้าข้างผู้มีอิทธิพล และปฏิบัติกับประชาชนที่มาขอความช่วยเหลืออย่างไม่เต็มใจ

ในบางหน่วยงาน การทำงานของเจ้าหน้าที่ล่าช้า เฉื่อยชา เป็นไปอย่างไม่มีระบบระเบียบ ทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐกิจเบื่อกวนวาย หวาดกั่ว และไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารงานและการปฏิบัติงานของรัฐนี้เห็นได้ชัดในหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลและบริการประชาชน เช่น ศาล สำนักงานจัดการทรัพย์สิน หรือบ้านสงเคราะห์ เป็นต้น

ปัญหาด้านการทำงานของหน่วยงานของรัฐ เป็นประเด็นที่คิดเกณส์หยิบยกขึ้นมา กล่าวถึงในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์การทำงานที่ไร้ประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ หน่วยงานของรัฐที่คิดเกณส์ได้กล่าวโจมตีในนวนิยายของ ได้แก่ ศาลฎีกา ศาลสูง สำนักงานจัดการทรัพย์สิน และบ้านสงเคราะห์ ซึ่งทำงานเฉื่อยชา ล่าช้า สวาทะของการทำงานเฉื่อยชา ล่าช้านี้ จากนวนิยายของคิดเกณส์อาจสรุปออกได้ 3 ประเด็น คือ

1. ความโลภ ความเห็นแก่ตัวของเจ้าหน้าที่ ในบางหน่วยงานเช่น ศาล บรรดาทนายความ ผู้พิพากษา จะเห็นแก่เงินเป็นใหญ่ ในการทำคดี พวกเขาจะพยายามยืดระยะเวลาของคดีให้ยาวนานที่สุด เพื่อพวกเขาจะได้รับเงินค่าใช้จ่าในการทำงานไปให้นานที่สุด นวนิยายที่คิดเกณส์เขียนเสนอปัญหาการทำงานของหน่วยงานของรัฐในประเด็นนี้ คือ Bleak House และ David Copperfield

2. ความโหดร้าย ไร้น้ำใจ ไร้มนุษยธรรมของเจ้าหน้าที่ ในหน่วยงานที่มีหน้าที่บริการคนจน เจ้าหน้าที่มักถืออำนาจ ไม่เห็นคุณค่าชีวิตของคนจน ทำงานเฉื่อยชา บางครั้งกระทำทารุณต่อคนจนหรือเด็กที่มาขอพึ่ง เช่น ในเรื่อง Oliver Twist

3. ความเกียจคร้าน นิสัยเฉื่อยชาของเจ้าหน้าที่ รวมทั้งประเพณีที่หน่วยงานปฏิบัติมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในบางหน่วยงาน เช่น สำนักงานทรัพย์สิน เจ้าหน้าที่มักปฏิบัติงานล่าช้า เฉื่อยชา เพราะไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องรีบร้อน สำนักงานมีธรรมเนียมที่จะตอบผู้มาขอคำปรึกษาแล้วว่า อาจเป็นไปได้ (Possibly) ต้องนัดเจ้าหน้าที่ก่อน เช่น ในนวนิยายเรื่อง Little Dorrit

หน่วยงานของรัฐที่คิดเกณฑ์มากที่สุดคือ ศาลฎีกา (the chancery) นวนิยายหลายเรื่องของดิคเกนส์กล่าวถึงหน่วยงานนี้ในแง่ความล่าช้าและยุ่งยากในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในนวนิยายเรื่อง Bleak House นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงระบบการทำงาน ความล่าช้า ความเสียหายของประชาชนที่ได้รับจากการทำงานของศาลฎีกา อย่างชัดเจนที่สุด

คดีของตระกูลจาร์นโคย์ ซึ่งเป็นคดีฟ้องแบ่งมรดกของตระกูล คือ ตัวอย่างที่ดิคเกนส์ยกขึ้นมาให้เห็นถึงการทำงานของศาลฎีกา คดีนี้กินเวลายืดเยื้อยาวนานจนบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คนเขียนขวเลข ผู้สื่อข่าวของศาล และผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ต่างเหนื่อยอ่อนต่อคดีนี้ และเห็นว่าคดีคงไม่สิ้นสุดลงง่าย ๆ และอย่างไรเสียพวกเขาก็คงได้เงินไปเรื่อย ๆ พวกเขาจึงไม่มาอีกเลยในการพิจารณาคดี สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความเห็นแก่ได้ของมนุษย์ที่ไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน

ความหวังของมนุษย์เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่และกินเวลานานไม่สิ้นสุดเช่นกัน มิสไฟล์ทหญิงชราผู้ซึ่งคิดว่าตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีจาร์นโคย์ มาที่ศาลทุกวัน ด้วยความหวังว่าวันหนึ่งศาลจะตัดสินว่า มรดกของตระกูลจาร์นโคย์เป็นของเธอ แล้วเธอจะกลายเป็นบุคคลที่ร่ำรวยในสังคม

คดีจาร์นโคย์ดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ คดีที่เป็นเหมือนหุ่นเชิดตัวนี้เริ่มซับซ้อนและบรรดาทนายที่เหลือน้อยก็ไม่สามารถว่าพันกรรมหมายความว่าอย่างไรแน่ คนที่รู้เรื่องมีน้อยแต่มีข้อสังเกตได้ว่า ทนายความ 2 คน ไม่เคยพูดกันได้เกิน 5 นาทีก่อนที่จะทะเลาะกัน คดีนี้ดำเนินไป บรรดาผู้มีสิทธิในมรดกก็ตายไป มีบุตรหลานเกิดขึ้นมา มีคนมากมายพบว่าตนเองมีสิทธิในมรดกโดยไม่ทราบสาเหตุ บรรดาครอบครัวที่มีส่วนในมรดกต่างรู้สึกเกลียดชังคดีนี้ คดีกลายเป็นเรื่องเล่า เวลาผ่านไป โบเสริงคำใช้จ่ายในศาลก็เพิ่มขึ้นทุกที ตั้งแต่ทอม จาร์นโคย์ สันหวังจนยิงตัวตายในร้านกาแฟในตรอกข้างศาล ยังเหลือผู้มีสิทธิในมรดกไม่เกิน 3 คน

แล้วคดีจาร์นโคย์ก็กลายเป็นเรื่องตลก มันเป็นความเป็นความตายของหลายคน แต่กลับเป็นเรื่องตลกของกระบวนการยุติธรรม

"Jarndyce and Jarndyce has passed into a joke. That is the only good that has ever come of it. It has been death to many, but it is a joke in the profession." (Dickens. 1966 : 4)

มีผู้ได้รับผลประโยชน์จากคดีนี้มากมาย ทั้งโดยตรงและโดยการโกง พนักงานคัดลอกการสอบสวน ซึ่งมีถึง 1 หมื่นแผ่น นอกจากนี้ยังมีการใช้เล่ห์เหลี่ยม การโกง การทวงหนี้ การทำลาย ความเบื้อหนาย การสร้างทำผิด ๆ ทุกอย่าง ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ทำให้คดีล่าช้า "In trickery, evasion, procrastination, spoliation, botteration, under false pretence of all sorts, there are influences that can never come to good." (Dickens. 1966 : 5)

ดิคเกนส์เองได้แสดงทัศนะของเขาเกี่ยวกับศาลฎีกาว่า เป็นเหมือน ริฟ แวน วินเคิล (Rip Van Winkle) ที่นอนหลับไปไม่รู้ตื่น ผู้เล่นเกมแปลก ๆ ในบรรยากาศของเสียงฟ้าร้อง เป็นเหมือนเจ้าหญิงนิทราที่อัศวินจะมาปลุกขึ้นในวันหนึ่งในวันที่เป็นไปไม่ได้

ค่าใช้จ่ายของคดีจาร์นไคซ์ ซึ่งดิคเกนส์กล่าวเชิงเสียดสีว่าเป็นอนุสาวรีย์แห่งการปฏิบัติงานของศาลฎีกา ประมาณ 6 - 7 หมื่นปอนด์ทีเดียว

Not of Jarndyce and Jarndyce - the - a - in itself a monument of Chancery Practice... It is a cause that could not exist, out of his free and great country. I should say that the aggregate of costs in Jarndyce and Jarndyce, ..., because I appeared in attentive ; "amount at the present hour to from SIX-ty to SEVEN-ty THOUSAND POUNDS!"... (Dickens. 1966 : 20)

ในด้านความคิดเห็นของผู้คนทั่วไปที่มีต่อศาลฎีกา ศาลคือสถานที่เก็บของจำพวกกระดาษเอกสารเก่า ๆ ปะปนไปกับฝุ่นละอองและใยแมงมุม ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลง ไม่เคยมีการเก็บกวาด ห้าความสะอาดหรือซ่อมแซม ในด้านการทำงานของศาลนั้น จะเป็น

เรื่องเกี่ยวกับพินัยกรรม และความเชื่อถือเกี่ยวกับพินัยกรรมในขณะนั้นก็คือ พินัยกรรมเป็น เรื่องของค่าใช้จ่ายในศาล บรรดาทนายและผู้เกี่ยวข้องก็จะมีหน้าที่ ปรากฏตัว หายไป สืบถามตัว ชักถาม เก็บเอกสาร ให้โต้เถียงกัน ประทับตราเอกสาร เคลื่อนไหว และแสดง หลักฐานอ้างอิง รายงานผลและไคร่ครมผลการศึกษาของผู้พิพากษาและลูกขุน

It's (the Chancery) about nothing by Costs, now. We are always appearing, and disappearing, and swearing, and interrogating, and filing, and cross - filing, and arguing, and sealing, and motioning, and referring, and reporting, and revolving about the Lord Chancellor and all his satellites, ... (Dickens. 1966 : 96)

ดิคเกนส์ยังได้พูดถึงค่าใช้จ่ายของศาลในเชิงเสียตลิ่งอีกว่า ในบางครั้งการฟ้องร้อง แย่งชิงมรดกนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายให้ศาลเป็นจำนวนมากกว่ามรดกที่จะได้รับด้วยซ้ำ ดังที่ มร. กริตลีย์ ได้เล่าให้จอห์น จาร์นไดซ์ฟัง ว่าบิดาของเขาทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้มารดา เมื่อมารดาตายทรัพย์สินก็เป็นของเขา แต่เขาจ่ายเงินให้น้องชาย 300 ปอนด์ เวลาต่อมา น้องชายของเขาก็มาอ้างสิทธิ์ในมรดกอีก ซึ่ง มร. กริตลีย์และญาติ ๆ ต่างเห็นว่า น้องชาย เขาได้ส่วนแบ่งไปแล้ว จึงมีการฟ้องร้องกันขึ้น คดีกินเวลา 4 ปี และผู้พิพากษาถามเพียงว่า เขาเป็นลูกชายของพ่อของเขาหรือเปล่า และการสอบสวนก็เริ่มแล้วเริ่มเล่าเช่นนั้น ค่าใช้จ่ายของศาลในตอนนั้นก่อนทุกอย่างจะเริ่มต้นมีจำนวนมากกว่าทรัพย์สินถึง 3 เท่า

ในกรณีของริชาร์ด ซึ่งเป็นทนายคนหนึ่งของคดีจาร์นไดซ์นั้นศาลควร เป็นผู้รับผิดชอบ ในความเห็นของดิคเกนส์ เพราะการที่ศาลไม่ตัดสินพิพากษาคดีเสียที ทำให้ริชาร์ดเฝ้ารอ การตัดสิน ไม่ยอมตัดสินใจประกอบอาชีพอะไรเลย และทำสิ่งใดก็ล้มเหลวไปหมด จนกระทั่ง เมื่อคดีตัดสินแล้ว ปรากฏว่าเขาไม่ได้รับอะไรเลย แม้เขาจะได้รับการตัดสินว่าเป็นทนายท ที่แท้จริงที่สมควรได้รับมรดก เพราะมรดกกลายเป็นค่าใช้จ่ายของศาลไปเสียสิ้น

How much of this in decision of character, Mr. Jarndyce said to me (Esther), is chargeable on that incomprehensible

heap of uncertainty and procrastination on which he
(Richard) had been thrown from his birth, ... ; but the
Chancery, among its other sins, is responsible for some
of it. (Dickens. 1966 : 167)

นวนิยายเรื่องต่อมาที่ดิกเกนส์ได้กล่าวพูดถึงถึงการทำงานของศาลสูงอีกก็คือ

David Copperfield

ในนวนิยายเรื่องนี้ ดิกเกนส์ได้เสนอภาพความคิดของผู้คนที่มีความรู้ว่าเป็น
สถานที่พิเศษ มีอำนาจในการบริหารงาน มีการใช้เล่ห์เหลี่ยมทุกอย่างในการปฏิบัติงาน
โดยทำหน้าที่ยกเลิกกฎหมายเก่า ๆ ที่ล้าสมัยของรัฐบาล เป็นสถานที่ที่มีเอกลักษณ์เกี่ยวกับ
คดีที่เกี่ยวข้องกับพินัยกรรมและการแต่งงาน เรื่องที่วุ่นวายก็คือ การตีความของถ้อยคำใน
พจนานุกรม ซึ่งนำไปสู่ความสับสนที่สุด

It's (Doctor's Common) a little out - of - the - way place,
where they administer what is called ecclesiastical law,
and play all kinds of tricks which obsolete old monstors
of acts of parliament, ... It's a place that has an ancient
monopoly in suit about people's will and people's marriages,
and disputes among ships and boats. (Dickens. 1974 : 343)

ดิกเกนส์ได้แสดงความคิดของเขาที่มีต่ออาชีพทนายความออกมาในเชิงไม่นิยม
ว่า อาชีพทนายความนั้นเหมาะสมกับมนุษย์ที่โง่มาก เห็นแก่ตัว ต้องการความร่ำรวย
แต่ฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น เพราะบรรดาทนายความนั้นมีหนทางที่
จะหารายได้ให้มากที่สุดในการว่าความแต่ละคดี เล่ห์เหลี่ยมและวิธีการที่จะดึงเงินจาก
บรรดาผู้ว่าจ้างให้เขาทำคดีให้นั้นมีจำนวนมาก เช่น การแก้งถ่วงให้คดีดำเนินไปอย่าง
ช้า ๆ กินเวลานาน ทำให้ผู้ว่าจ้างเขาทำคดีต้องเสียค่าใช้จ่ายให้ศาลและค่าธรรมเนียม
คำว่าจ้างแก่เขาเป็นเงินจำนวนมาก หรือทนายความอาจใช้วิธีการส่งคดีไปตามลำดับ
ของศาลจากศาลชั้นต้น สู่ศาลสูงและศาลฎีกา ซึ่งลักษณะการทำงานไม่แตกต่างกันมากนัก

แต่จะได้รับค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายไปเรื่อย ๆ ดังนั้น ค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องหรือ
ทำคดีในศาลแต่ละคดีจึงแพงมาก ด้วยค่านิยมในการทำงานของนายความเช่นนี้ และ
ความร่ำรวยของอาชีพนี้ ทำให้มีผู้อยากประกอบอาชีพเป็นนายความกันเป็นจำนวนมาก
เป็นโอกาสให้สำนักงานนายความตั้งค่าธรรมเนียมสำหรับผู้ที่เข้าฝึกหัดเป็นนายความ
กับสำนักงานในอัตราที่สูงมาก เช่น สำนักงานของ มร. สเปนโลว์ และ มร. จอร์กินส์
ที่เควิต คอปเปอร์ฟิลด์ไปขอฝึกอาชีพนายความนั้นเรียกเก็บเงินถึง 1 พันปอนด์ ซึ่งแม้แต่
ตัวละครเอกของเรื่อง เช่น เทวิต ก็ยังยินยอมจ่ายเงินเพื่อให้ได้เข้าฝึกงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่
ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ "เงิน" และ "ค่านิยม" ในขณะนั้น อันเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้
มนุษย์เกิดความโลภ ความเห็นแก่ตัว นำไปสู่กระบวนการในการทำงานที่เอาเปรียบผู้อื่นโดย
ไม่มีความเมตตา สงสาร หรือเห็นใจใด ๆ ทั้งสิ้น

คดีที่เป็นเหยื่ออันโอชะของบรรดานายความทั้งหลาย ที่สามารถทำรายได้จำนวน
มากในระยะเวลาอันยาวนานให้พวกเขา คือ คดีหย่าร้าง หรือการชดเชยเงิน ซึ่งเป็นที่น่า
แปลกใจว่า เหตุใดมนุษย์จึงหาประโยชน์จากความทุกข์ของผู้อื่นด้วยความเบิกบานใจ คดี
หย่าร้างเป็นสภาพการณ์ของครอบครัวหรือของบุคคลที่ทุกข์ทรมาน และขมขื่นใจ นอกจากความ
เสียใจที่ต้องมีเรื่องขัดแย้งถึงขั้นแตกหักกับบุคคลอันเป็นที่รักแล้ว ยังผสมอยู่ด้วยความอับอายต่อ
สาธารณชน ความทุกข์ในเรื่องค่าใช้จ่ายในศาล และปัญหาต่าง ๆ ที่ติดตามมารบกวน แต่
นายความกลับไม่เคยมองดูความของตนเองในแง่เห็นใจ รับผิดชอบ หรือช่วยเหลือนั่น
ทุกข์หมดไปในเวลาอันรวดเร็ว แต่กลับเล่นเกมอย่างสนุกสนาน เพราะเวลาที่ผ่านไปเรื่อย ๆ
หมายถึงจำนวนเงินที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ของเขาเช่นกัน

นอกจากอาชีพนายความที่เป็นผู้เห็นแก่เงินในสังคมแล้ว ทิศทางยังกล่าวถึง
ความไม่ยุติธรรมของศาลที่มีต่อผู้หนึ่งอีกด้วย เช่น ในคดีฟ้องร้องเพื่อการหย่าร้างคดีหนึ่ง
สามีซึ่งมีชื่อว่า โรนัลด์ เบนจามิน ได้เขียนข้อลงไปในขออนุญาตการแต่งงานเพียงคำว่า
โรนัลด์ โดยละ คำว่าเบนจามิน เอาไว้ เมื่อเขาารู้สึกว่าการแต่งงานไม่สบายอย่างที่คิด
และรู้สึกเบื่อหน่ายภรรยา เขาก็จะมาประกาศที่ศาลว่า เขาชื่อ โรนัลด์ เบนจามิน ไม่ใช่ โรนัลด์
และผลสรุปก็คือเขาไม่ได้แต่งงาน ซึ่งศาลก็ยอมรับ

ดิกเกนส์ได้แสดงความคิดของเขาผ่านความคิดคำนึงของเดวิดว่า โลกนั้นน่าจะแก้ไข ให้อย่างในส่วนที่แก้ไขได้ และน่าจะมีการปรับปรุงศาลบ้าง แต่เขาก็รู้อยู่แก่ใจว่า ความคิดของเขาคงเป็นไปไม่ได้ เพราะการแก้ไขปรับปรุงศาลนั้นเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ ยุ่งยาก ต้องแก้ทั้งระบบ นั่นคือ ต้องล้มเลิกระบบศาลเช่นเดิมไปเสียให้หมด แล้วจัดระบบใหม่ที่ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพขึ้นมาแทน ซึ่งเป็นไปได้ยาก และบรรดาผู้ที่เสียผลประโยชน์จะต้องขัดขวาง และปกป้องผลประโยชน์ของพวกเขาอย่างถึงที่สุด

ดิกเกนส์ยังให้เดวิดแสดงความคิดต่อไปอีกว่า จุดอ่อนของศาลฎีกาอยู่ที่สำนักงานสิทธิพิเศษ (Prerogative Office) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการจัดการแปลกยิ่ง เพราะสถานที่นั้นจะใช้เก็บพินัยกรรมของประชาชนซึ่งก็ได้เก็บมา 3 ศตวรรษแล้ว อาคารที่เก็บเอกสารควรเป็นสถานที่ที่แข็งแรง ปลอดภัยจากอัคคีภัย แต่อาจเป็นเพราะความเห็นแก่เงินของนายทะเบียนที่รับเงินภาษีจากประชาชน แต่ไม่ให้ความปลอดภัยกับพินัยกรรม และบรรดานายทะเบียนเหล่านี้ไม่สนใจที่จะจัดสรรเงินรายได้ที่เก็บจากประชาชนสักเล็กน้อยมาใช้จำย เพื่อการนี้ กลับทำงานกันอย่างสบาย ไม่มีงานทำในแต่ละวัน

I (David) submitted that I thought the Prerogative office rather a queerly managed situation ..., that perhaps it was a little nonsensical that the Registry of that courts, containing the original wills of all persons leaving effect within the immense province of Cantorberry, for three whole centuries, should be an accidental building, ...

(Dickens. 1974 : 479)

ในเรื่อง Little Dorrit ดิกเกนส์ได้เสนอภาพการทำงานของข้าราชการ เช่นเดียวกัน โดยเขาได้เน้นที่กระบวนการทำงานของสำนักงานจัดการทรัพย์สิน (The Circumlocution Office)

ในความเห็นของผู้คนโดยทั่วไป สำนักงานจัดการทรัพย์สินคือสถานที่ที่มีความสำคัญมากที่สุดใบบรรดาหน่วยงานของรัฐ ธุรกิจทุกประเภท ต้องได้รับการยินยอมจากหน่วยงานนี้ ก่อน ดังนั้น อำนาจของสำนักงานนี้จึงครอบคลุมไปทั่วสังคม

The Circumlocution Office Was the most important Department under Government. No public business of any kind could possibly be done at any time, without the acquiescence of the Circumlocution Office. (Dickens. 1974 : 104)

ที่สำนักงานจัดการทรัพย์สินจะมีการทำงานทุกวัน และจะมีผู้เดินทางไปที่นั่นมากมาย ด้วยจุดประสงค์ต่างกันออกไป มีหลายคนที่ไม่พอใจและโจมตีสำนักงานจัดการทรัพย์สินอย่างรุนแรง จนรัฐสภาต้องถามว่าเกิดสิ่งใดขึ้น ปัญหาก็คือ ความเฉื่อยชาของผู้ทำงานในสำนักงานและการไม่เคยให้คำแนะนำที่ดีแก่ประชาชน อาจเป็นเพราะหลักการอย่างหนึ่งของสำนักงานจัดการทรัพย์สินคือ การไม่เคยให้คำตอบตรง ๆ เลย

และ การไปติดต่อธุรกิจทุกครั้งต้องมีแบบฟอร์มของทางราชการและการไปพบเจ้าหน้าที่ของสำนักงานจะต้องมีใบนัด "The Department is accessible to the Public, if the public approaches it according to the official forms" (Dickens. 1974 : 112)

นอกจากนี้ ดิคкенส์ยังได้กล่าวเสียสลับระบบการคัดเลือกคนเข้าทำงานในสำนักงานอีกด้วย ว่าคงมีคนเพียงไม่กี่ตระกูลที่รู้เรื่องและทำงานในสำนักงานจัดการทรัพย์สินนี้ได้ เพราะในการไปติดต่องานของอาเธอร์นั้น ไม่ว่าเขาจะไปพบผู้ใด ตำแหน่งหน้าที่ใดในสำนักงานนั้น เจ้าหน้าที่จะมีนามสกุลบาร์นาเคิลส์ (Barnacles) ไปหมด จนทำให้รู้สึกงงจนสิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความเลวร้ายและความเอาเปรียบในการทำงานและการหาประโยชน์ส่วนตัวของผู้คน ซึ่งระบาดไปทั่วทุกแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานของรัฐ

นอกจากความล่าช้าในการหาจ้างของสภาและสำนักงานจัดการทรัพย์สินแล้ว ดิคкенส์ยังได้กล่าวถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐในบ้านสงเคราะห์ (workhouse) ซึ่งแสดงถึงความล้มเหลวของระบบการบริหารอีกด้วยในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist

เมื่อเด็ก ๆ ในบ้านสงเคราะห์เกิดเสียชีวิตลง จะมีการตรวจสอบสาเหตุการตายทันที ด้วยการทำหลักฐานของศัลยแพทย์ และทำให้การเป็นพยานของผู้ช่วยคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ (the beadle) ถ้าตรวจสอบโดยวิธีการแรกจะพบว่าเด็กอดตายเนื่องจาก

ไม่ทำอะไรในกะเพาะอาหารเลย ขณะที่การตรวจสอบวิธีเหล่านั้น ผู้ช่วยคณะกรรมการจะให้การทุกอย่างตามที่คณะกรรมการต้องการ นั่นคือ อาจให้การอย่างไรก็ได้ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการและช่วยให้พวกเขาหันข้อกล่าวหา

นอกจากนี้ การไปตรวจเยี่ยมบ้านสงเคราะห์ของคณะกรรมการเป็นระยะ ๆ นั้น จะกระทำไปอย่างไม่ได้ผล เพราะพวกเขาจะส่งผู้ช่วยไปบอกบ้านสงเคราะห์ล่วงหน้าก่อนว่าจะไป เด็ก ๆ ที่พวกเขาพบเห็นจึงเรียบร้อยสะอาด และไม่มีสิ่งใดที่ห้องปรับปรุง

Besides, the board made periodical pilgrimages to the farm, and always sent the beadle the day before, to say they were going. The children were neat and clean to behold, when they went, and what more would the people have ! (Dickens. 1981 : 6)

6. ปัญหาการศึกษา

ในยุคของชาร์ลส ดิกเกนส์นั้น ปัญหาด้านการศึกษาเป็นปัญหาที่เรื้อรัง เกิดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ เนื่องจากการศึกษาในสมัยดั้งเดิมจำกัดวงอยู่แต่ในกลุ่มของชนชั้นสูงหรือผู้ที่ร่ำรวยเท่านั้น เพราะถือกันว่า การศึกษาเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย ไม่จำเป็นต่อชีวิตของคนทั่วไป โดยเฉพาะคนยากจน ดังนั้นในสมัยของเขา ประชาชนทั่วไปยังไร้การศึกษา รัฐไม่เข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในสังคม เพราะเกรงว่าหากคนทุกชนชั้นมีความรู้ จะก่อเรื่องวุ่นวายยุ่งยากขึ้น ในทางการเมือง การศึกษาจึงตกเป็นภาระของเอกชน มีการตั้งโรงเรียนประจำขึ้นหลายแห่งโดยเรียกเก็บค่าเล่าเรียนในอัตราสูง ทำให้เด็กที่มาจากครอบครัวที่ร่ำรวยและครอบครัวชนชั้นกลางเท่านั้นที่มีโอกาสศึกษา ระบบการศึกษายังคงเป็นระบบที่มุ่งเน้นการสอนภาษา และเนื้อหาในวิชาเรียนมากกว่าจะสอนทางด้านศีลธรรม จริยธรรม หรือความเสียสละ ทำให้เด็กที่จบการศึกษาในระบบนี้เป็นคนแข็งกระด้าง เห็นแก่ตัวและมีค่านิยมผิด ๆ ขณะที่ในโรงเรียนหลายแห่งเกิดปัญหาความทารุณโหดร้ายของครูใหญ่ที่ปฏิบัติกับนักเรียนอย่างรุนแรงเกินไป

ในนวนิยายของดิกเกนส์ จะเป็นการเสนอสภาพที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ดิกเกนส์ไม่ได้ระบุว่าสิ่งที่เขากล่าวถึงในนวนิยายของเขาเป็นปัญหาที่จะทำให้สังคมทั้งระบบเดือดร้อน แต่เขาชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาดบางประการในโรงเรียน ซึ่งสามารถส่งผลร้ายไปถึงการศึกษาทั้งระบบ ถ้าหากไม่มีการรับเร่งดำเนินการแก้ไข สิ่งที่ดิกเกนส์กล่าวถึง คือ สภาพการเรียนการสอนที่ไม่บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสาเหตุนี้อาจแยกออกได้ 2 ประการ คือ

1. การปฏิบัติของครูต่อนักเรียนในโรงเรียน ดิกเกนส์มุ่งเสนอการกระทำที่โหดร้ายของบรรดาครูใหญ่ที่ปฏิบัติต่อเด็กนักเรียน มีการเขียนตัวอย่างทารุณ การทรมาน โดยให้ห่ออาหาร การใช้งานเด็กมากกว่าที่จะมุ่งให้ความรู้ สิ่งเหล่านี้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby และใน David Copperfield มีเรื่องราวของครูที่โหดร้าย ให้น้ำใจแก่นักเรียนเช่นกัน

2. ระบบการสอนที่เน้นเฉพาะเนื้อหาในวิชาเรียน (Fact) ระบบการศึกษาที่ยังคงสอนแบบดั้งเดิมที่เคยสอนกันมาหลายศตวรรษ นั่นคือ การสอนที่มุ่งเนื้อหาในวิชาเรียนมากกว่าจะให้เด็กได้เรียนรู้ธรรมชาติหรือโลกกว้างรอบ ๆ ตัว วิชาเรียนที่เน้นหนักทางด้านภาษาและคำนวณที่ทำให้เด็ก ๆ ขาดจินตนาการ ความมีไฟฝัน และความสนุกสนาน อีกทั้งยังก่อดำนิยมนึก ๆ ให้กับนักเรียนให้มุงคึกถึงทุกอย่างในแง่ของการคำนวณ การแลกเปลี่ยน และกำไร มากกว่าความรัก ความศรัทธา และการเสียสละ ทำให้เด็กกลายเป็นคนที่เห็นแก่ตัว และไร้น้ำใจ สิ่งเหล่านี้ดิกเกนส์ได้เสนอใน Hard Times

ในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby ดิกเกนส์ได้กล่าวถึงโรงเรียนประจำ คือ กูเทอเบอยส์ ฮอลล์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ โรงเรียนนี้จะรับเฉพาะเด็กผู้ชายไปเรียนและพักประจำในโรงเรียน โดยเสียค่าใช้จ่ายเป็นรายปี โรงเรียนจะไม่มีวันหยุดหรือวันปิดภาคเรียน ดังนั้น เด็กที่เข้าศึกษาในโรงเรียนนี้จะไม่มีโอกาสกลับบ้านหรือออกนอกโรงเรียน ครูใหญ่ผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนคือ มร. สเควียร์ส ซึ่งมีนิสัยโหดร้าย ชอบทารุณเด็กนักเรียนโดยการเขียนตัวอย่างรุนแรงเป็นประจำ แม้ความผิดของเด็กจะเล็กน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลยก็ตาม ในการรับสมัครเด็ก มร. สเควียร์สจะมา

พักที่กรุงลอนดอน เพื่อพบกับบิดามารดาเด็กด้วยท่าทางเมตตา อ่อนน้อม แต่เมื่อพาเด็กไปถึงโรงเรียนทุกอย่างจะเปลี่ยนแปลงไป โรงเรียนมีลักษณะเก่าแก่ หรุทโหมร เด็กต้องใช้เตียงร่วมกันถึง 4 คน ไม่มีการให้บริการด้านความอบอุ่น เด็กจะนั่งหรือนอนซดตัวเปียกกันแน่นด้วยความหนาวเย็น อาหารที่จัดให้กับเด็กจะน้อยทั้งปริมาณและคุณภาพ ทำให้เด็กที่นั่นผอมโซ มีท่าทางหิวโหยตลอดเวลา การสอนจะกระทำพอเป็นพิธีเท่านั้น แต่จุดใหญ่จะอยู่ที่การใช้เด็กไปทำงานให้ครอบครัวของเขา แม้ในเวลาที่ยี่สิบเก้าว่า "เวลาเรียน"

จากระบบการทำงานและลักษณะของโรงเรียนดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ดิกเกนส์มุ่งเสนอสภาพปัญหาของการศึกษา และโจมตีระบบโรงเรียนดังกล่าว ให้สาธารณชนได้รับรู้ในนวนิยายดิกเกนส์ได้เสนอออกมาในรูปของการเล่าเชิงเสียดสี โดยเสนอการบรรยายคำโฆษณาอันสวยหรูเกี่ยวกับโรงเรียนที่ลงในหนังสือพิมพ์ว่า เป็นสถานที่ที่รับเด็กไปเลี้ยง มีที่พัก เสื้อผ้า อาหาร หนังสือ เงินติดกระเป๋ และสิ่งจำเป็นทั้งหมดของเด็ก ๆ ส่วนด้านการสอน จะมีการสอนภาษา คณิตศาสตร์ การสะกดการันท์ ภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ คริสต์ทศนิยม ประโยชน์ของโลก พืชคณิต การเขียน เลขคณิต การป้องกันตัวและวรรณคดีชั้นสูงทุกสาขา โดยเรียกค่าเทอมเพียง 20 กินีต่อปี ไม่ต้องเสียเงินพิเศษ ไม่มีการบิดาภหรือการลดปริมาณอาหารให้เด็ก แต่ในความเป็นจริง กลับตรงข้ามคำที่โฆษณาไว้อย่างสิ้นเชิง มร. สควีแยร์ส ซึ่งเป็นครูใหญ่และเจ้าของกิจการผู้ซึ่งควรจะเป็นบุคคลที่มีจิตใจเมตตาและรักเด็ก กลับใจร้ายและชอบลงโทษเด็กเสมอแม้ในความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ "Mr. Squeers looked at the little boy to see he was doing anything he could beat him for" (Dickens. n.d. : 34)

ในด้านสภาพของห้องเรียนนั้น ดิกเกนส์บรรยายว่า เป็นห้องว่างเปล่า สกปรก มีหน้าต่างอยู่ 2 บานเป็นกระจกซึ่งแตกแล้วและเอากะดาษสมุดเก่า ๆ มาปะทับรอยแตกไว้ มีโต๊ะยาวเก่า ๆ ที่มีรอยกรีดขีด รอยเประเปื้อนและอาการพยายามทำลายในทุกวิถี มีม้ายาวอีก 2 แถว และมีโต๊ะอีก 2 ตัวสำหรับครูและผู้ช่วย มีเสาสีคล้ำ ๆ กำหลังคาเหมือนโรงนา

... the place resolved itself into a bare and dirty room,

with a couple of windows, whereof a tenth part might be glass, the remainder being stopped up with old copy - books and paper. There were a couple of long, old, rickety desks, cut and notched, and inked, and damage in every possible ways ; two three forms ; a detached desk for Squeers, and another of his assistant.

(Dickens. n.d. : 93)

ส่วนตัวเด็กนักเรียนนั้น เมื่อได้รับการปฏิบัติด้วยความทารุณ ผลก็คือพวกเขามีลักษณะซีดเซียวและผอมโซ ร่างกายมีแต่หนังหุ้มกระดูก สีหน้าของบรรดาเด็กเหล่านี้มีสีหน้าเหมือนคนพิการที่ขาแขนใส่เหล็กเทียม บางคนเติบโตเหมือนคนแก่ และอีกหลายคนที่มีขาผอมยาวแก่งอ้างจนดูไม่แน่ว่าจะทาน้ำหนักร่างกายได้ พวกเขามีสายตาที่พร่ามัวริมฝีปากแห้งผาก ขาโก่ง ขี้นิ้วผิดสัคนไปทุกอย่างเท่าที่จะบอกถึงความเกลียดชังที่พ่อแม่สร้างพวกเขาขึ้นมาได้ ผลการเลี้ยงดูเด็กพวกนี้ในสภาพอดอยาก ทุกข์ทรมานก็คือ พวกเขามีความมหานชาชินต่อความโหดร้ายและการถูกข่มขู่ข่มขู่ เด็กหลายคนมีเค้าว่าจะหน้าตาดีในอนาคต กลับมีใบหน้าหมองคล้ำแสดงออกถึงความทารุณและความทุกข์ทรมาน เด็กหลายคนมีแววตาเหมือนนกโทะในคุก

But the pupils ... Pale and haggard faces, lank and bony figures, children with the countenances of old man, deformities with iron upon their limbs, boys of stunted growth, and others whose long, meagre legs would hardly bear their stooping bodies, all crowded on the view together ; ... There were little face that should have been handsome, darkened with the scowl of sullen dogged suffering ; there were childhood with the light of its eye quenched, its beauty gone. ... (Dickens. n.d. : 93)

เด็กทั้งหมดมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสภาพที่เลวร้าย ประปนกันยุ่งด้วยสภาพการต่าง ๆ และสิ่งที่ปรากฏออกมาด้วยกันคือ ความสกปรก ความไร้ระเบียบ และโรคภัย ที่พวกเขา กำลังเกี่ยวข้องกับอยู่ "The whole were attired in such motley, ill - assorted, but for the foul appearance of dirt, disorder, and disease with which they were associated" (Dickens. 1960 : 94)

จึงไม่แปลกใจเลยที่บรรยากาศในห้องเรียนดูเงียบสงบและวังเวงไม่มีเสียงเด็ก ไม่มีความรื่นเริงหรือการเล่นของเด็ก เด็ก ๆ นั่งหuddled และหนาวสั่นอยู่ด้วยกัน มีเด็กเพียงคนเดียวที่ดูจะรำเริงและขบขันที่ได้แก่งเด็กคนอื่นคือ เด็กชายสควียร์ส บุตรชายเจ้าของโรงเรียน "There were none of the noise and clamour of a schoolroom, none of its boisterous play or hearty mirth. The children sat crouching and shivering together..." (Dickens. 1960 : 95)

ส่วนการสอนนั้นจะเน้นเพียงการอ่านของ มร. สควียร์สและถามความเห็นเด็กเพียงเล็กน้อยก่อนที่จะไล่เด็กไปดูแลม้าของเขาและไปดักน้ำขึ้นจากบ่อ มีการกระทำทารุณ โดยการเขียนตัวอย่างหนักในกรณีที่ผู้ปกครองของเด็กคนใด ส่งค่าเรียนมาไม่ครบ หรือเด็กคนใดเขียนจดหมายไปเล่าเรื่องทางโรงเรียนให้บ้านฟังและบอกถึงความไม่เต็มใจที่จะอยู่โรงเรียน

ดิคเกนส์ได้แสดงความห่วงใยไปกับสภาพการลักษณะดังกล่าวในโรงเรียนประจำ ความคิดต่อต้านความทารุณในโรงเรียนของเขา ปรากฏชัดในรูปความคิดคำนึงของนิโคลัส ตัวเอกของเรื่อง ซึ่งจำต้องไปรู้เห็นเหตุการณ์ความโหดร้ายนั้นอย่างไม่เต็มใจ เขารู้สึกไม่สบายใจที่จะเข้ามาเป็นผู้ช่วยและจำจนให้ระบบการปฏิบัตินี้คงอยู่ต่อไป เขารู้สึกขยะแขยง และรังเกียจ และรู้ว่าเขาทำได้เพียงไม่เงยศีรษะขึ้นมองอะไรอีกเลยในสถานการณ์เช่นนั้น

no matter what unhappy train of circumstances had brought him to that pass - to be the aider and abettor of a system which filled him with honest disgust and indignation, he loathed himself, and felt, for the moment, as though the mere

consciousness of his present situation must, through all time to come, prevent his raising his head again.

(Dickens. n.d. : 101)

ผลสรุปของระบบการศึกษาแบบนั้นทำให้จากเด็กชายตัวโคงที่ชื่อ สไมค์ ซึ่งเป็นเด็กเกือบปัญญาอ่อน เขาต้องอยู่ในสถานะกึ่งนักเรียนกึ่งคนใช้ด้วยการใช้งานอย่างทารุณของครอบครัวสควียร์ส และความมอดอยากทิวโหย เนื่องจากผู้ปกครองที่พาเขามาส่งที่กุเทอะบอยส์ สคูล... นี่ในปีหลัง ๆ ไม่ส่งเงินมาอีกและหายเงิบไป สไมค์ จึงต้องมีชีวิตอยู่อย่างเจ็บปวด ทวาดกลัวและไร้ความหวังใด ๆ ทั้งสิ้น "Pain and fear, pain and fear for me, alive or dead. No hope, no hope.!" (Dickens. n.d. : 103)

การมองการศึกษาในแง่ที่เป็นสถานที่ที่กระทำทารุณกับเด็กนั้น ดิคเกนส์ นอกจากจะชี้ให้เห็นชัดในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby แล้วยังเสนอภาพการศึกษาในแนวคิดเดียวกันอีกในนวนิยายเรื่อง David Copperfield ของเขา เมื่อตัวเควิตต้องออกจากบ้านไปอยู่โรงเรียนประจำใน ซาเล็ม เฮาส์ โกลด์ ๆ กับครูตอตนดอน ด้วยเหตุผลที่ว่าเขาคือถึงและกักมือบิดาเลี้ยง ระหว่างทางมีผู้ถามเขาว่าจะไปไหน และเมื่อรู้ว่าเขาจะไปโรงเรียน ความคิดเห็นของผู้คนทั่วไปในสังคมในขณะนั้นที่มีต่อระบบการศึกษาก็ปรากฏออกมา นั่นคือ โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะทารุณเด็กและเรียนตีเด็ก "Oh ! Lord ! , that's the school where they broke the boy's ribs - two ribs - a little boy he was." (Dickens. 1974 : 68)

ดิคเกนส์ได้แสดงความขมขื่นใจกับพฤติกรรมของครู เมื่อครูใหญ่ในโรงเรียนเองคือผู้ที่ชอบใช้มาตรการแปลก ๆ กับนักเรียน โดยไม่สนใจว่านักเรียนจะรู้สึกปวดร้าวนและทุกข์ทรมานใจเพียงใด

ช่วงที่เควิตไปโรงเรียนนั้น เป็นช่วงปิดวันหยุด ห้องเรียนจึงไม่มีนักเรียนและว่างเปล่า เควิตเข้าไปห้องและเห็นป้ายคำว่า "ระวังด้วย ! เขากัด" วางอยู่บนโต๊ะ เด็กชายก็ระมัดระวังตัวทันที มองหาสุนัขตามใต้โต๊ะที่อาจจะออกมากัดเขาได้ตามคำเตือน

บนแผ่นป้าย แต่ต่อมาจึงรู้ว่า ป้ายนั้นเขียนไว้แขวนคอตัวเควิกเอง เนื่องจากเขาเคยก่อกวน
 ปิตาเลียงของเขา และปิตาเลียงคงฟ้องครูใหญ่ไว้ เขาจึงโดนทำโทษกักขังด้วยการ
 แหว่นป้ายกลองคอเข้าไว้ให้เขาอับอายจะได้เข็ดและไม่กระทำอีก แต่ความทุกข์ทรมานใจ
 และความอับอายของเขาที่ห้องแขวนป้ายนั้นไปจนหลังนั้นไม่มีใครรู้ได้ "what I suffer
 from that place nobody can imagine" (Dickens. 1974 : 78)

เควิกจึงมักจะแหว่งอยู่เสมอเวลาเดินและมีป้ายติดอยู่ข้างหลังว่าผู้อื่นจะต้องกำลัง
 อ่านป้ายอยู่ทุกครั้งที่เขาหันหลังให้ บางครั้งเขาจึงยืนนิ่งหรือหันไม้ แต่ครูผู้ใดที่เห็นมัก
 ก่อความทุกข์ใจให้เขาเพิ่มขึ้น เมื่อร้องสั่งด้วยเสียงดังลั่นเมื่อใดก็ตามที่เห็นเขายืนนิ่งหันไม้
 ให้แสดงป้ายนั้น มิฉะนั้นจะฟ้องครูใหญ่ "Hallo, you sir ! You Copperfield !
 Show that badge conspicious, or I will report you !" (Dickens.
 1974 : 78)

เด็กนักเรียนในสมัยนั้นจึงเรียนด้วยความหวาดกลัว เพราะจะมีคำขู่อยู่เสมอว่า
 จะลงโทษถ้าไม่ทำงาน "Come fresh up to the lessons, I advise you, for
 I come fresh up to the punishment. Now get to work, every boy!"
 (Dickens. 1974 : 39)

การศึกษาในสมัยนั้นจะเน้นการสอนภาษาเห็นได้จากการที่ครูคนใหม่ของโรงเรียน
 Salem House ที่เควิกเข้าเรียนนั้น เป็นครูที่จบมาจากโรงเรียนสอนภาษา (Grammar -
 school)

และความคิดเห็นของประชาชนโดยทั่วไปที่มีต่อประโยชน์ของการศึกษานั้น ดิคเกนส์
 ได้แสดงออกมาโดยให้ มร. เมอร์ดสโตนเป็นผู้กล่าวกับเควิกถึงเหตุผลที่เขาจะให้เควิก
 ไปทำงาน ไม่ใช่เรียนต่อว่า การศึกษานั้นเป็นสิ่งที่สิ้นเปลือง และไม่ได้รับประโยชน์อะไรทั้งนั้น
 "Education is costly ; and even if it were not , and I could afford
 it, I am opinion that it would not be at all advantageous to you to
 be kept at a school." (Dickens. 1974 : 152)

Hard Times คือนวนิยายซึ่งดิกเกนส์ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน ในเรื่องนี้ดิกเกนส์ได้แสดงสภาพการศึกษาที่มุ่งสอนเฉพาะความรู้ในเนื้อหา (fact) แก่นักเรียน โดยไม่สนใจที่จะสอนในสิ่งที่เกี่ยวกับคุณค่า ความงามและจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นการศึกษาแบบตึงเค็มที่อังกฤษมีมา แต่ก็ยังมีสอนอยู่ทั่วไปในสมัยของชาร์ลส ดิกเกนส์ ตัวเขาเองไม่เห็นด้วยกับระบบการสอนเช่นนี้ จึงได้เสนอนิยายเรื่องนี้ออกมา บอกเล่าให้ผู้อ่านทราบถึงผลเสียของการจัดการศึกษาที่มุ่งสอนแต่ความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียนให้กับนักเรียนอย่างชัดเจน

โรงเรียนของ มร. ธอมัส แกรดกรินด์ คือ สถานที่ที่ดิกเกนส์ใช้เป็นเวทีทดลองในการสอน "ความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียน" แก่เด็ก มร. แกรดกรินด์ มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ข้อเท็จจริงเท่านั้นที่จำเป็นในชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นในโรงเรียนของเขาจึงมีแต่การสอนข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว "Teach these boys and girls nothing but Facts. Facts alone are wanted in life" (Dickens. 1954 : 1)

ทั้งนี้การสอนจึงเป็นการมุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการ "ไม่มีความรู้สึกจริงใจอันร้ายกาจของคนแทน จินตนาการอันอ่อนนุ่มของวัยเยาว์ที่จะต้องตัดทิ้งออกไปให้หมด "...charged with a grim mechanical substitute for the tender young imagination that were to be stormed away" (Dickens. 1954 : 2)

ดิกเกนส์ได้เสนอภาพการสอนในชั้นเรียนของ มร. แกรดกรินด์ออกมาในเชิงเสียดสี เมื่อ มร. แกรดกรินด์สอนเกี่ยวกับความรู้ในเนื้อหา โดยเรียกนักเรียนหญิงบนถาดนิยามของคำว่า "ไม้" ออกมาในรูปของข้อเท็จจริง เมื่อนักเรียนหญิงผู้นั้นบอกไม่ได้ เขาก็เรียกถามนักเรียนชาย ซึ่งให้คำตอบว่าสี่เท้า พันสี่สิบสี่ กราม 12 ซี่ พันหน้า 4 ซี่ พันคม 12 ซี่ อยู่ในคอกในฤดูใบไม้ผลิในชนบทที่ชื้นแฉะ เป็นสัตว์มีปีก กับแข็งจนต้องใส่รองเท้าเหล็ก ถูกอายุจากร่องรอยที่ปาก ซึ่ง มร. แกรดกรินด์ก็ยอมรับว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้อง และเรียกให้นักเรียนหญิงคนแรกฟังแล้วทวนคำตอบใหม่

นอกจากนี้ในการสอนยังห้ามการจินตนาการอีกด้วย ทุกสิ่งที่คิดและพูดออกมาจะต้องเป็นสิ่งที่ทำได้ปฏิบัติได้ ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกอย่างขึ้นอยู่กับความจริงที่ปฏิบัติได้ "all thing regulated, and governed by fact" (Dickens. 1954 : 6)

สาเหตุที่การจัดการศึกษาโดยยึดความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียนเป็นหลักในการสอนแพร่หลายไปทั่วนั้น ดิกเกนส์กล่าวว่าเป็นเพราะครูใหญ่จำนวนมากเรียนจบมาจากสถานที่เดียวกันที่มีหลักการในการสอนว่า พวกเขาจะต้องมีความรู้ 10 ประการ คือ การสะกดคำ นิรุกติศาสตร์ วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์ ชีววิทยา ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์และจักรวาลศาสตร์ของสัดส่วนเชิงซ้อน หีซคณิต การหาระดับและสำรวจผืนดิน การร้องเพลงและการวาดแบบ ซึ่งถือกันว่าเป็นความรู้สูงสุด และยังมีอีกหลักการซึ่งมุ่งด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์กายภาพ ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน ลาติน และกรีกให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น มร. เขาคัมชายด์ ครูคนหนึ่งในโรงเรียนของ มร. แกรดกรินด์ก็จบมาจากสถาบันที่มุ่งสอนตามหลักการดังกล่าว เขาคิดว่ารู้ทุกอย่างที่จำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ และเขาจะดำเนินรอยตามหลักการที่เขาได้เรียนมาเต็มที่ ดิกเกนส์ได้เอ่ยถึงบุคคลประเภทนี้อย่างสลดใจว่า ถ้าเขาจะรู้อะไรน้อยกว่านี้สักเล็กน้อย เขาคงสอนได้ก็มากขึ้นอย่างคำนวณไม่ได้เลยทีเดียว "If he had only learnt a little less, how infinitely better he might have taught much more ! (Dickens. 1954 : 7)

การสอนในโรงเรียนในนวนิยายเรื่อง Hard Times จึงมุ่งให้นักเรียนเป็นแบบ (a model) ที่เหมือนกันหมด แบบเหล่านี้จะได้เรียนรู้เฉพาะเนื้อหาวิชาเรียนในห้องเรียน สิ่งแรกที่เขาจะต้องจดจำคือรอยชอล์กบนกระดาน บางครั้งพวกเขาก็ไม่รู้เหมือนกันว่าสิ่งที่เขียนบนกระดานนั้นคืออะไร ดิกเกนส์ได้แสดงความไม่พอใจหลักการนี้ออกมาตรง ๆ ในนวนิยายของเขา โดยการเรียกบรรดาครูผู้บรรยายความรู้ว่าเป็น "สัตว์ประหลาด" (a monster) ซึ่งไม่สนใจความสามารถทางสติปัญญาของเด็กที่ต่างกันออกไป แต่ผลิตเด็กให้ออกมาในลักษณะเดียวกันหมด โดยคำนึงถึงตัวเลขสถิติในการผลิตว่าแต่ละปีจบไปกี่คนเท่านั้น

I only use the word to express a monster in a lecturing castle , with Heavens knows how many heads manipulated into one, taking childhood captive , and dragging it into gloomy statistical den by hair. (Dickens. 1954 : 8)

ทั้งนั้นเด็ก ๆ เหล่านี้จึงไม่มีจินตนาการ ไม่รู้จักความไม่ฝัน ความมหัศจรรย์ของ
สิ่งต่าง ๆ

ดิกเกนส์ได้ตั้งชื่อให้กับสถานที่ที่ดำเนินการเสนอแต่สิ่งที่แข็งและหยามกระด้าง
เช่น โรงเรียนของแรคกรินต์ว่า "Stone lodge" (Dickens. 1959 : 8) ซึ่งเป็น
อาคารรูปทรงคณิตศาสตร์แข็งกระด้าง

การศึกษาระบบนี้ จะสอนให้เด็กรู้เฉพาะในหนังสือเรียน ไม่ได้สนใจโลกกว้างหรือ
ธรรมชาติรอบ ๆ ตัว ไม่ได้สนใจเรื่องสนุกสนาน นิทาน หรืออ่านโคลงกลอนใด ๆ เพราะ
สิ่งเหล่านี้เป็นความอยากรู้อยากเห็นที่หยามคาย "vulgar curiosity" แรคกรินต์
จึงกำชับเด็ก ๆ เสมอไม่ให้อยากรู้อยากเห็น โดยออกเป็นกฎห้ามทุกคนว่า "อย่าสงสัย"
"never wonder" (Dickens. 1954 : 43) แรคกรินต์ ซึ่งรู้สึกโกรธมากใน
วันหนึ่งเมื่อเขาพบว่า ลูกสาวและลูกชายของเขากำลังแอบดูสภาพภายในโรงละครสัตว์
อย่างสนใจยิ่งผ่านรูขาดของเพดานฝ้าใบ เขาคิดว่าที่ลูกชายและลูกสาวของเขาเริ่มมีความคิด
แปลก ๆ ไม่เชื่อฟังคำสอนของเขา เพราะมีเพื่อนชื่อ ชิสซี่ จูบที่เป็นลูกสาวของตลกละคร
สัตว์ เขาถึงกับตัดสินใจจะให้ชิสซี่ ออกจากโรงเรียนเพื่อตัดปัญหา

จากการศึกษาในลักษณะดังกล่าว ดิกเกนส์ได้เสนอผลผลิตของระบบการศึกษา
ที่มุ่งสอนเฉพาะความรู้วิชาคำนวณและภาษา โดยไม่มีการสอนด้านความงามหรือจริยธรรม
เข้าไปเลยในนวนิยายเรื่องนี้อย่างเด่นชัด ให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงผลร้ายของมัน

หลุยซา แรคกรินต์ บุตรสาวคนโตของ มร. แรคกรินต์เจ้าของโรงเรียนคือ
เหยื่อของระบบการศึกษาดังกล่าว การเรียนรู้เฉพาะความรู้ในวิชาได้หล่อหลอมบุคลิกภาพ
ของเธอให้ออกมาเป็นคนเฉยเมย ก่อนข้างกระด้าง ไม่มีความอ่อนหวานเช่นผู้หญิงทั่วไป
แม้แต่ห้องพักของเธอก็ไม่มีสิ่งใดที่บ่งบอกได้ว่าเป็นห้องของผู้หญิง เพราะห้องนั้นดูไร้ชีวิตชีวา
ไม่มีความสะกดกสบาย แม้สิ่งประดับจะโอ้อวดความร่ำรวย แต่ก็ดูไม่อ่อนนุ่ม ไม่ชวนพักผ่อน
เพราะมีร่องรอยการครอบครองอย่างผู้หญิง ๆ น้อยมาก "...cheerless and comfortless,
boastfully and doggedly rich, unsoftened and unrelieved by the least
trace of any womanly occupation." (Dickens. 1954 : 114)

หลุยซาเป็นผลผลิตอันสมบูรณ์ของระบบการศึกษาที่มุ่งสอนเฉพาะความรู้ในวิชาเรียนอย่างแท้จริงเพราะเธอเองก็เชื่อเหมือนกับที่บรรดาครูที่โรงเรียนมอง ตั้งแต่นั้นเธอก็ถามข้อสงสัยว่าการเรียนเป็นอย่างไร เมื่อข้อสงสัยทำให้ไปถึงความโง่เขลาของเธอที่ตอบคำถามของ มร. เซาท์มัสตัน ผู้สอนฝึก หลุยซาก็เห็นด้วยว่า คำตอบของข้อสงสัย และคำตอบไม่ได้ให้ข้อสงสัยเล่าให้เธอฟังมากนักเกี่ยวกับบิดาของข้อสงสัยซึ่งมีชีวิตแตกต่างไปจากสิ่งแวดล้อมของหลุยซามาก

แม้ว่าหลุยซาจะมีจิตใจที่ค่อนข้าง เดียวดาย แข็งกระด้าง แต่เธอก็มีความรักต่อทอม น้องชายของเธอมาก เธออ่อนหวานและใจดีกับเขาอย่างสม่ำเสมอ การรักทอมเป็นความผูกพันเพียงอย่างเดียวในชีวิตของหลุยซา ดังนั้นชีวิตภายหลังของเธอจึงเป็นผลมาจากสิ่งนี้เพียงสิ่งเดียว นั่นคือ เธอยินยอมแต่งงานด้วยกับ บาวน์เคอร์บี้ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รักเขา เพราะนอกจากเธอจะมองไม่เห็นว่าคุณค่าของความรักในชีวิตของเธอจะมีผลมากมาย : ต่อสิ่งใด เมื่อบิดาเธอมองว่าจะแต่งงานกับบาวน์เคอร์บี้หรือไม่ เธอก็ยอมรับโดยไม่ต้องนึกใคร่ตรองถึงสิ่งอื่นใดแล้ว หลุยซายังยอมรับด้วยเหตุผลที่ว่า เธอต้องการให้ทอมผู้ซึ่งทำงานในธนาคารของบาวน์เคอร์บี้มีหน้าที่การงานดี ราบรื่น และมีเงินใช้จ่ายส่วนของเธอที่เอามาจากบาวน์เคอร์บี้มากขึ้น

ทอมก็เป็นผลผลิตของการศึกษาเฉพาะความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียน เขาเต็มไปด้วยความกระด้าง เกลียดชังทุกคน และเบื่อหน่ายต่อชีวิต "I (Tom) am sick of my life I hate everybody except yours (Louisa)" (Dickens. 1954 : 45)

ความเบื่อหน่ายชีวิตและโลก การมองไม่เห็นความงามและคุณค่าของชีวิตของทอมนั้น ดิกเกนส์เห็นว่า อาจเป็นเพราะในวัยเด็ก หลุยซาไม่เคยได้เล่น ได้ร้องเพลงไม่เคยได้พูดคุยที่จะทำให้ทอมสนุกสนานเพราะเธอไม่เคยได้เห็นหรืออ่านหนังสือที่ให้ความบันเทิงจึงไม่เคยพูดคุยให้ทอมได้ผ่อนคลายอารมณ์บ้างในยามเหนื่อย

... as I (Louisa) grew older, and nearer growing up, I often sit wondering here, and think how unfortunate it is for me that I can't reconcile you (Tom) to home better than I am able

to do. I don't know what other girls know. I can't play to you, or sing to you. I can't talk to you so as to lighten your mind, for I never see any amusing sights or read any amusing books that it would be a pleasure or a relief to you to talk about, when you are tired.

(Dickens. 1954 : 45)

ทอมเองก็รู้ว่าที่หลุยซาและเขาเป็นผลผลิตของ "ระบบ" ที่บิดาของเขาจัดการ บังคับยึดเย็บตาให้เรียนรู้เฉพาะสิ่งที่แห้งแล้งและไร้ค่า "for our governer had her (Louisa) crammed with all sort of dry bones and sawdust. It's his system" (Dickens. 1945 : 121) และผลของ "ระบบ" นี้ก็คือ ตัวเขา เมื่อจบการศึกษาและออกจากบ้านมาทำงานนั้น ไม่เคยรู้อะไรเลยเกี่ยวกับชีวิตหรือเรื่องราวอื่นใดที่จำเป็น เขาจึงไม่เคยรู้สึกชอบकुมิดา และหลุยซาก็เช่นเดียวกันที่ไม่เคยได้รู้ในสิ่งที่เด็กสาวคนอื่น ๆ รู้ "When I (Tom) first left home and went to old Bounderby's (Bank), I was as flat as a warming - pan, and knew no more about life, than any oyster does." (Dickens. 1954 : 122)

เมื่อหลุยซาเป็นสตรีที่ไม่เคยเรียนรู้เกี่ยวกับสุนทรียภาพของชีวิตและโลก ชีวิตของเธอแวดล้อมไปด้วยความเฉยชา และความรู้ที่ไม่จำเป็น เธอถึงง่ายต่อการที่จะตกเป็นเหยื่อของผู้อื่น มร. ฮาร์ทเฮาส์ ได้พยายามใช้วิธีการอันนุ่มนวล แสดงความเอาใจใส่ ความรักต่อเธอ ทำให้หลุยซาทวันไหวและเริ่มรักชายหนุ่ม เธอจึงเริ่มตระหนักถึงความผิดพลาดของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาของบิดา ที่ทำให้เธอกลายเป็นคนเย็นชา ไม่รู้จักความรัก แต่งานกับบารน์เคอร์บีทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รัก บิดาให้ชีวิตแก่เธอ แต่กลับเอาความงดงามแห่งดวงวิญญาณ ความรู้สึกอันอ่อนไหวไปจากเธอ "what have you done, O father, what have you done, with the garden that should bloomed over, in this great wilderness here ?" (Dickens. 1954 : 193)

และหลยซาก็พบว่า สิ่งสำคัญของชีวิตคือความรู้สึก ความรัก ความอ่อนแอที่จะ
แปรเปลี่ยนเป็นความเข้มแข็ง ปฏิเสธการคำนวณทุกอย่าง หลยซารู้สึกเสียใจยิ่งนักที่
เติบโตขึ้นมาโดยทำลายคุณค่าตั้งกล่าวไปจนหมด "I have grown up, battling
every inch of my way" (Dickens. 1954 : 194)

โรนัลด์ แกรดกรินท์ เจ้าของ "ระบบ" และ "ตัวแบบ" ของการศึกษา เมื่อ
เห็นความล้มเหลวทางจิตใจและชีวิตของบุตรสาว จึงตระหนักถึงความผิดพลาดของตนและ
เสียใจไปกับเธอยิ่งนัก "I am stunned by these discoveries, I had proved
my - my system of myself, and I have rigidly administered it, and
I must bear the responsibility of its failures" (Dickens. 1954 :
198)

นอกจาก แกรดกรินท์จะเห็นความผิดพลาดของตนจากความล้มเหลวของบุตรสาว
แล้ว เขายังต้องพบผลของความคิดของเขาอีกอย่างขมขื่น เขาตกใจมากเมื่อทราบว่าผู้ที่
ปลี่ยนธนาคารของบาวน์เคอร์บีคือ หอม บุตรชายของเขาเอง เมื่อแกรดกรินท์ถามห้อมถึง
เหตุผลในการกระทำ ห้อมกล่าวว่า แกรดกรินท์เป็นผู้สอนเขามาเองว่า ในการทำงานร่วมกัน
ของคนในสังคมย่อมมีทั้งผู้ที่ซื้อสัตย์และผู้ที่ทุจริต มันเป็นกฎธรรมดา เมื่อตัวเขาเองเป็นผู้ที่
ทำตามกฎนี้ ทำไมแกรดกรินท์ต้องตกใจ แกรดกรินท์จึงตระหนักในความล้มเหลวของตน

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาในระบบดังกล่าว ยังสร้างผลผลิตของมันให้เป็นบุคคลที่
ชอบฉวยโอกาส และหาประโยชน์ใส่ตนเอง บิทซาร์ (Bitzar) คือลูกศิษย์คนหนึ่งของ
แกรดกรินท์ เขาทำงานในธนาคารของบาวน์เคอร์บีเช่นกัน เขารู้ว่าถ้าเขาจับห้อมไปให้
บาวน์เคอร์บีได้ เขาจะต้องได้รับการเลื่อนตำแหน่งขึ้นมาแทนห้อมเป็นรางวัลแน่ "I
(Bitzar) have no doubt whatever that Mr. Bounderby will then promote
me to young Mr. Tom's situation" (Dickens. 1954 : 257)

บิทซาร์จึงเป็นผลสรุปของการศึกษาในระบบที่มุ่งเน้นความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียน
ได้ดี เมื่อเขาได้รับการอบรมให้เห็นว่า ทุกอย่างที่ได้มาล้วนเป็นการแลกเปลี่ยน ไม่มีน้ำใจ
ไม่มีบุญคุณ ทุกอย่างในความคิดของเขาจะเป็นเรื่องของการคำนวณเกี่ยวกับเงินและเวลา

สิ่งที่เขาคิดและเห็นจะต้องเป็นสิ่งที่มองเห็น จับต้องได้ มีตัวตน ในขณะที่เขาไม่เคยเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ความสนุกสนาน ไม่เคยรู้ถึงคุณค่าของน้ำใจ ความรัก ความเสียสละ และความงามใด ๆ ในมนุษยชาติ เขาจึงมีลักษณะเป็นบุคคลที่ไร้น้ำใจ เห็นแก่ตัว มองระบบสังคมทั้งหมดในแง่ของผลประโยชน์ส่วนตน "... the whole system is a question of self - interest ..." (Dickens. 1954 : 258) แกรดกรินจึงไม่มีคุณค่า ไม่มีบุญคุณใด ๆ กับบิซาร์อีกเลย แม้ว่าจะเคยเรียนเคยสอนกันมาในอดีต ทุกอย่างจบลงแล้ว "When I came away, the bargain ended" (Dickens. 1954 : 258)

นอกจากจะกล่าวถึงผลเสียของระบบการศึกษาแบบดังกล่าว คิดแทนเสียงแสดงทัศนะต่อการศึกษาและชีวิตว่า ถ้ามนุษย์เพียงจะยอมให้ทุกคนมีวิถีทางชีวิตของตนเองด้วยประสาทสัมผัสและอิสรภาพที่จะเรียนรู้ทุกสิ่ง มีความใฝ่ฝันแล้วมนุษย์จะฉลาด มีความรัก ความสุข ความพอใจ ความไร้เดียงสา และมนุษยธรรมเพิ่มขึ้นอีกล้านเท่า

...if I (Louisa) had groped my way by my sense of touch, and had been free, while I knew the shapes and surfaces of things, to exercise my fancy somewhat, in regard to them ; I should have been a million times wiser, happier, more loving, more contented, more innocent and human in all good resput, than I am with the eyes I have .
(Dickens. 1954 : 194)

ส่วนนวนิยายอีก 3 เรื่อง คือ Little Dorrit Bleak House และ Oliver Twist ไม่ได้กล่าวถึงการศึกษาของเด็กแต่อย่างใด

7. ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของผู้คน

เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การดำรงชีวิตและการทำงานต้องพึ่งเครื่องจักรกล ผู้คนมีชีวิตที่เร่งรีบ และทำงานหนัก จึงมีแนวโน้มที่จะหา "เงิน" และผลประโยชน์ใส่ตัวให้มากที่สุด การยึดเอา "ความร่ำรวย" และ "ความสำเร็จในการทำงาน" เป็นเกณฑ์ในการยกย่องบุคคลในสังคม ทำให้ผู้คนอยู่ในภาวะเอาตัวรอด คำนึงถึงแต่ผลประโยชน์

ของตนเองเป็นใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงจิตใจผู้อื่น ผู้คนทั่วไปไร้น้ำใจ ขาดความเห็นอกเห็นใจ ในชะตากรรมของเพื่อนมนุษย์ผู้เดือดร้อน ขาดโอกาส หรือโชคร้าย คนจนมักถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม และชีวิตไม่มีคุณค่าใด ๆ กับสังคม

คิคเกนส์ได้เสนอสภาพจิตใจของบุคคลในสังคมที่ลัทธิประโยชน์แพร่หลาย หลักการของลัทธิความคิดนี้คือ การมองทุกอย่างในรูปของ "ประโยชน์" ที่จะได้มาทุกอย่างในชีวิตของผู้คน ต้องเกี่ยวพันกับงานและเวลา ทั้งสองประการนี้ควรอำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเมื่อประโยชน์ที่มองเห็นให้ชัดเจนที่สุดที่มนุษย์จะใช้เป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยน ต่อรอง และสะสมได้ คือเงิน เงินจึงควรเป็นเป้าหมายหลักของชีวิตและความสำเร็จ เมื่อความคิดนี้แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับ ทุกคนในสังคมจึงมีแนวโน้มที่จะทำทุกอย่างเพื่อ "เงิน" เพื่อว่าตนเองจะได้ร่ำรวย ประสบความสำเร็จในชีวิต

เมื่อคนยึด "เงิน" เป็นหลักสำคัญในชีวิต บางสิ่งบางอย่างในจิตใจและพฤติกรรมของเขาก็ขาดหายไป เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ขัดขวางความคิดเชิงประโยชน์นิยม และเป้าหมายในชีวิตของคน สิ่งนั้นคือ "น้ำใจ" และความรัก ความเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ ผู้คนในนวนิยายของชาร์ลส์ คิคเกนส์ส่วนมากจึงเป็นผู้ไร้น้ำใจ ไม่เห็นใจในชะตากรรมและความทุกข์ยากของผู้ที่ต่ำกว่า พยายามเอาเปรียบกคชี่ ทารุณผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส

สาเหตุของการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของผู้คนนั้น คิคเกนส์ไม่ได้ระบุสาเหตุไว้ในนวนิยายของเขาอย่างชัดเจน เขาเพียงแต่กล่าวบรรยายถึงสภาพการปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคมซึ่งไร้น้ำใจ โหดร้าย และทารุณ แต่เมื่อมองให้ลึกซึ้งลงไปถึงภูมิหลังของตัวละครบางคนอาจสรุปสาเหตุของปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของผู้คนได้ดังนี้

1. การขยายตัวของระบบอุตสาหกรรม เมื่อระบบอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่ระบบเกษตรกรรม ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนหันไปทำงานในโรงงาน การค้าขายตัวมีสินค้าใหม่ ๆ พุ่มเพื่อยี่ให้ความสะดวกสบายกับชีวิตเพิ่มขึ้นมากมาย ผู้คนพยายามหาเงินให้มากที่สุดเพื่อจัดหา สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต จึงมุ่งทำงานหนักและยึด "เงิน" เป็นใหญ่ ไม่สนใจผู้อื่น บรรดาคนงานต่างอยากได้ค่าแรงสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ขณะที่เจ้าของโรงงาน

อยากกดค่าแรงให้ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทุกอย่างกลายเป็นการต่อรองแข่งขัน ระบบอุตสาหกรรม ทำให้วงการธุรกิจขยายตัว ผู้คนหันมาถืออาชีพทางด้านนี้มากขึ้น การแข่งขันกันทำกำไรให้มากที่สุด การยกยอกข้อโกงเกิดขึ้น ทุกคนในสังคมจะมุ่งแข่งกันหา "เงิน" ให้ได้มากที่สุด โดยไม่สนใจผู้อื่น นวนิยายที่เสนอในประเด็นนี้คือ Hard Times Nicholas Nickleby และ David Copperfield

2. ความเชื่อชาในการทำงาน เห็นได้ชัดในตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมักไร้น้ำใจ ไม่ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ คำปรึกษา เพราะความเกียจคร้าน ไม่เห็นว่าตนเองจะได้ผลประโยชน์อะไรจากการให้บริการที่ดี การถูกคุกคามกันจน ดิคเกนส์ เสนอเรื่องนี้ในนวนิยายเรื่อง Little Dorrit Bleak House และ Oliver Twist

3. เรื่องส่วนตัว ดิคเกนส์ได้เสนอความไร้น้ำใจของผู้คนออกมา จากเหตุผลหรือสาเหตุส่วนตัว เช่น บิดาเลี้ยงเกลียดชังลูกศิษย์มารยา นายจ้างเกลียดลูกจ้าง เช่น ในนวนิยายเรื่อง David Copperfield และ Oliver Twist

ในเรื่อง Nicholas Nickleby ดิคเกนส์ได้เน้นถึงความไร้น้ำใจของมนุษย์ซึ่งละเลยกระทั่งบุคคลร่วมสายเลือด และการมุ่งหาประโยชน์โดยไม่สนใจทุกข์สุขของผู้อื่น มร. ราล์ฟ นิกเคิลบี คือ ตัวแทนของบุคคลที่ยึดถือลัทธิประโยชน์นิยมเป็นใหญ่ ซึ่งส่งผลให้กลายเป็นคนที่ตระหนี่ถี่เหนียว แข็งกระด้าง ไร้น้ำใจ

การแยกตัวเข้ามาทำธุรกิจเกี่ยวกับการให้กู้ยืมเงินในกรุงลอนดอนแต่เพียงผู้เดียว ภายหลังบิดาเสียชีวิตลง ทำให้ราล์ฟเพเล็คเพลินอยู่กับเรื่องเงิน จนลืมไปว่ามีน้องชายอยู่อีกคนหนึ่ง จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อเขาได้รับจดหมายคาดไม่ถึง เขาก็หนีออกและเขาได้เห็นว่าน้องชายคงเสียชีวิตแล้ว โดยไม่ได้แสดงอาการทุกข์โศกหรือประหลาดใจเลย "Black wax ? I shouldn't surprised if my brother were dead" (Dickens. n.d. : 20) ซึ่งสาเหตุก็คือ เขาไม่เคยมีความรู้สึกผูกพันกับน้องชาย เพราะน้องชายไม่เคยทำอะไรให้เขาเลย "My brother never did anything for me, ..."

(Dickens. n.d. : 21)

เมื่อครอบครัวของน้องชายเดินทางเข้ากรุงลอนดอนเพื่อมาขอความช่วยเหลือจาก เขาราส์ฟก็กังวล เกรงไปว่า ครอบครัวของน้องชายจะมารบกวนเขาอยู่นานเกินไป ราส์ฟ จึงเดินทางไปหา มิสลาครีวี เจ้าของบ้านเช่าที่ครอบครัวน้องชายเขามาเช่าอยู่ โดยแนะนำ เธอว่า ไม่ควรให้บุคคลพวกนี้เช่าอยู่ต่อไปอีก เพราะเขาซึ่งเป็นญาติเพียงคนเดียวที่พวกเขา มีอยู่ไม่อาจเกื้อหนุนพวกเขาได้ "I should recommend you not to keep them here. I am the only relation they have and I think it right that you should know I can't support them in this extravagance."

(Dickens. n.d. : 23)

ดังนั้น การมองโลกของบุคคลประเภทราส์ฟจึงเป็นการมองในแง่วัตถุไม่ใช่ในแง่ จิตใจ ดังที่เขาได้แสดงความประหลาดใจเมื่อรู้ว่าน้องชายของเขาเสียชีวิตเพราะหัวใจวาย จากการทำธุรกิจล้มเหลว "I understand a man dying of a broken neck, or suffering from a broken arm ... ; but a broken heart ! nonsense."

(Dickens. n.d. : 25)

และเมื่อรู้แน่ชัดว่าต้องให้ความช่วยเหลือครอบครัวน้องชาย ราส์ฟก็วางแผนหาทาง ออกทันที กับนิโคลัส หลานชายซึ่งเขาไม่ชอบหน้าแต่แรกเพราะท่าทางสง่าและภาคภูมิใจของ เด็กหนุ่ม ราส์ฟได้อ่านโฆษณาโรงเรียน ดูเคอะบอยส์ สคูล ของสแควียร์สซึ่งต้องการ ผู้ช่วย 1 คน ราส์ฟพานิโคลัสไปสมัครทันที ทั้ง ๆ ที่รู่วางงานนั้นรายได้น้อย และมีสภาพที่ แท้จริงเป็นอย่างไร เขาไม่สนใจ

ส่วนกับเคท หลานสาวซึ่งมีหน้าตาสวยงาม ราส์ฟได้พาไปสมัครงานที่ร้านตัดเสื้อ ของ มิสซิสมันคาลินี ซึ่งมีกิจการไม่ค่อยมั่นคงนัก ยิ่งไปกว่านั้น ราส์ฟยังคิดใช้ประโยชน์จาก ความสวยของเคท โดยให้เธอไปรู้จักกับลูกจ้างหนุ่ม ๆ ของเขา คือ ลอร์ด เวนิชอฟ และ เซอร์วิลเบอร์ เพื่อว่าทั้ง 2 คนจะติดใจความงามของเธอ และตกลงทำธุรกิจกู้เงินกับ เขาด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูง

ความไร้น้ำใจของราส์ฟนี่เองที่ทำให้ทุกอย่างไม่เป็นไปตามที่เขาคาดเอาไว้ นิโคลัสทนระบบหารูดเด็กของ มร. สแควียร์สไม่ได้ จึงตอบโต้ มร. สแควียร์สไปและ

พาเด็กคนที่ถูกทารุณกลับกรุงลอนดอนด้วย ราล์ฟโกรธมากเมื่อรู้ชื่อนี้ และถึงโกรธเมื่อ นิโคลัสรู้ทันและเถียง ถึงกับลั่นวาจาว่า นิโคลัสไม่มีทางที่จะได้เงินจากเขาแม้สักเพนนีเดียว หรือได้รับความช่วยเหลืออื่นใดจากตัวเขา

I (Mr. Ralph) say that this boy (Nicholas), headstrong, wilful and disorderly as he is should not have one penny of my money, or one crust of my bread, or one grasp of my hawd , to save him from the loftiest gallow in all Europe ! (Dickens. n.d. : 268)

ความแค้นในตัวของหลานชายประกอบกับความไร้น้ำใจที่มีอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ ราล์ฟหาทางแก้แค้นนิโคลัส โดยการพาสเคียร์สและ มร. สโนว์ลีย์ ไปอ้างตัวว่าเป็นพ่อของสไมค์ เพื่อแย่งสไมค์กลับคืนไปยัง กูเทอะบอยส์ ฮอล ทำให้นิโคลัสทุกข์ใจ เพราะเขารู้ว่านิโคลัสรักสไมค์มาก

ความไร้น้ำใจและความเห็นแก่เงินของราล์ฟนั้นมีมานานแล้ว แม้แต่กับภรรยาของตนเองราล์ฟก็ยังไร้น้ำใจด้วย เมื่อราล์ฟภรรยาเขาไม่ยอมจดทะเบียนสมรสหรือเปิดเผยเรื่องการแต่งงานของเขาเพราะบิดาของภรรยาเขาได้เขียนไว้ในพินัยกรรมว่าลูกสาวของเขา จะไม่ได้รับเงินส่วนแบ่งจากมรดกเลยถ้าหากแต่งงานโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากพี่ชาย ราล์ฟจึงไม่ให้ภรรยาเปิดเผยเรื่องการแต่งงานเพราะเกรงว่าจะไม่ได้รับเงินมรดก

"This marriage led to its being kept strictly private : for a clause in her father's will declared that if she married without her brother's consent, the property in which she had only some life interest while she remained single, should pass away ..."

(Dickens. n.d. : 835)

นอกจาก ราล์ฟแล้ว ในเรื่อง Nicholas Nickleby นี้ยังมีผู้เห็นแก่เงิน และไร้น้ำใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ มร. สเคียร์ส ผู้ซึ่งโหดร้ายและทารุณกับเด็กนักเรียนในโรงเรียนของเขามาก ผู้มีอาชีพครูเช่นเขาแทนที่จะมีความเมตตา กรุณา รักเด็กดังเช่น

ครูที่หัวโปก กับเป็นผู้มีจิตใจโหดร้าย หน้าไหว้หลังหลอก บางครั้งกระทำการที่ไม่สมควร แต่ยังพูดว่าตนเองดี เช่น ในการจัดอาหารให้เด็กนั้น มร. สควีแยร์สจะถือหลักประหยัดที่สุด เพื่อว่าเขาจะได้มี "กำไร" มากที่สุด อาหารเด็กจึงมีปริมาณและคุณภาพต่ำ แต่ด้วยความจำเป็นและกลัวผู้อื่นจะเห็น มร. สควีแยร์สต้องจัดหาเนื้อพาให้เด็กให้กินบ้าง แต่ด้วยความที่เนื้อสัตว์เป็น ๆ ราคาแพงเขาไม่อาจซื้อได้ เขาจึงซื้อเนื้อของวัวที่ตายตามธรรมชาติเพราะราคาถูกมาก แต่เขาก็นำไปคุยกับคนอื่น ๆ ว่าเขาต่อต้านการทารุณสัตว์ "... being amially opposed to crulty to animals, not unfrequently purchased for boy consumption the bodies of horned cattle who had died a natural death" (Dickens. n.d. : 87)

ดิกเกนส์ได้ชี้ให้เห็นชัดในเรื่องนี้ว่า บรรดาเอกชนที่ประกอบการเกี่ยวกับการศึกษา นั้นมองการตั้งโรงเรียนขึ้นมาในแง่ของธุรกิจ และเป็นอาชีพที่พวกเขาจะหาเงินให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ดังนั้น มร. สควีแยร์ส และมิสซิสสควีแยร์สจึงมองเด็ก ๆ ในแง่เป็นศัตรูของพวกเขานั่นเอง แต่ต่างกันตรงที่ว่า มิสซิสสควีแยร์สกระทำการทารุณกับเด็กให้อย่างเปิดเผยและไม่เกรงกลัว ตรงข้ามกับ มร. สควีแยร์สจะแสดงออกมานักไม่ได้เพราะเขาเป็นเจ้าของโรงเรียนและครูใหญ่

นอกจากจะเกลียดชังเด็ก ๆ แล้ว ทั้งนายและนางสควีแยร์สต่างเป็นคนไม่มีเหตุผล ทั้งคู่ เมื่อเห็นนิโคลัสเป็นเด็กหนุ่มที่มีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตัวเอง นางสควีแยร์สก็รู้สึกหมั่นไส้และไม่ชอบนิโคลัสขึ้นมามากมายไม่มีเหตุผล "I (Mrs. Squeers) say again, I hate him worse than poison," (Dickens. n.d. : 107) และ มร. สควีแยร์สก็แสดงความเห็นด้วยโดยไม่คัดค้านและยังสนับสนุนให้ มิสซิสสควีแยร์สแสดงความเกลียดชังอย่างเปิดเผยอีกด้วย "I (Mr. Squeers) don't believe there is a woman in all England that can bring anybody's spirit down as quick as you (Mrs. Squear) can, ..." (Dickens. n.d. : 107)

และเมื่อนิโคลัสมีเรื่องให้ถูกสาวของเธอมองไม่พอใจ มิสซิสสควีแยร์สก็ยิ่งปฏิบัติต่อนิโคลัสอย่างโหดร้ายและเย็นชายิ่งขึ้น โดยการให้อาหารเลว ๆ ที่สกปรกแก่เขา แสดงอาการ

หยาบหยาม และยังหาสิ่งรบกวนใจเขาที่จะทำให้เขายิ่งใจเสียมากขึ้น ซึ่งทำให้นิโคลัสแทบบ้าด้วยการกระทำที่โหดร้ายและไม่ยุติธรรมเหล่านั้น "...and nearly drove him mad by its injustice and cruelities" (Dickens. n.d. : 152)

สไมค์ เป็นเด็กโตที่อยู่ในครอบครัวสเคียร์สด้วยเพราะผู้ปกครองของเขาหายไปและไม่ส่งเงินมาอีกเลย ได้หนีออกจากบ้านของ มร. สเคียร์สเพราะทนความโหดร้ายไม่ไหว มร. สเคียร์สก็สอบสวนเด็ก ๆ เมื่อเด็กคนหนึ่งตอบขึ้นมาว่า เขาคิดว่าสไมค์คงหนีไปแล้ว มร. สเคียร์สก็โมโหที่เด็กมีความคิดอย่างนั้นและทุบตีเด็กคนนั้นอย่างหนัก

มร. สเคียร์สแสดงความเกลียดแค้นที่สไมค์หนีไปถึงกับสัญญาว่าถ้าจับได้เขาจะไม่ไว้ชีวิต "If I catch him, I'll only stop short flaying him alive." (Dickens. n.d. : 158)

โรงเรียนที่ กูเคอบอยส์ สคูล : นี้มีความทารุณมากจนคิดแทนส์เรียกว่าเป็น "ชุมชนความหิว" (the hungry community) และในโรงเรียนเด็ก ๆ จะถูกเรียกขานด้วยคำพหูพจน์ ๗ เช่น สเคียร์สเรียกสไมค์ว่าเป็นสุกรหรือสุนัขที่คื้อค้าน (a nasty, ungrateful, pig-headed, brutish, obstinate, sneaking dog) และเมื่อ มร. สเคียร์สจับตัวสไมค์และกระทำทารุณอย่างหนักโดยการเปลี่ยนนิโคลัสที่ทนอยู่ไม่ได้ เขาจึงเข้าขัดขวางการกระทำทารุณกับเด็กที่ช่วยตัวเองไม่ได้ "the dastardly cruelities practiced on helpless infancy in this foul den" (Dickens. n.d. : 164)

คิดแทนส์ได้เสนอภาพของผู้คนที่โหดร้าย ไร้น้ำใจได้เด่นชัดเช่นกันในนวนิยายเรื่อง David Copperfield โดยเสนอเรื่องราวของบิดาเลี้ยงกับลูกเลี้ยง โอลิเวอร์ซึ่งเป็นเด็กกำพร้าบิดา เมื่อมารดาแต่งงานใหม่ ต้องเผชิญกับความโหดร้ายไร้น้ำใจของบิดาเลี้ยงอย่างน่าสงสารยิ่ง

มร. เมอร์คิสโตน บิดาเลี้ยงของเดวิดรู้สึกรำคาญใจและไม่พอใจที่คลารามารดาของเดวิดร้องไห้สงสารและกล่าวคำปลอบใจเดวิดซึ่งกำลังเสียใจที่มารดาแต่งงานใหม่ จึงขู่เดวิดว่าถ้าทำตัวยุ่งยากหรือคื้อคังที่เขาทำกับม้าหรือสุนัขที่คื้อคัง

"David, if I (Mr. Murdstone) have an obstinate house or dog to deal with, what do you think I do?"

"I don't knew"

"I beat him" (Dickens. 1974 : 46)

เดวิดจะต้องเรียนหนังสือกับมารดาทุกวัน แต่เขามักคิดไม่ออกถ้ามี มร. เมอร์สโตน และมิสเมอร์สโตนอยู่ในห้องด้วย เขาจึงถูกลงโทษจากบุคคลพวกนี้เสมอ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ เขาพลอกัดมือ มร. เมอร์สโตนเข้าด้วยความหวาดกลัวตามประสาเด็ก ๆ มร. เมอร์สโตน ใช้นิ้วเขมือง่ายอย่างหนักจนเดวิดต้องนอนชมเพราะพิษไข้

He (Mr. Murdstone) beat me then as if he would have beaten me (David) to death. I heard my mother crying out - and Peggotty. Then he was gone, and the door was locked outside ; and I was lying, fevered and hot, and torn, and sore ; and raging in my puny way, upon the floor. (Dickens. 1974 : 58)

แล้วเดวิดก็ถูกขังไว้ในห้องไม่ให้พบกับมารดา เขารู้สึกขมขื่นใจไม่ทราบที่ตัวเอง ได้กระทำความผิดกรรมเลวร้ายใดจนกระทั่งต้องถูกคุมขังราวกับติดคุกและไม่ทราบชะตากรรม ของตนเองว่าจะมีอันตรายนะอะไรหรือถูกแขวนคอหรือไม่

มิสเจน เมอร์สโตน น้องสาวของบิดาเลี้ยงของเดวิด เป็นผู้ที่จริงจังเย็นชาและเกลียดเด็ก เธอรังเกียจเดวิดมาก ไม่ให้เดวิดยุ่งแะน้องของเขที่เกิดขึ้นจาก มร. เมอร์สโตน เดวิดจึงพยายามหลีกเลี่ยงไม่พบปะเธอให้มากที่สุด แต่มิสเมอร์สโตนก็คอยจับผิดเดวิด อยู่เสมอ

มร. เมอร์สโตนเองก็เกลียดเดวิดมากเช่นกัน และหาทางกลั่นแกล้งโดยตลอด เมื่อเห็นเดวิดสบายใจที่จะไปซุกและคุยกับหญิงรับใช้ชื่อ เพ็กก๊อตตี้ มร. เมอร์สโตนก็ยื่น คำขาดห้ามเดวิดไปพบปะเพ็กก๊อตตี้ เพราะว่าเธอเป็นคนรับใช้ เป็นคนชั้นต่ำ

I (Mr. Murdstone) observe that you (David) have an attachment to low and common company. You are not to

associate with servants. The kitchen will not improve you, in the many respects in which you need improvement. (Dickens. 1974 : 119)

เดวิดต้องกลับมาอยู่บ้านหลังจากมารดาเสียชีวิต มร. เมอร์คสโตนไม่ยอมให้เดวิดกลับไปเรียนที่โรงเรียนอีกด้วยเหตุผลที่ว่า เขาไม่เห็นความจำเป็นและประโยชน์ของการศึกษายิ่งไปกว่านั้น มร. เมอร์คสโตนยังวางแผนที่จะให้เดวิดไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงตัวเองอีกด้วย

You (David) have recieved some considerable education already. Education is costly, and even if it were not, and I could afford it, I am of opinion that it would not be at all advantageous to you to be kept at school. What is before you, is a fight with the world ; and the sooner you begin it, the better.

(Dickens. 1974 : 152)

มร. เมอร์คสโตนดำเนินการตามแผนของเขาทันที โดยการติดต่อกับ มร. คิวเนียน ให้เดวิดไปทำงานที่โรงงานของ มร. คิวเนียนเพื่อหาเงินซื้อข้าวเลี้ยงตัวเอง

เมื่อเดวิดไปทำงานที่โรงงานของ มร. คิวเนียน เขารู้สึกขมขื่นใจและทรมานมาก เงินที่ได้รับเป็นค่าแรงนั้นน้อยจนแทบซื้ออาหารได้ไม่พอ เขาจึงตัดสินใจหนีออกจากโรงงาน เดินทางไปหาบ้านของเขาที่เมืองโคเวอร์

การเสนอภาพความไร้น้ำใจของคนในสังคม นอกจากตลกเกแ่นส์จะแสดงให้เห็นการเอาเปรียบของชนชั้นสูงกับชนยากจน ชนชั้นกลางกับชนจนแล้ว เขาได้แสดงความขมขื่นใจที่คนยากจนยังเอาเปรียบคนยากจนด้วยกันอีกอย่างไร้น้ำใจที่สุด สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นชัดถึงระบบความคิดแบบระบอบนิยมที่เข้ามาครอบงำจิตใจของชนทุกชั้น ทุกอาชีพ แม้คนยากจนด้วยกัน ซึ่งต่างก็รู้ถึงความลำบาก ความขมขื่นใจในความยากจน ความคับแค้นใจยามถูกเอาเปรียบหรือถูกปฏิบัติด้วยอย่างไร้น้ำใจ กลับมาเอาเปรียบคนจนด้วยกันเองเมื่อมีโอกาส สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงจิตใจของมนุษย์ซึ่งเต็มไปด้วยกิเลส ความอยากได้ และเอาเปรียบแม้กระทั่ง

กับเด็กตัวเล็ก ๆ เช่นเด็กที่ถูกคนกลางกรอขโมยหีบเสื้อผ้าของเขาไปจนหมดสิ้น หลังจากเอาค่าจ้างของจากเด็กไปแล้ว ต่อมาเมื่อหนิวไมไหวเด็กก็ไปที่ร้านขายของเก่าเพื่อขายเสื้อแจ็กเก็ตของเขา ปรากฏว่าเขาถูกพ่อค้าคนกลางโกงเงินและจ่ายเงินค่าเสื้อให้แก่เขาด้วยราคาต่ำสุด เด็กก็ต้องรับเพราะความหิวจนทนไม่ไหว และครั้งต่อมาเมื่อเขาคิดจะขายผ้าพันคอเพื่อนำเงินมาซื้ออาหาร เขาก็ถูกช่างปักกริชซึ่งป้วนเปื้อนอยู่แถวร้านจำนำแย่งของไปพร้อมกับกล่าวหาเด็กว่าขโมยมาจากพี่ชายของเขา และผลักเด็กจนล้มลงกับพื้น

ดิกเกนส์ยังกล่าวถึงชีวิตของคนชั้นกลางอีกด้วย เด็กซึ่งภายหลังเป็นผู้สื่อข่าวแต่งงานกับคอร่า มีบ้านและคนใช้ ด้วยความไม่ประสีประสาทางการเรือนของคอร่า ทำให้คนรับใช้ในบ้านโกงตลอด เช่น ขโมยถ่านหิน ใช้ชื่อของเด็กเอาของจากร้านจำนวนมากมาเป็นของตัวเอง และเมื่อเด็กไปจ่ายของเองก็ถูกเจ้าของร้านโกงให้สินค้าที่คุณภาพไม่ดี เช่น กุ้งต้มไปด้วยน้ำ เนื้อก็เหนียว ขนมังก็ไม่มีเปลือกแข็ง สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นถึงความเห็นแก่เงินที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคม "Everybody we had anything to do with seemed to cheat us. Our appearance in a shop was a signal for the damaged good to be brought out immediately." (Dickens. 1974 : 640)

นวนิยายที่แสดงถึงภาพชีวิตของคนจนที่ไร้ค่าและความไร้น้ำใจของผู้คนได้ชัดเจนอีกเรื่องหนึ่งของดิกเกนส์ คือ Oliver Twist

ในเรื่องนี้ดิกเกนส์ได้แสดงความเห็นอกเห็นใจคนจนและตำหนิผู้ที่ไร้น้ำใจออกมา เพราะชีวิตของผู้ยากไร้ต้องขึ้นอยู่กับความเมตตาบารมีของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ชีวิตของเด็ก เช่น โอลิเวอร์ ต้องขึ้นอยู่กับคำตัดสินของคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ว่าจะตัดสินใจให้เขาไปฝึกงานกับใคร เมื่อ มร. แกมฟิลด์มาเยี่ยมความคืบหน้าของโอลิเวอร์ในทำงานกวาดปล่องไฟ แม้คณะกรรมการทุกคนจะทราบว่า เป็นงานที่อันตรายยิ่ง ก็ยังยินยอมให้โอลิเวอร์ไปกับ มร. แกมฟิลด์

แต่โชคที่หนึ่งในคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์เกิดสงสารเห็นใจโอลิเวอร์ขึ้นมา จึงไม่ยอมลงชื่อในเอกสารมอบโอลิเวอร์ไว้ที่ มร. แกมฟิลด์ โอลิเวอร์จึงไม่ต้องไปเป็นเด็ก กวาดปล่องไฟ แต่ในบ้านสงเคราะห์ยังมีธรรมเนียมอื่น ๆ อีก สำหรับเด็กหนุ่มที่เริ่มเติบโต จะต้องถูกส่งไปทำงานที่ท่าเรือชายฝั่งทะเลเพราะบ้านสงเคราะห์ไม่อาจให้การเลี้ยงดูต่อไปได้ แม้จะเป็นที่รู้กันอยู่แก่ใจว่า งานที่ท่าเรือนั้น อาจทำให้บรรดาเด็กหนุ่มเหล่านี้เจ็บป่วย หรือล้มตายจากการปฏิบัติที่โหดเหี้ยมได้ "...so, they came to the conclusion that the only way of providing for Oliver effectively, was to send him to sea without delay." (Dickens. 1981 : 27)

แต่โอลิเวอร์ก็รอดตัวจากการถูกส่งไปทะเล เพราะ มร. โชเวอร์แบร์รี ผู้จัดการศพได้มาที่บ้านสงเคราะห์และรับเข้าไปช่วยงาน คณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ตกลงทันที และเรียกโอลิเวอร์ออกมาออกพร้อมกันชื่อว่า ถ้าเขานั่นหรือหนึ่งกลับบ้านสงเคราะห์อีกเขาต้องถูกส่งไปทะเล ถูกทำร้ายและอาจตายได้

When little Oliver was taken before "the gentlemen" that evening, and informed that he was to go, that night, as general house - lad to a coffin - maker ; and that if he complained of his situation, or ever came back to the parish again, he would be sent to sea, there to be drowned, or knocked on his head, ...

(Dickens. 1981 : 31)

ดิคเกนส์ได้แสดงความรู้สึกของเด็กที่ถูกกดขี่และปฏิบัติด้วยอย่างไม่ปราณีปราศรัยอย่างโอลิเวอร์ว่าเต็มไปด้วยความหวาดกลัว ขว้างเหว่ คิดว่าทุกคนเกลียดชังตนเองและปวดร้าวใจ

"So lonely, sir ! So very lonely", cried the child.

(Oliver) "Everybody hates me. Oh ! sir, don't, don't

pray be cross to me !" The child beat his hands upon

his heart ; and looked in his companion's face, with
tears of real agony. (Dickens. 1981 : 32)

และทิกเกนส์เห็นความไร้หัวใจของคนให้ช็อคยิ่งขึ้นเมื่อโอลิเวอร์ตอบโต้ในอาที่
กล่าวตู่ถูกแม่ของเขา โอลิเวอร์ถูกขังไว้ในห้องใต้ดิน มร. บัมเบิล ผู้ช่วยคณะกรรมการ
บ้านสงเคราะห์ถูกตามตัวมาจัดการกับโอลิเวอร์ แต่โอลิเวอร์กลับไม่กลัว ทำให้ทุกคนชะงัก
และแปลกใจ มร. บัมเบิล กล่าวว่า เป็นเพราะเด็กชายได้รับการเลี้ยงดูและได้รับอาหาร
มากเกินไป จนอนาถาควรได้รับอาหารพอประทังชีวิตเท่านั้น

"Meat, ma'am, meat," replied Mr. Bumble with stern
emphasis. you've over - fed him, ma'am. You've
raised or artificial soul and sprit in him, ma'am,
unbecoming a person of his condition : as the board,
... What have paupers to do with soul or spirit ? It's
quite enough that we let'em have live bodies. If you
had kept the boy an opuels, ma'am, this would never
have happened" (Dickens. 1981 : 56 - 7)

มร. บัมเบิลได้คำแนะนำจากนางโซเวอร์เบอรี่ ว่า ปลอ่ยให้โอลิเวอร์อดอาหาร
มาก ๆ ก่อน จึงนำเขาออกจากที่คุมขัง และเลี้ยงดูเขาอย่างอดอยากต่อไปและยังได้กล่าว
คำพูดตู่ถูกมารดาของโอลิเวอร์ด้วย

นอกจากนี้ ทิกเกนส์ยังได้กล่าวถึงบรรดาผู้คนที่ในสังคมทั่วไป ซึ่งแต่ก่อนเป็นสังคม
ที่สงบสุข มีน้ำใจไมตรี ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ด้อยกว่าในสังคม โดยเฉพาะในชนบท
ประชาชนจะมีน้ำใจแก่ผู้เดินทางผ่านเสมอ แต่เมื่อผู้คนมีมากขึ้น โจรผู้ร้ายและขอลานมืออยู่
ทั่วไปในสังคม คนก็ขาดความเมตตาปรานี แล้งน้ำใจแก่กระทั่งกับเด็กที่หิวโซและอดอาหาร
เช่น โอลิเวอร์ซึ่งหนีออกจากบ้าน มร. โซเวอร์เบอรี่เดินไปอย่างไร้จุดหมายตามถนน เมื่อ
มีรถม้าผ่านมา โอลิเวอร์ก็พยายามขอไปด้วย แต่ไม่มีใครสนใจ บางคนก็สนุกก็ต้อรองว่า
ให้โอลิเวอร์รองรถม้าแล่นไปถึงยอดเนินเขา ก่อน แล้วจึงวิ่งให้พวกเขาดูว่าจะไปไหนได้ไกล

เพียงไร แล้วจะให้รางวัลสักครึ่งเพนนี่ โอลิเวอร์พยายามทำแต่ไม่สำเร็จเพราะความเหนื่อยอ่อนและข้อเท้าที่เจ็บระบมไปหมด เมื่อพวกที่อยู่บนรถม้าเห็นดังนั้นก็เก็บเงินใส่กระเป๋าทิ้งเดิม พร้อมทั้งกล่าวดูถูกว่า โอลิเวอร์เป็นเพียงสุนัขที่เฉื่อยชาตัวหนึ่งไม่สมควรจะได้รับอะไร และพากันจากไป

ความหวาดระแวงและความหวาดกลัวความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินยังทำให้คนขาดน้ำใจไม่กล้าให้ความช่วยเหลือจนจริงจัง โอลิเวอร์จึงถูกไล่ออกจากบางแห่งที่เขาไปขอความช่วยเหลือ เพราะมีคนกลัวว่าเขาจะเป็นขโมย ถ้าโอลิเวอร์ไปขออาหารจากบ้านชาวนา สุนัขจะถูกปล่อยออกมาวิ่งไล่กัดเขา หรือเมื่อเขาโผล่เข้าไปในร้านขายของ ผู้คนจะแกล้งกล่าวถึงผู้ช่วยคณะกรรมการบ้านสงเคราะห์ ซึ่งทำให้เขาหวาดกลัวและรีบออกมาจากที่นั่นทันที

...to drive that strange boy out of the place, for she was sure he had come to steal something. If he begged at a farmer's house, ten to one but they threatened to set the dog on him ; and when he showed his nose in a shop, they talked about the beadle - which brought Oliver's heart into his mouth, ...

(Dickens. 1981 : 63)

ความไร้น้ำใจนี้ยังเห็นได้ชัดเจน จากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ตำรวจ เมื่อโอลิเวอร์ถูกจับตัวไปด้วยข้อหาลักขโมยกระเป๋ามร.บราห์นโลว์ ตำรวจพยายามสอบสวนเขา ทั้ง ๆ ที่โอลิเวอร์กำลังไม่สบายอย่างรุนแรง และพยายามขอน้ำกิน มร. ฟาง ผู้บัญชาการตำรวจกล่าวว่า เขาแกล้งทำและบอกให้ทุกคนปล่อยโอลิเวอร์ไม่ต้องพ่วงโอลิเวอร์จึงล้มลงสิ้นสติ ทุกคนที่สถานีตำรวจต่างมีมมอง แต่ไม่ทำอะไร มร. ฟาง สรุปเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า เป็นเพราะโอลิเวอร์รู้สึกละอายในความผิด จึงเป็นลม และให้ปล่อยให้โอลิเวอร์นอนอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะเหนื่อยเอง

Oliver awailed himself of the kind permission, and fell to the floor in a fainting fit. The men in the office looked at each other, but no one dared to stir.

"I knew he was shamming," said Fang, as if this was incontestable proof of the fact. "Let him lie there, he'll soon be tired of that. " (Dickens. 1981 : 90)

การยัคลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของคนในสังคมนี้ ดิคเกนส์ได้เสนอไว้ในนวนิยายเรื่อง Hard Times เช่นกัน

ในเรื่องนี้ ดิคเกนส์สามารถนำเอาเรื่องราวชีวิตของเศรษฐีใหม่ที่ร่ำรวยขึ้นมาแล้วพยายามลืมอดีตอันทุกข์ยากของตนมาเสนอได้อย่างเจ็บปวด

โจเซฟ บาวน์เคอบีผู้ซึ่งเป็นเศรษฐีเจ้าของโรงงานในเมือง โค้กทาร์น เป็นผู้ที่ร่ำรวยมาจากการก่อสร้างตัวของตนเอง เขามักจะบอกกับผู้อื่นอย่างภาคภูมิใจเสมอว่าเขาเป็นผู้ที่สร้างตัวเองขึ้นมาอย่างมีศักดิ์ศรีโดยไม่ต้องใช้ความภาคภูมิใจของครอบครัวและเขามักจะถูกเหยียดหยามก่อกวนของคนเสมอว่า เขาเกิดในตระกูลที่ยากจน มารดาของเขาหนีจากเขาไป ทิ้งเขาไว้กับยายที่ขี้เมาซึ่งเป็นผู้หญิงที่ชั่วร้ายและเลวร้ายที่สุดที่เขาเคยเห็น เขากลายเป็นเด็กพเนจร เขาสมควรจะเรียกแม่เขาว่าอย่างไร อาจจะเป็นผู้หญิงที่เลวร้ายที่สุดในโลกอีกผู้หญิงหนึ่งยกเว้นยายแล้ว

My mother left me to my grandmother and according to the best of my remembrance, my grandmother was the wickedest and the worst old woman that ever lived ! ... Then I became a young vagabond. (Dickens. 1954 : 14)

I was born in a ditch, and my mother ran away from me.

Do I excuse her for't ? No. What do I call her for it ?

I call her probably the very worst woman that ever lived in the world, except my drunken grandmother ! (Dickens. 1954 : 28)

... There's no family pride about me, there's no
imaginative sentimental humbug about me !

(Dickens. 1954 : 28 - 29)

จากคำพูดและความเป็นจริงของชีวิตเขา จะเห็นได้ว่า บาวน์เคอร์บีเป็นคน
อกหักที่สุด และไร้หัวใจที่สุด เพราะบาวน์เคอร์บีมีคามารกาที่รักเขามากที่สุดเป็นชาวบ้าน
ธรรมดา แต่ก็พร้อมที่จะส่งเสริมให้ลูกมีชีวิตที่ดีกว่าที่ทาง เมื่อบาวน์เคอร์บีร่ำรวยและต้องการ
ปกป้องคดียของชน แม่ของเขาผู้ซึ่งรักเขาอย่างจริงใจ จึงเก็บตัวอยู่เงียบ ๆ ไม่แสดงตัวและ
จะมาแอบดูลูกเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น แม่ของเขาจึงรู้สึกน้อยใจมากที่ถูกกล่าวดูถูกตนเช่นนั้น

"...And for shame upon you, O for shame,
to accuse me of being a bad mothes to my son,
with my son standing here to tell you so different"

(Dickens. 1954 : 235)

การยึดหลักประโยชน์นิยมทำให้บาวน์เคอร์บียึดแต่ผลประโยชน์ของตนเอง ไม่เห็น
ใจผู้อื่น เมื่อคนงานในโรงงานของเขาเรียกร้องค่าแรงเพิ่ม เขาก็ไม่สนใจและเมื่อสตีเฟน
เบลคพูลคนงานผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการประท้วง แต่ก็ไม่เข้าข้างนายจ้าง พุคอธิบายความ
ต้องการของคนงาน บาวน์เคอร์บีก็ไม่พอใจและไล่เบลคพูลออกจากงาน "Now it is
clear to me (Bounderby) that you are one of those chaps who have
always got a grievance. And you go about, sowing it and raising
crops." (Dickens. 1954 : 136)

ยิ่งไปกว่านั้น เบลคพูลยังถูกกล่าวหาว่าปลุณชนาคาร บาวน์เคอร์บีประกาศจับเขา
ขณะที่บรรดาคนงานอดิศเพื่อนร่วมงานของเขาก็เข้าเติมเข่าว่าทำให้ชื่อเสียง ผู้ร่วมงาน
เสื่อมเสีย ดังนั้นเบลคพูลจึงเป็นแพะรับบาป "The master (Bounderby) against
him on one hand, the men (workers) agains him on the other, he
always wantin to work hard in peace, and do what he felf right."
(Dickens. 1954 : 226)

8. ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ

ขณะที่สภาพการณ์ต่าง ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงไปมากมายหลายด้าน ชาวอังกฤษ บางส่วนยังคงยึดถือค่านิยมและความเชื่อดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด เช่น ด้านการให้การศึกษา แก่บุตรหลานที่ยังยึดการสอนแบบเน้นความรู้ในเนื้อหาเหมือนในอดีต การบังคับให้บุตรหลาน ทำตามประเพณี รักษาเกียรติของครอบครัวและวงศ์ตระกูล ส่วนค่านิยมบางประการก็ เปลี่ยนแปลงไป เช่น ในด้านการยอมรับนับถือกันในสังคมจะมุ่งยกย่องผู้ที่มีเงินและร่ำรวย โดยไม่คำนึงถึงเบื้องหลังหรือชาติตระกูล ยกย่องผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพและหน้าที่ การงาน คนในสังคมจึงแข่งขันทำงานเพื่อความร่ำรวยและความสำเร็จ นอกจากนี้ชาวอังกฤษ ยังเป็นผู้ที่มีความภูมิใจในตนเองและชาติตระกูลมาก พวกเขาจะยอมไม่ได้หากมีใครมาดูถูก เขาไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด และชาวอังกฤษเชื่อมั่นใน "ประเทศชาติ" และ "ระบบ" ในสังคมเขาวางยิ่งใหญ่และดีที่สุดแล้ว

ดิกเกนส์ได้กล่าวถึง ค่านิยมหลายประการของชาวอังกฤษที่ทำให้เกิดผลกระทบ มีปัญหาสังคมติดตามมา ค่านิยมประการหนึ่งที่สำคัญคือ การยกย่องผู้ที่มีเงินมาก คนร่ำรวย ในวงสังคม ทำให้ผู้คนในสังคมไม่หาทรัพย์สินเงินทอง เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ถูกยกย่องสรรเสริญ การยกย่องนับถือและให้ความไว้วางใจคนที่ร่ำรวย มีชื่อเสียงนั้นเป็นช่องทางให้บุคคลเหล่านั้น กระทำการทุจริต บางประการได้อย่างสะดวก อีกทั้งการยกย่องผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ทำให้ผู้คนไขว่คว้าดิ้นรนไปได้ถึงจุดสุดหยดของชีวิต โดยมีได้เหลืยวเลหรือมีความผูกพันกับผู้อื่น นอกจากนี้ดิกเกนส์ยังชี้ให้เห็นว่า ความภูมิใจในชาติตระกูลและตนเองจนเกินไปนั้นอาจนำ ความเสียใจมาสู่ตัวบุคคลและผู้ที่เกี่ยวข้องในภายหลังได้

สาเหตุของการมีค่านิยมและความภูมิใจที่ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมนั้น ดิกเกนส์ไม่ได้ ระบุสาเหตุไว้อย่างชัดเจนนักในนวนิยายของเขา แต่จากค่านิยมของสังคมที่ยกย่องตัวละคร ที่ร่ำรวย มีกิจการเป็นของตัวเอง มีฐานะตำแหน่งในสังคมในนวนิยายก็อาจกล่าวได้ว่า เกิดจาก

1. ความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม เช่น การยกย่องบุคคลที่เกิดมาในตระกูลสูง ร่ำรวยโดยกำเนิด บุคคลที่มีศรัทธาดี บุคคลที่อยู่ในระดับผู้บริหารของประเทศ การยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม เช่น ลูกต้องเชื่อฟังพ่อแม่ คำนิยมเรื่องเพศของเด็กที่จะเกิดมา หรือการตั้งชื่อตามตัวบุคคล นวนิยายที่กล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ ได้แก่ Little Dorrit และ David Copperfield

2. การขยายตัวของระบบอุตสาหกรรม ทำให้ชีวิตผู้คนเร่งรีบขึ้นอยู่กับการชีวิตต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น เงินเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ผู้คนจึงนิยมยกย่องคนร่ำรวยไม่ว่าจะหารายได้จำนวนมากนั้นจากที่ใด ให้ความนับถือคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิต นวนิยายที่กล่าวถึงปัญหาในประเด็นนี้ คือ Nicholas Nickleby และ Little Dorrit

ในเรื่อง Nicholas Nickleby ดิกเกนส์ได้มุ่งเน้นให้เห็นภาพของคนที่ยึดเงินเป็นพระเจ้า และกระทำการทุกประการเพื่อให้ได้มาซึ่งเงิน เช่น ราล์ฟ นิกเคิลบี้ผู้มีอาชีพเกี่ยวกับธุรกิจการออกเงินกู้ ราล์ฟมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเงินมาตั้งแต่เขายังเด็ก เป็นนักเรียนอยู่ว่า เงินทุกสองเพนนีจะต้องทำให้ได้กำไรเพิ่มครึ่งเพนนี "Twopence for every halfpenny" (Dickens. n.d. : 4) ซึ่งการศึกษานี้เป็นกฎธรรมดาที่ชนชั้นกลางทั่วไปและบรรดาพ่อค้าที่มุ่งกำไรยึดถือเพื่อให้ได้มาซึ่ง "เงิน" และ "ความร่ำรวย" ดังนั้นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันจึงเป็นเรื่องของการคำนวณ (calculation) โดยการยึดหลักการทั่วไปในการใช้เงินว่า เงินต้นและดอกเบี้ยทุกจำนวนจะคิดอัตราจ่ายนับแต่วันที่รับเงินเป็นต้นไป "...the one general rule that all sums of principal and interest should be paid on pocket - money day" (Dickens. n.d. : 4)

เงินทำให้ญาติพี่น้องเหินห่างและถิ่มกันไ้ เช่น ราล์ฟที่มุ่งทำงานหาเงินอย่างเพิกเฉลจนฝังตัวเองให้จมกับงานจนลืมไปว่าเขายังมีน้องชายอยู่อีกหนึ่งคน

"...applied himself passionately to his old pursuit of money getting in which he speedily became so buried and

absorbed that he quite forgot his brother for many years !"

(Dickens. n.d. : 5)

ดิคเกนส์ได้เสนอภาพการมุ่งหาเงินของผู้คนในสังคมสมัยของเขาไว้ว่า พวกัวจะ เป็นผู้ร่ำรวยอย่างรวดเร็วกันมากมาย จนเกิดการเสี่ยงทางธุรกิจการเงินขึ้นมา โดยมีการ เล่นหุ้นทางการเงินอย่างหนึ่งเรียกว่า "Speculation" ซึ่งเป็นการเสี่ยงโชคที่ผู้เล่น จะไม่รู้หรือเห็นอะไรเลยเมื่อเริ่มลงทุน แต่การเล่นนี้จะทำให้ได้เงินกำไรจำนวนมหาศาล หรืออาจขาดทุนเสียเงินไปหมด คนสมัยนั้นนิยมเล่นกันมาก เพราะเขากล่าวว่าในการเล่น ครั้งหนึ่งมีคนได้รับความเสียหายสูญเสียทรัพย์สินไปหมดถึง 400 คน

สังคมของผู้คนชาวลอนดอนในยุคของดิคเกนส์นั้น เมื่อภาระการค้าขายตัว สังคม ก็ขยายกว้างขึ้นตามไปด้วย ประชาชนประกอบอาชีพต่าง ๆ กระเสาะกันไป ลักษณะดั้งเดิม ของสังคมเล็ก ๆ หายไป ผู้คนเริ่มแปลกหน้า ไม่รู้จักกัน ดังเช่น ราล์ฟไม่รู้จักเพื่อนบ้าน และไม่มีใครละแวกนั้นรู้จักเขาเช่นกัน แม้ว่าเขาจะมีชื่อเสียงว่าเป็นคนร่ำรวย "He (Ralph) knew nobody round about, and nobody knew him, although he enjoyed the reputation of being immensely rich" (Dickens. n.d. : 8)

ดิคเกนส์ได้กล่าวเขียนถึงเสียดสีบรรดาคนร่ำรวยที่ไม่มีอะไรทำนอกจากแต่งตัว มาอวดกันในการประชุมของชุมชนคนรวยและร่วมกันลงทุนในกิจการที่ถูกใช้สอย น่ายับขัน เช่น การตั้งศูนย์กลางการปรับปรุงขนมแผ่นแข็งและแป้งทาเนยแข็งแห่งเมืองหลวง "the United Metropolitan Improved Hot Muffin and Crumpet Baking and Punctual Delivery Company Company" (Dickens. n.d. : 13) โดยมีการ ลงทุน 5 ล้านปอนด์ ในการชี้แจงเกี่ยวกับเหตุผลของการตั้งบริษัทขึ้นมานั้น ผู้แทนในการประชุม รายงานว่า เนื่องจากภาวะการบริโภคและการขายขนมแผ่นแข็งและแป้งทาเนยแข็งยังไม่มีคุณภาพ ดีพอ คนขายโดยมากเป็นพวกขี้เมา คนเสเพล คนไม่เอาถ่าน สมควรที่จะต้องปรับปรุงสภาพการ ใหม่นี้ โดยตั้งเป็นบริษัทผลิตสินค้าให้คนจนได้รับประทานแป้งทาเนยแข็งขึ้นศิริคาถูกและจะเป็นการ ช่วยเหลือเด็ก ๆ ที่ถูกทารุณจากนายจ้างกิจการอื่น ๆ ให้มาขายในกิจการนี้ ในการรายงานนี้

ผู้กล่าวกล่าวด้วยอารมณ์ที่ขมขื่น สงสารบรรดาผู้บริโภคนและเด็ก ๆ ที่ขาย ขณะที่ผู้ฟังต่างมี
อารมณ์ร่วมเต็มที่ เมื่อผู้ชายที่รายงานตะโกนออกมา บรรดาสุภาพสตรีก็ร้องไห้ส่งสารคนจน
และเด็กจนผ้าเช็ดหน้าเปียกชุ่มไปหมด "the man shouted ; the ladies wept into
the pocket hantkerchief till thay were moist, ..." (Dickens.
n.d. : 16 - 13)

ทางด้านค่านิยมในครอบครัว โดยทั่วไปนอกจากยกย่องผู้มีเงินแล้ว ยังมีการยกย่อง
สรรเสริญผู้ที่อยู่ในภาวะที่ยังประโยชน์ให้ครอบครัวได้ ทั้งเช่น ครอบครัวเคนวิกส์ที่พยายาม
เอาอกเอาใจ มร. ลิลลิวิก จนน่าเกลียด เนื่องจาก มร. ลิลลิวิก ลูกของนางเคนวิกส์เป็น
ผู้ที่ร่ำรวย มีทรัพย์สินมรดกมากและยังไม่แต่งงาน ถ้าเขาคายมรดกของเขาต้องคงอยู่กับครอบครัว
เคนวิกส์แน่ ดังนั้นในบ้านเคนวิกส์เขาจึงเป็นเสมือนชีวิตและวิญญาณของสังคมที่เคียว
"the life and soul of the society" (Dickens. n.d. : 190)

ดิคเกนส์ได้แสดงอารมณ์ขันของเขาที่มีต่อค่านิยมของชนในเชิงเสียดสีอีกครั้งว่า
คนมีค่านิยมที่จะเชื่อสิ่งที่เห็นด้วยตาอย่างรวดเร็ว จึงเป็นเหตุให้คนบางคนมีการกระทำและ
คำพูดที่น่าขบขัน เช่น มร. สควีเยอร์สเมื่อมาลอนดอนด้วยธุระเกี่ยวกับโรงเรียน
ดูเดอะบอยส์ วิทยาลัย ของเขา เขาจะพบุตรชายของเขามาด้วย เพื่ออวดแก่บรรดา
บิดามารดาที่จะส่งลูกไปเรียนที่โรงเรียนของเขาว่า เด็กจะอ้วนท้วน แจ่มใส ร่าเริง
เหมือนบุตรชายของเขาที่เห็นนี่ เขาจึงระมัดระวังบุตรชายของเขามาก โดยสั่งไม่ให้เล่น
มากเกินไป เพราะจะผอม "Wackford (Mr. Squeers'son), you go and play
in the back office, and don't move about too much, or you'll get
thin, and that won't do." (Dickens. n.d. : 464)

ดิคเกนส์ยังแสดงอารมณ์ขันของเขามากขึ้นกับความคึกนี้ เมื่อ มร. สควีเยอร์สกล่าว
อวดบุตรชายกับ นอวก์ ผู้ช่วยของราล์ฟ นอวก์ซึ่งรู้ทัน มร. สควีเยอร์ส ก็ตอบเชิงเสียดสีว่า
รู้สึกว่าร่าเริง มร. สควีเยอร์สอ้วนกว่าเด็กอื่น ๆ ยี่สิบเท่า เขาคงกินอาหารผู้อื่นหมด
พระเจ้าช่วยเด็กอื่น ๆ ด้วย "... he has the fatness of twenty - more
He's got it all. God help the others" (Dickens. 1964 : 467)

และบทสรุปของนวนิยายเรื่องนี้ของดิกเกนส์ก็คือคำกล่าวของราล์ฟที่ว่า "เวลาคือเงิน" "Time is money !" (Dickens. 1960 : 649)

ในเรื่องต่อมาที่ดิกเกนส์ได้แสดงค่านิยมและความภาคภูมิใจในตนเองของชาวอังกฤษให้เด่นชัดคือ ในนวนิยายเรื่อง Little Dorrit

ในนวนิยายเรื่องนี้ ดิกเกนส์ได้ชี้ให้เห็นว่า คนในสังคมมักยกย่องบุคคลที่ร่ำรวยและประสบความสำเร็จทางการเงินโดยไม่สนใจว่าเขาจะมีอาชีพใด มีนิสัยอย่างไร ดังเช่น มร. เมอร์เดิล ซึ่งได้รับการสรรเสริญไปทั่วสังคมอังกฤษ ไม่มีใครทราบว่าเขามีอาชีพอะไรแน่ รู้กันแต่ว่า เขาร่ำรวยมหาศาล ทุกคนยกย่องเขา ไปหาเขา คำพูดของเขาทุกคำก็มีค่าและสำคัญ ทุกคนต้องฟังและยอมรับเขา บ้านของเขาเต็มไปด้วยแขกและผู้ที่เดินทางไปเยี่ยมพบปะพูดคุยกับเขา ในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับจะเต็มไปด้วยข่าวคราวและเรื่องราวของเขา ยกย่องความร่ำรวย และกิจการอันมั่นคงที่น่าประหลาดใจของเขา

ดิกเกนส์ได้พยายามพิสูจน์ให้เห็นว่า ค่านิยมในการยกย่องคนร่ำรวยนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ควรยึดเป็นแบบอย่าง เพราะ มร. เมอร์เดิลคือข้อพิสูจน์ของค่านิยมเช่นนี้ เมื่อ มร. เมอร์เดิลเสียชีวิตลงเพราะการฆ่าตัวตาย ทุกคนจึงรับรู้ถึงความชั่วร้ายของเขา ที่โกงเงินทุกคนที่นำเงินไปลงทุนในธุรกิจกับเขา ไม่ว่าจะเป็นบริษัท ธนาคาร หรือสำนักงานทรัพย์สิน เพราะเขาได้นำเงินเหล่านั้นไปใช้จ่ายส่วนตัวจนหมดสิ้น เมื่อเขาเห็นว่าเงินหมดและจะล้มละลาย เขาก็ตัดสินใจฆ่าตัวตาย ปล่อยให้บรรดาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเขาหรือถูกเขาโกง พากันล้มละลายและหมดตัวไปตาม ๆ กัน ธุรกิจทุกอย่างชะงักงัน ธนาคารก็ล้ม สำนักงานทรัพย์สินก็ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น ผู้ร่วมลงทุนกับเขาบางคน เช่น อาเธอร์ต้องไปเข้าคุกของลูกหนี้ เพราะล้มละลาย เมอร์เดิลผู้เคยได้รับการยกย่องจากทุกวงการ ผู้ได้รับการประจบประแจง เอาใจอย่างกว้างขวาง ผู้เป็นแขกเกียรติยศ ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เป็นความภาคภูมิใจ เป็นหัวหน้าของบุคคลระดับหัวหน้า ผู้มีอำนาจในการต่อรองกับรัฐมนตรี ผู้มีความรู้สึกซึ่งกว้างขวางในทุกด้าน กลายเป็นนักปลอมลายเช่น และขโมยผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดที่เคยมี

He (Mr. Merdle), the uncouth object of such widespread

adulation, the sitter at great men's feast, the roc' egg

of great ladies' assemblies, the subduer of exclusiveness, the levellers of pride, the patron of patrons, the bargain-driver with a Minister for lordships of the Circumlocution Office, the recipient of more acknowledgement within some ten or fifteen years, at most, than had been bestowed in England ... was simply the greatest Forger and the greatest Thief that ever cheated the gallows. (Dickens. 1974 : 710)

อย่างไรก็ดี การยกย่องผู้ร่ำรวยก็ยังเป็นโรคภัยที่ระบาดอยู่ในสังคมต่อไปเรื่อย ๆ อย่างไม่สิ้นสุด แม้บางครั้งจะรู้ว่า คนรวยบางคนมีเบื้องหลังอันน่าอับอายก็ยังสามารถยกย่องกันได้โดยทำเป็นไม่สนใจอดีตของเขา เช่น มร. คอรริท ที่วางสังคมชั้นสูงเปิกละประตูให้เข้าไปร่วมด้วยอย่างไม่รังเกียจในอดีตของเขาที่เคยติดคุกของลูกหนี้ เพราะปัจจุบันเขาเป็นคนรวย

ในด้านการภาคภูมิใจในตนเองและสังคมนี้ ดิคเกนส์ได้ชี้ให้เห็นถึงความภูมิใจในตนเองของผู้คนที่แม้จะตกอยู่ในสถานภาพที่ต่ำต้อยและลำบากก็ยังคงมีความภูมิใจ ความหยิ่งในศักดิ์ศรีของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี แต่บางครั้งก็เป็นการดันทุรังก่อให้เกิดความเสียหายและไร้หัวใจ

ตัวอย่างคือ ครอบครัวคอรริท ซึ่งเป็นครอบครัวที่สมาชิกทุกคนต่างก็มีความภูมิใจในความเป็น "คอรริท" แม้ว่าจะอยู่ในคุก มร. คอรริท หยิ่งหยงในตนเองว่า ถึงแม้จะติดคุกแต่เขาก็เป็นนักโทษชั้นสูง ทุกคนในคุกยอมรับและยกย่องเขาเป็นหัวหน้า ส่วนคอรริทน้อยก็ภาคภูมิใจในตัวบิดา และไม่เคยอับอายที่เป็นเด็กในคุก ขณะที่แพนนี่บุตรสาวคนโต และทิพบุตรชายกลับมีความภาคภูมิใจที่ส่งผลไม่น่าพึงใจนัก ทั้งสองชอบแต่งตัวประณีต คุยโอ้อวดในขณะเดียวกันกับมีนิสัยเลวชอบยืมเงินจากผู้ที่จนที่สุด พร้อมกับกินอาหารผู้อื่น ระบายสีในคำพูดให้เกินจริงเสมอ

...it amply in that gallant brother (Tip Dorrit) and that dainty sister (Fanny Dorrit), so steeped in mean experiences,

and so loftily conscious of the family name ; so ready to beg or borrow from the poorest, to eat of anybody's bread, spend anybody's money, drink from anybody's cup and break it afterwards To have painted the sordid facts of their lives, ... (Dickens. 1974 : 232)

ความภาคภูมิใจในตระกูล ทำให้ มร. คอรรีทลงความอายและน้ำใจที่เคยคิดทำผู้อื่นจนหมดสิ้นด้วยการชดใช้เงินเมื่อมีอิสระและออกจากคุก กับอาเธอร์ เคล็นแนม ที่เคยช่วยเหลือ มร. คอรรีทก็ให้ส่งเงินไปชดใช้จำนวน 24 ปอนด์ 9 ชิลลิง 5 เพนนี ตามจำนวนที่เชื่อว่าอาเธอร์เคยให้ และเพิ่มดอกเบี้ยให้ 5 เปอร์เซ็นต์ตามธรรมเนียมอีกด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงอาเธอร์ว่า เขามายุ่งกับครอบครัวคอรรีททั้ง ๆ ที่พวกคอรรีทไม่ต้องการ

"He (Arthur) obtruded himself upon us (the Dorrits) in the first instance. We never wanted him" (Dickens. 1974 : 455)

อย่างไรก็ดี ถึงครอบครัวคอรรีทจะเป็นอิสระและร่ำรวยอยู่ในวงสังคมชั้นสูง แต่ความรู้สึกอายที่ติดคุกยังตามรบกวนให้ขมขื่นใจอยู่เสมอ ดังนั้น เมื่อคอรรีทได้กล่าวถึงความหลังภายในคุก จึงทำให้ มร. คอรรีทรู้สึกโกรธและอายมาก เขาว่ากล่าวบุตรสาวคนเล็กอย่างรุนแรง

นอกจากนี้ มร. คอรรีทยังรู้สึกหว่ากระแวงอยู่เสมอว่า ผู้คนจะจับได้ว่าเขาเคยติดคุกของลูกหนี้ เมื่อบุตรชายจอห์น ชีเวอร์คนถือกุญแจคุกมาหาเขาจึงรู้สึกโกรธมาก และต่อว่าทันทีโดยลืมนึกไปถึงน้ำใจที่ครอบครัวชีเวอร์เคยให้กับเขาช่วงเวลาที่เขาติดคุก

"I insult you, sir ? cried Young John. "Oh !"

"Yes, sir," returned Mr. Dorrit, Insult me. Your coming here is an affront, an impertinence, an audacity. You are not wanted here. Who sent you here ? What - ha the Devil you do here ?"

(Dickens. 1974 : 632)

ส่วนในนวนิยายเรื่อง David Copperfield นั้น คิคเกนส์ได้กล่าวถึงค่านิยมของผู้คนไว้บ้าง

ค่านิยมทางเพศจะเป็นเรื่องที่มีกันอยู่ทั่วไปเสมอในสังคม ซึ่งบางครั้งก็ก่อให้เกิดผลเสียแก่บุคคลอื่น ๆ ได้เช่นกัน เช่น มิสทรอตวูด พี่ชายของเดวิด เมื่อเดวิดจะเกิดก็มารอที่จะเป็นแม่ทูนหัว เพราะเชื่อว่าเด็กที่เกิดจะเป็นหญิงจะให้ใช้ชื่อตามตนเองได้ แต่เมื่อเดวิดเป็นผู้ชาย มิสทรอตวูดก็ผิดหวังและจากไปทันที และภายหลังเมื่อเดวิดไปหาหลังจากที่หนีออกจากโรงงานด้วยสภาพที่บอบช้ำน่าสงสาร เธอก็ยอมรับเลี้ยงดู แต่เดวิดต้องเปลี่ยนชื่อเป็น ทรอตวูด คอมเบเนอร์ฟิลด์

"Very good," returned my (David's) aunt, that's Settled. I have been thinking, do you know, Mr. Dick, that I might call him Trotwood ?"

"Certainly, certainly. Call him Trotwood, certainly," said Mr. Dick, "David's son's Trotwood."

"Trotwood Copperfield, you mean," returned my aunt.

"Yes, to be sure. Yes, Trotwood Copperfield," said Mr. Dick, a little abashed.

(Dickens. 1974 : 214)

นอกจากนี้ คิคเกนส์ยังได้ชี้ให้เห็นถึง การยึด "เงิน" เป็นใหญ่ในการหางานอีกด้วย ดังเช่น มร. จอร์กินส์ เพื่อนร่วมหุ้นของ มร. สเปกเตอร์ พ่อค้าของเดวิดนั้น เป็นบุคคลที่มองทุกอย่างเป็นเรื่องเงินไม่สิ้น ถ้าพนักงานต้องการขึ้นค่าแรง เขาไม่สนใจข้อเสนอเลยแม้ถ้าลูกค้าจะจ่ายเงินตามใบเสร็จช้า เขาจะจัดการทวงโดยเร็วที่สุด โดยไม่สนใจความรู้สึกของผู้ใด

If a clerk wanted his salary raised, Mr. Jorkins wouldn't listen to such a proposition. If a client were slow his settle his bill of costs, Mr. Jorkins was resolved to have it paid ; and however painful these things might be (Dickens.

1974 : 351)

การมุ่งหาเงินในงานอาชีพนั้น บางครั้งก็เป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมจรรยาให้เช่นกัน ดังที่ มร. สเปนโลว์มีความเห็นว่า อาชีพหมายถึงความมั่งรายนั่นที่สุด เพราะเป็นอาชีพที่ทำเกี่ยวกับมรดกและส่วนแบ่ง ซึ่งหมายความว่าสามารถยืดระยะเวลาการตัดสินใจออกไปให้นานที่สุด ได้ด้วยเล่ห์เหลี่ยมและความเข้าใจกันของแต่ตลธศาล แต่ละสำนักงาน ซึ่งจะช่วยให้หนายความ นอกจากจะให้ค่าใช้จ่ายจากการเป็นหนายความจำนวนมหาศาลตามระยะเวลาแล้วยังให้เงินค่าจ้างตามที่ควรจะได้อีกด้วย

สำหรับการเสนอปัญหาสังคมทางด้านค่านิยมและความภาคภูมิใจนี้ มิได้เกินขีด นักนิเวศนิยายเรื่อง Oliver Twist Bleak House และ Hard Times

9. ปัญหาการทำงานของคนงาน

สมัยนั้นประชากรส่วนมากอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการแพร่ขยายของระบบอุตสาหกรรม มีโรงงานเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ผู้คนจึงอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมากทุกปีเพื่อประกอบอาชีพด้านการใช้แรงงาน หรือการเป็นกรรมกรในโรงงานหรือในเมืองแร่ เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ก็มีผลกระทบไปถึงระบบการผลิตและสินค้าที่ขายไม่ออก โรงงานต้องลดปริมาณการผลิตลง และคนงานส่วนใหญ่จะว่างงาน นายจ้างจะกดค่าแรงให้ต่ำลงขณะที่ชั่วโมงการทำงานของคนงานต่อวันจะมากขึ้น คนงานไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือเรียกร้องสิทธิและสวัสดิการใด ๆ ทั้งสิ้น มีความพยายามที่จะก่อตั้งสหภาพแรงงานขึ้นหลาย ๆ ครั้ง แต่ก็ถูกขัดขวางและปราบปราม จากทั้งนายจ้าง โดยตรงและรัฐบาล

ดิกเกนส์เป็นผู้ที่เข้าใจถึงความยากจน ความทุกข์ทรมานของบรรดาคนจนอย่างลึกซึ้ง สาเหตุหนึ่งแห่งความยากจนของผู้คนในยุคสมัยของเขานั้น ดิกเกนส์ไม่รีรอเลยที่จะชี้ให้เห็นว่า เกิดจากการนำระบบอุตสาหกรรมเข้าสู่สังคม

การขยายตัวของระบบโรงงาน เมืองอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ทำให้ผู้คนหันไปประกอบอาชีพด้านการขายแรงงาน ผู้คนอพยพจากชนบทและไร่นาเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อหางานทำ ชีวิตของคนส่วนมากในสังคมขึ้นอยู่กับโรงงานและภาวะการผลิต เมื่อใดที่เศรษฐกิจตกต่ำ สินค้า

ราคาแพง บรรดาคนงานก็เดือดร้อน เพราะค่าจ้างแรงงานเป็นสิ่งคงที่ไม่ได้ขึ้นลงตามราคาสินค้าไปด้วย นอกจากนี้ความไร้น้ำใจของบรรดานายทุนเจ้าของโรงงานที่ยึดถือแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว และกำไรมากกว่าสิ่งอื่น ยิ่งทำให้สภาพของบรรดาคนงานตกต่ำลงไปอีก

ปัญหาในการทำงานของคนงาน มีสาเหตุมาจากความไม่พอใจของคนงานที่ค่าจ้างแรงงานต่ำเกินไป ชั่วโมงการทำงานยาวนานเกินไป และความไร้น้ำใจของนายจ้างที่ไม่เห็นใจให้ความทุกข์ยาก ความยากจน พยายามกดค่าจ้างแรงงานไม่ให้สวัสดิการใด ๆ ในโรงงาน รวมถึงขัดขวางการรวมตัวเป็นสหภาพของคนงาน เพราะเกรงว่าจะเกิดเรื่องยุ่งยากให้กับพวกเขามากขึ้น

ปัญหาดังกล่าวนี้น คิคเกนส์เสนอให้เห็นอย่างเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง Hard Times เพียงเรื่องเดียวของเขา

เมือง โคัททาร์น ในเรื่อง Hard Times เป็นเมืองอุตสาหกรรม ที่มีโรงงานจำนวนมาก ผู้คนในเมืองนี้ส่วนมากจึงเป็นชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ที่ทำงานในโรงงาน บาวน์เดอร์บี เป็นนักธุรกิจเจ้าของโรงงานหลายแห่งในเมืองนี้ ความเห็นแก่เงินและความไร้น้ำใจของเขา ทำให้บรรดาคนงานรู้สึกว่่านายจ้างนั้นเอือมธุระและค่าแรงต่ำไป จึงเกิดการประท้วงเรียกร้องค่าแรงของคนงานใน โคัททาร์น ขึ้น มีการนัดชุมนุมและกล่าวเชิญชวนให้ผู้คนหยุดงานมาร่วมชุมนุม

ในการกล่าวปลุกเร้าให้คนงานเห็นความสำคัญของการเรียกร้องครั้งนี้ สแลตบริดจ์ นักพูดซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำการประท้วงครั้งนี้ ได้พูดให้คนงานรู้สึกถึงฐานะอันต่ำต้อยของตนเอง ผู้ซึ่งทำงานหนักเป็นทาสเครื่องจักร

"Oh my friends, the down trodden operative of
Coketown., the slaves of an iron handed and
grinding depotism ! Oh my friends and fellow
sufferers, and fellow-workmen, and fellow - men !
(Dickens. 1954 : 123)

สแลทบริดจ์ ได้เรียกร้องให้คนงานรวมตัวเป็นสหภาพเพื่อต่อต้านการกดขี่ของผู้กดขี่ (the oppressors) หรือนายจ้างพวกเขาที่ได้ผลประโยชน์ไปจากครอบครัว จาก หยาดเหงื่อแรงงาน ความแข็งแรงของบรรดาคนงาน

... and crumble into dust the oppressors that
too long have battered upon the plunder of our
(worker's) families, upon the sweat of our brows,
upon the labour of our hands, upon the strength
of our sinews, ...

(Dickens. 1954 : 123)

ดิคเกนส์สามารถบรรยายภาพการกล่าวโจมตีนายจ้างของตัวแทนคนงานได้อย่าง มีชีวิตชีวา ยิ่ง เขาบรรยายการทุบตะโกนสุดเสียง การกำมือแน่น ชมวดคิ้ว ขบฟันและชูแขน อันเป็นกิริยาที่แสดงออกถึงความกดดันและการทนไม่ได้กับสภาวะที่เป็นอยู่ของบรรดาคนงาน แต่กลับลงด้วยอารมณ์ขันว่า เมื่อเขาพูดจบแล้วเขาก็เริ่มน้ำมาดื่ม

By dint of roaring at the top of his voice
under a flaring gaslight, clenching his fists,
knithing his brows, setting his teeth, and
pounding with his name, he had taken so much
out of himself by this time, that he was brought
to stop, and called for a glass of water.

(Dickens. 1954 : 123 - 4)

ดิคเกนส์เสนอภาพความกระตือรือร้นของความสนใจและอารมณ์ของบรรดาคนงาน ผู้ฟัง เนื่องจากทุกคนรู้สึกถึงสถานการณ์ของตนว่าเลวร้ายกว่าที่ควร และทุกคนก็คิดว่า เป็นหน้าที่ที่จะต้องเข้าร่วมกับกลุ่มคนที่เหลือ เพื่อทำให้ทุกอย่างดีขึ้น "every man felt his condition to be worse than it might be that every man considered it incumbent on him to join the rest, towards the making it better."

(Dickens. 1954 : 124)

การรวมตัวของคนงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และผู้พูดก็สามารถเร่งเร้าให้ผู้ฟังมีอารมณ์คล้อยตามได้ ดังนั้น เมื่อมีคนงานคนหนึ่งคนใดไม่เห็นด้วยกับการประท้วง เขาก็จะถูกประณามว่าเป็นผู้ทรยศที่ไม่ละอายต่อการทำให้เพื่อนร่วมงานตกต่ำ และหาประโยชน์ให้ตัวเองจากสถานการณ์

... a traitor and a craven and a recreant, who, at such a time, is not ashamed to make to you the dastardly and humiliating avowal that he will hold himself aloof, ...

(Dickens. 1954 : 125)

การพูดถึงผู้ไม่เห็นด้วยกับชนกลุ่มใหญ่เป็นการปลุกเร้าให้อารมณ์ผู้ฟังเดือดพล่าน จึงมีเสียงเรียกร้องให้สตீเฟน แบลคพูล ผู้ไม่เห็นด้วยกับการประท้วงขึ้นกล่าว "Put him up !, let hear him !" (Dickens. 1954 : 125)

แบลคพูล คือ คนงานเก่าแก่ ผู้ซึ่งผ่านเหตุการณ์การประท้วงเช่นนี้มาแล้วหลายครั้ง เขาทราบว่ามันไม่ได้ก่อผลอะไร เขาคิดว่าคนไม่ควรเห็นเงินเป็นพระเจ้ามากเกินไป การกระทำทุกอย่างควรทำด้วยเหตุผล และความรอบคอบ แบลคพูลยืนยันความถูกต้องของสิ่งที่เขาจะไม่เข้าร่วมการประท้วง และยอมออกจากงานหากเพื่อนร่วมงานต้องการเช่นนั้น

ดิคเกนส์ได้เขียนแสดงธรรมชาติของนายจ้างออกมในเรื่องนี้ นายจ้างย่อมมองเห็นประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ การที่จะจำนนต่อการเรียกร้องของคนงานง่าย ๆ นั้นคงเป็นไปได้ไม่ได้ ดังเช่น มร. บาวน์เคอร์บี้ เจ้าของโรงงานที่ โกล์ทาร์น เขาคิดว่าการกระทำของบรรดาคนงานเป็นสิ่งที่โง่และคือร้าย ซึ่งเขาจะไม่ยอมเป็นอันขาด และเป็นธรรมดาของนายจ้างที่ย่อมถือว่า ผู้ที่ไม่ยอมเข้าร่วมการประท้วงคือผู้ที่เข้าข้างตน แบลคพูลจึงถูกเรียกให้มาพบกับบาวน์เคอร์บี้ บาวน์เคอร์บี้ประณามสแลคเคอร์ริจ ผู้นำการประท้วงว่าเป็นคนชาติชั่วที่แสนกลที่สุด "a most confounded scoundrel" (Dickens. 1954 : 131)

แมลคพลูอธิบายทุกอย่างที่เกิดขึ้นให้ มร. ฮาร์ทเฮาส์ ตัวแทนของสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรฟัง แต่แมลคพลูไม่ยอมฉวยโอกาสนี้เข้าเติมเพื่อน ๆ ของตน แต่กลับพูดถึงเพื่อน ๆ อย่างเห็นใจว่า บุคคลพวกนี้ไม่มีประสบการณ์ แต่ซื่อสัตย์ต่อกัน รักกันจนยอมตายแทนกัน ความจน ความทุกข์ และความเศร้าโศกของพวกเขาเกิดจากเงิน ถ้ามีผู้เข้าใจสิ่งนี้ ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น

They're true to one another, faithfo' to one another,
fectionate to one other, e'en to death. Be poor amoong'em
be sick amoong'em, grieve amaong'em for onny o'th'money
causes that carries grief to the poor man's door, an'they'll
be tender wi'yo, gentle wi'yo, comfortable wi'yo, Chrißen
wi'yo. (Dickens. 1954 : 133)

คิดเกนส์แสดงความเข้าใจในความต้องการของคนงาน จากคำตอบอันน่าขมขื่นใจของแมลคพลูว่า หัวทั้งเมือง โศกทวีน ถูกร่ำรวยแต่ผู้คนมากมายที่ทำงานก้นหอยทุกข์ยาก และเศร้าโศกจนถึงวันตาย

Look how we (workmen) live, an'where we live, an'in what
number, an by what chances, ..., and look how the mill is
awlus a goin, ... Look how you considers of us, and writes of
us, and talks of us, and goes up wi'yor deputations, to
Secretaries o' State 'bout us, and how yo are awlus right
and how we awlus wrong, and never had'n no reason in us
sin ever we were born. (Dickens. 1954 : 134)

ในที่สุดทุกอย่างก็เป็นไปตามความคาดหมาย สแลตมบริจด์ผู้นำการประท้วงถูกลงโทษให้ออกจากงาน และแมลคพลูเองก็ถูกบาวน์เดอริบีหาว่าเข้าร่วมการประท้วงด้วย "you (Blackpool) are one of these chaps who have always got a grievance." (Dickens. 1954 : 136) ทั้ง ๆ ที่บาวน์เดอริบีรู้ว่า แมลคพลูตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้าย เพราะเขาถูกต่อต้านจากทั้งนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน

"a waspish, raspish, ill conditioned chap, that even (his) own Union, will have nothing to do with" (Dickens.

1954 : 136)

แมตทิวสจะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดี เขารู้ดีว่าช่องว่างระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นผู้ไร้แรงงานนั้นห่างกันยิ่ง เนื่องจากความเยิงในข้างขึ้นของตน "... "prejudices of his own class, and by the prejudices of the other. (Dickens.

1954 : 421)

ดิกเกนส์ได้เสนอความคิดเห็นของเขาในเชิงเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการจ้างงานและค่าจ้างไว้ด้วย โดยการกล่าวถึงกฎของอุปสงค์และอุปทาน (demand and supply) ที่ว่า ถ้าทำงานมากก็ได้ค่าจ้างมาก "Something to be worked so much and paid so much" (Dickens. 1954 : 141) แต่เขายังเข้าใจลึกซึ้งลงไปอีกว่า บางสิ่งนั้นไม่อยู่ในกฎเกณฑ์นี้ เช่น ชั่วสาก็ที่ราคาถูกเมื่อผลิตได้มาก บางอย่างเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนเปอร์เซ็นต์กับเปอร์เซ็นต์ของการก่ออาชญากรรม และผู้ยากไร้ "... something that increased at such a rate of percentage and yielded such another percentage of crime, such another percentage of pauperism, ... (Dickens. 1954 : 141)

สรุปปัญหาสังคมจากนวนิยายทั้ง 6 เรื่อง

จากการศึกษาปัญหาสังคมที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 6 เรื่องของดิกเกนส์ ซึ่งประกอบด้วย Oliver Twist, David Copperfield, Bleak House, Hard Times, Nicholas Nickleby และ Little Dorrit พบว่า ดิกเกนส์ได้เสนอปัญหาสังคมในนวนิยายของเขา 9 ด้านคือ

1. ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน
2. ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย
3. ปัญหาแรงงานเด็ก
4. ปัญหาอาชญากรรม
5. ปัญหาการทำงานเยี่ยงทาส ค่าจ้างของหน่วยงานของรัฐ
6. ปัญหาการศึกษา
7. ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของผู้คน
8. ปัญหาค่านิยมและความภูมิใจ
9. ปัญหาการทำงานของคนงาน

ในการเสนอปัญหาสังคมเหล่านี้ในนวนิยายของเขา ผู้เขียนคือดิกเกนส์ได้บรรยายถึงสภาพการณ์อันเลวร้ายของปัญหาที่ก่อความเดือดร้อนและความสูญเสียแก่ประชาชน รวมทั้งผลกระทบด้านต่าง ๆ ของปัญหาเหล่านั้นที่เกิดขึ้นตามมา เพื่อให้เข้าใจการเสนอปัญหาสังคมของดิกเกนส์ในนวนิยายทั้ง 6 เรื่องของเขาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาปัญหาสังคมแต่ละด้าน ดังนี้

ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน

สังคมอังกฤษในช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870 ซึ่งเป็นช่วงชีวิตของชาร์ลส์ ดิกเกนส์ นั้น เป็นช่วงที่ประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว ผู้คนส่วนมากจึงมีอาชีพ

เกี่ยวกับการใช้แรงงานและประกอบธุรกิจ ชีวิตของคนจึงขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและการจ้างงาน เมื่อใดที่ภาวะเศรษฐกิจผันผวน ขายสินค้าไม่ได้ โรงงานก็ลดการผลิตลงและปลดคนงานออก จึงเกิดภาวะการว่างงาน และความอดอยากหิวโหยในหมู่ชนชั้นผู้ใช้แรงงานอยู่เสมอ บรรดาผู้ว่างงานและคนยากจนเหล่านี้ต้องไปขอความช่วยเหลือด้านอาหารและที่พักอาศัยจากบ้านสงเคราะห์ (Workhouse) ซึ่งรัฐตั้งขึ้นเพื่อผ่อนคลายนโยบายความยากจนและความอดอยากของผู้คนโดยเฉพาะ มีคนอดตายและมีเด็กจรจัดเร่ร่อนขอทานตามท้องถนนในเมืองใหญ่เป็นจำนวนมาก จดทะเบียนกัน ชนชั้นกลางที่ประกอบธุรกิจ ก็ยากจนและอดอยากได้เช่นกัน จากการทำธุรกิจผิดพลาด มีหนี้สินและล้มละลายได้โดยง่าย จนเกิดคุกของลูกหนี้ (The Debtor's Prison) ขึ้นเพื่อคุมขังบรรดาลูกหนี้ที่ไม่สามารถจ่ายหนี้ได้โดยเฉพาะ

ผลการศึกษาปรากฏว่า ดิกเกนส์ได้เน้นสภาพความยากจนและความอดอยากของประชาชนไว้ในนวนิยายของเขา 4 เรื่องคือ Oliver Twist, Little Dorrit, David Copperfield และ Bleak House ส่วนในเรื่อง Nicholas Nickleby และ Hard Times นั้นไม่เด่นชัดนัก

ในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist นั้น ดิกเกนส์ได้บรรยายสภาพของบ้านสงเคราะห์ที่รัฐตั้งขึ้นให้คนจนได้ไปขอความช่วยเหลืออย่างเด่นชัด เขากล่าวถึง ชีวิตของคนจนที่ไร้ที่พึ่งไร้ค่า สภาพที่สกปรกและการบริการที่ไม่ดีพอ การบังคับขู่เข็ญเด็กกำพร้า การทำงานและความไร้น้ำใจของเจ้าหน้าที่ในบ้านสงเคราะห์ รวมไปถึงการแสดงความเยาะเย้ยในเชิงเสียดสีต่อนโยบายของรัฐในเรื่องการให้ความช่วยเหลือคนจนอย่างไม่จริงใจ นอกจากนี้เขายังบรรยายถึงชีวิตของเด็กจรจัดที่จำต้องหาเลี้ยงชีพด้วยการลักเล็กขโมยน้อยอีกด้วย

ในเรื่อง Little Dorrit และ David Copperfield นั้น ดิกเกนส์เสนอภาพชีวิตของคนจนในแง่เดียวกัน นั่นคือ ความจนทำให้คนต้องเป็นหนี้สินและเมื่อไม่มีเงินใช้หนี้ก็ต้องถูกคุมขังในคุกของลูกหนี้ สภาพความแออัดอยู่ในคุกและจิตใจของลูกหนี้ที่ต้องทนอับอายต่อการจองจำเป็นสิ่งที่ดิกเกนส์บรรยายได้อย่างแจ่มชัดและน่าประทับใจ ซึ่งอาจเป็นเพราะตัวดิกเกนส์เองเคยมีประสบการณ์ในวัยเด็กที่บิดาของเขาต้องเข้าไปอยู่ในคุกของลูกหนี้ก็เป็นได้ ส่วนในนวนิยายเรื่อง Bleak House นั้น มีการกล่าวถึง สภาพแหล่งแออัด (Slum)

ของบรรดาคนยากจนและเด็กจรจัด รวมไปถึงความสกปรกของที่พักของบรรดาช่างทำอิฐซึ่งเป็นคนชั้นต่ำอีกด้วย

ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย

เมื่อโรงงานเพิ่มจำนวนขึ้น เมืองใหญ่ก็ขยายตัวและเกิดเมืองอุตสาหกรรมใหม่ขึ้นมากมาย ผู้คนเพิ่มจำนวนขึ้นเช่นกันและยังมีบรรดาชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำในโรงงานด้วย ทำให้ที่พักอาศัยแออัดยัดเยียด ไม่เพียงพอ เกิดแหล่งแออัดขึ้นทั่วไป สภาพตัวเมือง ท้องถนน และชุมชน สกปรก ทรุคโทรม คับแคบ ไร้ระเบียบ ขาดแคลนอากาศ และน้ำที่บริสุทธิ์ เกิดมลภาวะจากโรงงานและบ้านเรือนไปทั่ว

คิกเกนส์ได้บรรยายให้เห็นสภาพตัวเมือง ท้องถนน และที่พักอาศัยที่มีปัญหาในนวนิยายของเขาทั้ง 6 เรื่อง แต่ละเรื่องมีการเน้นสภาพการณด้านนี้มากขึ้นเรื่อยๆ

นวนิยายที่คิกเกนส์สามารถเสนอสภาพอันเกิดจากปัญหาสังคมด้านสภาพตัวเมือง บ้านเรือน และถนนให้เห็นเด่นชัด คือ Oliver Twist เขากล่าวถึงปัญหานี้ทั้งในเมืองเล็กและเมืองใหญ่ เช่น ลอนดอน โดยกล่าวถึง สภาพถนนที่เป็นหลุมบ่อ โคลนตม สภาพเมืองที่สกปรก เน่าเหม็น ไร้ระเบียบ และสภาพบ้านเรือนที่ทรุดโทรม ไม่ถูกสุขลักษณะ

ส่วนนวนิยายเรื่อง Hard Times นั้น เป็นการเสนอภาพเมืองอุตสาหกรรมที่เต็มไปด้วยปล่องไฟของโรงงาน คิวค้ำที่มีกลิ่นเหม็น ภาวะมลพิษตาม แม่น้ำ ลำคลอง และบรรยากาศอันร้อนรุ่มซบอึดอัดของเมืองอุตสาหกรรม Little Dorrit และ Nicholas Nickleby เป็นการเสนอสภาพของบ้านเรือนท้องถนนอันสกปรกของกรุงลอนดอน ขณะที่เรื่อง Bleak House เป็นการกล่าวถึง สภาพความเป็นอยู่ของเด็กจรจัดและคนยากจนในแหล่งแออัด และเรื่อง David Copperfield นั้นเพียงกล่าวถึงสภาพโรงงานที่ใช้แรงงานเด็ก

ปัญหาด้านแรงงานเด็ก

ความยากจน ความอดอยาก และภาวะการว่างงานของบิดามารดา ทำให้เด็กจำนวนมากต้องออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ มีการบังคับให้เด็กทำงานที่เสี่ยงอันตราย เช่น กวาดปล่องไฟ เด็กต้องทำงานหนักตลอดวันขณะที่ได้ค่าจ้างเพียงเล็กน้อย

จากการศึกษาพบว่า ดิคкенส์ได้เสนอปัญหาด้านแรงงานเด็กได้เด่นชัด ชวนให้รู้สึกสงสารในนวนิยายเรื่อง David Copperfield ของเขา ซึ่งเป็นการทำงานในโรงงานกระดาษของเด็กด้วยวัยเพียง 10 ขวบ เพื่อแลกกับค่าจ้างเล็กน้อยพอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ นอกจากนี้ยังเสนอปัญหาการใช้แรงงานเด็กผิดประเภท เช่น การให้เด็กทำงาน กวาดปล่องไฟ การบังคับให้เด็กประกอบอาชญากรรม ใน Oliver Twist และการทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวของเด็กหญิงใน Bleak House

ปัญหาอาชญากรรม

สังคมอังกฤษในยุคนั้นเต็มไปด้วยความยากจน การว่างงาน ความอดอยาก หิวโหย ความขาดแคลนด้านที่พักอาศัย รวมไปถึงการเกิดแหล่งแออัดที่เสื่อมโทรม สกปรก ขึ้นเป็นจำนวนมาก การประกอบอาชญากรรมปรากฏอยู่ทั่วไปในเมืองใหญ่ มีแก๊งค์ขโมยซึ่งมีหัวหน้าคอยควบคุมบรรดาเด็กจรจัด เด็กที่ยากจน ออกทำการลักขโมยกระเป๋าและลักขโมยสิ่งของ มีการสอนให้เด็กกระทำการอย่างแฉะเนียนและชำนาญด้วยวิธีการสอนที่ได้ผลยิ่ง การบั่นเจ็ ซึ่งทรัพย์สินกลายเป็นเรื่องประจำวัน นอกจากการหาเลี้ยงชีพด้วยการประกอบการค้าแล้ว ยังมีการคดโกงในรูปแบบต่าง ๆ อีกมาก เช่น การปลอมแปลงเอกสารในวงการธุรกิจ การโกงในบริษัทหุ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการขยายตัวของระบบอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้โครงสร้างทุกอย่างในสังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะมนุษย์ในสังคมซึ่งมีจิตใจหยามกระด้างมากขึ้น มุ่งกระทำการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินเท่านั้น รัฐมีอาจแก้ไขปัญหานี้ได้ กองกำลังตำรวจซึ่งตั้งขึ้นมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองทรัพย์สินและความปลอดภัยของประชาชน อีกทั้งยังมีการทำงานที่ล่าช้าไร้ประสิทธิภาพ

จากการศึกษาปัญหาอาชญากรรมในนวนิยาย 6 เรื่อง พบว่า ดิกเกนส์ได้เสนอภาพ
อาชญากรรมในสังคมในนวนิยายของเขา 4 เรื่อง คือ Oliver Twist, Bleak House,
Hard Times และ David Copperfield

ดิกเกนส์บรรยายปัญหาการปล้น การลักขโมยได้ชัดเจนใน Oliver Twist
ซึ่งในเรื่องนี้ เป็นการบรรยายถึงกรุงลอนดอนที่เต็มไปด้วยแก๊งค์ขโมยและเด็กจรจัด มีการฝึก
เด็กให้กระทำการขโมยและร่วมจับปล้น นอกจากนี้ยังมีการเสียดสีการทำงานอันล่าช้า
ไร้ประสิทธิภาพของตำรวจอีกด้วย

ในนวนิยายเรื่อง Bleak House เป็นการเสนอภาพการขู่เข็ญเอาเงิน
(Blackmail) ซึ่งเป็นสาเหตุของการก่ออาชญากรรมฆ่าคนตายในที่สุด ใน David
Copperfield เป็นการกล่าวถึงการปลอมแปลงเอกสารและลายเซ็น ซึ่งเป็นวิธีการโกง
ที่ระบอบไปทั้วในสังคม ขณะที่ Hard Times กล่าวถึงการปล้นธนาคาร ซึ่งเป็นอาชญากรรม
ที่เป็นผลมาจากการให้แนวการศึกษาผิด ๆ แก่ผู้เรียน

ปัญหาการทำงานเฉื่อยช้า ล่าช้าของหน่วยงานของรัฐ

หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการบริการให้ความสะดวกแก่ประชาชน เช่น ศาลฎีกา
(The Chancery) สำนักงานจัดการทรัพย์สิน (The Circumlocution Office)
หรือมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน เช่น บ้านสงเคราะห์ (Workhouse) ต่างก็มี
การทำงานที่ล่าช้า เฉื่อยช้า ไม่ทั่วถึง เนื่องจากรัฐไม่มีระบบการตรวจสอบที่ดีพอ และบรรดา
เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างมุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากหน้าที่การงาน

ดิกเกนส์ได้เสนอปัญหาการทำงานเฉื่อยช้า ล่าช้าของรัฐในนวนิยายของเขา 4 เรื่อง
คือ Bleak House, David Copperfield, Little Dorrit และ Oliver Twist

นวนิยายที่ดิกเกนส์เสนอปัญหาในการทำงานที่ล่าช้า เจื้อยชาของหน่วยงานของรัฐได้ ชัดเจนที่สุดคือ Black House ซึ่งกล่าวถึงการทำงานของศาลฎีกา ซึ่งเรื่องช้าอีกอาดก ินเวลานานจนผู้เกี่ยวข้องตายไปเป็นรุ่น เหลือให้ทายาทดำเนินการฟ้องร้องต่อไป บรรดา ทนายความ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดี ต่างพยายามยืดเวลาในการพิจารณา คดี ออกไปให้นานที่สุด เพื่อให้พวกเขาจะได้มีรายได้จากการทําคดี และค่าใช้จ่ายของศาลจาก การทําคดีนั้นสูงมาก จนบางครั้งในคดีแบ่งทรัพย์สินตามพินัยกรรม ไม่เหลืออะไรเป็นทรัพย์สิน ให้แก่ทายาทที่ชนะคดีในวันตัดสินเลย เนื่องจากกลายเป็นค่าใช้จ่ายของศาลหมด

ส่วนในนวนิยายเรื่อง David Copperfield เป็นการกล่าวถึงการทำงานของ ศาลชั้นสูง (Dr Common's) ซึ่งมีหน้าที่ในการตีความถ้อยคำในพินัยกรรมและกฎหมายเก่า ๆ ซึ่งเสียเวลาและไร้ประโยชน์ นอกจากนี้ ยังมีการเปิดโปง เสน่ห์กระเท่ห์ของทนายความที่ มุ่งเงินจากลูกค้าที่มาทําคดีด้วยมาก ๆ มากกว่าจะช่วยทำให้คดีให้เสร็จลุล่วงไปโดยเร็ว ใน Little Dorrit ดิกเกนส์โจมตีการทำงานของสำนักงานจัดการทรัพย์สินที่ยุ่งยาก และล่าช้า เจ้าหน้าที่ไม่เคยให้คำตอบหรือให้บริการแก่ผู้ไปขอความช่วยเหลือได้ การจัดการ ทำงานไม่เป็นระบบ และมีการเล่นพวกฟ้องในการทำงาน

Oliver Twist เป็นการกล่าวถึง การทำงานที่ไร้หัวใจ ไร้ประสิทธิภาพของ เจ้าหน้าที่ในย่านสงเคราะห์ (workhouse) ซึ่งโหดร้าย ทารุณ และทำงานอย่างไม่มีระบบ กฎเกณฑ์

ปัญหาด้านการศึกษา

ในสมัยนั้น รัฐไม่เข้ามารับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้ประชาชน ปลอมยให้เอกชน เป็นผู้ดำเนินการในการตั้งโรงเรียนประจำ หรือโรงเรียนตามหมู่บ้าน เกิดปัญหาความไม่เสมอภาค ทางการศึกษา บุตรคนรวยและคนชั้นกลางเท่านั้นที่มีสิทธิ์ได้รับการศึกษา ส่วนคนจนไม่มีโอกาส ในโรงเรียนประจำเองก็มีความทารุณกับเด็กนักเรียน การสอนซึ่งยึดวิธีการสอนแบบดั้งเดิม ซึ่งทำให้เด็กส่วนมากมีบุคลิกภาพที่แข็งแกร่งและเป็นคนไร้หัวใจ

จากการศึกษาปัญหาการศึกษาในนวนิยาย พบว่า ดิกเกนส์ได้กล่าวถึงปัญหาด้าน
การศึกษาไว้ 3 เรื่องคือ Nicholas Nickleby, David Copperfield และ
Hard Times

ในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby ดิกเกนส์ได้เสนอให้เห็นภาพการ
กระทำทารุณต่อเด็กชายในโรงเรียนประจำให้ชัดเจนที่สุด เด็กต้องอยู่อย่างอดอยาก
ทำงานหนักและหวาดกลัวครูใหญ่ที่จะทำโทษอย่างหนักเสมอถ้าทำอะไรผิดพลาดเพียงเล็กน้อย
เช่นเดียวกับเรื่อง David Copperfield ซึ่งกล่าวถึง ความทารุณของครูที่กระทำ
การต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงจิตใจของนักเรียน ส่วน Hard Times นั้น เป็นการโจมตี
การให้การศึกษาแบบเก่า ที่มุ่งสอนเฉพาะ "ความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียน (Facts)" โดย
ไม่ยอมให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด จินตนาการ และเรียนรู้เรื่องของจริยธรรมและ
ความเมตตาใจ ๆ ในชีวิตทั้งสิ้น ซึ่งระยะนี้จะมีผลให้นักเรียนที่จบออกมา มีจิตใจแข็งกระด้าง
และเห็นแก่ตัว

ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของผู้คน

ลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่มุ่งยึด "ประโยชน์" ของสิ่งของ
และผู้คนเป็นใหญ่ระบอบนี้ทำให้ ผู้คนยึด "เงิน" และ "ความสำเร็จ" ในการทำงานเป็น
มาตรฐานวัดมาตรฐานของชีวิต จึงมีการทำงานกันอย่างหนักเพื่อหาเงินให้ได้มากที่สุด ทำให้คน
ในสังคมทั่วไปแปลกหน้า ไม่รู้จักกัน ไม่มีการให้ความช่วยเหลือ บรรดาจากความเห็นอกเห็นใจ
ผู้ที่ยากว่า และไม่เห็นคุณค่าของชีวิตของผู้อื่น โดยเฉพาะคนยากจน

ดิกเกนส์กล่าวถึงปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของ
ผู้คนไว้ในนวนิยายของเขา 4 เรื่องคือ Nicholas Nickleby, David Copperfield
Oliver Twist และ Hard Times

ในเรื่อง Nicholas Nickleby ดิกเกนส์เสนอภาพชีวิตของนายทุนเงินกู้ที่มุ่งเงิน
จนลืมเลือนความผูกพันระหว่างสายโลหิต แผลงหน้ากับบุคคลรอบข้างและเพื่อนบ้าน
เห็นแก่ตัวและไร้น้ำใจต่อทุกคน รวมทั้งกล่าวถึง เจ้าของโรงเรียนเอกชนที่เห็นการศึกษา
เป็นเรื่องของ ธุรกิจ และกำไร กระทำการทารุณกับเด็กนักเรียนในทุกรูปแบบ

ส่วนนวนิยายเรื่อง David Copperfield นั้น กล่าวถึงความไร้น้ำใจของ บิดาเลี้ยงที่มีต่อลูกเลี้ยง การละเลยไม่เอาใจใส่ การกระทำทารุณ และการบีบบังคับให้ กระทำตามใจตน ขณะที่เรื่อง Oliver Twist กล่าวถึงความไร้น้ำใจของเจ้าหน้าที่ บ้านสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้คนในสังคมที่แปลกหน้าและหวาดระแวงอาชญากรรม เสียจนหวาดกลัวไม่กล้าให้ความช่วยเหลือแม้เด็กจรจัด และเรื่อง Hard Times ที่ โจมตีคนรวยที่ร่ำรวยขึ้นมา มีความภาคภูมิใจในความร่ำรวยนั้น จนลืมอดีตที่เคยยากจน ลืมความรักของบิดามารดา กล่าวถึงกฎมารดาตบ และอกหักฉุน

ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ

ค่านิยมของชนชั้นชาร์ลส์ ดิกเกนส์เห็น นิยมยกย่อง คนร่ำรวย ว่าเป็นคนดี มีเกียรติในสังคม โดยไม่สนใจภูมิหลังของเขา ผู้คนจึงเห็นเงินเป็นพระเจ้า และมุ่งกระทำการทุกอย่างเพื่อให้มาซึ่งเงิน นอกจากนี้ ในสังคมยังมีปัญหาด้านการยึดขนบธรรมเนียม ประเพณีเก่าดั้งเดิม และความภูมิใจในตัวเอง และวงศ์ตระกูลเกินไป

จากการศึกษาปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจในนวนิยายของดิกเกนส์พบว่า เขาได้เสนอปัญหานี้ไว้ในนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby, Little Dorrit และ David Copperfield

ในเรื่อง Nicholas Nickleby ดิกเกนส์ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของค่านิยม การนับถือคนร่ำรวยอย่างซัดเจน นายทุนเงินกู้มุ่งกำไรเสียจนลืมหน้า และเมื่อเจอครอบครัว ของน้องมาขอความช่วยเหลือ ก็หาทางกำจัด เพราะ กลัวเสียเงินมากและคติของเขาคือ "Time is money" เวลาคือเงิน ในขณะที่ Little Dorrit ก็ออกมาในประเด็น เดียวกัน โดยกล่าวถึง การยกย่องคนร่ำรวย การให้ความไว้วางใจคนร่ำรวย โดยการร่วมลงทุน ในกิจการค้า และเมื่อเกิดการล้มละลายขึ้น ทุกคนพลอยเสียหายไปหมด ส่วน David Copperfield นั้น เป็นการเสนอค่านิยมด้านอาชีพ โดยการเสนอว่า อาชีพหนายความดีที่สุด เพราะร่ำรวยได้จากการยึดคติให้กินเวลานานที่สุด โดยไม่สนใจว่า ผู้อื่นจะเดือดร้อนอย่างไร

ปัญหาการทำงานของคนงาน

ในสังคมอุตสาหกรรม ที่เมืองเต็มไปด้วยโรงงานและลูกจ้างผู้ใช้แรงงานในโรงงาน ซึ่งเป็นผู้ที่ทำงานหนักด้วยค่าจ้างเพียงเล็กน้อย เมื่อภาวะค่าครองชีพสูงขึ้น แต่ค่าจ้างยังต่ำ ก็ต้องมีการประท้วงเรียกร้องค่าแรงเพิ่ม เกิดการประจันหน้าระหว่างนายทุนและลูกจ้าง มีการก่อตั้งสหภาพแรงงานขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนงาน แต่มักถูกนายจ้างและรัฐคัดค้านอีกด้วย

ปัญหาการทำงานของคนงานนี้ คิคเกนส์เสนอในนวนิยายของเขาเพียงเรื่องเดียว คือ Hard Times โดยการกล่าวถึง โศกนาฏกรรม ซึ่งในเมืองอุตสาหกรรม ผู้คนส่วนใหญ่เป็นคนงานในโรงงาน มีการประท้วงเรียกร้องค่าแรงงานเพิ่มขึ้น และให้มีการก่อตั้งสหภาพแรงงาน แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ

การเสนอแนะทางการแก้ไขปัญหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส ดิคเกนส์

แนวทางการแก้ปัญหาสังคมที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 6 เรื่องของชาร์ลส ดิคเกนส์นั้น ดิคเกนส์ไม่ได้กล่าวแสดงแนวความคิดหรือบอกเล่าวิธีการแก้ไขปัญหานั้นออกมาโดยตรง เขาเพียงเสนอความคิดบางประการที่อาจจะนำไปปฏิบัติเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาสังคม ดังกล่าวไว้บ้าง

อย่างไรก็ดี การที่ดิคเกนส์ได้เสนอปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ในนวนิยายของเขาด้วยการบรรยายสภาพการฉ้อฉลเลวร้าย น่าสะอิดสะเอียน และผลลัพธ์ของปัญหานั้น ที่ตกอยู่กับผู้คนในสังคม ก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้คนในสังคมเริ่มคิด ตระหนักถึงอันตรายและหาทางป้องกันแก้ไข

นวนิยายที่ดิคเกนส์ได้เสนอความคิดในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาสังคมสอดคล้องออกมาโดยผ่านคำพูดและหรือความคิดรวมไปถึงผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวละครในนวนิยาย คือ David Copperfield และ Hard Times

ใน David Copperfield เกี่ยวกับปัญหาความยากจนและความอดอยากของผู้คนในสังคมนั้น ในนวนิยายเรื่องนี้ดิคเกนส์ได้เสนอเรื่องราวของ มร. มิคอว์เบอร์ ซึ่งเป็นผู้ใช้จ่ายเกินตัว มีหนี้สินจำนวนมาก และเมื่อไม่สามารถชำระหนี้สินเหล่านั้นได้ ก็ต้องถูกคุมขังในคุกของลูกหนี้ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นได้เสมือนกับบุคคลทั่วไปในสังคม และมิคอว์เบอร์ได้กล่าวเตือนเควิตขณะที่เควิตไปเยี่ยมเขาในคุก การใช้จ่ายเงินนั้นไม่ควรให้เกินรายได้สุทธิของตน มิฉะนั้นผลลัพธ์จะเป็นเหมือนตัวเขา และถ้ากรณีของเขาเป็นสิ่งที่เตือนใจเควิตให้ระวังตัวในการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ เขาจะยินดีมาก

"My other piece of advice, Copperfield," said

Mr. Micawber , "you know annual income twenty pounds, annual expenditure nineteen nineteen six, result happiness. Annual income twenty pounds, annual expenditure twenty pounds ought and six,

result misery. The blossom is blighted, the leaf is
withered, the Good of day goes down upon the dreary
scene, and - and in short you are for ever floored

As I am ! (Dickens. 1974 : 175)

คำกล่าวของ มร. นิคอร์เบอร์ คือ คำเตือนของ ดิคเกนส์ที่มีต่อผู้อ่านของเขา
ให้ระมัดระวังเกี่ยวกับการใช้จ่าย ไม่ให้เกิดภาระหนี้สินอันจะนำไปสู่ปัญหาความยากจนได้

นอกจากนี้ ใน David Copperfield ดิคเกนส์ยังได้เสนอแนวคิดของเขา
เกี่ยวกับการปรับปรุงศาลสูง (Dr. Commons) ให้มีประสิทธิภาพและยุติธรรมยิ่งขึ้น
ความคิดนี้เกิดขึ้นในเรื่อง เมื่อเดวิดตัวเอกในนวนิยายได้ไปที่ศาลชั้นต้นกับ มร. สเปนโลว์
และได้เห็นคดีหย่าร้างคดีหนึ่ง ซึ่งฝ่ายสามีได้ให้ปากคำว่า เขามีชื่อว่า โธมัส เบนจามิน
แต่ตอนแต่งงานได้แจ้งเพียงชื่อ โธมัส ไม่มีคำว่าเบนจามิน เมื่อเวลาผ่านไป เขารู้สึกไม่พอใจ
ภรรยา จึงมายื่นคำร้องที่ศาลว่า การแต่งงานนั้นเป็นโมฆะ เพราะเขาชื่อว่า โธมัส เบนจามิน
ซึ่งศาลก็ยอมรับคำร้องของเขาและตัดสินตามนั้น

The husband, whose name was Thomas Benjamin, had taken
out his marriage licence as Thomas only ; suppressing
the Benjamin, in case he should not find himself as
comfortable as he expected. Not finding himself as
comfortable as he expected, or being a little fatigued
with his wife, poor fellow, he now came forward , after
being married a year or two, and declared that his name was
Thomas Benjamin, and therefore he was not married at all.
Which the Court confirmed, to his great satisfaction
(Dickens. 1974 : 479)

จากกรณีหย่าร้างนี้ จะเห็นว่า ฝ่ายหญิงไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร ดิคเกนส์
จึงเสนอความคิดของเขาผ่านเครียว่า เขายอมรับว่าโลกนี้มีทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี แต่เราควรจะ

ปรับปรุงโลกนี้ให้บ้าง ถ้าเราเพียงตื่นแต่เช้า กระวีกระวาดไปทำงานแล้วจะเป็นการทำให้โลกนี้ดีขึ้นบ้างแล้ว เราน่าจะปรับปรุงศาลสูงให้บ้างเช่นกัน "... possibly we might even improve the world a little, if we got up early in the morning, and took off our coats to the work, ... I (David) thought we might improve the Commons." (Dickens. 1974 : 479)

ในส่วนที่คิกเกนส์เห็นว่า น่าจะปรับปรุงเสียก่อนในศาลสูง ก็คือสำนักงานสิทธิพิเศษ (the Prerogative Office) ซึ่งเขาเห็นว่าไม่เหมาะสมทั้งด้านสถานที่ การจัดการ ในสำนักงาน และเจ้าหน้าที่ "... I thought the Prerogative Office rather a queerly managed institution." (Dickens. 1974 : 479) และส่วนสำนักงานทะเบียนของศาล (the Registry of the Court) ซึ่งมีหน้าที่เก็บพินัยกรรมของประชาชนไว้และจะยังผลสำคัญต่อมาอีกเป็นเวลา 3 ศตวรรษทีเดียว เมื่อเจ้าของพินัยกรรมตายไปแล้ว ดังนั้น สถานที่ที่ใช้เก็บเอกสารสำคัญเช่นนั้นจึงควรเป็นตึกกันอุบัตินภัยได้ แต่ในความเป็นจริงสถานที่ดังกล่าวมิได้ออกแบบเพื่อการนี้ แต่สร้างขึ้นโดยคำนึงว่าไว้บรรดานายทะเบียนให้อยู่กันอย่างสบาย แต่ไม่ปลอดภัย กันไฟไหม้ไม่ได้ มีการเก็บเอกสารอย่างหละหลวม วางกองไว้จากพื้นถึงเพดาน นายทะเบียนพวกนั้นก็ทำกรรมเนียมจากประชาชนเป็นจำนวนมาก แต่กลับปล่อยปละละเลยความปลอดภัยของประชาชน และหวังเพียงจะกำจัดสิ่งเหล่านี้ไปโดยเสียค่าใช้จ่ายถูก ๆ

... It was a little nonsentical that the Registry of that Court, containing the original wills of all persons leaving effects within the immense province of Canterbury, for three whole centuries, should be an accidental building, never designed for the purpose, leased by the registrars for their own private emolument, unsafe, not even ascertained to be fire - proof, choked with the improtant documents it held, and positively, from

the roof to the basement, a mercenary speculation of the registrars, who took great fees from the public, and crammed the public's will away anyhow and anywhere, having no other object than to get rid of them cheaply.

(Dickens. 1974 : 479 - 480)

ดังนั้น บรรดานายทะเบียนควรใช้จ่ายเงินที่ได้รับมาก็จะจำนวนมากนั้นหาสถานที่อันปลอดภัยสำหรับเก็บเอกสารสำคัญที่ประชาชนได้มอบไว้ให้เก็บรักษาไว้ "...these registrars ... should not be obliged to spend a little of that money, in finding a reasonable safe place for the important document which all classes of people were compelled to hand over..." (Dickens. 1974 : 480)

นอกจากนี้ ดิคเกนส์ยังเสนอทางออกอย่างกว้าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมกันในยุคของเขา นั่นคือ บรรดาผู้คนที่เกิดปัญหาในชีวิต มีอดีตที่ขมขื่น เจ็บปวด นำอันอายุ และไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดิมต่อไปได้อีก เช่น ชีวิตของ มร. ไมคอร์เบอร์ ซึ่งเคยติดคุกของลูกหนี้ มีเรื่องพัวพันกับการปลอมแปลงเอกสารจนผู้คนรู้กันไปทั่วหรือชีวิตของเอมีลี หลานสาว มร. เพ็กก็อดที่ผู้หนึ่งตามผู้ชายไปทั้ง ๆ ที่มีคู่หมั้นอยู่แล้ว บุคคลเหล่านี้รู้สึกอันอายุไม่กล้าอยู่ในสังคมเดิมต่อไป ดิคเกนส์ก็หาทางออกให้ คือการตัดสินใจไปอยู่โลกใหม่ สังคมใหม่คือ ออสเตรเลีย ซึ่งหวังกันว่าจะเป็นสถานที่ที่พวกเขาจะอยู่กันอย่างสงบ มีความสุข หาเลี้ยงตัวให้

... as he walked back with us, expressing, in the hardy roving manner he assumed, the unsettled habits of a temporary sojourner in the land ; and looking at the bullocks, as they came by, with the eye of an Australian farmer ! (Dickens. 1974 : 763)

ส่วนในนวนิยายเรื่อง Hard Times ซึ่งเป็นเรื่องที่ดิคเกนส์มุ่งโจมตีระบบการศึกษาที่มุ่งสอนเฉพาะเนื้อหาในวิชาที่เรียน เด็กจะได้เรียนรู้เฉพาะวิชาทางด้านไวยากรณ์

ภาษา คำนวณ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ก็จะไม่รู้จักความสนุกสนานแห่งวัยเยาว์ ความใฝ่ฝัน จินตนาการ หรือความรัก ความกตัญญู ทุกอย่างในชีวิตคือ การคำนวณ (calculation) การแลกเปลี่ยน (exchange) และระบบ (System) เท่านั้น ในเรื่องนี้ ดิกเกนส์ได้เสนอชีวิตของ หลุยซา ทอม และบาวน์เตอร์บี ซึ่งเป็นผลผลิตของการศึกษาแบบดังกล่าว บุคคลพวกนี้มีบุคลิกที่แข็งแกร่งต่าง เย็นชา ไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และเห็นแก่ตัว พร้อมกับมีชีวิตที่โศกเศร้าที่ไม่สงบสุข

แนวทางการแก้ไข ซึ่งดิกเกนส์ได้เสนอในการแก้ไขปัญหาทางการศึกษานั้น ดิกเกนส์กล่าวว่า ความรู้ที่ครูเช่น มร. เชอคัมชิลด์ ได้ศึกษามาเพียงเพื่อสอนนักเรียนนั้นมีมากเกินไป นอกจากความรู้ 10 สาขาวิชาซึ่งมากมายมหาศาลแล้ว เขายังเรียนรู้เกี่ยวกับ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาเพิ่มอีก ซึ่งถ้าเขาเพียงได้เรียนรู้น้อยกว่านี้สักเล็กน้อย เขาคงสอนนักเรียนได้ดีกว่านี้อย่างเอนกอนันต์ทีเดียว "If he (Mr. Choakumchild) had only learnt a little less, how infinitely better he might have taught much more !" (Dickens. 1954 : 7)

จากระบบการศึกษาที่ มร. แกรดกรินด์ตั้งขึ้นในโรงเรียนของเขา ให้เด็กได้เรียนรู้เฉพาะข้อเท็จจริงนั้น ดิกเกนส์เห็นว่ายังขาดบางสิ่งบางอย่างไป ดังที่มิสซิสแกรดกรินด์ ได้กล่าวก่อนสิ้นใจว่า มีบางอย่างที่ มร. แกรดกรินด์ลืมไปไม่ได้สอนและเธอก็มักขี้มนไม่ได้

"You learnt a great deal Louisa, and so did your brother.

Ologies of all kinds from morning to night. ... But there is something - not an Ology at all - that your father has missed, or forgotten, Louisa. I don't know what it is."

(Dickens. 1954 : 179)

ในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษานั้น ดิกเกนส์ได้ให้หลุยซาซึ่งเป็นผลผลิตของระบบการศึกษา ที่มุ่งความรู้ในเนื้อหาวิชา กล่าวถึงผลร้ายของระบบดังกล่าว แสดงความเสียใจที่ชีวิตของเธอกว้างเปล่า คุณค่าของชีวิต ความสง่างามของดวงวิญญาณ และความรู้สึกอ่อนโยนของหัวใจ สูญเสียไปกับสิ่งที่บิดาเธอตั้งขึ้นมาเป็นกฎในการสั่งสอนอบรม เธอคร่ำครวญกับบิดาว่า :

"How could you give me life, and take from me all the inappreciable things that raise it from the state of conscious death ? Where are the graces of my soul ? Where are the sentiments of my heart ? What have you done, O father, what have you done, with the garden that should have bloomed once, in this great wilderness here ?" (Dickens. 1954 : 193)

หลุยส์บอกว่า ถ้าเพียงบิดาของเธอปล่อยให้เธอบ้าง เธอคงเป็นบุคคลที่มีความสุขและมีสภาพดีกว่านี้นัก "... if you had only neglected me, what a much better and much happier creature I should have been this day !" (Dickens. 1954 : 194)

ดังนั้น ในการสั่งสอนอบรม หรือการเติบโตขึ้นมาของเด็กนั้น ถ้าเขาได้เลือกวิถีทางของตนเอง มีอิสระที่ได้เรียนรู้ข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ ไปด้วย ได้มีความใฝ่ฝัน และจินตนาการ ผู้คนคงมีความสุข ความฉลาด ความรัก ความพึงพอใจ ความไร้เดียงสา และความดีงามของมนุษยชาติมากขึ้นเป็นล้าน ๆ เท่า

"if I had groped my way by my sense of touch, and had been free, while I knew the shapes and surfaces of things, to exercise my fancy somewhat, in regard to them ; I should have been a million time wiser, happier, more loving, more contented, more innocent and human in all good respects, ..." (Dickens. 1954 : 194)

จากคำพูดของหลุยส์บุตรสาว ทำให้ มร. แกรดกรินต์ยอมรับว่า สิ่งที่เขาเชื่อถือตลอดมานั้นผิดพลาด บัดนี้เขาเชื่อแล้วว่า นอกจากความฉลาดทางสติปัญญาของมนุษย์จะเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ยังมีความฉลาดของหัวใจอีกด้วย และเขาได้ละเลยประการหลังไปทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

... when I consider under what immediate pressure it has been forced from you at last ; I come to the conclusion that I cannot but mistrust myself.

(Dickens. 1954 : 195)

Some persons hold that there is a wisdom of the Head, and that there is a wisdom of the Heart. I have not supposed so ; but, as I have said, I mistrust myself now. I have supposed the head to be all - sufficient. It may not be all - sufficient ; ... If that other kind of wisdom should be what I have neglected, and should be the instinct that is wanted, ...

(Dickens. 1954 : 200)

จากคำพูดของตัวละครนี้เอง ทำให้ทราบว่าดิกเกนส์ได้เสนอแนวคิดสำหรับการศึกษาของเด็กว่า ควรให้ความสำคัญทั้ง สอง (Head) และหัวใจ (Heart) และในการเลี้ยงดูให้การศึกษาเด็กนั้น ให้เด็กได้เลือกหนทางที่เขาคิดว่าเขาจะมีความสุขที่สุด "... let her thank Heaven for it, and go upon her happier way ..."

(Dickens. 1954 : 200)

ดังนั้นในเวลาต่อมา มร. แกรดกรินท์ จึงเปลี่ยนแปลงกฎและระบบการศึกษาในโรงเรียนของเขา ให้ยึดหยุ่นไปตามสถานการณ์ ใช้ความรู้ในเนื้อหาวิชาและสาระต่าง ๆ เป็นสิ่งเสริม ความก่อดำรง (Faith) ความหวัง (Hope) และความเสียสละ (Charity) "...bending his hitherto inflexible theories to appointed circumstances ; making his facts and figures subservient to Faith, Hope, and Charity ... " (Dickens. 1954 : 266)

นั่นคือ ดิกเกนส์ได้เสนอแนวการศึกษาที่ควรเป็นการผสมผสานกันทั้งด้านความรู้ในเนื้อหาวิชา กฎ ทฤษฎี ให้เข้ากับสุนทรียภาพแห่งมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วย ความรัก ความหวัง

ความซื่อสัตย์ และความเสียสละ ซึ่งจะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

และในการเลี้ยงดูเด็กนั้น ควรให้เขาได้เป็นเด็กทั้งใจและกายซึ่งจะพัฒนาพร้อม ๆ กันไป ให้เรียนรู้สิ่งที่สวยงาม ให้ครอบครอง สะสมและเพิ่มพูนสิ่งที่ดีงามและเป็นความสุขของมนุษย์ในเวลาที่สุด

... ever careful that they (children) should have a childhood of the mind no less than a childhood of the body, as knowing it to be even a more beautiful thing, and a possession, any hoarded scrap of which is a blessing and happiness to the wisest ...

(Dickens. 1954 : 267)

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผลของการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาปัญหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส์ ดิคเกนส์ทั้ง 6 เรื่อง พบว่า มีปัญหาสังคมปรากฏอยู่ในนวนิยายทุกเรื่อง แต่ละเรื่องจะมีการเน้นสภาพการณ์ของปัญหาในด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย

ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน

ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย

ปัญหาด้านแรงงานเด็ก

ปัญหาอาชญากรรม

ปัญหาการทำงานเจียรยา ลำไส้ของหน่วยงานของรัฐ

ปัญหาการศึกษา

ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของคน

ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ

ปัญหาการทำงานของคนงาน

ลักษณะการเสนอปัญหาสังคมที่ปรากฏในนวนิยายของดิคเกนส์ เป็นการบรรยายถึงสภาพการณ์เลวร้ายของปัญหาที่ก่อความเดือดร้อนให้กับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับผลทั้งทางตรงและทางอ้อมมากกว่าจะเป็นการกล่าวถึงตัวปัญหา หรือสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมดังกล่าวขึ้นมา ดังพอจะสรุปและเสนอปัญหาแต่ละด้านตามลำดับได้ดังนี้

ปัญหาความยากจนและความอดอยากของประชาชน

สภาพของปัญหาความยากจนของประชาชนในสังคมซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากเข็ญ อดอยาก และหิวโหย ต้องทำงานหนักหาเลี้ยงชีวิตไปวัน ๆ หรือต้องเข้าไปขอการสงเคราะห์ของรัฐนั้นปรากฏอย่างชัดเจนในนวนิยาย 3 เรื่อง คือ Oliver Twist David Copperfield Little Dorrit และปรากฏบ้างใน Bleak House

ความยากจนที่ปรากฏในนวนิยายของดิคเกนส์ เป็นความยากจนที่เป็นผลของความเจริญของสังคม ที่มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่ยช่วยผ่อนแรงและอำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ขึ้นเป็นจำนวนมาก สิ่งประดิษฐ์เหล่านี้ถึงจะมีประโยชน์แต่ก็มีโทษมหันต์แก่คน เช่น เครื่องจักรกลที่มีประสิทธิภาพที่เข้ามาแทนที่ คนงานในระบบการผลิต อันเป็นสาเหตุของการว่างงาน และต่อเนื่องไปถึงความยากจน นอกจากนี้ความสะดวกสบายจากเครื่องผ่อนแรงในบ้าน สิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ทำให้มนุษย์ชนชั้นล่างที่ได้ครอบครองโดยมิได้คำนึงถึงความเหมาะสมของตน อาจก่อให้เกิดภาวะหนี้สิน การกู้ยืม และร่ายแรงไปถึงขั้นหมดความสามารถที่จะชำระหนี้ได้ ต้องถูกคุมขังในคุกของลูกหนี้ เช่น มร. นิคอร์เบร์ ใน David Copperfield และ มร. คอรัท ใน Little Dorrit

โครงสร้างของสังคมมีส่วนกำหนดและผลักดันปัญหาความยากจนให้ยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น ระบบอุตสาหกรรมที่เข้ามาแทนที่ระบบเกษตรกรรมก่อให้เกิดระบบโรงงานและการใช้แรงงานขึ้น จำนวนประชากรที่มากขึ้นและการพัฒนาทางเครื่องจักร นำไปสู่สภาพการณ์ที่นายจ้างได้เปรียบ มีสิทธิที่จะเลือกคนและกำหนดอัตราค่าจ้างได้ตามใจชอบ ปัญหาการว่างงาน ปัญหาค่าจ้างแรงงานต่ำเกินไป การประท้วงเรียกร้องค่าแรงเพิ่มขึ้น เป็นสภาพการณ์ที่ติดตามมา และนำไปสู่การก่ออาชญากรรมและการใช้แรงงานเด็กซึ่งเป็นหนทางที่จะบรรเทาความเดือดร้อนจากความอดอยากหิวโหยของพวกเขาได้

บรรดาคนยากจนนั้นมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ ทุกข์ทรมาน และไร้ความสุข พวกเขาเป็นบุคคลที่น่าสงสารที่สุดในสังคม ดังนั้น บรรดาคนรวยหรือผู้ที่มีโอกาสมีชีวิตที่ดีกว่า ควรหันมาสนใจ ร่วมกันหาทางแก้ไขความยากจนในสังคมด้วยการให้ความร่วมมือให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ เพื่อที่จะลดความแตกต่างในด้านฐานะ ความเป็นอยู่ของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมให้น้อยลง อันจะนำไปสู่ความสุขสงบในสังคม ยิ่งกว่านั้น รัฐซึ่งมีหน้าที่ดูแล ควบคุมความสุขสงบและบริหารบ้านเมือง ควรกระตือรือร้น ที่จะใส่ใจ หาทางช่วยเหลือปรับปรุงสภาพชีวิตของคนยากจนให้ดีขึ้น ด้วยการให้บริการ ให้การสงเคราะห์ จัดสวัสดิการ ควบคุมดูแลด้านการทำงาน อัตราค่าแรง ด้วยความจริงจัง มีความสอดคล้องกันในการทำงาน เพื่อช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้อย่างจริงจังทั้งในส่วนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ

ความเฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นทำชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น เพราะพอใจสภาพเดิมของตน ปรากฏในบรรดาคนยากจนบางกลุ่ม พวกเขาเห็นว่า การมีชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ โดยมีปัจจัยสี่เกื้อหนุนบ้างจากการทำงานเล็ก ๆ น้อย เป็นสิ่งที่น่าพอใจแล้ว ความมั่นคงทางการศึกษา หรือศาสนาไม่ใช่สิ่งจำเป็นแต่อย่างใด คนกลุ่มนี้แม้จะไม่เป็นปัญหาสังคมโดยตรง เพราะไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้ใด และไม่ยอมให้ใครเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับตัว สามารถก่อกวนกับสังคมทางอ้อมได้ สภาพความเป็นอยู่อันไร้ระเบียบ สกปรก เป็นม่อเกิดของมลภาวะและการเพาะเชื้อโรคภัยที่ทำให้สังคมเดือดร้อน เช่น บรรดากลุ่มคนทำอิฐใน Bleak House

ส่วนความยากจนโดยกำเนิดนั้น เป็นสิ่งที่ปรากฏเสมอในนวนิยายของดิกเกนส์ เช่น เด็กกำพร้าใน Oliver Twist David Copperfield และ Bleak House ซึ่งยากจน ผู้เขียนมุ่งเสนอสภาพชีวิตของคนเหล่านี้ ให้เห็นถึงความลำบาก ความทุกข์ทรมานจากการอดอยาก ขาดคนดูแลซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม และแรงงานเด็กเช่นกัน จึงเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องรับผิดชอบดูแล

ดิกเกนส์ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาคะยากจนของรัฐด้วยการสร้างบ้านสงเคราะห์ขึ้นมา แต่เขาก็ชี้ให้เห็นว่า วิธีการนี้ไม่สามารถผ่อนคลายปัญหาได้ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีความจริงใจในการช่วยเหลือ หรือรัฐไม่มีมาตรการในการตรวจตราการปฏิบัติงาน ส่วนในแง่ความจนนั้น ดิกเกนส์ได้ใช้เหตุการณ์ สภาพปัญหาในเรื่องเป็นสิ่งที่เตือนใจให้คนทั่วไประวังตัวและมุ่งมั่นที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าในสังคม

ปัญหาด้านสภาพตัวเมืองและที่พักอาศัย

ปัญหาสภาพที่พักอาศัยของประชาชนที่แออัด ไร้ระเบียบ สกปรกและขาดสุขอนามัย เกิดแหล่งแออัดขึ้นเป็นจำนวนมาก ถนนที่สกปรกเต็มไปด้วยโคลนตม และสภาพเมืองอุตสาหกรรมที่เต็มไปด้วยมลภาวะ ปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist David Copperfield Bleak House Hard Times และ Little Dorrit

สภาพเมืองที่เต็มไปด้วยแหล่งแออัดที่ทรุดโทรม สกปรก คลาคล่ำที่เน่าเหม็นและถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อ เต็มไปด้วยโคลนตม ลำบากในการสัญจร เป็นผลโดยตรงจากปัญหา

การเพิ่มจำนวนของประชากร ทำให้ที่พำนักอาศัยไม่เพียงพอ มีการปลูกสร้างอย่างรีบเร่ง โดยไม่คำนึงถึงความเป็นระเบียบหรือผังเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างแออัด เช่น ในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist ขณะที่ความยากจนของประชาชนก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้สภาพตัวเมืองสกปรก ไร้ระเบียบ บ้านเรือนเก่าแก่ทรุดโทรม เป็นสถานที่เพาะเชื้อโรค เช่นใน Bleak House และ Little Dorrit

สภาพในเมืองอุตสาหกรรม ที่ชาวอังกฤษอาศัยด้วยเข้ามาคว้นไพลจากโรงงาน และมลภาวะที่เกิดขึ้นสิ่งแวดล้อม ส่วนเป็นผลจากระบบอุตสาหกรรมที่ขยายตัวเข้าครอบคลุมนสังคม บรรดาโรงงานที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ขาดการวางผัง และระบบกำจัดมลภาวะที่ดี ความรับผิดชอบของเจ้าของโรงงานที่มีต่อชุมชนและสังคมคือเครื่องแสดงถึงความเข้าใจ ความรู้เท่าทันในผลดี-เสีย ข้อควรระวังของระบบอุตสาหกรรม หากนายทุนคนใดเป็นผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แสวงหาความร่ำรวยเพียงอย่างเดียวแล้ว ระบบโรงงานจะเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาสภาพตัวเมืองและมลภาวะ และนำไปสู่ปัญหาความยากจนต่อไปอีกด้วย เช่นในเรื่อง Hard Times

ถึงแม้ดิกเกนส์จะไม่เสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาที่ด้านนี้ออกมาโดยตรง แต่จากสภาพของปัญหาที่ดิกเกนส์ได้บรรยายเกี่ยวกับความสกปรก ความทรุดโทรม และมลภาวะ คือสิ่งที่ซ่อนอย่างฉ้อม ๆ ว่า การแก้ไขคือการกระทำการในทางตรงข้าม ด้วยการพยายามไม่ให้เกิดความสกปรก ความแออัด และมลภาวะขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าเป็นการะทั้งในส่วนประชาชนในสังคมที่จะหลีกเลี่ยงการก่อปัญหา และรัฐที่มีหน้าที่จัดสวัสดิการให้ความสะดวกสบายแก่สังคม

ปัญหาแรงงานเด็ก

ด้วยความทรงจำอันชัดเจนในวัยเยาว์ ดิกเกนส์ได้ถ่ายทอดชีวิตและประสบการณ์ของเขาเกี่ยวกับการทำงานในวัยเด็กในนวนิยายของเขาหลายเล่ม โดยเฉพาะเรื่อง David Copperfield ซึ่งเป็นเสมือนนวนิยายกึ่งอัตชีวประวัติของเขา เควตในวัยเด็กและวัยหนุ่ม คือดิกเกนส์นั่นเอง ความรู้สึกของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ถูกบังคับให้ทำงานเมื่ออายุเพียง 10 ขวบ จึงปรากฏในนวนิยายด้วยถ้อยคำที่กินใจ สะดุดตา รู้สึกได้ถึงความรู้สึกขมขื่น สิ้นหวังของเด็ก

นอกจากนี้ คิคเกนยังถ่ายทอดความรู้สึกเห็นใจในชะตากรรมของเด็กที่ต้องใช้แรงงานแลกเปลี่ยนกับการมีชีวิตรอดไปวันหนึ่ง ๆ อีกด้วย ซึ่งปรากฏในเรื่อง Oliver Twist Bleak House และ Nicholas Nickleby

การใช้แรงงานเด็ก เป็นการฝ่าฝืนธรรมชาติของสังคมและชีวิต เพราะเด็กเมื่อยังเล็กควรเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้โลก ธรรมชาติ และสังคม มีใฝ่ตามารดาคอยดูแลเอาใจใส่อบรมสั่งสอนและมีวัยเยาว์ที่สนุกสนาน งดงามไปด้วยความสุข ความหวัง และความใฝ่ฝัน การที่เด็กต้องทำงานเพื่อแลกค่าจ้างเพียงเล็กน้อย และถูกลงโทษอย่างทารุณ เมื่อทำงานผิดพลาดหรือไม่ทันใจนายจ้าง เป็นสิ่งขัดแย้งสังคมที่กำลังมีปัญหา เต็มไปด้วยความเดือดร้อน ความยากจนและปัญหาอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

เด็กที่ต้องทำงาน อาจมีบางส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่ยากจนตั้งแต่เด็ก หรือกำพร้าบิดามารดาต้องหารายได้เลี้ยงตนเอง หลังจากออกจากบ้านสงเคราะห์ของรัฐแล้ว เช่นนวนิยายเรื่อง Oliver Twist หรือกลายเป็นเด็กจรจัด เช่นใน Bleak House

ความยากจนของครอบครัวอาจเป็นผลผลักดันให้เด็กออกไปทำงานหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เมื่อระบบอุตสาหกรรมอันเป็นต้นกำเนิดของระบบคนงานและโรงงานทำให้สังคมทั้งระบบขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจและการขายสินค้า ถ้าภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขายสินค้าไม่ได้ นายจ้างต้องลดการผลิต ทำให้คนงานบางส่วนออก และอาจลดค่าจ้างแรงงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความยากจน การว่างงาน และความอดอยากอันจะเป็นสิ่งบีบบังคับให้เด็กยอมรับการทำงานเพื่อช่วยครอบครัว ซึ่งใจจริงแล้วบิดามารดานั้นอยากให้บุตรตัวเล็ก ๆ ของตนสุขสบายมากกว่าที่จะไปนั่งทรมานทำงานเช่นนั้น ในนวนิยายเรื่อง Bleak House เด็กอายุน้อย ๆ ต้องออกไปรับจ้างเพื่อนำค่าจ้างมาเป็นค่าอาหารของตนและน้อง ๆ

ความจริงของสังคมอุตสาหกรรม การแพร่หลายของลัทธิประโยชน์นิยม ที่ทำให้คนมุ่งหา "ประโยชน์" ส่วนตนมากที่สุด ค่านิยมที่ยกย่องบุคคลที่ร่ำรวยในสังคม "เงิน" จึงกลายเป็นเครื่องวัดระดับบุคคลในสังคม ทุกคนมุ่งหวังที่จะทำทุกอย่างให้ได้เงินมากที่สุดโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องหรือหลักศีลธรรม เจ้าของโรงงานอาจมองเห็นว่าแรงงานเด็ก

นั้นถูก จะทำให้ลดต้นทุนการผลิตได้ดีกว่าการจ้างแรงงานผู้ใหญที่ต้องจ่ายค่าแรงสูง อีกทั้งยังบังคับให้เด็กทำงานตามที่ตนต้องการให้ยากกว่า การเกลี้ยขังเป็นส่วนตัวอาจเป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการใช้แรงงานเด็กขึ้นมาได้เช่นกัน เช่นกรณีบิดาเลี้ยงกับลูกเลี้ยงใน David Copperfield ความไวรัสนี้เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงผลของสภาพสังคมที่มีส่วนทำให้จิตใจของบุคคลหยาบกระด้าง เห็นแก่ได้ และเต็มไปด้วยความเกลี้ยขัง

ความผิดพลาดในโลกการทำงานของรัฐ เป็นแรงเสริมผลักดันให้สังคมเกิดความไม่ยุติธรรมและมีปัญหามากยิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่ทุกคนในสังคมทราบว่า งานบางอย่างเป็นอันตรายกับชีวิตเด็ก ในบางสถานที่เด็กถูกกระทำทารุณหรือในบางหน่วยงานของรัฐเจ้าหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงาน ไม่มีความจริงใจที่จะทำงานช่วยเหลือคนจนหรือเกื้อกูลเด็กอันเป็นหน้าที่ของตน แต่กลับกระทำทุกวิถีทางให้หน่วยงานและตนเองลดภาระลง เช่น การผลักดันให้เด็กออกไปทำงานตั้งแต่ยังเล็กเกินไป แต่ไม่มีความพยายามที่จะปรับปรุงหรือแก้ไข คงปล่อยให้สภาพการณ์เลวร้ายอยู่เช่นเดิม

แรงงานเด็กที่ไม่สมควรจะเกิดขึ้นมากที่สุด คือ การใช้เด็กทำงานในโรงเรียน เพราะการที่บิดามารดาส่งบุตรไปอยู่โรงเรียนประจำโดยการเสียค่าเล่าเรียนเป็นรายปีให้ นั้น หมายความว่าความไว้วางใจที่จะให้โรงเรียนเป็นผู้ดูแล สั่งสอนอบรมเด็กให้เป็นคนดี เป็นผู้มีความสามารถตามความหวังและวิถีทางของสังคม การที่บรรดาครูใหญ่กระทำทารุณกับเด็กลงโทษอย่างรุนแรงเมื่อเด็กทำผิด และใช้แรงงานเด็กทำงานให้ตนแก่กระทั้งในเวลาเรียน คือความโหดร้าย ทารุณ ไร้ศีลธรรมยิ่งของผู้คนสมัยนั้น เห็นได้ชัดจากนวนิยายเรื่อง

Nicholas Nickleby

ดิคเกนส์ไม่ได้กล่าวถึงวิธีการแก้ไขปัญหาด้านแรงงานเด็กออกมาตรง ๆ แต่จากการบรรยายสภาพการณ์อันเลวร้ายของปัญหาอย่างละเอียด เห็นภาพชัดเจนนั้นเป็นการกระตุ้นให้สังคมและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าของโรงงาน ผู้ประกอบการ และรัฐได้ตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขปัญหา นายทุน ผู้ประกอบการควรต้องมีความใจที่อ่อนโยนต่อเด็กและเสียผลประโยชน์ของตนมากขึ้นขณะที่รัฐซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลสวัสดิภาพของประชาชนโดยตรงอยู่แล้ว อาจช่วยเหลือแก้ไขโดยการควบคุมการใช้แรงงาน

เด็กในสถานประกอบการ จัดหาที่เลี้ยงดูบรรดาเด็กกำพร้าหรือเด็กเร่ร่อนให้มีปัจจัยสี่ เพียงพอตามอัธยาศัย มีความรู้และมีการฝึกอาชีพ รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาคriminal ใน สังคมอันเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดด้วย

ปัญหาอาชญากรรม

อาชญากรรมเป็นปัญหาที่ร้ายแรงยิ่งในสังคม เพราะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงระดับความ สงบสุขของสังคมและความเดือดร้อนของประชาชน การแก้ปัญหอาชญากรรมส่วนมากจะเป็น ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาอื่น ๆ ในสังคม

ดิคเกนส์ได้เสนอสภาพการแก้ปัญหอาชญากรรม โดยการปล้น ฆ่า ล้วงกระเป๋าเอา ทรัพย์สินจากบุคคลอื่น ๆ การก่อฆาตกรรมเพราะความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์และความ ทารุณในจิตใจของคน การยกยอทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ ในนวนิยายของเขา เรื่อง Oliver Twist Bleak House David Copperfield และ Little Dorrit

โดยทั่วไปแล้วในจิตใจสำนักของคน ทุกคนอยากเป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นที่ยกย่อง ของบุคคลอื่น และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีในสังคมลงความเห็นว่าเป็นการกระทำที่ผิด ชั่วร้าย และก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น แต่บางครั้งความรักในชีวิตสัญชาตญาณของการเอา ชีวิตรอดของมนุษย์บังคับทำให้มนุษย์ต้องทำในสิ่งที่ตนเองรู้ว่าผิดกฎหมายและศีลธรรม คน ส่วนมากจึงประกอบอาชญากรรมด้วยความจำเป็นของชีวิต เช่น ความยากจน ความอดอยาก หิวโหย ทั้งของตนเองและครอบครัว นวนิยายที่กล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมในประเด็นนี้คือ Oliver Twist

แต่ยังมีบุคคลอีกหลายส่วนที่มีให้มีความจำเป็นต้องก่ออาชญากรรมเพื่อความอยู่รอด ของตน แต่กระทำไปเพราะความต้องการที่จะร่ำรวยขึ้นมาด้วยวิธีการง่าย ๆ และรวดเร็ว ไร้มองเสียเวลาทำงานหนักด้วยระยะเวลาอันยาวนาน อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเห็นแก่ตัว ของบุคคลที่ต้องการมีชีวิตสุขสบาย ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่นในสังคม เพราะค่านิยมของ สังคมในขณะนั้น ยกย่องคนที่ร่ำรวยโดยไม่สนใจว่าความร่ำรวยนั้นเขาได้มาอย่างไร บุคคล

เหล่านี้จึงสามารถกระทำการทุกอย่างที่จะทำให้เขาได้สิ่งที่เขาต้องการโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น การกระทำของยูไรอาห์ ฮีฟ ใน David Copperfield และ มร. เฮอร์เคิลใน Little Dorrit คือการประกอบอาชญากรรมในลักษณะดังกล่าว

ผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุดในจิตใจของบุคคลที่แสวงหาความร่ำรวยในสังคม ผลประโยชน์ทำให้บุคคลสามารถทำทุกอย่างเพื่อปกป้องและรักษาผลประโยชน์นั้น บางครั้งการขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์จึงเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรง เช่น การก่อการฆาตกรรมเพื่อกำจัดบุคคลที่เป็นคู่แข่งและเพื่อปกป้องผลประโยชน์ รวมถึงรักษาสถานภาพของตนเองไว้ เช่น การฆาตกรรม มร. ทัททิงชอร์น ในเรื่อง Bleak House และการฆาตกรรม แอมซีใน Oliver Twist

คิดแทนสได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอย่างเด่นชัดแต่การกล่าวถึงตำรวจในแง่เยาะเย้ยเสียดสีการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า ไร้ประสิทธิภาพจะเป็นการแนะทางออกให้แก่รัฐไว้กลาย ๆ ว่า หากหน่วยงานของรัฐ เช่น ตำรวจมีประสิทธิภาพในการทำงาน อาจลดปัญหาอาชญากรรมได้ อีกทั้งปัญหาความยากจนที่เขาได้เน้นชัดในนวนิยายเพื่อให้รัฐได้ตระหนักและหาทางแก้ไข คือทางออกอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเช่นกัน

ปัญหาการทำงานเฉื่อยชา ล่าช้าของหน่วยงานของรัฐ

ความเฉื่อยชา ล่าช้าเป็นปัญหาย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า คิดแทนสได้เสนอสภาพการทำงานของหน่วยงานของรัฐที่เฉื่อยชา ล่าช้า ไร้ประสิทธิภาพ เช่น การทำงานของบรรดาเจ้าหน้าที่พนักงานศาลและผู้พิพากษาที่เฉื่อยชา ล่าช้า พยายามถ่วงเวลา การพิจารณาคดีให้ช้าที่สุดเพื่อตนจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในเวลานานเช่นเดียวกัน หรือการทำงานเฉื่อยชา ด้วยความเกียจคร้านของเจ้าหน้าที่สำนักงานจัดการทรัพย์สินที่มีธรรมเนียมในการให้บริการแก่ประชาชน ด้วยการไม่เคยให้ความสำคัญแนะนำสิ่งใดเลย การจัดระบบการทำงานที่เต็มไปด้วยชั้นตอนที่เชื่องช้าและยุ่งยาก รวมทั้งการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บ้านสงเคราะห์ที่มิได้มีความจริงจังต่อบรรดาคนจนที่มาขอบริการ ปฏิบัติกับคนจนอย่างไร้หัวใจ และ

ถืออำนาจ นวนิยายที่ดิกเกนส์ได้เสนอปัญหาตั้งกล่าวคือ Bleak House David Copperfield Little Dorrit และ Oliver Twist

คนทั่วไปมักมีความคิดว่า ยอมเสียเปรียบคนอื่นอย่างยิ่งดีกว่าการมีศักดิ์ศรีที่ต่ำต้อย ความคิดเช่นนี้เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึง หัสนคติของคนทั่วไปที่มีต่อศาล ทุกคนทราบดีว่า กฎระเบียบ วิธีการพิจารณาคดีและขั้นตอนต่าง ๆ ที่ศาลนั้นยุ่งยากกินเวลานาน รวมทั้งเสียค่าใช้จ่ายมาก คำตัดสินของศาลที่ได้อาจไม่คุ้มกับทรัพย์สินและเวลาที่เสียไป ซึ่งถ้าจะพิจารณากันอย่างละเอียดแล้ว ความคิดความเชื่อดังกล่าวน่าจะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะศาลมีลักษณะเช่นนั้นจริง ดังเช่น ศาลที่ดิกเกนส์เขียนถึงใน Bleak House และ David Copperfield

นอกจากระเบียบขั้นตอนที่ยุ่งยากในหน่วยงานแล้ว การปฏิบัติตัวของบรรดาเจ้าหน้าที่พนักงานศาล ที่มุ่งหวังประโยชน์ส่วนตนมากกว่ามุ่งบริการประชาชนตามหน้าที่ ทำให้ศาลไม่ใช่ "ที่พึ่งแห่งสุดท้าย" ของประชาชนอีกต่อไป แต่กลับเป็นสถานที่ที่มีแต่ความเฉื่อยชา และความล่าช้าในการทำงาน การมุ่งประโยชน์ส่วนตนของเจ้าหน้าที่ และแสวงหาผลประโยชน์จากบรรดาผู้ที่มีความเดือดร้อนในปัญหาของชีวิตที่โดนมาทั้งศาล ทำให้ศาลในสายตาของบรรดาผู้ถูกความที่รอกคอยคำตัดสินและใจหายไปกับใบเสร็จค่าใช้จ่ายของศาลที่ทวีจำนวนขึ้นทุกวัน ภูเขาว่างเปล่าเปลี่ยว และหมองเศร้า ราวกับเป็นบ้านร้างอันน่าสะทึงกลัวที่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องต่างหวาดกลัวและไม่อยากเอ่ยถึง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ชื่อ Bleak House ที่ดิกเกนส์ตั้งขึ้นในนวนิยายเล่มนั้น ไม่ใช่บ้านของตัวละครคนใด แต่คือศาลฎีกาที่น่าหวาดกลัวนั่นเอง

นอกจากนี้ความรู้สึกถูกผู้ที่อยู่ ณ สถานที่ที่ด้อยกว่าตน ยังมิได้อยู่ลึก ๆ ในจิตใจของคนตลอดเวลา คนจนซึ่งเป็นคนชั้นต่ำที่สุดในสังคมจึงมักถูกเหยียดหยามว่าไร้คุณค่าใด ๆ ต่อสังคม บรรดาเจ้าหน้าที่ของบ้านสงเคราะห์คือ คนที่คิดว่าตนเองมีอำนาจเหนือผู้ที่มาขอความช่วยเหลือ เพราะเขามีสิทธิที่จะให้หรือไม่ให้ความช่วยเหลือหรือกลั่นแกล้งบุคคลดังกล่าวได้ พวกเขาจึงมักถืออำนาจ ไม่เห็นคุณค่าชีวิตของคนจน ทำงานเฉื่อยชา บางครั้งก็หาเรื่องกับคนจนที่มาขอพึ่งหรือเท็กกำพร้าในบ้านสงเคราะห์ ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง Oliver Twist

ในบางหน่วยงานจะมีวิธีการจัดระบบงานที่แปลกและยุ่งยาก เพื่อให้ดูว่าเจ้าหน้าที่มีงานทำยุ่ง และเมื่อประชาชนไปขอความช่วยเหลือก็มักจะเจอสภาพการโยนกลองให้ไปหาเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ การให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชน มักไม่ก่อประโยชน์ใดเพราะพวกเขาให้คำตอบได้เฉพาะว่า ไม่ทราบ อาจเป็นไปได้ หรือต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ สิ่งเหล่านี้อาจมาจากความเฉื่อยชาในตำแหน่งงานเจ้าหน้าที่ หรือสภาพการทำงานที่เป็นเช่นนั้นมานาน ไม่มีการปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงพัฒนาสิ่งใดเลย ดังเช่น สำนักงานจัดการทรัพย์สิน ใน Little Dorrit

ดิคเกนส์ได้เสนอความคิดของเขาในการแก้ไขปัญหาด้านนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยในทางตรงเขาได้เสนอความคิดที่จะแก้ไขปรับปรุงศาลสูงให้มีความยุติธรรมยิ่งขึ้น เปลี่ยนแปลงแก้ไขสภาพการจัดเก็บเอกสารสำคัญของสำนักงานสิทธิพิเศษ และสำนักทะเบียนศาลให้ดียิ่งขึ้น โดยการสร้างสถานที่ใหม่ให้แข็งแรงปลอดภัยจากอัคคีภัย ผ่านความคิดและคำพูดของตัวละคร และในทางอ้อมการที่เขาเขียนถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น บานสเกราะห์ ตำรวจ ศาลและสำนักงานจัดการทรัพย์สินในท่ามองเสียดสี ประชดประชัน การปฏิบัติงานที่ล่าช้า ไร้ประสิทธิภาพ คือการเรียกร้องให้บุคคลพวกนี้ปรับปรุง แก้ไขการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นนั่นเอง

ปัญหาการศึกษา

ดิคเกนส์ได้บ่งชี้ให้เห็นปัญหาการศึกษาในแง่ของสภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งมีสภาพค่อนข้างเลวร้ายและก่อผลอันไม่น่าพึงใจแก่สังคม สภาพปัญหาการศึกษาที่ดิคเกนส์เสนอคือ ระบบการจัดการเรียนการสอนที่ยังคงเน้นให้เด็กรู้เฉพาะความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียนเท่านั้น การศึกษาระบบนี้มักกันพัฒนาการของเด็ก ไม่ให้เรียนรู้โลก ธรรมชาติและสังคม รวมทั้งความมั่งคั่ง ความสนุกสนานในวัยเยาว์ แต่กลับมุ่งให้เด็กได้เรียนรู้แต่ข้อเท็จจริง กฎ ระเบียบ และความรู้ในวิชาเรียน โดยไม่ให้ความสำคัญแก่การปลูกฝังความรัก ความซื่อสัตย์ ความเสียสละอันเป็นส่วนที่งดงามของมนุษยชาติแก่เด็ก เด็กที่ผ่านการศึกษาระบบนี้ จึงเป็นเด็กที่มีจิตใจแข็งกระด้าง ก้าวร้าวและเห็นแก่ตัว เขาจะมองทุกอย่างในแง่

ของการแลกเปลี่ยน และผลประโยชน์ แม้แต่การเป็นศิษย์กับครูก็มองในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเงินกับความรู้ และไม่มีความคิดเรื่องบุญคุณในจิตใจ

นอกจากนี้คิกเกนส์ยังได้เสนอสภาพการณ์ในโรงเรียนที่ครูปฏิบัติกับเด็กนักเรียนอย่างโหดร้าย การเลี้ยงดูเด็กในโรงเรียนประจำที่มีที่พักทรุดโทรม แออัดยัดเยียด อาหารที่น้อยทั้งในทั้งคุณภาพและปริมาณ มีการสอนในห้องเรียนเพียงเล็ก ๆ น้อยแต่ใช้เวลาส่วนมากไปกับการบังคับเด็กทำงาน เด็กจะไม่มีวันหยุดพัก ไม่ให้กลับบ้าน สิ่งเหล่านี้คือสภาพปัญหาการศึกษา ซึ่งคิกเกนส์เสนอไว้ในนวนิยายเรื่อง Hard Times และ Nicholas Nickleby

โดยทั่วไปแล้ว ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะครู ควรเป็นผู้ที่มีจิตจรรีกรักเด็ก มีความเมตตา ความหวังดีให้กับศิษย์ แต่ได้ผู้ที่มีจิตใจแข็งกระด้าง เห็นแก่ตัว ขาดศีลธรรมมาเป็นครูหรือผู้จัดการศึกษา ผลร้ายย่อมตกอยู่กับนักเรียน โรงเรียนและระบบการศึกษาทั้งหมด

ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ มักเป็นผลมาจากการหวังผลประโยชน์ในการกระทำ การต่าง ๆ ซึ่งหากเป็นการดำเนินการทางการศึกษา จุดมุ่งหมายของเขาคือการได้เงินมากที่สุดเป็นการมองการศึกษาในแง่ธุรกิจ และหาผลกำไรจากเด็กตัวเล็ก ๆ การจัดตั้งโรงเรียนจึงไม่ได้ทำขึ้นเพื่อพัฒนาการศึกษาและเด็ก แต่ต้องการกอบโกยผลประโยชน์ พวกเขาจึงไม่สนใจการให้ความรู้แก่เด็ก และการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูเด็กให้เป็นคนดีมีความรู้ ถึงจุดประสงค์การศึกษา ปัญหาที่เห็นได้ชัดจากนวนิยายเรื่อง Nicholas Nickleby และมีบ้างใน David Copperfield

ในการจัดระบบการเรียนการสอน นักการศึกษาในสมัยนั้นมีความคิดว่า มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงเท่านั้น จึงมุ่งให้นักเรียนได้เรียนเฉพาะข้อเท็จจริงคือความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียนเท่านั้น ซึ่งส่วนมากเน้นการสอนภาษาและคำนวณ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตได้โดยตรง ขณะที่ความรู้และเนื้อหาทางศิลปะ ความงาม วรรณกรรม เป็นสิ่งที่ต้องห้าม เพราะเป็นความเพ้อฝัน ไร้สาระ และหลอกหลวง ความเชื่อนี้อาจเกิดขึ้นเพราะระบบการศึกษาไม่มีวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงและการค้นคว้าวิธีสอนใหม่ ๆ มาใช้เป็น

เวลานานหลายศตวรรษ ก่อนที่จะเกิดระบบโรงเรียนขึ้นมา การศึกษาอยู่ในวงแคบ ๆ เพียงเฉพาะคนชั้นสูง และถือว่าเป็นสิ่งที่ห้ามเหยื่อของคนชั้นต่ำหรือคนจน การศึกษาจึงไม่เจริญ เป็นอยู่อย่างไครก็คงอยู่อย่างนั้นตลอดมา ครั้นมีการจัดตั้งระบบโรงเรียนขึ้น บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก็นำเอาการศึกษาแบบเก่ามาใช้โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในสังคมที่เปลี่ยนไป ผลผลิตของการศึกษาจึงออกมาในรูปของบุคคลที่มองเห็นทุกอย่างในสังคมในแง่ของผลประโยชน์หรือยึดถือผลประโยชน์นิยม เป็นบุคคลที่ขาดน้ำใจ ใช้ศีลธรรม อันจะนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่น ๆ อีก

อาจเป็นไปได้ที่ความโง่เขลา จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ในสังคมถูกปิดกั้น จึงทำให้ระบบการศึกษาในประเทศอังกฤษพัฒนาได้ช้า ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วิธีการสอนและระบบการศึกษาของประเทศอังกฤษไม่เด่นและแพร่ขยายเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่า ในนวนิยายของดิกเกนส์ได้ชี้ให้เห็นถึงผลของการจัดการศึกษาบางประการซึ่งอาจนำมาเปรียบเทียบกับได้การสอนที่มุ่งให้เด็กมีความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียน โดยปราศจากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นความเชื่อของ Mr. แกรดกรินใน Hard Times จะให้ผลน้อยกว่าการศึกษาที่มุ่งการฝึกปฏิบัติโดยไม่สนใจทฤษฎีของฟากิน ใน Oliver Twist แม้ว่าการศึกษาในแบบหลังจะมีจุดมุ่งหมายที่ไม่เป็นที่พึงใจของสังคมก็ตาม แต่ในการนำแนวคิดมาประยุกต์ใช้กับวิธีการสอนน่าจะเป็นประโยชน์แก่ระบบการศึกษาและนักเรียนได้

ปัญหาการศึกษาประการหนึ่งอาจมาจากความเชื่อของรัฐที่เกรงว่าหากประชาชนโดยทั่วไปมีการศึกษาสูงขึ้น อาจเกิดปัญหาขึ้นในด้านการเมืองและการบริหารงานของรัฐ เพราะหากประชาชนมีการศึกษาก็ย่อมมีความคิดที่กว้างขวาง สร้างสรรค์ มุ่งแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเองพบเห็น ซึ่งอาจนำไปสู่ความวุ่นวายในสังคม รัฐจึงตัดปัญหาโดยการไม่เข้ามารับผิดชอบในการจัดการศึกษา หรือมีส่วนส่งเสริมการศึกษาในสังคม คงปล่อยให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการศึกษาตามใจชอบ จึงเกิดปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติของครูกับนักเรียนดังกล่าวข้างต้นขึ้น เพราะผู้ที่เข้ามาจัดการศึกษาล้วนมากจะหวังผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ มากกว่าจะมุ่งพัฒนาการศึกษาและนักเรียน

ดิคเกนส์ได้เสนอความคิดในการจัดการศึกษาให้ได้ผลดีขึ้น ทั้งโดยการกล่าวออกมาตรง ๆ กับผู้อ่านและผ่านคำพูด ความคิดของตัวละครในนวนิยายเรื่อง Hard Times ของเขาว่า การแก้ไขปัญหาด้านการศึกษานั้นต้องแก้ที่ระบบการจัดการศึกษา ซึ่งไม่ควรเน้นการให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนเฉพาะความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียนเท่านั้น ควรมีการให้ความรู้ทางด้านความงาม ศิลปะวรรณกรรม ศีลธรรม จริยธรรม รวมทั้งสอดแทรกความรัก ความซื่อสัตย์ ความเสียสละให้นักเรียนได้เรียนรู้และยึดมั่นเท่า ๆ กับการปล่อยให้เด็กได้เติบโตขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ มีพัฒนาการที่สอดคล้องทั้งทางกายและจิตใจ รวมทั้งได้เรียนรู้วัยเยาว์ที่สนุกสนานมีความสุขด้วย

ปัญหาการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของคนในสังคม

สังคมมักเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้ดำเนินไปตามวิถีทางที่บุคคลส่วนใหญ่ในสังคมยกย่องหรือปฏิบัติ เช่น สังคมที่ยกย่องและให้เกียรติบุคคลที่มีฐานะทางการเงินดี ประชาชนภายในสังคมนั้น ๆ ก็พยายามที่จะทำให้ตนเองได้รับการยกย่องโดยพยายามสร้างฐานะของตนให้ดีขึ้น แม้ว่าการกระทำนั้น ๆ จะเป็นการเอาเปรียบผู้อื่นก็ตาม

จากนวนิยายของดิคเกนส์ จะเห็นได้ว่า เขาได้เสนอสภาพปัญหาของสังคมที่มีการแพร่ขยายของลัทธิประโยชน์นิยมและความไร้น้ำใจของคนในสังคมไว้เช่นเดียวกัน ดิคเกนส์ได้ชี้ให้เห็นว่า การมุ่งเงิน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนของมนุษย์ซึ่งเป็นความคึกตามลัทธิประโยชน์นิยม ทำให้คนเห็นความสำคัญของผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับมากกว่าความผูกพันทางสายโลหิต เช่น ญาติพี่น้อง พวกเขาจะเห็นคุณค่าของเงินมากกว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ บางครั้งแสวงหาผลประโยชน์กระทั่งกับเด็ก หรือคนที่อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่า นวนิยายที่ดิคเกนส์ได้เขียนเสนอปัญหาดังกล่าวไว้ คือ Nicholas Nickleby Little Dorrit David Copperfield Bleak House และ Hard Times

เมื่อระบบอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่ระบบเกษตรกรรม ระบบการผลิตในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไป การผลิตในระบบอุตสาหกรรมมุ่งใช้ทุนในการผลิตให้น้อยที่สุด แต่ให้ได้ผลผลิตหรือกำไรมากที่สุด คนส่วนมากจึงมองปัจจัยการผลิตทุกอย่างในแง่การให้ประโยชน์ ประชาชน

ในสังคมจึงมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่คำนึงถึงบุคคลอื่น ความใฝ่ฝันของชนในสังคมจึงมีมากขึ้น รวมทั้งค่านิยมของบุคคลในสังคมก็ยกย่องบุคคลที่มีฐานะร่ำรวย เมื่อสังคมยกย่องคนที่ฐานะทางการเงินดีประชาชนโดยทั่วไปจึงพยายามยกระดับฐานะของตนให้ได้อย่างรวดเร็วทุกวิถีทางที่จะทำได้ ไม่ว่าวิธีการนั้นจะผิดกฎหมายหรือขัดกับศีลธรรมหรือไม่ก็ตาม ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง Hard Times Little Dorrit David Copperfield Nicholas Nickleby และ Bleak House

ความยากจนเป็นปัจจัยอีกสำคัญประการหนึ่งที่เสริมปัญหาดังกล่าวให้แพร่ขยายยิ่งขึ้น ระบบเศรษฐกิจที่ตกต่ำ การว่างงาน ความอดอยาก นำไปสู่การพยายามหาเงินมาใช้จ่ายเพื่อความอยู่รอดของตนและครอบครัวทุกวิถีทางโดยไม่สนใจว่าจะมีใครเดือดร้อนกับการกระทำของตนหรือไม่ ปัญหาความยากจนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนในสังคมใฝ่ฝันต่อกันมากขึ้น ในบางครั้งจนท้อแท้ ผู้ซึ่งมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกับ ฐานะของความทุกข์ยาก ความท้อแท้เหมือนกัน กลับคิดท้อแท้เปรียบกันเองเมื่อมีโอกาส โดยปราศจากความเห็นใจกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะสภาพความยากไร้ ทำให้คนเห็นแก่ตัว เมื่อไม่มีโอกาสเอาเปรียบคนอื่น ๆ ก็หันมาเอาเปรียบคนจนด้วยกันเอง ดังเช่น ในนวนิยายเรื่อง David Copperfield และ Oliver Twist

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาแต่ความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียน ไม่สนใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม และความงาม ในศิลปะวรรณกรรม ที่จะมีส่วนหล่อหลอมจิตใจให้อ่อนโยน เมตตา กรุณา ได้ก่อให้เกิดผลผลิตของการศึกษา ที่เป็นผู้ที่มีจิตใจแข็งกระด้าง ใฝ่ฝัน ใฝ่แก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นการขยายแนวความคิดแบบประโยชน์นิยมให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เช่นในนวนิยายเรื่อง Hard Times

สำหรับแนวทางการแก้ไขเรื่องนี้ ดิคเกนส์ได้เสนอไว้ในแนวกว้าง ๆ คือการจัดระบบการศึกษาใหม่ให้มีการเรียนรู้ความรู้ในเนื้อหาวิชาเรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนที่อ่อนโยน มีความเมตตา เสียสละ มีความรักในมนุษยชาติ เพื่อว่าคนรุ่นใหม่ในสังคมจะสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอุตสาหกรรมได้อย่างสงบสุข เห็นคุณค่าและความงาม

ของระบบอุตสาหกรรมที่จะเกื้อหนุนให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีขึ้น สุขสบายขึ้น และมนุษย์ต้องเป็นนายของระบบมิใช่ทาส

ปัญหาด้านค่านิยมและความภูมิใจ

ดิกเกนส์ได้เสนอปัญหาสังคมหลายประการซึ่งเป็นผลจากค่านิยมของคนในสังคมที่ยกย่องผู้ที่ร่ำรวย ทำให้บุคคลทั่วไปเฝ้าหาทรัพย์สินเงินทอง เพื่อจะได้รับการยกย่องในวงสังคมด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่ทุจริตและสุจริต นอกจากนี้ การยกย่องนับถือ ใ้รางวัลบุคคลที่ร่ำรวย มีชื่อเสียงในสังคมโดยไม่ได้สนใจเบื้องหลังของเขานั้น เป็นช่องทางให้บุคคลเหล่านั้นกระทำการทุจริตค่านิยมมาประการทำให้บุคคลกลายเป็นผู้ไร้หัวใจต่อบุคคลอื่น ๆ เพราะเกรงว่าสถานภาพและความภูมิใจของตนจะด้อยลง ดิกเกนส์เสนอปัญหาเหล่านี้ไว้ใน Little Dorrit Nicholas Nickleby David Copperfield และ Hard Times

ระบบอุตสาหกรรมและการขยายตัวทางธุรกิจการค้า ทำให้ชีวิตของบุคคลในเมืองเปลี่ยนแปลงไป ทุกอย่างเร่งรีบ ทุกคนต้องทำงาน และชีวิตต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น สินค้าฟุ่มเฟือยขยายจำนวนการผลิตอย่างรวดเร็ว เงินเป็นสิ่งที่จะแลกเปลี่ยนความสะดวกสบายเหล่านั้นได้ เงินจึงกลายเป็นเป้าหมายหลักของชีวิต ผู้คนจึงนิยมคนร่ำรวย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะร่ำรวยมาอย่างไร ดังเช่นการยกย่องนับถือ มร. แอร์เคลผู้ร่ำรวยใน Little Dorrit หรือ มร. บาวน์เคอร์บี้ นายทุนผู้ร่ำรวยใน Hard Times และ ราล์ฟ นิคเคิลบี้ ใน Nicholas Nickleby

นอกจากนี้ ยังมีการยกย่องบุคคลที่เกิดมาในตระกูลสูง ร่ำรวยโดยกำเนิด เช่น สเตียร์ฟอร์ธใน David Copperfield

เมื่อได้รับการยกย่องจากสังคม ผู้คนก็พยายามที่จะรักษาสถานภาพของตนไว้ด้วยความภาคภูมิใจ ผู้มีชื่อเสียงบางคนที่มีอคติที่เจ็บปวดหรือไม่น่าฟังใจหรือไม่อาจนำมาส่งเสริมสถานภาพตนให้ดีขึ้นได้อีก จึงพยายามปกปิดความหลังของตนทั้งด้านเหตุการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องจนบางครั้งกลายเป็นความไร้หัวใจ เช่น มร. บาวน์เคอร์บี้ที่ไม่ยอมให้แม่

ของตนเองเปิดเผยตัวในเรื่อง Hard Times หรือ มร. คอรัท ที่พยายามปกปิดจิต
ของคนที่เคยติดคุกของลูกหนี้ ใน Little Dorrit

ค่านิยมด้านอาชีพเป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น
อาชีพทนายความซึ่งเชื่อกันว่าเป็นอาชีพที่ค้ำที่สุดและทำรายได้มากที่สุด จึงทำให้มีการตั้งค่า
ธรรมเนียมในการเข้าสำนักงานเป็นทนายความสูงมาก มนุษย์ซึ่งธรรมชาติมีกิเลสประจำใจ
ต้องการชีวิตที่สุขสบายและร่ำรวย ต่างชวนขวายหาทางเป็นทนายความ ยอมเสียค่าธรรมเนียม
จำนวนมากนี้ และเมื่อเขาเสร็จสิ้นจากช่วงเวลาของการฝึกอาชีพ มาเป็นทนายความเขา
ย่อมกระทำตามค่านิยมที่กล่าวกันว่าคือมุ่งหารายได้ให้มากที่สุด โดยไม่สนใจว่าจะมีใครเดือดร้อน
หรือไม่ หรืออย่างน้อยก็เป็นการเอาเงินค่าธรรมเนียมที่เคยเสียไปนั้นคืนมา ดังที่ได้มีกล่าว
ถึงใน David Copperfield

ดิคเกนส์ไม่ได้เสนอแนวทางการแก้ไขไว้เด่นชัดนักในประเด็นนี้ ซึ่งอาจเป็นเพราะ
ว่า การแก้ปัญหาค่านิยมนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะเป็นนามธรรม สิ่งหนึ่งซึ่งอาจใช้แก้ไข
ไว้ในนวนิยายของดิคเกนส์ คือ การจัดการศึกษาระบบใหม่ที่มีทั้งสมอง (Head) และ
หัวใจ (Heart) ซึ่งดิคเกนส์เชื่อว่าจะทำให้คนเห็นคุณค่าของผู้อื่นจากคุณธรรมและความดี
มากกว่าจากประโยชน์หรือเงินของเขา

ปัญหาการทำงานของคนงาน

ในการทำงานระหว่างนายจ้างกับคนงานนั้น ผลประโยชน์ที่ทั้ง 2 ฝ่ายหวังจะได้รับ
นั้นจะขัดแย้งกันอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่นายจ้างต้องการผลกำไรมากที่สุดโดยพยายามที่จะ
จ่ายค่าจ้างแรงงานให้คนงานน้อยที่สุด คนงานกลับต้องการได้รับค่าจ้างมากที่สุด ในระบบ
ของการจ้างงาน ผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจึงยังไม่สามารถตกลงกันได้ เมื่อทั้งคู่ยังยึด
ผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก

ดิคเกนส์ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากการทำงานของคนงาน ว่ามีสาเหตุมาจากอัตรา
ค่าจ้างที่ต่ำเกินไปของคนงาน ขณะที่นายจ้างพยายามให้ลูกจ้างของตนทำประโยชน์ให้ตนเอง
มากที่สุด คนงานจึงทำการประท้วงนัดหยุดงานเพื่อต่อรองขอค่าแรงเพิ่มขึ้น แต่นายจ้างไม่

ยินยอม กลับแก้ปัญหาโดยการปลดคนงานที่ก่อปัญหาขึ้นออก ผลที่ตามมาคือ การว่างงาน และความยากจน ดังที่ปรากฏใน Hard Times

การพยายามรักษาผลประโยชน์ส่วนตนของนายจ้าง ทำให้เขาขาดความสนใจในความยากจนของบรรดาคนงาน ลึกลงไปแล้ว บรรดานายจ้างจะรู้สึกอยู่เสมอว่า ตนมีเงินเป็นเจ้าของกิจการ ย่อมมีสิทธิในการกำหนดหัวคนงานและค่าจ้าง ตนมีอำนาจที่ทุกคนต้องยอมรับและทักท้วงได้ เมื่อบรรดาคนงานเกิดการประท้วง ขอค่าแรงเพิ่มด้วยท่าทางที่แข็งกร้าว ทำลายสิทธิและอำนาจของนายจ้าง นายจ้างจึงโกรธและรู้สึกว่าเสียศักดิ์ศรีหากไปอ่อนข้อให้คนงาน นายจ้างบางคนไม่ยอมขาดทุน "กำไร" เพียงเล็กน้อยไปเพิ่มค่าจ้างให้คนงาน แต่ยินดีปิดกิจการและขาดทุนมากกว่า สิ่งเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาทางด้านจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมโดยเฉพาะสังคมระบบอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก

การศึกษาในระบบที่เน้นความรู้ในเนื้อหาวิชา ไม่สนใจพัฒนาจิตใจของนักเรียน อาจเป็นสาเหตุของปัญหาจิตใจของนายจ้างบางคนดังกล่าว

สิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ คนงานได้รับการยุ้งหรือขับไล่จากบุคคลอื่น ๆ ที่ต้องการให้ตนเองมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในสังคมของผู้ใช้แรงงานอันจะนำไปสู่ผลประโยชน์ทางการเมืองหรือผลประโยชน์อื่น ๆ ในอนาคตโดยมิได้มีความจริงใจที่จะทำเพื่อให้คนงานได้รับผลประโยชน์มากขึ้นอย่างแท้จริง และการสร้างความขุ่นวายของผู้ใช้แรงงานที่เกิดขึ้นจากสาเหตุนี้ อาจเป็นเพราะประชาชนผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ในขณะนั้นยังขาดการศึกษา และมีความยากจน ต้องการได้รับผลประโยชน์มากขึ้นอยู่แล้ว จึงทำให้ถูกชักจูงได้ง่าย โดยมิได้คำนึงถึงผลของการกระทำว่าตนอาจได้รับผลร้าย ถูกนายจ้างให้ออกจากงานได้ ดังที่ดิกเกนส์ได้เสนอไว้ใน Hard Times

หนทางแก้ไขปัญหา ดิกเกนส์ได้เสนอไว้ในนวนิยายของเขาผ่านคำพูดตัวละครว่า นายจ้างควรมีความสนใจคนงาน ในความทุกข์ยาก และความอดอยาก เพราะคนงานต้องการเพียงรายได้ที่พอเลี้ยงชีวิตตนและครอบครัวเท่านั้น การที่นายจ้างใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการลงโทษบรรดาผู้นำการประท้วงนั้นไม่อาจยุติปัญหาทั้งหมดได้ เพราะหากค่าจ้างยังต่ำอยู่ ปัญหายังคงอยู่และการประท้วงจะยังคงเกิดต่อไปเรื่อย ๆ เพราะในด้านผู้นำการประท้วงนั้นย่อมมีตัวตายตัวแทนขึ้นมาเรื่อย ๆ เช่นกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาสังคมที่ปรากฏในนวนิยายของชาร์ลส ดิกเกนส์ พบว่า ดิกเกนส์ได้เสนอสภาพของปัญหาและผลกระทบที่ติดตามมาอย่างละเอียด สมจริง สอดคล้องกับสภาพจริงของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอังกฤษในยุคนั้น แม้ว่าบางครั้ง ลักษณะการบรรยายสภาพการณ์ของปัญหาอาจจะเลวร้ายเกินความจริงไปบ้าง แต่นั่นเป็นเพราะดิกเกนส์ปรารถนาจะให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความร้ายแรงของระดับปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดร่วมกันที่จะหาทางแก้ไขปัญหานั้นให้หมดไปจากสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของบุคคลในสังคมอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกสังคม

ในการเสนอวิธีการแก้ไขปัญหานั้น บางครั้งดิกเกนส์จะเสนอความคิดของเขาในเชิงประชดประชัน เสียสละ สภาพปัญหาผู้เกี่ยวข้องและการกระทำต่าง ๆ ผู้อ่านนวนิยายของเขาจึงต้องอ่านอย่างละเอียด เข้าใจวิธีการกล่าวหรือการเสนอความคิดของเขาว่า เขามีได้หมายความว่าเขาประชดประชันแต่อย่างใด การที่เขาเสียสละการปฏิบัติงานล่าช้าของตำรวจ คือ การเสนอให้ตำรวจปฏิบัติงานรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมนั่นเอง

ผู้วิจัยเห็นว่า ดิกเกนส์เป็นนักประพันธ์ที่ดีของสังคมและของโลก เขาได้ทำหน้าที่พลเมืองของสังคมอย่างสมบูรณ์แล้ว ด้วยการแสดงความรับผิดชอบสังคมออกมาในงานอาชีพของเขา เขาได้สร้างสรรค์จินตนาการที่อิงอยู่บนสภาพความเป็นจริงในสังคม เขาได้เผชิญกับปัญหาสังคมที่เขาเสนอด้วยตนเอง และเขาได้สำนึกในหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นและจรรโลงสังคมให้คงอยู่ต่อไป ด้วยการตีแผ่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมให้ทุกคนได้รับรู้และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกันที่จะต้องช่วยกันขจัดและแก้ไขปัญหานั้น และเขายังได้รับผิดชอบต่ออาชีพนักประพันธ์ของเขาด้วยการติดตามความเป็นไปของสังคมอย่างใกล้ชิดเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในงานเขียน และทำงานอาชีพของเขาต่อเนื่องกันตลอดจนวาระสุดท้ายของชีวิต

สิ่งที่น่าเป็นห่วงยิ่งยกว่า ดิกเกนส์ได้บรรลุสุดยอดของการเป็นนักประพันธ์หรือบรรลุลูกประสงฆ์ในการเขียนตีแผ่ปัญหาสังคมในนวนิยายของเขาก็คือ นวนิยายของเขาได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหานั้นที่เขาเสนอ และการเรียกร้อง

นี้ปรากฏผลออกมาเป็นหลักฐานที่เห็นได้ชัด กล่าวคือ การตีแผ่ปัญหาแรงงานเด็กและการทำงานด้วยค่าจ้างแรงงานในอัตราต่ำของแรงงาน ภายหลังที่นวนิยายของเขาเผยแพร่ได้ไม่นานนัก ได้มีการออกกฎหมายกำหนดอายุในการทำงานของเด็ก และกฎหมายกำหนดอัตราค่าแรงขั้นต่ำสุดของแรงงานออกมา (Trevelyan. 1965 : 41 - 3)

ในด้านการศึกษา ดิกเกนส์ได้บรรยายถึงสภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนซึ่งครูจะปฏิบัติกับเด็กอย่างโหดร้าย ทารุณ งานเขียนของเขามีผลให้รัฐเริ่มตระหนักถึงบทบาทของคนที่ต้องรับผิดชอบสังคมในด้านการศึกษา จึงเข้ามาควบคุมมาตรฐานการศึกษาและการจัดสภาพในโรงเรียนโดยการแต่งตั้งผู้ตรวจการด้านการศึกษาคอยตรวจตราดูแลการจัดการศึกษาในโรงเรียนตามมณฑลต่าง ๆ ทำให้มาตรฐานการศึกษาของประเทศอังกฤษเริ่มดีขึ้น (Walker. 1981 : 216 - 7)

นอกจากนั้น สิ่งที่ชี้ให้เห็นชัดเจนถึงความสำเร็จของดิกเกนส์ในการเสนอปัญหาสังคมแก่สังคมต่าง ๆ ให้ผู้อ่านนึกสภาพออกอย่างชัดเจน และร่วมกันตระหนักว่าสังคมมีความเดือดร้อน มีปัญหา คือ การที่โซเวียตรัสเซียได้ยอมให้ใช้หนังสือของดิกเกนส์เป็นเอกสารประกอบการเรียนและให้เผยแพร่ในสังคมรัสเซียได้ (Wall. 1970 : 10) ได้รับความรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในโลกเสรี เช่น อังกฤษ ก็เต็มไปด้วยปัญหามากมาย ผู้ระบบคอมมิวนิสต์เช่นของรัสเซียไม่ได้ก็ตาม นับได้ว่าเป็นความสำเร็จสูงสุดของนักเขียนค่ายเสรีคนหนึ่งจะพึงได้รับ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบปัญหาสังคมในนวนิยายของ ชาร์ลส ดิกเกนส์ นอกจากจะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสังคม สภาพของปัญหาและสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาแล้ว ผู้วิจัยยังได้รับประโยชน์ต่อไปอีก คือ การศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมของประเทศอังกฤษในศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญในประวัติศาสตร์ เพราะได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมครั้งยิ่งใหญ่ ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงสังคมจากระบบเกษตรกรรมมาเป็นระบบอุตสาหกรรม ซึ่งผลกระทบที่ติดตามมาคือ ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ

ให้มองเห็นภาพวิวัฒนาการของสังคมอังกฤษจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยม ทศนคติ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ซึ่งก้าวเข้าสู่ระบบทุนนิยม ยึดถือประโยชน์นิยม มุ่งเงินโดยมองข้ามความสำคัญของจิตใจและคุณค่าของมนุษย์

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับความสุขและความพึงพอใจจากการอ่านเพราะผู้เขียนสามารถเสนอสภาพความเป็นจริงในสังคมด้วยถ้อยคำที่ทำให้ผู้อ่านมีสภาพออกได้ชัดเจน มีการสร้างตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้ก็ และมีอารมณ์ขันเชิงเสียดสีในการประพันธ์อีกด้วย

สำหรับผู้ที่ต้องการที่จะศึกษางานเขียนของชาร์ลส์ ดิคเกนส์ ในแง่มุมอื่น ๆ อีก ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางดังนี้

1. ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาสังคมที่ปรากฏในนวนิยายของชาร์ลส์ ดิคเกนส์ กับปัญหาสังคมที่ปรากฏในงานเขียนของนักประพันธ์คนอื่น ๆ ในสมัยเดียวกันว่า มีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับตัวละครเด็กในงานเขียนของชาร์ลส์ ดิคเกนส์ ในด้านลักษณะความเป็นอยู่และทัศนคติว่าจะบ่งชี้ถึงปัญหาสังคมได้หรือไม่
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสังคมอังกฤษภายหลังการเปลี่ยนแปลงจากระบบอุตสาหกรรมเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมกับสังคมประเทศอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ที่มีการเปลี่ยนแปลงในทางองเดียวกันว่าจะมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

નવચિત્ર

บรรณานุกรม

เยี่ยม ฉายางาม ประวัติศาสตร์อังกฤษ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2521, 496 หน้า

Andrews, Malcolm. Dickens on England and the English. Hassolks, Harvester Press, 1979. 201 p.

Briggs, Asa. Victorian People. Middlesex, Penguin Books Ltd., 1970. 332 p.

Burton, H.M. Dickens and His Works. Great Britain, Butler & Tanner Ltd., 1968. 91 p.

Collins, Phillip. Dicken : the Critical Heritage. ed. London, Poutledge & K. Paul, 1971. 641 p.

Cox, Don Richard. "The Best Within : the Development of Dickens's Moral Vision" Dissertation Abstract 36 : 6698 - A, April, 1976.

Davis, Earle. The Flint and the Fame : the Artistry of Charles Dickens ed. London, Victor Gollancz, 1964. 416 p.

Dickens, Charles. Bleak House. London, Oxford University Press, 1966. 880 p.

_____ David Copperfield London, Oxford University Press, 1974. 887 p.

_____ Hard Times London, J.M. Dent & Sons Ltd., 1954. 272 p.

_____ Little Dorrit London, Oxford University Press, 1974. 864 p.

_____ Nicholas Nickleby London, Thomas Nelson and Sons Ltd., n.d. 880 p.

_____ Oliver Twist London, Longman, 1981. 523 p.

Dyson, A.E. Dickens : Modern Judgement. ed. London, Macmillan, 1968. 307 p.

Edwards, J.R. British History, 1815 - 1939. London, Bell, 1970. 582 p.

Evans, H. The Victorian at Home and at Work : An Illustrated by Themselves. Newton Abbot, David and Charles, 1973. 112 p.

Fielding, K.J. Charles Dickens : A Critical Introduction. 2nd.ed. London, Longmans, 1965. 269 p.

- Ford, G.H. and Lauriat Lane Jr. The Dickens Critics. eds. Westport, Greenwood Press, 1961. 417 p.
- Forster, John The Life of Charles Dickens. Vol. I, London, J.M Dent and Sons Ltd., 1966. 474 p.
- _____. The Life of Charles Dickens. Vol. II, London, J.M Dent and Sons Ltd., 1966. 480 p.
- Harrison, J.F.C. The Early Victorians 1832 - 1851. St. Albans, Panther, 1973. 224 p.
- Hearder, H. Europe in the Nineteenth Century 1830/1880. London Longman, 1976. 732 p.
- Henderson, W.O. The Industrialization of Europe 1780 - 1914. London, Thames and Hudson, 1969. 215 p.
- Hibbert, Christopher. The "Illustrated London News" Social History of Victorian Britain ... London (etc.), Angus and Robertson, 1975. 159 p.
- Horton, Paul B. and Gerald R. Leslie. The Sociology of Social Problems Appleton, Century - Crofts Inc., 1955. 381 p.
- Houghton, Walter E. The Victorian Frame of Mind 1830 - 1876 London, Yale University Press, 1975. 820 p.
- House, Humphry. The Dickens World, 2nd ed. London, Oxford University Press, 1976. 232 p.
- Johnson, Edgar. Charles Dickens : His Tragedy and Triumph. London, Gollancz, 1953. 601 p.
- Kunitz, S.J. British Authors of the Nineteenth Century. ed. New York, the H.W Wilson Company, 1955. 677 p.
- Lane, Peter The Victorian Age 1830 - 1914 London, Batsford, 1972. 96 p.
- Lankford, William T. "Prisoner and Children" Dissertation Abstract. 36 : 4512 - A, January, 1976.
- Leavis, F.R. Dickens, The Novelist. London, Chatto & Windus. , 1970. 317 p.
- The New Encyclopaedia Britannica in 30 Volumes 15th ed. Chicago, Encyclopaedia Britannica Inc., 1981. 1138 p.

- Phelph, Gilbert. A Survey of English Literature : Some of the Main Themes and Development from Beowulf to 1939. London, Pan., 1965. 413 p.
- Priestley, J.B. Charles Dickens and His World. London, Lowe & Brydone Ltd., 1978. 144 p.
- Sampson, George. The Concise Cambridge History of English Literature. Cambridge, Cambridge University Press, 1970. 1071 p.
- Schwarzbach, F.S. Dickens and the City. Sussex, University of London, The Athlone Press, 1979. 258 p.
- Smith, David Lee. "Dombey and Son and Dicken's Early Novel : A Study in Mixed Modes." Dissertation Abstract. 36 : 3737 - A December, 1975.
- Tarr, Rodger LeRoy. "Carlyle's Influence Upon the Mid - Victorian Social Novels of Gaskell, Kingsley and Dickens' Dissertation Abstract 30 : 2285 - A, June 1976.
- Taylor, A.J.P. Revolution and Revolutionaries. Britain, Oxford University Press, 1981. 165 p.
- Thornley, G. An Outline of English Literature. London, Longman, 1968. 207 p.
- Trevelyan, G.M. British History in the Nineteenth Century and After (1872 - 1919). Harmondsworth, Penguin, 1965. 494 p.
- Ukanwata Marcellinus. "The Educational Philosophy of Charles Dickens' Dissertation Abstract 37 : 4207 - A, January 1977.
- Walker, J. British Economic and Social History 1700 - 1980. Plymouth : Macdonald and Evans, 1981. 452 p.
- Wall, Stephen. Charles Dickens. ed. Great Britain, Hazell Watson & Viney Ltd., 1970. 551 p.
- Wilson, Angus. The World of Charles Dickens. London, Martin Seeker & Wasburgh, 1970. 297 p.
- Wood, Anthony. Nineteenth Century Britain 1815 - 1914 2nd ed. London, Longman, 1982. 471 p.

การศึกษาปัญหาสังคมในนวนิยายของชาร์ลส์ ดิคเกนส์

บทคัดย่อ

ของ

วัฒนาพร วัฒนชัยสิทธิ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2529

การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาปัญหาสังคมของประเทศอังกฤษในยุคสมัยของชาร์ลส ดิกเกนส์ที่ปรากฏในนวนิยายของเขาและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อเปรียบเทียบว่า ปัญหาสังคมที่ดิกเกนส์เสนอในนวนิยายจะตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในยุคของเขาหรือไม่ และเขาได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้อย่างไร ทั้งนี้โดยการวิเคราะห์ปัญหาสังคมจากนวนิยาย 6 เรื่องของ ชาร์ลส ดิกเกนส์ และสภาพสังคมอังกฤษในช่วงปี ค.ศ. 1812 - 1870 อันเป็นช่วงชีวิตของดิกเกนส์

ผลของการศึกษาปรากฏว่า ปัญหาสังคมที่ดิกเกนส์เสนอไว้ในนวนิยายของเขานั้นตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมอังกฤษในยุคสมัยของเขา แม้ว่าการเขียนของชาร์ลส ดิกเกนส์จะเน้นที่การบรรยายสภาพการณ์ของปัญหามากกว่ากล่าวถึงปัญหาโดยตรง ทั้งนี้เป็นเพราะดิกเกนส์เห็นว่าปัญหาสังคมส่วนมากเป็นปัญหาที่มีมานานแล้วและยังคงอยู่ เขาจึงมุ่งเสนอสภาพปัญหาเพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมีการแก้ไขสิ่งดังกล่าว นอกจากนี้ ดิกเกนส์ ยังได้เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับปัญหาด้านการศึกษาและปัญหาการทำงานเฉื่อยชา ถ้าเข้าใจหน่วยงานของรัฐ ว่ามีปัญหาด้านอื่น ๆ มิได้เสนอการแก้ปัญหาก็

A STUDY OF SOCIAL PROBLEMS IN CHARLES DICKENS' NOVELS

AN ABSTRACT

BY

WATANAPORN WATANACHAISILP

Presented in partial fulfilment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1986

The purpose of this study was to analyse the social problems in Charles Dickens' six novels and the solutions of the problems. The analysis technique employed was the comparison between the social problems presented in Dickens' novels and the existing social problems from 1812 to 1870.

The finding was that the social problems Dickens presented in all six novels were what really existed in the English society in his period. The emphasis was on the description more than the causes of the problems themselves, for they had been existing for a long time before Dickens, and the focus on their worse conditions would motivate English people to realise their emergent need for improvement. Besides, Dickens suggested solutions only to certain social problems, i.e. the education and government -- official - working problems.